

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва Ҷумҳурии Беларус гурӯҳи корӣ дар ҳайати вазири фарҳанг Р. А. Амиров, роҳбари дастгоҳи вазорат А. Абдуҷабборов, коргардони рӯзҳои фарҳанг Н. Ҷалолов, Рассоми халқии Тоҷикистон В. Назаров ба ҷумҳуриҳои зикршуда сафар намуд. Ҳанғоми воҳӯйӣ дар Вазорати фарҳанги Россия ба ин натиҷа расида шуд, ки аввалан Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Беларус ва баъдан, дар Федератсияи Россия доир карда шавад. Чунки дар ин давра дар Россия Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Ҳиндустон бояд доир мегашт, гурӯҳи корӣ аз шаҳри Москва ба воситаи қатора ба ш. Минск сафар намуд. Барои масъала дар доираи баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷумҳурии Белорус машваратҳои корӣ анҷом дода шуд. Барои интихоби ҷойҳои баргузории барномаҳо толорҳои Филармонияи давлатӣ, Осорхонаи миллии Ҷумҳурии Белорус ва Коҳи фарҳангии назди Президентро дидем.

Дар натиҷа, ба чунин хулоса омадем, ки кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Белорусия дар биноҳои Қасри Президентӣ, Филармонияи давлатӣ ва Осорхонаи миллӣ сурат гирад. Инчунин баромади устодони санъати Тоҷикистон дар ду вилояти ин кишвар ба нақша гирифта шуд. Дар гуфтӯшунидҳо намояндаи сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Белорус Д. Назриев низ иштирок намуд. Дар охир суратчаласаи баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Белорус байни Вазоратҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Белорус ба имзо расонида шуд. Баъди он комиссияи корӣ ба ш. Москва сафар намуда, оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия сухбати кориро бо вазири фарҳанги Россия М. Е. Швидкӣ анҷом дод. Ҳанғоми сухбат масъалаи доир шудани Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия, нақша ва макони баргузорӣ ва таъмини оркестри симфонӣ аз ҷониби Вазорати фарҳанги Россия мавриди муҳокима қарор гирифт. Ҳанғоми баррасии масъала оид ба санаи баргузорӣ мо ба хулоса расидем, ки, азбаски таърихи 5-уми октябр рӯзи зодрӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ва 7 октябр рӯзи зодрӯзи Президенти Ҷумҳурии Россия В. Путин мебошад, таърихи баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россияро санаи 6 октября соли 2005 интихоб намоем. Ҳамин тавр таърихи 6 октябр чун рӯзи ифтитоҳи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия аз ҷониби вазири фарҳанги Россия М. Е. Швидкӣ бо Дастиғи иҷроияи Президенти Россия В. Путин мувофиқа карда шуд.

Азбаски дар кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия иштироки президентони ҳар ду кишвар дар назар дошта шуда буд, масъалаи маросими тантанавии кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия низ ба нақша гирифта шуд. Маросими намоиши асарҳои рассомон ва ҳунарҳои дастӣ дар Осорхонаи марказии давлатии таърихи мусоири Россия ва консерти симфонӣ аз асарҳои оҳангозони тоҷик дар иҷрои оркестри симфонии Россия бо иштироки сардириҷёри Театри опера ва балети ба номи С. Айнӣ Б. Мербов дар толори Хонаи байналмилалии мусиқӣ ш. Москва ба нақша дароварда шуд. Баъди дидани ин муассисаҳо, баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия аз тарафи вазири фарҳанги Россия Швидкӣ М. Е ва вазири фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон Р. Амиров суратчаласа (протокол) ба имзо расонида шуд. Инчунин дар ду шаҳри калонтарини Россия: Твер ва Подолск сафари гурӯҳҳои ҳунарӣ мадди назар қарор гирифт.

Баъди ба мувофиқа расидан дар Ҷумҳуриҳои Белорус ва Россия мо ба шаҳри Душанбе баргаштем.

Баъди баргашт, оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳуриҳои Белорус ва Россия бандаро ба ҳайси вазири фарҳанг ба Президенти ҷумҳурии Ҷумҳурии Ҳиндустон Э. Раҳмон маълумоти муфассал додам.

Тибқи дастури Ҷаноби Олӣ Э. Раҳмон, мо ба масъалаи омода намудани Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳуриҳои Белорус ва Россия машғул

**ВАЗОРАТИ ФАРҲАНГИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАЖӮҲИШГОҲИ ИЛМӢ-ТАДҚИҚОТИИ ФАРҲАНГ ВА ИТТИЛООТ**

**МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ КУЛЬТУРЫ И
ИНФОРМАЦИИ**

MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN
RESEARCH INSTITUTE OF CULTURE AND INFORMATION

ПАЁМНОМАИ ФАРҲАНГ

Наирияи илмию таҳлилӣ
2016, № 3 (35)

ВЕСТНИК КУЛЬТУРЫ

Научно-аналитическое издание
2016, № 3 (35)

HERALD OF CULTURE

Scientific and analytical edition
2016, № 3 (35)

Душанбе - 2016

ГДУ 008+37точик
ГКБ - 71. я5+78.3+85.3 (2
гочик) П-14

УДК 008+37тадж.
ББК-71.я5+78.3+85.3(2
гадж.) П-14

UDK 008+37tajik
BVK-71. я5+78.3+85.3 (2 tj)
Р-14

Паёминомаи фарҳанг: нашрияи илмию таҳлилии Пажӯҳишгоҳи илмӣ - тадқикотии фарҳанг ва иттилоот / Сармухаррир Ш. Комилзода; муҳаррири масъул М. Муродӣ. – Душанбе: Арҷанг, 2016. – № 3 (35). – 128 с.

Муассис

Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқикотии фарҳанг ва иттилооти
Вазорати фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон

Шариф Комилзода – сармухаррир

Мурод Муродов – муҳаррири масъул

Ҳайати таҳририя:

Абдуҷаббор Раҳмонзода – академики АИ ҶТ, доктори илмҳои филология, профессор;

Мирзо Муллоаҳмадов – узви вобастаи АИ ҶТ, доктори илмҳои филология, профессор;

Бозор Сафаралиев – доктори илмҳои педагогӣ, профессори АДФСЧ иш. Челябинск;

Николай Серёгин – доктори илмҳои педагогӣ, профессори АДФСА иш. Барнаул;

Ботур Каримов – номзади илмҳои педагогӣ, профессори ДДФСЧ;

Курбоналий Бўриев – номзади илмҳои таърих;

Абӯбакр Зубайдов – номзади илмҳои таърих;

Дилишод Раҳимов – номзади илмҳои филология, доцент;

Шуҳрат Саъдиев – номзади илмҳои таърих, доцент.

Редакционная коллегия:

Абдуҷаббор Раҳмонзода – академик АН РТ, доктор филологических наук, профессор;

Мирзо Муллоаҳмадов – член корр. АН РТ, доктор филологических наук, профессор;

Бозор Сафаралиев – доктор педагогических наук, профессор ЧГАКИ г. Челябинск;

Николай Серёгин – доктор педагогических наук, профессор АГАКИ г. Барнаул;

Ботур Каримов – кандидат педагогических наук, профессор ЧГИКИ;

Курбоналий Бўриев – кандидат исторических наук;

Абӯбакр Зубайдов – кандидат исторических наук;

Дилишод Раҳимов – кандидат филологических наук, доцент;

Шуҳрат Саъдиев – кандидат исторических наук, доцент.

Мачалла аз соли 2000 интишор мешавад.

Мачалла дар Вазорати фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шуда, дорои «Шаҳодатнома»-и №0167/мч, аз 04 августи соли 2015 мебошад.

Шаҳодатнома дар бораи бақайдгирии давлатии захираи иттилоотӣ №1131300269 аз 17 сентябри соли 2013.

Шартномаи литецензионии №532-09/2013 аз 12 сентябри соли 2013 ҶММ Китобхонаи илмии электронии номгӯи иқтибосигарии илмии Россия.

КФНТМ КВД «Почтаи тоҷик», рақами индекс 77728.

Дараҷаи илмии мавод, саҳехии арқом, санаду иқтибосҳо ба души муаллифон аст. Нашри мавод таҳо бо ризоияти нашрия сурат мегирад.

ISSN 2306-6423

Нишонӣ: Душанбе, хиёбони Н. Қаробоев, 17 (ошёнаи 2).
Тел.: (+992 37) 233-84-58; Email: pitfi.tj
© Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқикотии фарҳанг ва иттилоот, 2016

ТДУ 3 точик+9 точик+7-5 точик
Амирӯ Р.

ДАСТОВАРДИ БУЗУРГИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ФАРҲАНГ ДАР ДАВРОНИ ИСТИҚЛОЛ

Дар таҳқиқот масоили омодагӣ, баргузорӣ ва ҷамъости Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Ҳамзамон муаллиф оид ба мазмуну муҳтавои барномаҳои ҳунарӣ, сатҳи иҷрои онҳо ва аҳамияти баргузории рӯзҳои фарҳангӣ дар тарғиби тамаддуни миллӣ андешаҳои худро баён намудааст.

Калидвоҷаҳо: рӯзҳои фарҳанг, Россия, Тоҷикистон, ЮНЕСКО, Париж, консерт, асарҳои рассомон.

Баъди ба даст овардани истиқолияти сиёсии кишвар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷанги шаҳрвандӣ рӯбарӯ гашта, диққати воситаҳои аҳбори оммаи кишварҳои ҳориҷиро ба мамлакати мо чун нуқтаи дарғир бештар ба худ ҷалб намуда буд. Дар ҷунин шароит доир намудани Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар кишварҳои пешрафтаи дунё аҳамияти басо муҳими сиёсӣ ва фарҳангӣ дошт. Аз ин хотир ба ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, сиёсати фарҳангии давлати Тоҷикистон ба он равона гардида буд, ки бештар дар дигар кишварҳо Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро доир намуда, ҳалқи тоҷикро ҳам чун миллати кӯҳанбунёд ва таъриҳан фарҳангӣ мансур намояд. Аз ин лиҳоз, Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷумҳурии Узбекистон ва Олмон доир гашт ва ин имконият дод, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз нигоҳи фарҳангӣ худро ба дигар кишварҳо низ муаррифӣ намояд.

Дар охири асри 20 баъди ба даст овардани сулҳи тоҷикон миёни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва собиқ нерӯҳои оппозитсионӣ ва ба имзорасии ҳуҷҷати таърихии «Созишинаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ» (шахри Москва, соли 1997) каме ҳам бошад, имконоти нафаси тоза қашидан ва умед ба фардои Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба вучуд овард. Аммо баъзе гурӯҳҳои муҳолифин ин сулҳи тоҷиконро напазирифта, дар баъзе нуқоти кишвар муборизаҳои яроқнокро идома медоданд.

Ба ҳамаи ин душвориҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ нигоҳ накарда, роҳбари давлат Э. Раҳмон ба масъалаҳои амнияти суботи кишвар, рушди иқтисодӣ, илму маориф ва фарҳанг таваҷҷуҳи хосса зоҳир менамуд.

Яке аз масъалаҳои муҳими сиёсии давлати Тоҷикистон ин ба асри навин (асри XXI) ба таври осоишта ва сулҳу суботи комил ворид гаштан буд, ки ниҳоят, ин фоли нек ба шумор мерафт. Дар ҳакиқат, Тоҷикистон ба асри навин бо мақсадҳои созандагӣ ва сулҳу суботи доимӣ қадамҳои устувор гузошт. Дар қатори ҷорабинҳои муҳими сиёсӣ – иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ доир намудани Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Россия ва Ҷумҳурии Қирғизистон ва сафари онҳо ба шаҳру ноҳияҳои кишвар бори дигар боварии ҳунармандони кишвари ҳориҷиро ба сулҳу суботи Тоҷикистон таҳқим бахшид. Ҳунармандон, аслан дар ҷомеа муҳлисони зиёд доранд ва аз забони бевоситаи онҳо шунидани вазъи сиёсии Тоҷикистон ба мақсад мувоғиқ буд. Сафари ҷавобӣ ба Ҷумҳурии Қирғизистон, ба сабаби нооромии ин кишвар мавқӯф гузошта шуд. Бо мақсади баргузор намудани Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва Ҷумҳурии Беларус, тибқи нақшай Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, омодагии ҳамаҷониба шурӯъ гардид. Бо ризоияти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Э. Раҳмон барои баргузории Рӯзҳои фарҳангӣ

театри хурд сурат мегирад. Ӯ аз вазъи ин масъала воқиф набуд, ва дар ҷавоб чунин посух дод, ки фардо вай ба ш. Москва парвоз намуда, ин масъаларо дида мебарояд ва аз натиҷаашро ба ман мегуяд. Рӯзи дигар занги телефон баланд гардиð ва котибай вазири фарҳанги Россия ҳоҳиш намуд, ки шуморо бо вазир пайваст менамоям, тавассути телефон Швидкой М. Е. сухани худро аз эҳтиром намудани протоколи ҳарду вазири фарҳанг оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия оғоз намуда, таъкид намуд, ки кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия на дар театри хурд, балки дар театри калони Россия оғоз мегардад, дар ин бора ташвиш накашед. Ҳангоми сұхбати телефонӣ дар бораи вақти кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия сухан рафт, ки рӯзи 6 ноябри соли 2005 расми кушодашавии рӯзҳо на дар соати 19:00 балки соати 15:00 оғоз мегардад. Тағиیر ёфтани речай соати баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия бо вақти Президенти Россия В. В. Путин вобастагӣ дорад. Ман ба ҷаноби вазир М. Е. Швидкой оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия дар театри калони Россия изҳорӣ миннатдорӣ баён намудам. Дар бораи маросими ифтиҳои Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия дар соати 15:00 дар толори театри калони Россия ба Президенти мамлакат Э. Раҳмон маълумот дода шуд. Муҳтарам Э. Раҳмон ин вақти баргузориро пазируфтанд. Аммо барои мо ин вақт каме ташвишовар буд, чунки ҷорабинҳои фарҳангӣ дар ш. Москва, аслан бегоҳирӯзӣ соати 19:00 сурат мегиранд. Дар ҳамкорӣ бо Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия (хусусан, дастгирии ҷаноби сафир С. Сафаров) ин масъала пешбинӣ шуд.

Барои баргузории Рӯзҳои фарҳанги Чумхурии Тоҷикистон дар Россия ду нуқтаи тамринӣ ҷудо намуданд, ки яке толори хурд ва дигаре саҳнаи асосӣ буд. Ба сабаби аз ҳад зиёд банд будани саҳнаи асосии театрӣ қалон моявонистем, дар он тамрини генералиро гузаронида, пеш аз кушодашавии Рӯзҳо саҳнаи онро бо таҷхизот ва сару либоси миллӣ ороиш дихем.

Дар ин давра вазири фарҳанги Россия ректори консерватория Соколов А. С. таъин гардид. Собиқ вазири фарҳанги Россия Швидкой М. Е. Сардори Агентии федералӣ оид ба фарҳанг ва киноматография таъин гардид, яне ба масъалаи баргузории Рӯзҳои фарҳанг, бевосита ў масъул буд.

Рӯзи 6 октябрь соли 2005 баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия дар Осорхонаи марказии давлатии таърихи муосири Россия бо намоиши асарҳои рассомон ва ҳунари дастии Тоҷикистон оғоз гардид ва ба ин муносибат нишасти матбуотӣ бо рӯзноманигорони ВАО-и Россия доир гардид. Дар нишасти матбуотӣ Сардори Агенти федералӣ оид ба фарҳанг ва киноматографияи Вазорати фарҳанги Россия М. Е. Швидкӣ, директори Осорхонаи марказии давлатии таърихи муосири Россия ва вазири фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон Р. Амирӯз иштирок ва суханронӣ намуданд.

Аз соатҳои аввалини оғози Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия сафири кабири Ҷумҳурии Россия дар Тоҷикистон Абдулатипов Р. Г. дар ҳалли ҳамаи масъалаҳои ба вуҷуд омада кӯмак мерасониданд. Баъди кушодашавии намоиши асарҳои рассомон ва ҳунарҳои дастӣ дар Осорхонаи марказии давлатии таърихи муосири Россия мо ба Театри калони Россия рафта, омодагиро аз назар гузаронидем. Дар фойеи толори Театри калони Россия намоиши аксҳои гуногун аз ҳаёти иқтисодӣ, фарҳангӣ, манзараҳои табиии Тоҷикистон омода шуд, дар доҳили театр ҳайати эҷодӣ ба ислоҳи нуқсонҳои ҷузъии консерти устодони санъати Тоҷикистон машғул буданд. Дар даромадгоҳи Театри калон ман бо ҳамроҳи вазири фарҳанги Россия Соколов А. С ва сардори Агентии федералий оид ба фарҳанг ва киноматография Швидкӣ М. Е. ба истиқболи Президентҳои ду кишвар - Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ва Ҷумҳурии Федератсияи Россия В. Путин баромадем.

шудем. Масъалаи баргузор намудани Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳуриҳои Белорус ва Россия бо иштироки иттифоқҳои эҷодӣ (нависандагон, рас-сомон, оҳангсозон, синамогарон, Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурий) муҳокими-ма гардида, консепсияи баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин қишиварҳо коркард шуд. Баъди муҳокимаҳои паёпай барномаи баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Россия чунин шакл гирифт:

1. Баргузории намоиши асарҳои рассомон ва ҳунарҳои мардумӣ дар Осорхонаи марказии давлатии таърихи муосири Россия.
 2. Маросими ифтитоҳ ва консерти устодони санъати Тоҷикистон ва намоиши аксҳо оид ба дастовардҳои Тоҷикистон дар замони соҳибистиклолӣ дар Театри қалони Россия.
 3. Баргузории концертҳои устодони санъат дар шаҳрҳои Россия (Твер ва Подольск).
 4. Консерти симфонӣ аз эҷодиёти оҳангсозони тоҷик дар толори Хонаи байналмилалии мусиқии ш. Москва.

5. Бо чоп омода намудани нашри маҳсуси маҷалла ба Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия.

Баъди муайян шудани Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (ш. Париж) Ҷаноби Олӣ Э. Раҳмон барои муҳокимаи масъала ба утоқи кории худ даъват намуда, дар ин замина машварати корӣ анҷом дод. Бо маслиҳати Президент, бинобар сабаби доир гардидани Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско масъалаи баргузор намудани Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Белорус ба соли дигар гузаронида шуд.

Хамин тариқ, баргузорий Рӯзҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Париж (Юнеско) дар моҳи октябрی соли 2005 ба нақша гирифта шуда, омодагиҳо ба ин рӯзҳо бо ҷиддияти том шурӯъ гардианд.

Хайатҳои гурӯҳҳои эҷодӣ оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (ш. Париж) муайян ва тасдиқ шуданд.

Директори рӯзҳои фарҳангӣ - роҳбари дастгоҳи Вазорати фарҳанг А. Абдуҷабборов А. коргардонҳо Н. Ҷалолов ва Б. Раҷабов, балетмайстер Э. Раҳмон, роҳбарони мусиқӣ, композиторон Т. Сатторов ва Қ. Яхъев, рассом В. Назаров таъян гардиданд.

Бо даъвати Президенти кишвар Э. Раҳмон масъалаи консепсияи баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) дар қароргоҳи (бӯстонсарои) хукуматӣ бо иштироки вазири корҳои хориҷӣ Т. Назаров, мушовири давлатӣ оид ба сиёсати хориҷӣ Э. Раҳматуллоев, муовини сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон X. Мавлонова, мушовири давлатӣ оид ба рушди иҷтимоӣ ва робита ба ҷомеа, ҳамзамон раиси Комиссияи миллӣ оид ба Юнеско дар Тоҷикистон К. Олимов ва вазири фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон Р. Амирӯз мухокима гардид. Дар натиҷа ба ҳулоса расидем, ки гурӯҳҳоро ҷунин интихоб намоем, ки дар асоси ҳайати интихобшуда ду барномаи гуногун: яке, ба-рои баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва дигаре, ба-рои Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) омода карда шаванд. Ташкили ду гурӯҳ ҳароҷоти зиёди молиявиро талаб менамуд. Барномаи Рӯзҳои фарҳанги Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) дар доираи барномаи масъалаи мусиқии суннатӣ баҳшида шуда буд. Аз ин лиҳоз, барномаи Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) аз ҳисоби иштирокчиёни Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия, ки ба он гурӯҳҳои хунарии Шашмақом ва Фалак ҳамроҳ гардида буд таҳия карда шуд, то ин ки шумораи иштирокчиён зиёд нагардад. Ҳамин тавр, иштирокдорони Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) аз як ҳайат таъсис ёфт, аммо ин ҳайат ду барномаи хунарии гуногунро

омода намуд. Яке барои Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва дигаре барои барномаи Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж). Ҳангоми муҳокимаи масъалаи мазкур аз ҷониби ман пешниҳод гардид, ки дар барномаи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) овозхонҳои қасбӣ аз Италия (ш. Милан) Р. Дуллоев ва А. Ҳоликов ва раққоси машҳур Артур Гулкоров (писари Ҳунарманди ҳалқии иттиҳоди Шӯравӣ М. Калонтарова)-ро аз Иёлоти Муттаҳидаи Амрико даъват намоем. Бо ҳидояти Ҷаноби Олӣ Р. Дуллоев А. Ҳоликово аз Италия ва Артур Гулкоровро аз Иёлоти Муттаҳидаи Амрико даъват намудем. Сенарияи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия таҳия ва ба ҳукumat барои мувофиқа пешниҳод гардид.

Тибқи сенария Рассоми халқии Тоҷикистон Вафо Назаров эскизи ороиши сахнаи театри калони Россияро ба ухда гирифт. Ҳачми сахнаи театри калони Россияро аз роҳбарияти он тариқи телефон мушаххас намуда, ба омада намудани сару либоси сахна шурӯъ намудем. Дар барномаи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия хори академикии Театри опера ва балети ба номи С. Айнӣ ҳамроҳ карда шуд. Онҳо баъди итмоли Рӯзҳо бо ҳунармандони эстрада, ки дар барномаи Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско ҳамроҳ нагардида буданд, ба шаҳри Душанбе бояд бармегаштанд.

Барои дидани барномаи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Париж) Президенти мамлакат Э. Раҳмон ба Коҳи Борбад ташриф овард.

Дар фойеи Кохи Борбад намоиши асарҳои рассомон дар замони соҳибистиқлолӣ ба намоиш гузашта шуда буд ва Президенти мамлакат оид ба ин намоишгоҳ фикрҳои худро иброз намуда, барои сайқал додани ин намоиши ҳунарӣ баъзе эродхоро баён дошт. Сониян, Президенти мамлакат барои дидани барномаи ҳунарии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикстон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (ш.Париж) вориди толори Кохи Борбад гардид.

Аз рўйи барнома, аввал барномаи хунарии Рўзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия намоиш дода шуд. Президенти мамлакат Э. Раҳмон ба ҳар як баромади хунармандон, сару либоси онҳо диққати маҳсус медод. Ҳангоми та-мошои барнома ба ракси русии «Русские узоры» эрод гирифтанд, ки сару либоси онҳо ҷавобгӯйи талабот набуд. Инчунин ба матни композитсияи адабӣ-музиқӣ дар симои шоирони классик Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавсӣ, Абӯали Ибни Сино, Умари Хайём, Ҳофизи Шерозӣ, ки аз ҷониби актёрон иҷро гардид, низ камбудиҳо ҷой дошт ва ҳайати эҷоди онро ба зудӣ бояд ислоҳ менамуд. Барои ракси русӣ сару либоси дигар ва матни композитсия дар мавзӯи дӯстӣ таҳия шуд. Дар рӯзи қабули барнома Сафири Ҷумҳурии Федератсияи Россия Р. Абдулатипов низ иштирок намуд. Баъд аз қабул ва муҳокимаи Рўзҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия барномаи Рўзҳои Тоҷикистон дар Юнеско намоиш дода шуд. Дар охир Президенти мамлакат Э. Раҳмон андешаҳояшро оид ба барномаҳои Рўзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рўзҳои Тоҷикистон дар Юнеско (Франсия) баён намуда, бобати дар сатҳи баланди касбӣ омода намудани барно-маҳои хунарий ба вазорат супоришҳои маҳсус доданд.

Дар муддати күтохтарин камбудию эродҳои баён намудаи Ҷаноби Олӣ Э. Раҳмон аз тарафи хайати эҷодӣ бартараф шуд. Охириҳои моҳи сентябрி соли 2005 ҳангоми воҳӯйӣ Ҷанобӣ Олӣ, Президенти мамлакат оид ба ичрои супоришҳо пурсон шуданд ва ман дар бораи ислоҳи камбудиҳо маълумот дода ҳоҳиш намудам, ки бори дигар аз барнома дидан намоянд. Э. Раҳмон гуфтанд, ки Президент чунин вақти зиёд надорад, ки якчанд маротиба аз як чорабинӣ дидан намояд. Ман бисёр ҳоҳиш намудам, ки ин чорабинии хеле маъсулиятнок буда, аввалин маротиба дар сатҳи давлатҳои гахвораҳои тамаддуни ҷаҳонӣ - Россия ва Франсия баргузор шуда истодааст. Бинобар ин, бо камоли эҳтиром аз шумо ҳоҳиш менамоям, ки як маро-

тибай дигар баъди ислоҳи камбузиҳо барои дидани барномаи Рӯзҳо вақт чудо со-
зад. Президенти мамлакат масъулияти Рӯзҳои фарҳангиро дар ин кишварҳои бузург
ба инобат гирифта, розигӣ доданд, ки ба Коҳи Борбад барои дидани барномаҳо
ташриф меоранд. Баъди ташрифи Ҷаноби Олий ҳар ду барномаи ҳунарии Рӯзҳои
фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар Юнеско ба
туррагӣ бо сару либос пешкаш карда шуд. Баъди ин Президент супориш доданд, ки
барномаҳо чанд рӯзи дигар такмил дода шаванд. Дар маҷмӯъ, барномаҳои Рӯзҳо
турра аз ҷониби Президенти мамлакат қабул карда шуд. Дар қатори намоиши
асарҳои рассомон ва ҳунарҳои дастӣ, ки дар осорхонаи миллии Россия пешбинӣ
шуда буд, инчунин кушодашавии Рӯзҳо дар Театри калони Россия бо консерти ка-
лони устодони санъати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва намоиши аксҳо дар даромадгоҳи
театр ва ҳамчунин консерт аз асарҳои композиторони тоҷик дар иҷрои оркестри
симфонии ш. Москва (дирижёр Д. Орлов)-и Россия таҳти сардириҷёри Театри опе-
ра ва балети ба номи С. Айнӣ, Ҳунарманди мардумии Тоҷикистон Б. Меробов дар
нақша буд. Барои омода намудани консерти симфонӣ аз асарҳои оҳангсозони тоҷик
зварурати як моҳ пеш фиристодани нота ва клавирҳо пеш омад, то оркестри симфо-
нии ш. Москва ин асарҳоро пешакӣ тамрин намояд. Баъдан ду ҳафта пеш аз оғози
Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия сардириҷёри Театри опера ва
балети ба номи С. Айнӣ Б. Меробов ба ш. Москва ба сафари хизматӣ фиристода
шуд, то ки бо оркестри симфонии Россия асарҳои оҳангсозони тоҷикро омода
намуда, ин асарҳоро дар консерт дирижёрӣ намояд. Инчунин директори барномаи
Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон Абдуғаффор Абдуҷабборов, саркоргардорон
Н. Ҷалолов ва саррассом В. Назаров ба ш. Москва ба сафари хизматӣ фиристода
шуданд, то ба Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россияро ҳамаҷониба
гайёрӣ бинанд.

Пеш аз огози Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия бояд як маҷаллаи нашри маҳсус бо унвони «Таджикистан» таҳти сармуҳарририи А. Абдуҷабборов, муҳаррирон Наргис Ҳамробоева, Тоҳир Мамадризоев ва Назира Юлдошева дар мавзӯи муносибатҳои дӯстии ду кишвар дар замони соҳибиستиколӣ таҳия мегардид. Ин маҷалла бо сухбати Ҷаноби Олӣ, Президенти мамлакат Э. Раҳмон бо унвони «Дни культуры - диалог цивилизаций» хусни оғоз гирифт. Ин маҷалла дар рӯзи кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия дар театри калони Россия ба ҳаводорони санъат пешкаш карда шуд, ки хонандагон кело хуб пазируфтанд.

Баъди омодагиҳо ва наздикшавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия аз номи муовини вазири фарҳанги Ҷумҳурии Россия оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ба чунин мазмун барқия расид, ки Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия на дар театри калони Россия, балки дар театри хурд бояд оғоз гардад. Албатта, ин масъала моро хеле ба ташвиш овард, чунки дар бораи баргузори Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия дар театри калон ман ба Президенти мамлакат ахборот дода будам ва инчунин протокол (суратҷаласа)-и байни ду вазири фарҳанги ин кишварҳо низ ба имзо расида буд. Гарчанде ки дар ин бора ман ба муовини вазири фарҳанги Россия ҷалелҳо пешниҳод намудам аммо, ў инро қабул накард. Ва ман маҷбур шудам ба вазири фарҳанги Россия М. Е. Швидкӣ муроҷиат намоям, Вазири фарҳанги Россия М. Е. Швидкӣ дар сафари корӣ дар Франсия қарор дошт. Ва ман бо телефони мобилий ба ў тамос гирифта, дар бораи чунин сурат гирифтани масъала ҳамсуҳбат шудам. Дар сӯҳбати телефонӣ ёдовар шудам, ки Михаил Ефимович, мо имзои гувоштаи худро зери протокол бояд эҳтиром гузорем, ў низ дар ҷавоб гуфт, ки ҳатман бояд ҳамин тавр бошад. Сониян, ман дар бораи мазмуни барқияи Вазорати фарҳанги Россия ба имзои муовини вазири фарҳанг маълумот додам, ки гӯё кушодашавии Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия на дар театри калон, балки дар

Дар оғози ҷаласаи тантанавӣ дар толори маҷлисгоҳи Бӯстонсарои ҳукumatӣ (қабати якум) Ҷаноби Олӣ Э. Раҳмон натиҷаи Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО-ро ҷамъбаст намуда, баргузории Рӯзҳои фарҳангро яке аз дастоварди бузурги байналмилалии фарҳангӣ дар соли 2005 ва умуман, замони соҳибистиклой үнвон намуд.

Адабиёт

1. Барои рушди фарҳанг ва санъати миллӣ [Матн] // Садои мардум. – 2005. – 10 октябр.
2. Говорова, В. Путин и Раҳмонов открыли Дни культуры Таджикистана в России [Текст] // Комсомольская правда. – 2005. – № 3. – С. 2.
3. Дар бораи сарфарозгардонӣ бо мукофотҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] // Ҷумҳурият. – 2005. – 19 ноябр.
4. Дни культуры Таджикистана в России [Текст] // Парламентская газета. – 2005. – № 176. – С. 1.
5. К предстоящим дням культуры РТ в России в свет вышел спецжурнал «Таджикистан» [Текст] // Ап – Блиц. – 2005. – № 184. – С. 7.
6. Маънавият асоси пешрафти башарият аст [Матн] // Ҷумҳурият. – 2005. – 13 октябр.
7. Открытые дни культуры Таджикистана в российской федерации [Текст] // Народная газета. – 2005. – 12 октября.
8. Оғози асри XXI ахлоқи ҳамидаро тақозо дорад [Матн] // Ҷумҳурият. – 2005. – 15 октября.
9. Путин, В. Шумо фиристодагони фарҳангӣ бузург ҳастед [Матн] // Ҷумҳурият. – 2005. – 3 ноября.
10. Раҳмон, Э. Суханронии Президенти ҔТ дар мулоқот бо иштирокии рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва рӯзи Тоҷикистон дар Юнеско [Матн] // Садои мардум. – 2005. – 13 октября.
11. Рӯзҳои фарҳангии Россия дар Тоҷикистон [Матн] // Ҷумҳурият. – 2005. – 11 октября.
12. Рӯзҳо барои асрҳо [Матн] // Ҷумҳурият. – 2005. – 18 октября.
13. Сафаров, С. Баргузории рӯзҳои фарҳангӣ Тоҷикистон дар Россия рӯйдоди фараҳбахш дар таърихи навини муносибатҳои дучонибаи кишварҳои мо мебошад [Матн] // Тоҷикони Россия. – 2005. – 6 июл.
14. Таджикская культура были представлена на высоком уровне [Текст] // Народная газета. – 2005. – 7 ноября.
15. Табарова, Д. Маскаву порис «аҳсан» гуфт!» [Матн] // Фирӯза. – 2005. – № 4. – С. 6-7.

Амиров Р.

ГРАНДИОЗНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ УСПЕХ КУЛЬТУРЫ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ

В исследовании анализируются вопросы подготовки, проведения и итоги Дней культуры Республики Таджикистан в Российской Федерации и Дни Таджикистана в Юнеско (Париж). Также автором рассмотрено содержание концертных программ, уровень их исполнения и значение проведения дней культуры в пропаганде национальных культурных традиций.

Ключевые слова: дни культуры, Россия, Таджикистан, ЮНЕСКО, Париж, концерт, произведение художников.

Баъди истиқболи Президентон, онҳо аз намоиши аксҳо дидан намуда, барои оғоз баҳшидани Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ба рӯи саҳнаи Театри калон баромаданд. Дар оғоз Президенти Федератсияи Россия В. Путин суханронӣ намуда, дар бораи ҳамкориҳои ду кишвар ибрози ақида карда ва ҳозиринро ба муносабати баргузории Рӯзҳои фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия табрик намуд.

Баъд аз суханҳои табрикии ҳарду Президент ба консерти устодони санъати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳусни оғоз баҳшида шуд. Дар оҳири суханронӣ Президенти мамлакат Э. Раҳмон ба Президенти Федератсияи Россия В. Путин тухфаи хотиравӣ супорид. Дар асоси консепсияи Рӯзҳои фарҳангӣ дар Россия, мо пеш аз ҳама, бояд Тоҷикистонро чун ҷумҳурӣ, ки қайҳост ба сулҳу субот рӯ ба фаъолияти созандагӣ ниҳода дар жанрҳои гуногуни санъат ба дастовардҳои бузург ноил гаштааст, муаррифӣ менамудем. Аз ин лиҳоз, гурӯҳи корӣ барномаи Рӯзҳои фарҳангиро маҳз бо ҳамин мақсад таҳия намуда буданд.

Дар оғози консерт таҳти садои мусиқӣ, рақси кабӯтарони сулҳ иҷро карда шуд, ки ин маънни Душанбе - шаҳри сулҳро ифода менамуд ва дар оҳир бо рӯймолакҳои сурҳ, сафед, сабз, ки рамзи парчами Тоҷикистон буд, кабӯтарони сулҳ саҳнаро тарқ мекунанд. Ба воситаи киноролик сафарҳои Президентон ба кишварҳои ҳамдигар намоиш дода шуд. Баъд аз рақси кабӯтарони сулҳ ҳори академии Театри опера ва балети ба номи С. Айнӣ суруди «Республика ман» (оҳанги Шарофиддин Сайфиддинов, матни Боқӣ Раҳимзода)-ро иҷро намуд. Мусиқиро бо дирижёрии сардириҷёри Театри опера ва балети ба номи С. Айнӣ Б. Мехробов оркестри симфонии шаҳри Москвав иҷро намуд. Баъд аз он аз ҷониби ҳунармандони театри академии драмавии ба номи А.Лоҳутӣ дар мавзӯи дӯстӣ композитсияи адабӣ-мусиқӣ намоиш дода шуд, ки дар он ҳунармандони шинохта И.Машрабов, И.Абдурашидов, Қ.Собир, Ф.Умаров, Нурулло Абдуллоев (дар нақшҳои Рӯдакӣ, Абуалӣ Ибни Сино, Фирдавсӣ, Ҳофизи Шерозӣ ва У.Хайём) дар мавзӯи пайдоиши инсон, ҳадафи ба дунё омадани ў ва дар маҷмӯъ, дар мавзӯи дӯстӣ шеърҳо кироат намуданд. Дар барномаи ҳунарӣ сурудҳои операвӣ аз ҷониби Ҳунармандони ҳалқии Тоҷикистон Рустам Дуллоев, Адҳам Холиков ва Акбар Мирраҷабов бо за бонҳои русӣ ва итолиёй садо доданд. Сурудҳои ҳалқӣ аз тарафи Ҳунармандони ҳалқӣ Д.Холов С. Билолов Ҳофизи ҳалқӣ Ф. Ҳасанов ва О. Ашӯрова ва солистони Ансамбли давлатии Шашмақом иҷро карда шуд. Дуэти фортелиано аз ҷониби Ҳунарманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон Нигина Обидова ва Парасту Саодатова дар яқҷоягӣ бо ансамбли скрипканавозон иҷро гардид.

Ансамбли «Шашмақом» ва «Фалак» сурудҳои анъанавиро бо рақсҳои классикӣ иҷро намуданд. Рақсҳои қасбии фолклорӣ дар иҷрои ансамблҳои рақсии «Лола», «Гулрез», «Зебо» ва «Ҷаҳоноро» хеле дилкаш ва дар сатҳи баланди қасбӣ иҷро карда шуд. Ҳусусан, рақси ҳалқии «русские узоры»-ро тамошобинони шаҳри Москвав бо қарсакзаниҳои пурмавҷ истиқбол намуданд. Рақси гулчини иҷро намудаи писари Ҳунарманди ҳалқии иттиҳоди Шӯравӣ Малика Қаландарова Артур Гулкоров ҳамаро ба ваҷд овард. Дар ин ҷо гулчини рақсҳои мор, арабӣ, ҳиндӣ, тоҷикӣ ва русӣ дар як саҳна пешкаш карда шуд. Ин рақсҳо бо як маҳорати нотакори қасбӣ зери кафқӯбихои пурмавҷи тамошобинон истиқбол карда шуд. Ҳамчунин барномаи карнайнавозон ва доиранавозон бо маҳорати баланд иҷро гардида, тамошобинони толори театри калони Россияро ба ваҷд овард. Рақсҳо дигар, ки минтақаҳои гуногуни Тоҷикистонро бо сару либосҳои ранга (Хатлон, Зарафшон, Бадаҳшон ва ворид намудани рақсҳои русӣ) ифода намуда, баёнгари дӯстии байни ҳалқҳо маҳсуб меёфт, зери матни «Офтобо, бори дигар ҳонаро пурнур кун, Дӯстонро шод гардон, дӯшманонро кӯр кун», манзур шуд. Дар оҳир, ҳори академии Театри опера ва балети ба номи С. Айнӣ бо оркестри симфонии Россия кон-

серти Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россияро ҷамъбаст намуд. Консерти устодони санъат дар сатҳи баланди касбио эҷодӣ доир шуд.

Рӯзи 7 октябри соли 2005, тибқи барномаи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ду гурӯҳи ҳунарӣ: яке, ба шаҳри Твер ва дигаре ба шаҳри Подольск сафар намуда, дар он ҷо бо барномаи маҳсуси консерти баромад намуданд.

Дар намоиши асарҳои рассомон ва ҳунарҳои дастӣ дар Осорхонаи марказии давлатии таърихи муосири Россия бештар асарҳои рассомони шинохта Р. Сафаров, В. Назаров, С. Шарипов, Я. Мамадқулов, М. Қурбонов, И. Сангов, С. Шералий, М. Бекназаров, Б. Одинаев, А. Мавлоназаров, К. Наҷмиддинов, З. Довутов, М. Каримзода, А. Фаниева, А. Миршакар, У. Кизилбоев, Т. Назаров ба намоиш гузошта шуд. Тӯли се рӯз ҳаводорони санъати рассомӣ аз асарҳои рассомони тоҷик дидан намуда, бо қаноатмандӣ аз сатҳи баланди корҳои эҷодии рассомони тоҷик дар солҳои соҳибистиклолӣ ибрози ақида намуданд. Тоҷикони муқими ш. Москва баъди пешниҳоди чунин барномаҳои сатҳи баланди касбӣ аз тоҷик будани худ ифтиҳор мебарномуданд. Дар намоиши аксҳо, ки дар фойеи Театри калони Россия пеш аз гулчини консерти устодони санъати Тоҷикистон сурат гирифт, бештар маҳсули аксбардорони тоҷик З. Даҳте, Г. Ратушенкото, А. Юнусов, М. Муҳитдинчонов, Ф. Арабов ва М. Юнусов аз ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва манзараҳои зебои Тоҷикистон ба маъраз гузошта шуд.

Баъди дар шаҳрҳои Твер ва Подольск баромад намудани ҳунармандон дар доираи Рӯзҳои фарҳанг онҳо ба ш. Москва баргашта, барои фардо ба ш. Париж парвоз намудан омодагӣ мегирифтанд. Бегоҳии ҳамон рӯз бошад дар толори нави консертии Россия Ҳонаи байналмилалии мусиқӣ консерт аз асарҳои симфонии оҳангсозони тоҷик дар иҷрои оркестри симфонии ш. Москва дириҷёр Д. Орлов садо дод, ки баъди истиқлолият бори аввал асарҳои оҳангсозони тоҷик аз тарафи оркестри симфонии Россия иҷро гардид. Консерти мусиқиҳои симфонии оҳангсозони тоҷик аз тарафи дириҷёрони намоён Д. Орлов (Россия), Б. Меробов ва оҳангсоз Т. Шаҳидӣ дириҷёри карда шуд, ки хеле дар сатҳи баланди касбӣ сурат гирифт. Азбаски дар ин толор аргунун наасб шуда буд бо ҳоҳиши ман оҳангсоз Т. Шаҳидӣ як асари нав бо унвони «Гуфтугӯ»-ро дар сози танбур ва аргунун оғарид, ки иҷрои он ба уҳдаи А. Абдурашидов (сози танбур) З. Халилова аз Ҷумҳурии Олмон (сози аргунун) вогузор карда шуда буд ва бори нахустин ин асар дар ҳамин толор садо дод, ки ҳаводорони мусиқӣ онро бо ҷаппакзаниҳои пурмавҷ истиқбол гирифтанд.

Дар барномаи консерти мусиқии симfonӣ асарҳои композиторони тоҷик Зиёдӯлло Шаҳидӣ «Ду ракс аз опера «Комде ва Мадан», «Зи сӯзи сина» дар иҷрои Ақбар Мирраҷабов; Фозил Солиев «Рапсодияи тоҷикӣ»; Шарофиддин Сайфиддинов «Валс аз кинофилми «Зумрад»»; Ю. Тер-Осипов ва Сайд Ҳамроев «Баҳори Тоҷикистон»; Сергей Баласанян «Ду ракс аз балети «Лайлӣ ва Мачнун»»; Толиб Шаҳидӣ «Увертюра», «Гуфтугӯ»; Фирӯз Баҳор «Поэмаи симфонии «Мароқанд»»; Талаб Сатторов «Пассакали ва токато» барои оркестри симfonӣ аз ҷониби оркестри симfonии ш. Москва таҳти дириҷёри Дмитрий Орлов садо дод. Бо ҳамин, барномаҳои Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия, дар маҷмӯъ, хеле дар сатҳи баланди касбио эҷодӣ ҷамъбаст гардида, омодагиҳо барои сафар намуданд ба Париж шурӯъ гардид.

Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО (Париж) дар бинои пуршукуҳи ин созмони бонуфузи байналхалқӣ аз ифтиҳои намоиши асарҳои санъати тасвирий ва аксҳо таҳти унвони «Тоҷикистони муосир» оғоз гардид. Дар аввал Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ва директори генералии ЮНЕСКО Коҷичро Матсуура бо бати ривоҷу равнақи равобиту ҳамкориҳои Тоҷикистону ЮНЕСКО ва дурномаи он самимона суханронӣ намуданд. Қобили таваҷҷӯҳ аст, ки расман иттилои ба қитоби Мероси умушибашарии ЮНЕСКО ворид гардидани чанд ёдгориҳои таърихию

меъмории Тоҷикистон садо дод. Намояндагони давлатҳои гуногун ба аксҳо ва нигораҳои намоишгоҳ таваҷҷӯҳи маҳсус зоҳир намуданд. Ба онҳо проспекти ранга баҳшида ба ин намоишгоҳ бо забони фаронсавӣ дастрас гардид.

Баъдан, қабл аз барномаи ҳунарии устодони санъати Тоҷикистон дар толори асосии Созмони ЮНЕСКО, ки бо парчамҳои бештар аз 190 мамлакати дунё оро ёфтааст, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ва Котиби Генералии ЮНЕСКО Коҷичро Матсуура суханронӣ намуданд. Баргузории Рӯзҳо, зимни суханронӣ рӯйдоди муҳими сиёсию фарҳангӣ ётироф гардид.

Барномаи рангину пурмуҳтавои ҳунарпешагони тоҷикро намояндагони 191 давлати дунё бо шавқузавқ тамошо карданд ва борҳо кафқӯбӣ намуданд. Тавассути барнома онҳо бо таърихи бою рангин, анъанаҳои наҷиби ҳалқӣ, фарҳанги муосир ва санъати қадимию ҷолиби ҳунарпешагон ошно гардиданд.

Рӯзи дигар, маҳсус барои форсизабонон, ҳамчунин дигар муҳлисон дар толори бошуқӯҳи яке аз нодиртариин театрҳои Европа – Гранд-опера, ки таърихи беш аз 200-сола дорад, барномаи ҳунарии устодони санъати Тоҷикистон сурат гирифт. Дар ҷараёни он Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Котиби Генералии ЮНЕСКО ва дигар меҳмонони расмӣ ҳузур доштанд.

Бешубҳа, баргузории Рӯзҳо, мулоқотҳои дӯстонаю эҷодӣ, тамошои манораи Эйfel, осорхонаи ҷаҳоншумалии Лувр, осорхонаи ҳарбӣ, ки ба номи Наполеон Бонапарт марбут аст, инҷунин дарёи Сена ва дигар ёдгориҳои таърихии Париж ба ҷаҳони маънавии ҳунарпешагони тоҷик таассурути нек гузошта, баҳри рушду камоли эҷоди минбаъдаи онҳо заминаҳои мусоиду муғид фароҳам оварданд.

Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО (Париж), ки ҷараёни онро тамоми аҳли Тоҷикистон бо ифтиҳор ва эҳсоси ватандӯстӣ тавассути шабакаҳои телевизионҳои Тоҷикистон тамошо карданд, дар қалбу андешаҳои одамон ҳиссииёти наҷиби бедор намуд ва рӯҳи тоза баҳшид. Зоро ин ду ҷорабинӣ ба қитоби таърихи фарҳанги муосир тоҷик чун рӯйдоди бузурги сиёсию фарҳангӣ ҷовидон ворид гардиданд.

Баъди баргаштан аз Рӯзҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ЮНЕСКО (аз ш. Париж) бо супориши Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО (ш. Париж) дар сатҳи Вазорати фарҳанг бо рӯзноманигорон нишасти матбуотӣ додир гардид ва аз натиҷаи он маълумоти васеъ дода шуд.

Баъди ҷамъбости Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО ба Ҳукумати ҷумҳурӣ ҳисбот фиристода шуд. Натиҷаи ин рӯзҳо дар ҳузури Президенти мамлакат Э. Раҳмон муҳокима гардид. Ба баргузории Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО (ш. Париж) Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон баҳои баланд дода, дастур фармуд, ки ҳизматҳои ҳунармандонро ба инобат гирифта, ба мукофотҳои давлатӣ ва тухфаҳои хотиравӣ пешниҳод карда шаванд.

Тибқи супориши Президенти мамлакат, пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳо барои мукофотҳои давлатӣ аз ҷониби Вазорати фарҳанг ва Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурӣ муҳокима гардида, вобаста ба сатҳи иштироқи ҳунармандон дар барномаҳои Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Россия ва Рӯзҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ЮНЕСКО (Франсия) ба назар гирифта, аксари онҳо ба мукофотҳои давлатӣ қадр карда шуданд ва 7 ноябрь соли 2005, тибқи даъвати Президенти мамлакат, муҳтарам Э. Раҳмон ба зиёфати хоса ба муносабати анҷоми муваффақонаи Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва Рӯзҳои Тоҷикистон дар ЮНЕСКО соати 9:30 ҳунармандон ва иштироқдорони рӯзҳоро ба Бӯстонсарои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон даъват намуданд.

Студенты института в майе 2003 г. совместно выступали с ансамблем «Шелковый путь» под руководством Йо-Йо-Ма.

В этот период активизировалась участие студентов и преподавателей Таджикской национальной консерватории в международных конкурсах. Они по различным проектам с концертами выступали во Франции, США, Афганистане, Швейцарии, Иране, Южной Корее, Китае, Катаре и других странах.

Студентка Ситора Давлатова выступила с научным докладом в Новосибирске по проблеме суфийской музыки и заняла первое место. Ректор Новосибирской государственной консерватории им. Глинки, доктор искусствоведения Константин Михайлович Куреня дал высокую оценку исследованию Ситоры Давлатовой.

Хасанова Марджона во Львове участвовала в работе IV Международной академии музыки молодых под руководством Народного артиста СССР Юрия Башмета, студентка Фарзона Савдаршоева участвовала в международном мастер-классе профессоров мира. Они стали обладателями Сертификата Международной музыкальной академии Башмета.

По рекомендации Ученого совета Таджикской национальной консерватории талантливые студенты для продолжения учебы были направлены в Уральскую и Новосибирскую консерватории, Челябинскую государственную академию культуры и искусства, музыкальную академию Лодза (Польша).

По инициативе и поддержке Правительства Республики Таджикистан большая группа одаренной молодежи обучалась в Пермском хореографическом колледже. В мае 2011 г. учащиеся Пермского хореографического колледжа и Таджикского хореографического колледжа им. Малики Собировой успешно выступили на концерте, посвященном 20-летию первого Международного конкурса имени Народной артистки Советского Союза Малики Собировой.

Исторический опыт показывает, что подрастающее творческое поколение успешно продолжает эстафету старшего поколения. Особое место в их репертуаре занимают песни о дружбе народов, о Родине. Молодая певица Парвина Шукруллоева в Международном телевизионном конкурсе «Утренняя звезда» удостоилась звания «Принцесса Востока». В мае 2001 г. Парвина Шукруллоева вместе с Народным артистом Таджикистана Курбонали Раҳмоновым, заслуженным артистом Таджикистана Акбаром Мирраджабовым, заслуженным деятелем искусств Республики Наби Джалоловым участвовала в XIX Международном фестивале «Апрельская весна», который проходил в столице Корейской Народно-Демократической Республики – г. Пхеньяне. Показав высокое певческое мастерство, она стала обладателем Серебряного Кубка.

Получило широкое признание выступление молодых исполнителей танцевального искусства Таджикистана. Так в 2000 г. душанбинка Наташа Иванова стала обладателем четырех призов III Международного фестиваля-конкурса «Надежда Европы-2000» в Сочи, в том числе главного приза «Будущее Европы-2000», а Э. Сатторова стала дипломантом VII Международного молодежного фестиваля танца Tanzolimp.

Талантливая и одаренная молодая танцовщица, учащаяся лицея искусства им. Ахмада Бобокулова (отделение классическая хореография) Мижгона Хакимова успешно выступала с танцевальными номерами на Декаде литературы и искусства Таджикистана в Узбекистане (1998 г.), в мероприятиях Дня независимости Туркменистана в Ашхабаде (1998 г.), в передаче телекомпании «ТВ-6» (Москва), в Симпозиуме, посвященном 1100-летию Государства Саманидов в Санкт-Петербурге (апрель 1999 г.).

В январе 2001 г. в г. Сочи для участия в IV Международном фестивале-конкурсе творчества детей и подростков «Надежда Европы» собрались 1500 одаренных детей со всех концов Содружества Независимых Государств, а также США,

Amirov R.

GRANDIOSE INTERNATIONAL SUCCESS OF THE TAJIK CULTURE IN THE PERIOD OF INDEPENDENCE

In this study are analyzed the preparation, taking place and results of the Days of Culture of the Republic of Tajikistan in the Russian Federation and Days of Tajikistan at UNESCO (Paris). As well as author discussed the content of the concert programs, the level of their performance and the significance of such days of culture in the promotion of national cultural traditions.

Keywords: Culture Days, Russia, Tajikistan, UNESCO, Paris, culture, concert, works of the artists.

УДК Тадж:37+9 тадж+008+792

Набиев В.

РОЛЬ ТВОРЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ ВО ВЗАИМООБОГАЩЕНИИ КУЛЬТУР

В статье освещается история участия молодёжи в общественно-культурных мероприятиях таких как: республиканские и международные фестиваль-конкурсы народного творчества, творчества детей и подростков, телевизионных конкурсах и т.д. Автор на основе анализа данных мероприятий выясняет значение участия молодого поколения в вышеуказанных конкурсах и определяет их роль во взаимообогащении национальной и мировой культуры.

Ключевые слова: культура, молодежь, мероприятие, фестиваль-конкурс, лауреат, зритель, влияние культуры.

В условиях государственной независимости Таджикистана особое внимание уделяется творческой молодежи. Основоположник мира и национального единства – Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Раҳмон во время выступления на встрече с одаренной молодежью Республики 16 мая 1998 г. отметил: «В лице каждого из вас я вижу сегодня будущих ученых и писателей, мастеров ремесел и искусств, политиков и обществоведов, коммерсантов и предпринимателей, министров и руководителей государства. Ведь каждый из нас в недалеком будущем, заняв свое место в обществе, возложит на свои плечи ответственность за судьбу нации, государства и нашей государственности, прияя на смену отцам и старшим братьям.

В действительности история человечества, ее развитие идут именно таким путем: каждое нынешнее поколение оставляет будущему поколению в наследство свой опыт и знания, а новые поколения, в свою очередь, принимая это наследие, развиваются и совершенствуют его, обеспечивая тем самым прогресс различных сфер общества.

Если молодежь – это будущее нации, то талантливую и одаренную молодежь можно назвать гарантом ее чести и достоинства. Именно грамотная, талантливая молодежь, сохраняющая науку и культуру своей нации, может служить необходимым связующим звеном в цепочке знаний, передаваемых от поколения к поколению.

Талант, на мой взгляд, подобен родничку – если мы не откроем ему дорогу, он рано или поздно пересохнет. Точно также, подобно роднику, который уголяет жажду людей, всякий талант необходимо воспитывать, беречь и сохранять, создавать благоприятные условия для его дальнейшего развития» [3].

Жизнь подтвердила правоту и напутствие Главы государства таджиков. Возрастающая роль нравственности, духовного возрождения, взаимопроникновения культур и цивилизаций являются одним из главных задач культурной политики суверенного Таджикистана.

В связи с этим Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон подчеркнул: «Приятно сознавать, что и в нынешних условиях процесс взаимообогащения культур, имеющий вековую традицию, находит своё продолжение» [1].

Активным участником и носителем процесса взаимообогащения культур является творческая молодежь республики.

Творческие поездки театральных коллективов Таджикистана в страны дальнего и ближнего зарубежья, их участие в международных конференциях способствовали укреплению дружбы народов, повышению профессионального мастерства артистической молодежи. Достижения таджикских театров на конкурсах в Центральной Азии, Исламской Республике Иран, Германии и многих других странах свидетельствуют о том, что национальный театр возрождается и развивается.

Спектакль молодого режиссёра Барзу Абдураззакова «Шабпарак хоб дид!» («Летучей мыши приснился сон»), поставленный на сцене театра имени Камола Худжанди, с большим успехом был принят зрителями. В 2000 году спектакль завоевал «Гран-При» на Международном конкурсе Центральной Азии в Бишкеке. Он также был показан на сценах театров Германии, где получил высокую оценку.

В рассматриваемый период больших успехов добился Государственный экспериментальный театр юного зрителя «Ахорун». Поставленный на сцене этого театра спектакль «Юсуфи гумгашта боз ояд ба Канъон» («Иосиф потерянный вновь вернётся в Ханаан») был удостоен «Гран-При» первого Фестиваля ТЮЗов Средней Азии и Казахстана и «Гран-При» Регионального фестиваля – «Навруз-90».

13-20 апреля 2001 г. в городе Санкт-Петербурге Международным Центром Балтики организован третий Фестиваль русских театров Содружества Независимых Государств «Встреча в России». В нем Русский драматический театр им. Вл. Маяковского представил спектакль «Закат» (по произведению И.Бабеля, постановка Султона Усмонова). Молодые актёры Д. Мурзинов, М. Ярмолик, Ш. Рахматуллов, Ф. Сабзалиев, Р. Бутаев успешно прошли серьёзный экзамен своих коллег.

В июле 1999 г. коллектив Республиканского театра кукол находился с гастролями в Италии, где принял участие в Международном фестивале кукольных театров с новой программой А.Аминова и З.Джаводова «Размышления о войне и мире».

С гордостью можно отметить, что в годы независимости успешно выступали молодые артисты оперы и балета. Так, выпускник Ленинградского хореографического училища, заслуженный артист Таджикистана Фаррух Рузиматов, являясь одним из ярчайших звезд мирового балета, работает в Мариинском театре Санкт-Петербурга. Он согласно договору в 1991 г. блестяще выступал на сцене Нью-Йоркского театра «Метрополитен Гарден». Выступлением звезды мирового балета Фарруха Рузиматова восхищались американцы, и он покорил своим искусством сердца поклонников балета. Тогдашний Президент США Джордж Буш и его супруга Барbara Буш в честь Фарруха организовали банкетное застолье в Белом Доме.

Талантливый оперный певец Рустам Дулоев оттачивал своё оперное искусство в знаменитом театре Ла-Скала Италии.

Представители творческой молодежи Таджикистана успешно работали и работают в музыкальных учреждениях ближнего и дальнего зарубежья. Воспитанник

Таджикского государственного института им. М.Турсун-заде и Академии музыки им. Гнесиных Шухрат Ашурев работал преподавателем в Московском государственном институте культуры и музыкального колледжа им. Альфреда Шнитке г. Москвы. Уместно отметить, что он является членом Союза композиторов Российской Федерации. Он сочинил музыкальные произведения для Оркестра русских народных инструментов (руководитель Борис Ворон), Оркестра народных инструментов им. Тер-Осиева, Симфонического оркестра (руководитель Вероника Дударова). Ныне Шухрат Ашурев возглавляет Союз композиторов Таджикистана.

Молодой композитор Алишер Латифзода работал в Узбекистане и в Казахской национальной консерватории им. Курмангазы. Является членом Национальной Ассоциации композиторов США, членом Союза композиторов России и Узбекистана.

Артистическая молодежь республики в составе художественных коллективов «Зебо», «Чаманоро», «Лола», «Ганджина» и других творческих групп показали свое исполнительское мастерство на Днях культуры города Душанбе в Москве (март 1997 г.), Днях культуры Таджикистана в Узбекистане (апрель 1998 г.), Днях культуры Таджикистана в России (октябрь 2005 г.), Дня Таджикистана в ЮНЕСКО (ноябрь 2005 г.).

Одарённая молодежь, продолжая опыт прошлых фестивалей песни и музыки, обогащали их более содержательными и богатыми произведениями. Еще в конце 80-х годов на музыкальном небоскрёбе появился Международный конкурс – Фестиваль эстрадных песен «Азия даусы» («Голос Азии»). И сегодня этот конкурс стал традиционным. В разные годы талантливые таджикские певцы Кароматулло Курбонов, Далер Назаров, Кимиё Джираева, Наргис Бандишеева и др., участвуя в этом фестивале, внесли достойный вклад в пропаганде национальной песни и музыки.

В 1999 г. на Фестивале эстрадных песен «Азия даусы» показали свое исполнительское мастерство представители 20 стран мира – США, Индонезии, Италии, Югославии, Китая, Ирландии др.

Представительский состав жюри, организаторы конкурса и многочисленные зрители были восхищены профессиональному мастерству, артистизму и блестящему выступлению таджикской певицы Дилором Курбоновой. По решению жюри молодая певица Дилором Курбонова была удостоена приза зрительской симпатии, специального приза оргкомитета «Азия даусы», призами мэра г. Алма-Аты и компании радио и телевидения «МС».

Взаимные связи творческой молодежи способствовали укреплению дружбы народов и взаимообогащению искусств различных наций. Разные продюсерские организации организовывали концерты талантливых таджикских певцов в соседних республиках. Свидетельством этого является совместный концерт дуэта «Лайло» и Дилором Курбоновой в г. Ташкенте.

В годы независимости расширились научные и творческие связи Таджикского государственного института культуры и искусства им. М.Турсунзаде с Московским государственным университетом культуры и искусства, Санкт-Петербургским университетом культуры и искусства, Хабаровским институтом искусства и культуры, Челябинской государственной академией культуры и искусства.

В марте 2003 г. согласно договоренности между руководством Таджикского государственного института искусств им. М. Турсунзаде и профессором кафедры языков Центральной Азии Берлинского университета Лутсом Ржехаком группа студентов Берлинского университета, проходя практику в Таджикском государственном институте искусств им. М.Турсунзаде, организовали ансамбль «Чилтан». Они, обогатив свой репертуар фольклорными песнями таджиков, успешно выступили на заключительном концерте, который демонстрировался на Таджикском телевидении.

Литература

1. Раҳмон, Э. Независимость Таджикистана и возрождение нации [Текст]. – Душанбе: Ирфон, 2007. – Т.6. – С.323.
2. Раҳмон, Э. Независимость Таджикистана и возрождение нации [Текст]. – Душанбе: Ирфон, 2007. – Т.6. – С.534
3. Раҳмонов, Э. Независимость Таджикистана и возрождение нации [Текст]. – Душанбе: Ирфон, 2006. – Т.2. – С.290-291.

Набиев В.

НАҚШИ ҶАВОНОНИ ЭҶОДКОР ДАР ГАНИГАРДОНИИ ФАРҲАНГ

Дар мақола таърихи иштироки ҷавонон дар ҷорабинихо иҷтимоию фарҳангӣ ба мисли: фестивал-озмунҳои ҷумхурияйӣ ва байналмилалии эҷодиёти ҳалқ, эҷодиёти кӯдакон ва наврасон, озмунҳои телевизионӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллиф, дар замини таҳлили мавзӯъ, аҳамияти иштироки насли наврасро дар баргузории чунин ҷорабиниҳо тавзӯҳ намуда, ба ин васила нақши онҳоро дар ғанигардии ҳам маънавиёти ҷомеа ва ҳам фарҳангии миллӣ ва ҷаҳонӣ нишон медиҳад.

Калидвожаҳо: фарҳанг, ҷавонон, ҷорабинӣ, фестивал-озмун, лауреат, бинада, таъсир.

Nabiev V.

ROLE OF CREATIVE YOUTH IN ENRICHING NATIONAL CULTURE

In this article are described the history of youth participation in different scientific, social and cultural events, such: republican and international festivals and competitions, children and teenager's contests, TV competitions and etc. Author based on analysis of this topic shows the role of youth in enriching the spirituality of society and national culture.

Keywords: culture, youth, event, festival-competition, spectator, influence.

Франции и других стран. Среди них была и сияющая звездочка таджикской сцены Мијгона Ҳакимова. «Надежда Европы» - это крупный континентальный конкурс, организатором которого являлся «Король танца» Махмуд Эсамбаев. Таджикские танцы «Ороста» и «Доира» в исполнении Мијгоны понравились членам жюри, зрителям и поклонникам искусства. Она блестяще исполнила эти танцы. Поэтому Мијгона наряду со званием Лауреата и Диплома I степени получила специальный приз – «Сохранение национальной традиции в хореографии».

Одной из ярких страниц периода независимости является участие молодежи Таджикистана в Дельфийских играх. Согласно преданиям греческого народа Дельфийские игры связаны с подвигом Аполлона, который получил имя Пифиетса после уничтожения дракона Пифона. В переводе слово «дельфи» означает «тайна». Аполлон является историческим героем, который после победы над драконом Пифон обеспечил благоприятный расцвет Греции. В целях ознаменования этой победы он организовал музыкальный конкурс. Дельфийские игры как древнейшая традиция знаменита в мировой среде. Организация и проведение Дельфийских игр начинается с 582 г. до н.э., и ее родиной считается Греция. Дельфийские игры возродились в 2000 г. Игры проводились в Москве с участием представителей 27 государств мира.

В 2004 г. Мијгона Ҳакимова участвовала в Дельфийских играх молодежи стран Содружества Независимых Государств, которые проходили в столице Молдавии в г. Кишинёв. Мијгона Ҳакимова выступала с танцевальными номерами «Ороста» и «Джавони». Она была удостоена Диплома первой степени и золотой медали.

С 20 по 26 октября 2008 г. в г. Минске Республики Беларусь проходил V Фестиваль Дельфийских игр с участием 12 стран Содружества Независимых Государств. Учащийся Республиканской средней специальной музыкальной школы-интерната им. Миратулло Атоева Исмоил Сайдов в номинации народных песен занял третье место и бронзовую медаль Дельфийских игр молодежи СНГ. Также ученик этой школы Сорбони Сайджалол и ученица гимназии «Душанбе», солистка детской группы ансамбля «Падида» Райхона Абдуллоева стали Дипломантами фестиваля.

С гордостью можно сказать, что талантливая таджикская молодежь своим блестящим мастерством представляют нашу солнечную республику на различных международных конкурсах. Так 31 августа 2008 г. при подведении итогов телевизионного конкурса «Пять звезд Интервидения», который проходил в г. Сочи Российской Федерации, молодая таджикская певица, 19-летняя Тахмина Ниёзова завоевала Гран-При конкурса. На конкурсе она исполнила три песни и набрала 216 голосов. Подведение итогов конкурса осуществлялось путем голосования через SMS. В конкурсе участвовали 11 певцов. Тахмина Ниёзова также стала обладателем приза «Дебют Интервидения».

В Международном фестивале «Небо Содружества», организатором которого являлся Международный фонд культуры СНГ, молодежь из 12 стран исполняла знаменитые песни прошлых лет. Республику Таджикистан представляла молодая певица Мехрнигори Рустам. В качестве почетного гостя присутствовал Народный артист Советского Союза Джурабек Муродов. Свои впечатления о приятных моментах фестиваля таджикский драматург и журналист Джума Куддус описывает следующим образом: «Когда в репетиционном зале звучала фонограмма музыки популярной песни времени «Надежда», случайно в зал вошла автор музыки Народная артистка Советского Союза Александра Пахмутова. Её сердце обрадовалось, и она заинтересовалась исполнительницей песни. Ей сказали, что это представитель Таджикистана и показали Мехрнигори Рустам. Выдающийся композитор советского времени Александра Пахмутова, прослушав песню, была в восторге от сильного

и прекрасного голоса таджикской певицы и проявила к ней ласку и любовь. Александре Пахмутовой понравились прекрасный голос, национальное платье и даже косички Мехригор. Поскольку качество фонограммы было недостаточно хорошим, Александра Пахмутова сама села за рояль и стала аккомпанировать. Организаторы фестиваля заявили, что Мехригор родилась под счастливой звездой. И конферансье объявила: «Песня «Надежда». Аккомпанирует автор музыки – Народная артистка Советского Союза Александра Пахмутова. Исполнитель песни – молодая певица из Таджикистана Мехригори Рустам». Для молодой таджикской певицы, солистки ансамбля «Рухшона», постоянного участника культурных мероприятий Республики Мехригори Рустам это важнейшее событие стало еще одним серьезным экзаменом в ее твердом шаге на пути музыки мирового уровня.

В январе 2002 г. в Австрии, Германии и Нидерландах был издан первый аудио-альбом группы «Авеста». Запись альбома производилась на известной немецкой студии звукозаписи «Double Moon Records». В 2009 г. группа «Шамс» совместно с английской группой «Maroon Town» выступила на престижных площадках Лондона, а известным таджикским эстрадным исполнителям Шабнами Сурайё, Бахром Гафури и Джонибеку Муродову в Манхэттен-Центре Нью-Йорка впервые были вручены премии Big Apple Music Awards. В 2011 Шабнами Сурайё и Джонибек Муродов второй раз стали обладателями этого престижного приза.

На состоявшемся в Москве 12 июня 2016 г. праздничном концерте Молодежного симфонического оркестра Содружества Независимых Государств, посвященном 25-летию Содружества Независимых Государств и Дню России успешно выступили студенты Национальной консерватории Таджикистана – Сухроб Фозилов, Фуркат Остонаев и Сино Махмудов. В программу праздничного концерта были включены произведения классической музыки в исполнении солистов московского театра «Новая опера», ведущих музыкантов России и стран СНГ и лауреатов Четвертого музыкального фестиваля молодежи из стран СНГ «Таланты Содружества» имени и памяти Фуата Мансурова, а также произведения композиторов России и стран СНГ.

В Таджикистане стало добродой традицией воспитание детей и подростков в духе дружбы народов путем проведения фестивалей песни и музыки. В 2008 г. благодаря поддержке Исполнительного органа государственной власти Согдийской области Фонда Содействия Института «Открытого общества» в Таджикистане, Мобильных линий Таджикистана, телевидения Согдийской области, Научно-исследовательского института искусствоведения был проведён Международный детский телевизионный фестиваль «Донак». На этом фестивале наряду с молодыми исполнителями Согдийской области приняли участие дети и юноши из Душанбе, Республики Казахстан и Республики Кыргызстан. Среди участников фестиваля были Рустам Абдулда – лауреат Гран-При Международного конкурса детского творчества «Бозторгай», лауреат конкурса эстрадных песен в г. Каунасе Республики Литвы и г. Тутраканы Болгарии, Чингиз Джаликасин – лауреат Международного фестиваля молодых исполнителей в Испании, Айдана Абдукадырова – лауреат Гран-При Международного конкурса «Речни Ноты» г. Тутраканы Болгарии и лауреат Международного фестиваля г. Пунта-Кана Республики Доминикан, Санифамох Вализода – лауреат I Международного фестиваля юных исполнителей «Шаттык» г. Астаны Республики Казахстан, Шохрух Юнусов – лауреат конкурса «Нури умед» в г. Душанбе и др.

Особое место в укреплении дружбы народов, взаимообогащения культур сыграло киноискусство. Молодые таджикские кинематографисты, участвуя в различных кинофестивалях, добились значительных успехов. В 1999 г. на кинофестивале стран Содружества Независимых Государств и Балтики «Киношок» в Анапе

Джамшед Усмонов был признан лучшим режиссером. Фильм Орзу Шарипова «Сладкая Родина» на телефоруме Москвы завоевал «Гран-При».

В начале 90-х годов начал снимать свои первые фильмы молодой талантливый режиссер Бахтиёр Худойназаров. Первый его фильм «Братан» в 1991 г. в Мангейме был удостоен «Гран-При», другой его фильм «Кош бо кош» в Венеции завоевал приз «Серебряный лев».

В 1999 г. Бахтиёр Худойназаров снял фильм «Лунный пapa». Этот фильм по своему составу был интернациональным: автор сценария – грузин, продюсеры – француз, австриец и швейцарец, исполнитель проекта – русская компания «НТВ-профит». Роль Мамлакат исполнила Чулпан Хаматова, Насриддин – немецкий актер Морис Блейбрай, Алика – Мероб Нинидзе. Фильм «Лунный пapa» участвовал в ряде международных кинофестивалей, в том числе в Венеции, Брюсселе и Токио. На 12-м Международном фестивале в Токио получил приз «За художественное решение», а в 2000 г. на 11-м российском кинофестивале «Кинотавр» – специальный приз «Золотая роза». Решением Федерации кинематографистов России фильм «Лунный пapa» признан лучшим фильмом, а его режиссер лучшим режиссером России.

В 2005 г. на экраны вышел первый игровой фильм молодого таджикского режиссера Д. Раҳматова «Овора» («Блуждающий»), который сразу завоевал сердца кинолюбителей. Только в год выхода фильма «Овора» был удостоен многочисленных международных премий – диплома кинофестиваля «Святая Анна» (Москва), приза Президента Республики Татарстан «За гуманизм в киноискусстве», I Международного фестиваля мусульманского кино «Золотой минбар» (Казань), Гран-При II кинофестиваля стран Центральной Азии «Творческий полет» и др.

Новую страницу в укреплении дружбы и сотрудничества творческой молодежи, взаимообогащению национальных культур открыло Соглашение о гуманистическом сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств, подписанное в городе Казань 26 августа 2005 г. Свидетельством этого является активное участие творческой молодежи в проведении Дней культуры Республики Таджикистан в России и Дней Таджикистана в ЮНЕСКО.

Об итогах и значимости этих мероприятий Основоположник мира и национального единства – Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Раҳмон отмечал: «Дни культуры Таджикистана в Российской Федерации и Дни культуры Таджикистана на праздновании 60-летия ЮНЕСКО в Париже стали важными историческими событиями прошлого года, которые ещё раз показали народам России и Франции, а также представителям более чем 190 стран мира, статус и место искусства и культуры таджиков. Я считаю, что эти события являются предметом гордости для каждого таджикского интеллигента. Эти события будут вписаны в историю как политическое и культурное достижение нашего независимого государства» [2].

С гордостью можно отметить, что за активное участие в развитии музыкального искусства, пропаганды таджикского профессионального искусства, укрепления культурных связей наряду с мастерами искусств, Указом Президента Республики Таджикистан была удостоена наград большая группа молодых артистов: Малоҳат Абдушукрова, Нигина Азизова, Озодаҳон Ашуррова, Азалия Галиахметова, Бахтиёр Иброҳимов, Парвина Шукруллоева, Манзура Хабибова, Сироджиддин Фозилов, Парвина Юсуфи были удостоены почетных званий «Заслуженный артист Таджикистана», Нодира Абдуллоева, Ирина Алкова, Майрам Гоибова, Насиба Омонбоева, Зулфия Раҳмонова, Зумрад Самеджонова, Джамshed Эргашев – награждены медалью «Хизмати шоиста», Джамиля Абдуллоева, Мехрубон Азизи, Лилия Вильданова, Алла Горбачева, Анна Мицкевич, Шахноза Хомидова, Нигина Якубова – удостоены Почетной грамоты Республики Таджикистан.

Дар замони истиқлол матбуоти даврӣ аз ҷиҳати фосилаи чоп, сатҳи пахшу интишор, доманаи мавзӯот, шаклу шеваи нигориҷ, тарзи муносибат ба воқеиёти иҷтимоӣ тадриҷан пеш рафт. Имрӯз нашрия расмии кишвар “Ҷумҳурият” воқеан ба талаботи рӯзнома ҳаматарафа мувоғиқ гардидааст. Ин нашрия ҳам аз ҷиҳати фосилаи чоп, ҳам аз ҷиҳати мундаричаву муҳтаво ва ҳам шаклу ороиш ҷавобгӯи талаботи рӯзнома мебошад. Алҳол он ҳафтае панҷ маротиба интишор мешавад ва имкон дорад, ки аз як тараф, муҳимтарин рӯйдод ва ҳаводиси рӯзро дар гармогармиаш фаро гирад, аз ҷониби дигар, талаботи хонандагонро ҷиҳати инъикоси масъалаҳои гуногуни ҳаётӣ иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии кишвар қонеъ гардонад. Ҳамчунин дар инъикоси ин ва амсоли ин масъалаҳои нафарони касбу кори гуногун - рӯзноманигородону публистиқон, сиёсатмадору ҷомеашиносон, олимону муҳаққиқон, адабону омӯзгорон, коршиносону масъулини мақомоти давлатӣ ва намояндагони соҳаҳои дигари ҳаётӣ ҷомеа саҳм мегузоранд. Чунин усули ғаъолияти ҳам барои нашрия ва ҳам барои хонандагони он аз ҷонд ҷиҳати манфиатбор шудааст. Аввалан, доманаи мавзӯоти рӯзнома васеътару рангитар гардида, ба ҳолати қабули аудиторияи умумӣ мувоғиқ шудааст. Баъдан, инъикоси воқеяни рӯз ва баррасии масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ аз диду назари гуногун ва фарогирии ҷанбаҳои муҳталиф сурат гирифтааст. Солисан, мундаричаи нашрия аз ҷиҳати шакли жанрӣ рангоранг ва нисбатан ҷаззобу ҷолиб шудааст. Нихоятан, муносибат ба мавзӯу масъалаҳои инъикосшуда то андозае демократӣ гардида оммавияти рӯзнома вусъат пайдо кардааст.

Ин ҳусусиятро дар нашрияҳои дигар, ба ҳусус матбуоти мустақил амсоли «Тоҷикистон», «Миллат», «Нигӯҳ», «Фараж», «Озодагон», «СССР» низ мушоҳид мекунем. Ин типи нашрияҳо дар интихоби мавзӯу ва муносибат ба он шеваи ба ҳуд хос доранд, бештар мавзӯу ва масъалаҳои муҳими аҳамияти умумиҷтимоӣ ва умумимилӣ доштаро матраҳ менамоянд, дар ифшии камбуҷиҳо ва событ соҳтани онҳо бочуръатона сухан меронанд, дар баррасии қазияҳои байналхалқӣ манфиатҳои миллиро дар мадди аввал мегузоранд.

Дар давоми 25 соли Истиқолияти давлатӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади таҳқими ваҳдати миллӣ, эҳён анъанаҳои волои таъриҳӣ, тарғиби беҳтарин арзишҳои умумибашарии фарҳангии миллӣ бо қарори маҳсуси ЮНЕСКО таҷлили ҷашну маъракаҳои таъриҳӣ, хоса 1100-солагии давлатдории Сомониён, 2700 - солагии «Авасто», 2500 - солагии шаҳри бостонии Истаравшан, 2700 - солагии шаҳри Кӯлоб, 3000-солагии Ҳисор, Соли бузургдошти тамаддуни ориёй, Соли маорifi техникӣ, Соли оила, гиромидошти ҷехраҳои фарҳангӣ тамаддуни башарӣ чун Имоми Аъзам, Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Ҷалолиддини Балҳӣ, Камоли Ҳуҷандӣ, Абдураҳмони Ҷомӣ, Туғрали Аҳорӣ ва ҷонд ҷиҳати дигарро муқаррар намуд, ки дар омодагӣ ва истиқболи онҳо ВАО-и кишвар, хоса матбуоти даврӣ нақши намоён гузошт. Ба шарофати матолиби матбуот мardum ба моҳияти ҷашнвораҳо, таърихи онҳо шинос гардида, аз раванди ташкил ва баргузории ҷашну маъракаҳои фарҳангӣ иттиллот гирифтанд.

Имрӯз нашрияҳои даврӣ новобаста ба шакли таъйиноташон дар пур кардани фазои иттилоотӣ, сиёсӣ, маънавӣ ва фарҳангии ҷомеа нақши муҳим доранд. Онҳо дар инъикоси раванди ҳаётӣ иҷтимоии муосир ва муваффақияту камбуҷиҳои он ошкоро ва ҳолисона муносибат менамоянд, ки омили ҳуб аст. Аммо раванди ҷаҳонишавӣ тақозо менамояд, ки рӯзноманигородон, ҳамчунин зиёйён аз имкониятҳои расонаҳои ҳабарӣ самаранок истифода намуда, дар пешгирии ҳар гуна зуҳуроти номатлуб, баррасӣ, гиромидошти ҳифз ва ба насли ҷавон интиқол додани фарҳангӣ тамаддуни миллӣ, анъанаву суннатҳои мardumӣ ҳамчун дӯстдори ватану миллати ҳеш бештар ҷаҳд намамоянд. Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар суханронии ҳуд дар маросими ифтитоҳи муассисаҳои давлатии телевизиони «Варзиш», «Синамо» ва «Академияи воситаҳои аҳбори оммаи Тоҷикистон» барҳақ таъқид намуд: «Манфиатҳои миллӣ тақозо мекунанд, ки воситаҳои аҳбори омма ба сифати дастгоҳи тавонoi иттилоотӣ дар

ТДУ 002 + 07 + 9 тоҷик + 8 тоҷик
Муродӣ М.

НИГОҲЕ БА ТАҲАВВУЛИ МАТБУОТИ ТО҆ЦИК ДАР ЗАМОНИ ИСТИҚЛОЛ

Дар ин пажӯҳии ҳолатҳои инкишиофи матбуоти даврии Тоҷикистон дар замони истиқлол нишон дода шудааст. Муаллиф дар замони таҳлили мавзӯъ омилҳои таҳаввул ва инкишиофи матбуоти тоҷикро ошкор намуда, марҳилаҳои гуногунро муйян мекунад, ҳусусиятҳои умумӣ ва фарқи ҳар як марҳиларо тавсиф менамояд, мавқеи нашрияҳои алоҳидаро дар низоми матбуоти тоҷик ва фазои иттилоотии Тоҷикистон нишон медиҳад

Аз таҳқиқ бармеояд, ки дар муқоиса бо замони шӯравӣ дар даврони истиқлол матбуоти даврӣ ҳам аз ҷиҳати соҳт, ҳам аз ҷиҳати тип ва ҳам шаклу мундарича пеш рафтааст.

Калидвоҷсаҳо: истиқлол, матбуот, инкишиоф, марҳала, вазифа, маҳсусият, инъикос, баррасӣ, мавзӯъ, мундарича, таҳлил, нақӣ.

Муаллифони китоби «Таърихи журналистиқи тоҷик» системаи аҳбори оммаи Тоҷикистонро аз нигоҳи тааллуқоти молӣ ва сиёсӣ ба расмӣ, ҷамъиятӣ, ҳизбӣ, шахсӣ чудо карда, қайд намудаанд, ки: «Ҳар қадоми он хислати ба ҳуд хос дорад ва ҳеч қадоме аз онҳо ба ҳамдигар тобеъ нест. Танҳо воситаҳои аҳбори ҷамъиятӣ дар ҳамкории мақомоти давлатӣ ва шахсӣ таъсис ёфта метавонанд» [2, с.278]. Дар таърихи журналистиқи тоҷик чунин система танҳо дар замони истиқлол ба вучуд омад, ки нишони демократия ва гуногунфириву гуногунандешӣ аст. Дар давраҳои собиқи ташаккулу инкишиофи журналистиқи тоҷик чунин система вучуд надошт, балки барои давраи аввал ҳусусияти шаҳсию ҳусусӣ ва дар марҳилаи дуюм хислати ҳизбӣ асосан ҳос буд.

Ташаккули чунин система, ки марҳилаи ҷудогонаро фаро мегирад ба шаклгирӣ журналистиқи нав мусоидат намуд. Аммо замонаҳои он ҳанӯз пеш аз соҳибиқароӣ ба вучуд омадааст. Аниқтараҷ, ташаккули журналистиқи нав аз давраи бозсозӣ маншъ мегирад. Дар ин давра бо таъсири насими бозсозӣ, аз як сӯ, мундаричаи нашрияҳои дигаргун гардида, мавзӯъҳои ҳудшиносиву ҳувияти миллӣ афзалият пайдо кард, ошкоргӯиву озодбаёни анъана шуд, аз сӯи дигар, тадриҷан ба низоми матбуот нашрияҳои нав шомил гардидаанд, гуногунрангии фикру ақидаҳо дар онҳо роҳ ёфт. Ин раванд ба аз байн рафтани системаи воситаҳои аҳбори оммаи шӯравӣ, ки аслан ҳизбӣ буд, боис гардида, ба марҳилаи нави инкишиофи журналистиқи тоҷик замона гузошт. Ба қавли муҳаққиқ Қ. Шарифзода «як ҳусусияти хоси ВАО-и Тоҷикистон он аст, ки аз кишвар дида пештар мустақилият қасб намуд» [4, с. 54]. Ин дъаъво бар он асос меёбад, ки ба шарофати Бозсозии Горбачёвӣ қонуни ИҶШС «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои аҳбори омма» қабул гардида. Қабули қонуни матбуот имкон фароҳам овард, ки тӯли ҳамагӣ як сол дар Тоҷикистон нашрияҳои гуногунмавқеъ мисли «Паёми Душанбе» - нашрияи ҷамъиятиу сиёсии пойтакт (январи соли 1990), «Растоҳез»-и Созмони мардумии «Растоҳез» (30 майи соли 1990), «Адолат»-и шаҳрванди ҷумҳурии Тоҷикистон Имомназар Ҳолназар (20 сентябри соли 1990), «Дунё»-и шаҳрвандони ҷумҳурии Тоҷикистон Тоҳири Абдуҷаббор ва Аҳмадшоҳи Комил (1 майи соли 1991), «Чароғи рӯз»-и шаҳрванди ҷумҳурии Тоҷикистон Додоҷон Атовулоев (12 июняи соли 1991) таъсис ёфта ба ғаъолият пардохтанд. Аммо, ҷунончи профессор И. Усмонов зикр мекунад: «Марҳилаҳои ташаккули журналистиқи нав бо он вазифаҳои иртибот мегирифт, ки барои таѓиир ва пешрафти ҷомеа лозим буданд» [3,

с.15]. Ба ин вазифаҳо сиёсат, иттилоот, саргармунӣ, тичорат ва амсоли ин доҳил мешаванд. Таносуби иҷрои ин вазифаҳо ба соҳти чомеа ва рӯхияи он иртибот дорад. Вобаста ба ин матбуоти даврии тоҷик вазифаҳои худро дар замони истиқлол ба талаботи рӯҳи сиёсӣ ва иҷтимоии чомеа мувоғиқ кунонидааст.

Ба ин манзур, агар дар матбуоти даврии солҳои 1991-1992 талошҳои дастрасӣ ба ҳокимијат, бархурди манғиатҳои шахсӣ ва маҳаллӣ афзалият дошт, дар матбуоти солҳои 1993-1997, бо таъсири муборизаҳои доҳилӣ, нашрияҳо аз рӯи ҳадаф ба ду тип ҷудо шуданд, ки яке барои ваҳдатоғарӣ талош мекарду дигаре кӯшиши ҷудоиҳоӣ менамуд. Тадриҷан дар матбуоти ин солҳо, ҳусусан нашрияҳои расмӣ, вазифаи сулҳоварӣ бартарӣ пайдо карда, масъалаҳои сулҳу ваҳдат ва ризоияти миллӣ мавзӯи асосӣ гардид. Агар ба ақидаи баъзе сиёсатшиносон, ки «матбуоти айёми бозсозиро шӯранҷозанд ва алангадиҳандай ҷанги шаҳрвандӣ» меҳисобанд, муттаин шавем, пас метавонем гуфт, ки матбуоти солҳои аввали истиқлол дар барқарории сулҳу баҳамоии мардум нақши мухим гузоштааст. Дар ин солҳо мазмуну мундариҷаи нашрияҳои умумиҷумҳурияӣ ба ҳусус «Ҷумҳурият», «Садои мардум», «Ҷавонони Тоҷикистон» нисбатан беҳтар гардида, нашрияҳои соҳавӣ ба ҳусусӣ ба мисли «Тоҷикистон», «Чархи гардун», «Адабиёт ва санъат», «Оила» имконияти чопи мунтазам пайдо карданд.

Бо шарофати ташаккули озодии сухан дар солҳои 1991-1993 нашрияҳои зиёде аз қабили «Ҷоми Ҷам» - Бурҳон Сафарӣ, «Ҳафтгунҷ» - Ширкати «Хизмат», «Сухан» - Иттифоқи журналистон, «Сомон» - Бунёди забони тоҷикӣ, «Тоҷикистон» - Ҷамъияти дифои ҳуқуки истеъмолгарон, мачаллаҳои ҳусусии «Мардумгиёҳ»-и Равшани Раҳмонӣ, «Дарё»-и Саодат Сафарова ва гайра рӯи чоп омаданд, ки аз рӯи таъйинот ва ҳусусият гуногун буданд. Баръакси ин дар солҳои 1993 -1995 бо иллати ҷанги шаҳрвандӣ баъзе нашрияҳо аз чоп монданд, төъдоди ками нашрияҳо ба тарзи номуна-ззам интишор мешуданд. Дар ин марҳила бо дастгирии ҳукумати кишвар ва иқдомҳои ҳайроҳонаи Сарвари давлат Э. Раҳмон танҳо нашрияҳои «Ҷумҳурият» ва «Садои мардум» ҳафтае ду маротиба чоп мегардид. Аммо бо иллати ҳалалдор гардидан усули кори почта ин нашрияҳо низ саривакт дастраси муштариёнашон намешуданд.

Солҳои 1995 – 1997-ро аксари муҳаққиқон марҳилаи ба рушд рӯ ниҳодани ВАО, хоса матбуоти даврӣ номидаанд. Дар ин солҳо нашрияҳои мустақили иҷтимоию сиёсӣ чун «Истиқлол» - Бунёди ҷамъиятии «Оли Сомон» ва шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон А. Воҳидов, «Бизнес и политика» - Оҷонсии мустақили навғониҳои Тоҷикистон, «Чархи гардун», «Дайджест пресс» - Акбаралӣ Сатторов ба майдони матбуоти даврӣ ворид гардианд. Ҳарчанд дар саҳифаҳои ин қабил нашрияҳо маводи таъриғиву тавсифкунанда, қисабоғиҳои дурӯғин, аксҳои ба аҳлоқи тоҷикӣ номувонӣ, матолиби ҳангомавӣ ба ҷашм мерасид, аммо метавон гуфт, ки онҳо дар таъмини иттилооти иҷтимоӣ, ҷалби мардум ба рӯзномаҳонӣ ва бедории афкори омма таъсир гузошта тавонистанд.

Баъд аз «Созиҷономаи истиқори сулҳ ва оштии миллӣ» (1997) давраи нави ВАО оғоз шуд, ки ба таъбири коршиносон «он демократияи бештар дошт». Ба ин са-нади ҳамдигарбахшӣ ва Протоколи сиёсӣ барин ҳучҷатҳои сулҳ мусоидат намуданд. Соли 1999 барои воситаҳои аҳбори омма шароити мусоиди фаъолият ба амал омад. Моҳи августи ҳамон сол Суди Олӣ ҳукми худро дар бораи боздоштани фаъолияти матбуоти оппозитсионӣ (1993) бекор кард.

Дар ин давра нашрияҳои зиёде амсоли «Ҷунбиш» - нашрияи ҳаракати миллии Тоҷикистон (1.08.1997), «3+1» - нашрияи Ассотсиацсияи журналистони Тоҷикистон «Ҳамкории иҷтимоӣ» (5.08.1999), «Ваҳдат» - Ҳаракати эҳёи ваҳдати миллӣ (28.08.1999), «Ҳилола» - Ташкилоти ҷамъиятии Ҳилола (6.10.2000), «Гулбонг» - нашрияи ҳусусии Р. Давлатова (13.08.1997), «Крим-инфо» - С. Ҳомидов, «Замондош» - Ҳ. Ҷӯраев (7.10.1999), мачаллаи «Гули мурод» - Пайванд Гулмуродзода (майи 1997) ва гайра интишор гардианд, ки ба рушди матбуоти мусоидат намуданд. Ҳамзамон дар ин марҳилаи нақши ВАО, хоса матбуоти ҳукуматӣ пурзур гардида, нашрияҳои дар марҳилаҳои пе-

шин қатъ гардида, аз нав ба фаъолият шурӯй карданд, ки «Тоҷикистон» (1.01.1997) ва «Ҷавонони Тоҷикистон» (январи соли 1999) намунаи онҳост.

Марҳилаи дигари инкишофи матбуоти тоҷик аз соли 2000 шурӯй гардид, ки то соли 2006-ро фаро мегирад. Дар ин марҳила натанҷо матбуоти даврӣ, балки воситаҳои электронии аҳбор низ рушд кард, радио ва телевизионҳои мустақил ба вучуд омаданд. Дар баробари нашрияҳои расмиву ҳукуматӣ матбуоти ҳусусиву тичоратӣ пуркуват гардид, бозори иттилоот ба вучуд омад, воситаҳои аҳбори омма бо техника ва технологияи инноватсионӣ тадриҷан таъмин гардианд, сифати нашрияҳо беҳтар шуд, дар фазои иттилоотӣ рақобати қасбӣ ба вучуд омад, ки зери «фишори» он баъзе нашрияҳо майдони матбуотро тарқ намуданд. Дар ин марҳила низ нашрияҳои зиёде рӯи чоп омада, дар муддати кутоҳ дар муҳити иттилоотии кишвар мавқеъ пайдо карданд. Аз ҷумла нашрияҳои «Азия плюс» - Агентии иттилоотии «Азия плюс» (21.01.2000), «Оила» - Ҳамдамов С. (1.01.2000), «Рекламная газета» - ООО «Оила» (27.03.2001), «Неруи сухан» - М. Бокизода (30.01.2000), «Рӯзи нав» - Р. Мираймов (6. 08. 2003), «Зиндагӣ» - Қ. Ҳуҷамов (8.09.2004), «Миллат» - А. Умарова (1.09.2005), «Вароруд» - ООО ИАА «Вароруд» (1.01.2002), «Факты и коментарии» - НПО «Кӯҳи нор» (27.04.2006) ва ғ. Дар умум то 1-уми августи соли 2006 дар Тоҷикистон 240 воситаи аҳбори омма чопӣ, 5 агентии иттилоотӣ ва 89 матбаа ба қайд гирифта шуда буд.

Дар охири соли 2006 зуҳури нашрияҳои нав идома ёфт. Аз ҷумла нашрияҳои «События» - С. Сиддиқов (сентябри соли 2006), «Нигоҳ» - Бунёди ҷумҳурияии «Ин-дем» (Информатика барои демократия ва рушди миллӣ) (декабри соли 2006), «Фараж» - ҶДММ «А. Медиа» (декабри соли 2006, аз сентябри соли 2007 Маркази тадқиқоти журналистӣ) рӯи чоп омаданд. Ин нашрияҳо дар муддати кутоҳ дар низоми матбуоти даврӣ мавқеи намоён пайдо карданд.

Дар замони Истиқлол имкон ба вучуд омад, ки системаи матбуоти ҳизбӣ ба вучуд ояд. 20-уми сентябри соли 1990 «Адолат» - нашрияи ҳизби Демократии Тоҷикистон, феврали соли 1992 «Наҷот» нашрияи ҳизби наҳҷати исломи Тоҷикистон, 28 феврали соли 1992 «Нидои ранҷбар» - органи чопии ҳизби Коммунисти Тоҷикистон, августи соли 1996 «Иттиҳод» - органи чопии ҳизби сотсиалистии Тоҷикистон, 7 сентябри соли 1996 «Минбари ҳалқ» - нашрияи ҳизби Ҳалқӣ-демократии Тоҷикистон, соли 2006 «Мехрғон» - органи чопии ҳизби Аграрии Тоҷикистон интишор гардианд. Аммо ба истиносӣ «Минбари ҳалқ» нашрияҳои дигари ҳизбӣ дар низоми матбуоти тоҷик мавқеи мунтазам пайдо накарданд.

Ниҳоят таъсис ёфтани газетаи «Имрӯз-NEWS» нашрияи ҳусусии шаҳрванди ҷумҳурии Тоҷикистон Рустами Ҷонӣ (22 феврали соли 2013) бо чопи ҳаррӯзаро аз падидайи даврони истиқлол метавон номид.

Имрӯз дар Тоҷикистон типҳои гуногуни матбуоти даврӣ: ҳукумативу ғайриҳукуматӣ, соҳавию иттиҳодияӣ, вилоятиву ноҳияӣ, ҳусусиву тичоратӣ, маънавию фароғатӣ, ҳизбиву ҷамъиятий ва амсоли ин нашр мешаванд. Гуногунтиппи матбуот агар, аз як тараф, ба талаботи ҷомеа ва ҳолати қабули аудитория мувоғиқ шудани мундариҷаи нашрияҳоро фаҳмонад, аз сӯи дигар, нишони тамоми соҳа ва мавзӯоти ҳаёти иҷтимоиро фаро гирифтани он аст. Ба ибораи дигар, матбуоти даврӣ аз ҷиҳати төъдод ва тип ғанӣ гардида, нисбат ба дигар ҳасони аҳбори омма имкони бештарӣ аз нигоҳу мавқеи гуногун ва шаклу шевaiи муҳталиф инъикосу баррасӣ намуданд мавзӯоти муҳими рӯзро пайдо кардааст. Ҷунончи ишора шуд, тӯли солҳои соҳибиқароӣ нашрияҳои зиёде ба майдони матбуоти ворид гардианд, аммо бархе аз онҳо дар фазои рақобатпазирӣ он тоб наоварда, фаъолияти ҳудро қатъ намуданд, баъзе моҳномаву, қисме гоҳнома шуданд. Ин ҳолат нишони мавҷудияти фазои рақобатпазирӣ дар матбуоти даврӣ кишвар аст. Ҳамчунин вобаста ба талаботи ҷомеаи демократӣ, рушди воситаҳои техникӣ ва равандҳои инноватсионӣ, аз як тараф, таъйинот ва муносабати расонаҳои ҳабарӣ бо аудитория, аз тарафи дигар, табииати кори воситаҳои аҳбори омма, ҳамчунин табъу нашр нисбатан дигаргун шуд.

с. 54]-ро тақвият мебахшад. Ин чо савол ба миён меояд, ки идомаи ин чараёнро дар замони истиқолияти кишвар чи ташкил карда метавонад?

Дар замони истиқол низ ин вазифаву масъулияти журналист дигар нагашта-аст, ба истиснои шевай нави баён ва фазову вақти эҷодӣ, ки онро аз ҷанд равзана шинохтан мумкин аст. Тағиیر ёфтани системаи сиёсии ҷомеа боиси ба вучуд омадани системаи бисёрҳизбӣ, омилҳои демократӣ барҳам ҳӯрдани бунёди диктаторӣ ва тоталитарӣ гардид, аммо мағҳумҳои «тарғиботгар, ташвиқотчӣ ва ташкилотчи-гии журналистика» ҳанӯз дар ин соҳа устувору пойбарҷост. Танҳо дар мағоҳим шаклҳои тоза пайдо карданд. То ҳанӯз маҷмӯи фаъолияти журналистонро ҷор назарияи маъруфи журналисти бозгӯ менамояд, албатта ба истиснои маҳдуд гашта-ни баъзе самтҳо, аз ҷумла вазифаҳои фавқулзикр. Табиист, ки журналистика, пеш аз ҳама, таъсир расонидан ба афкори ҷомеа ва дар ин самт ба вучуд овардани таҳрик аст. Ғанои сензураҳо ва озодии сухан дар замони истиқол, имконият ва доираи баёни журналистонро ҷасеъ намуд. Агар дар замони шӯравӣ журналисти тоҷик аз манфиати як империяи қавии аз Ҷаҳони Ҳиндустон ва миллати ғайр пуштибонӣ (идеологияи русӣ) мекард, имрӯз ўсафӣ назар аз шаклу таъйиноти ВАО аз миллату ҳалқи ҳуд пуштибонӣ мекунад. Имрӯз ҳалқи тоҷик ба марҳилаи нави давлатдориву давлатсозӣ ворид гардидаст ва табиист, ки дар ҳама пайроҳаву шоҳроҳои инкишофи ҷомеа журналистон нақши муҳимро мебозанд. Маълум аст, ки «афкори иҷтимоиву сиёсии ҳар ҳалқ баробари тараққиети иқтисодӣ, инкишофи адабиёту санъат аз бисёр ҷиҳат ба равнақи журналистика вобаста аст, зеро пешрафти иҷтимоиву сиёсӣ, пеш аз ҳама, дар саҳифаҳои ВАО инъикос мейбанд» [2, с. 11]. Журналистон паёмрасони набзи ҷомеа ва ҳамзамон таъсиррасон ба он набз мебозанд. Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Ҷаҳони Ҳиндустон бо назардошти асосҳои таъриҳӣ ҷандин сол қабл дар ин замина таъқид карда буд: «Нури маърифате, ки аз равзанаи матбуот зиёйёни миллат рӯшан карда буданд, то ба имрӯз дили дидай ҳазоронро муనаввар месозад». Дар ин таъбир ишора ба гузаштаҳои тираи таъриҳии миллат аст, ки зиёйёну равшанфирони муҳталифи мо дар ҷодаи ҳудшиносӣ, ҳимояти фарҳангӣ тамаддуни қуҳанбунёд ва хифозати марзу буими аҷдодӣ дар давраҳои гуногун садо баланд кардаанд. Онҳо, дар иҷрои рисолати ватандории ҳуд, миллатро ба ҳам овардан мөхостанд. Тавассути ВАО дарду армонҳои миллиро баён мекарданд, ки дар саҳифаҳои таъриҳҳои сабт шудааст. Замоне равшанфирони мо ба мақсади ҳифзу пойдории армонҳои миллӣ ба мардум мөфаҳмониданд, ки ин миллат таъриҳҳои фарҳангӣ қадимӣ дорад ва наметавон онро «як қавми забонгумкарда» номид. Дар иқтибос ҳамзамон ишора барои тамоми ҷомеаи журналисти боздааст, ки бояд ин анъанаро, ки ҷавҳараш ба ҳам овардану ваҳдати миллист давомдор гардонид. Ин як рисолати таъриҳиву тарбиявии ВАО мебозанд, ки аз ҷониби Ҷаҳони Ҳиндустон миллат таъқид гашт. Дар ҳақиқат дар шароити соҳибиистиколии кишвар ин имконият бештару фарроҳтар аст, ки он ба фазои озоди баён вобастагии амиқ дорад. Дар ин самт баъзе ҷузъиётро метавон ёдовар гашт, ки мӯчиби таъсир расонидан ба афкори омма ва шаклгирӣ он мебозанд. Барои таҷаммӯи андешаҳо доир ба нишон додани нақши ВАО дар роҳи тарбия ва ба вучуд овардани афкор, нахуст мебояд аз ҷанд нуқта доир ба фазои иттилоотии имрӯзаи кишвар зикр намоем.

Тавре ишора гашт, сензура ва таъқибу маҳдудияти афкори журналистон дар замони соҳибиистиколӣ аз байн рафт. Ин ғуна фазои мусоиди афкорро санади олии ҳукуқии кишвар кафолат додааст. Маълум аст, ки дар ҷомеаи демократӣ ва ҳукуқбунёд принсипи асосии мавҷудияти ВАО озодии ахбори омма ба ҳисоб меравад. Моддаи 30-юми боби дуюми Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ин озодиро ҷунун муқаррар кардааст: «Ба ҳар кас озодии сухан, нашр, ҳукуқи истифодаи во-ситаҳои ахбор кафолат дода мешавад... Сензураи давлатӣ ва таъқиб барои танқид манъ аст».

муборизаи таҳмилии иттилоотӣ чун сипари боъзтимоди ҳалқу давлат ҳизмат намоянд, ба ҳифзи оромиву суботи ҷомеа фаъолона мусоидат қунанд ва эътияди мардумро ба фардои нек таҳқим бахшанд» [1].

Воқеан дар ҷомеаи имрӯз, ки ғояи ваҳдатсозӣ, муттаҳидӣ, якмаромиву якмаслакӣ рӯҳияи тоза пайдо кардааст, рисолати ВАО, минҷумла матбуоти давриро дар ин раванд боз ҳам бештар мегардонад. ВАО-ро мебояд ин ғояро маслаки асосии ҳуд қарор дихад ва дар фаҳми моҳият ва манфиати он ба мардум, ҳоса ҷавонон ёрӣ расонад. Ин имконро матбуоти даврӣ ва дигар ҷасоити ахбори омма доранд, зеро дар онҳо ҳам минбар, ҳам неруи эҷодӣ ва ҳам шароит муҳайёст. Танҳо рӯҳияи ҳудшиносӣ, мөҳанпарастӣ ва иродай қавӣ мебояд.

Ҳеч ҷои шубҳа нест, ки дар муқоиса ба замони шӯравӣ дар замони истиқолол соҳаи матбуот ва табъу нашр хеле рушд кард, төъододи рӯзномаву мачаллаҳо ва нашриётҳо зиёд гардид, дар фаъолияти онҳо камтар бошад ҳам, рақобати корӣ ба вучуд омад, ки ба баланд шудани сифати маҳсулоти ҷопӣ мусоидат менамояд. Имрӯз дар Тоҷикистон беш аз 450 мачаллаву рӯзнома ва наздик ба 30 нашриёт фаъолият мекунанд, ки аксарияташон ҳусусианд. Агар дар солҳои аввал қитобҳои таълимиву мактабӣ ва ҳатто сиёсиро дар ҳориҷи кишвар ба табъ мерасонидем, имрӯз ҷунун имкониятҳо дар доҳили кишвар дорем. Сифати қитобҳои дар нашриётҳои ватанӣ интишоргардида, аз қитобҳои дар ҳориҷа ҷопшуда камӣ надоранд.

Дар замони имрӯз табъу нашр аз мубрамтарин соҳаҳо ба ҳисоб меравад, зеро маҳсулоти он натанҳо манфиати молӣ меорад, балки ба тарбияи инсон, бедории фикрӣ, ҳудшиносиву ҳудогоҳӣ, ташаккули ҳувияти миллӣ ва болобурди маънавиёти ҷомеа нақши муҳим мегузорад. Аммо баъзан масъулони табъу нашр ба хотири ғоифа, ба мазмуни маводи интишорнамудаашон эътибор намедиҳанд. Дар натиҷа қитобҳое рӯи ҷопӣ меоянд, ки ҳам ба шаъни аҳли эҷод додгӣ меоранд, ҳам завқи ҳонандаро паст мекунанд. Бинобар ин қормандони ин соҳаро зарур аст, ки дар интиҳоби осор ҷидӣ бошанд, асарҳои сараро аз носара ҷудо карда тавонанд, бидуни муайян кардани ҳуснӯи кӯҳҳо онҳо ба ҷопӣ иҷозат надиҳанд.

Дар солҳои истиқолияти давлатии ҔТ соҳаи табъу нашри ҷумҳурий ба шароити нав мутобиқ қунонида шуд. Бо техникаи компьютерӣ ва технологияи ҳозиразамон таъмин гардидаи муассисаҳои табъу нашр боиси пешрафти назарраси кори муассисаҳои гардид. Агар дар солҳои қаблӣ ҷопӣ асарҳои қалонҳаҷм дар муассисаҳои табъу нашри ҷумҳурий қарib имконназарӣ буду аксар асарҳои қалонҳаҷм дар ҷопхонаҳои Марказӣ ба табъ мерасиданд, имрӯз ба шарофати бо техникаву технологияи ҳозиразамони ҷопӣ мӯчаҳҳаз гардидаи муассисаҳои табъу нашр ҳама ғуна маводи ҷопӣ аз ҷумла асарҳои қалонҳаҷмро низ дар доҳили ҷумҳурий бо сифати баланд ва ороиши ҳуби полиграфӣ ҷопӣ кардан имконназарӣ аст. Ҷорӣ гардидаи техникаи компьютерӣ ва технологияи ҳозиразамони табъу нашр ҳамчунин имкон фароҳам овард, ки ҳам төъододи қормандони муассисаҳои табъу нашр кам гардаду ҳам маводи ҷопӣ дар муддати кӯтоҳ дастраси ҳонандаро гардад. Соҳтори нашриётҳои кишвар, амсоли «Ирфон», «Маориф ва фарҳанг» ва «Адиб» имрӯз мувофиқи шароити замони нав таҷдид карда шудааст. Ҷасалан, дар нашриёт «Ирфон» ба ҷойи шӯбаҳои пешин ғурӯҳҳои эҷодӣ таъсис дода шудаанд, ки ин ба талаботи замон комилан ҷавобӣ буда, дар он ҳайати эҷодӣ аксариятҳои ташкил медиҳад.

Дар баробари муассисаҳои табъу нашри давлатӣ муассисаҳои интишории ҳусусӣ низ таъсис ёфтанд, ки ин аз як тараф, барои ба вучуд омадани рақобати солим дар бозори табъу нашр шароит фароҳам овард, аз тарафи дигар, ба зиёд шудани маводи ҷопӣ ва беҳтар гардидаи сифати ҷопӣ мусоидат намуд.

Дар замони истиқолияти кишвар матбуоти даврӣ марҳилаҳои гуногунро аз саргузоронида, тархи комили ҳудро пайдо кард, ки мавҷудияти типҳои гуногуни нашрияҳо, фосилаи ҷопӣ ва шаклу ороиши ҳусусиятҳои онро бозгӯ мекунанд.

Дар марҳилаҳои гуногуни инкишофи матбуоти замони истиқлол вазъи нашрияҳои даврӣ яксон набудааст. Дар ин айём нашрияҳои зиёде ба майдони матбуот ворид шуда, қисме дар рақобатҳои касбӣ ва бархе сиёсӣ тоб наоварда, аз фаъолият бозмондаанд.

Агар дар солҳои аввали истиқлол нашрияҳои даврӣ аз рӯи таъинот ва муносибат ба воқеиёти иҷтимоӣ миёни худ ихтилоф доштанд, дар даҳсолаи охир ин ихтилоф тадриҷан аз байн рафта, ваҳдати ғоявӣ ва манғиатҷӯҳои миллӣ дар нашрияҳои даврӣ новобаста ба таъинот ва мансубиятшон афзалият пайдо кардааст. Ҳамчунин муносибат ба мавзӯу масъалаҳои инъикосшуда то андозае демократӣ ва оммавияти рӯзномаҳо бештар гардидааст.

Дар муқоиса ба давраи шӯравӣ дар замони истиқлол соҳаи матбуот ва табъу нашр хеле рушд кард, баробари муассисаҳои табъу нашри давлатӣ муассисаҳои интишории ҳусусӣ низ таъсис ёфтанд, тэъдоди рӯзномаву маҷаллаҳо ва нашриётҳо зиёд гардид, дар фаъолияти онҳо камтар бошад ҳам, рақобати корӣ ба вучуд омад, ки ба баланд шудани сифати маҳсулоти чопӣ мусоидат менамояд.

Ҳамин тавр, воситаҳои аҳбори омма ва табъу нашр дар замони имрӯз яке аз нишонаҳои асосии ҷомеаи демократӣ ва шаҳрвандӣ маҳсуб ёфта, дар инъикоси равандҳои сиёсиву иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа, тарғиби дастоварҳои даврони истиқлолият, фарҳанги миллӣ ва ба ин васила баланд бардоштани сатҳи маънавиёти мардум ва пешрафти соҳаҳои гуногуни ҳаёт нақши муҳим мебозад.

Калидвоҷаҳо: истиқлол, матбуот, инкишоф, марҳила, вазифа, ҳусусият, инъикос, баррасӣ, мавзӯъ, мундариҷа, таҳлил, нақш.

Адабиёт

- Суҳанронии Эмомалӣ Раҳмон, Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар маросими ифтитоҳи муассисаҳои давлатии телевизиони «Варзиш», «Синамо» ва «Академияи воситаҳои аҳбори оммаи Тоҷикистон», шаҳри Душанбе, 1 марта соли 2016 [Матн] // Ҷумҳурият, 2016. – 2 март.
- Усмонов, И., Давронов, Д. Таърихи журналистикаи тоҷик [Матн] / Иброҳим Усмонов, Давлат Давронов. – Душанбе, 2008. – 302 с.
- Усмонов, И. Вазифаи аслии журналистика дар ҷомеа [Матн] // Усмонов, И. Актуальные проблемы журналистики №2. – Душанбе, 2007. – С.15-18.
- Шарифзода, Қ. Мушкилоти озодии сухан [Матн] / Қироншоҳ Шарифзода. – Душанбе, 2009. –100 с.

Муроди М.

ВЗГЛЯД НА ЭВОЛЮЦИЮ ТАДЖИКСКОЙ ПРЕССЫ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

В данном исследовании раскрываются этапы развития периодической печати Таджикистана в годы независимости. Автор на основе анализа темы выявляет факторы эволюции и развития таджикской прессы, определяет различные этапы, характеризует общие и отличительные черты каждого этапа и показывает место отдельных изданий в системе периодической печати и информационном пространстве Таджикистана.

Исследование показывает, что в сравнении с советским периодом, в эпоху независимости периодическая печать развивалась и по типу и по структуре и по содержанию.

Ключевые слова: независимость, печать, развитие, этап, функция, особенность, отражение, рассмотрение, тема, содержание, анализ, роль.

Murodi M.

A VIEW ON THE EVOLUTION OF THE TAJIK PRESS DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

This study is related to the stages of development of the periodical press in the years of independence of Tajikistan. The author, based on the analysis of the theme found out the factors of evolution and development of the Tajik press, determines the different stages, characterized common and distinctive features of each stage and shows the place single publications in the system of periodicals and information sphere of Tajikistan.

The author concludes that in comparison with the Soviet time, in the period of independence the periodical was developed according to its type, structure and content.

Keywords: Independence, publication, development, stage, function, feature, reflection, theme, content, analysis, role.

ТДУ 002+07+371 тоҷик+327

Қутбиддинов А.

НАҚШИ ВАО ДАР ТАРГИБУ ТАРБИЯИ ТАФАККУРИ НАВ

Ин мақола ҳосияти назарияӣ дошта, дар он масъалаи рисолаи тарбияӣ ва таъсирбахии журналистика дар ҷомеаи мусоир баёни гардидааст. Муаллиф қӯшии намудааст, ки нақши таъсирбахии ВАО-ро дар афкори иҷтимоӣ аз нигоҳи равонӣ баррасӣ намуда, баъзе қонуниятҳои эҷодии ташаккулдиҳандай афкори ҷомеаро нишон дигҳад. Ҳамзамон дар мақола нақши васоити аҳбор дар шароити ҷаҳоннишавӣ таъқид гашта, садоқатмандии аҳли эҷод ва ҷаҳонбинии онҳо ҳамчун омили муҳимми таҳқими тафаккури иҷтимоӣ маънидод мегардад.

Калидвоҷаҳо: ВАО, идеология, тафаккур, тарбия, таргӣб, журналистика, омил, сиёсӣ, вазифа, таҳлил.

ВАО ба системаи идеологии «ҷаҳони нав» голибан аз оғози асири бист ворид гардид. Ин ҷараён аз нимаи дувуми солҳои панҷоҳум шиддати ҳос пайдо кард. Пайдост, ки ҳамагуна идеология барои устувориву пойдории худ аз аносери тарбия ва ташаккули афкор сарфи назар наменамояд ва дар ин роҳ ба онҳо бештар ВАО мусоидат менамояд. Дар оғози ин раванд журналистика танҳо дар симои матбуот шинохта мешуд, ки онро «тағиботҷӣ, ташвиқотҷӣ ва ташкилотҷӣ иҷтимоӣ» [2, с. 3] меномиданд. Имрӯз ин рисолат дар тамоми васоити аҳбори омма новобаста ба шаклу таъинот ва самти фаъолият ба назар мерасад. Таҳаввулоту дигаргуниҳо, иваз шудани соҳти ҷомеаҳо, заволи империяҳо, пайдо гаштани давлатҳои нав, истиқлолияти ҳалқияту миллатҳо ва омилҳои дигари инкишофи иҷтимоӣ ин рисолату нақши ВАО-ро дигар карда натавонист. Дар замони шӯравӣ ин масъулият баланд буд ва бо афзалияти системаи яккагизбӣ намояндаи васоити аҳбори умум ҳодими сиёсӣ дониста мешуд. Системаи бисёрҳизбии журналистика вучуд надошт ва таблиғу ташвиқ дар шакли воҳид ҷараён мегирифт. Журналисти шӯравӣ барои мардум, пеш аз ҳама, «пропагандисти партия» шинохта мешуд. Ӯ муваззаф буд, ки афкори оммаро дар самти ҳосу маълум шакл бахшад. Ин шаклбахшӣ ҳадаф дошт, ки бешак андешаи «...тарбия ин ба вучуд овардан ва инкишоф додани эҳсосот аст» [1,

таърихи худ сухан гуфта наметавонистем. Акнун ин ҳамаи инро дар доираи як мактаби хос ВАО бо шеваҳои гуногун ба омма меомӯзонад.

Чанд соли охир масъалаи идеяи миллӣ дар сахифаҳои васоити ахбори омма мавриди баррасиву таҳлилу омӯзишҳо қарор гирифтааст. Ин ҳам як рисолати соzendаву тарбиявии ВАО мебошад, ки дар роҳи тавлиди идеяи миллӣ нақш мегузорад ва дар шароити имрӯзаи сиёsatҳои ҷаҳонӣ ин амр ногузир ҳам ҳаст. Дар ин маврид муҳаққик Қ. Восеев андешаҳои саҳехро баён медорад: «Дар ҷаҳони кунунӣ, ки дорои сиёsatҳои ноустувор ва тағйирёбанда буда, аз ҷониби дигар глобализм-ҷаҳоншумӯлӣ фарогири тамоми соҳаҳои ҳаётӣ башарист, миллат ва кишваре наметавонад бе доштани идеяи комили миллӣ тараққӣ ёбаду бако кунад» [3, с. 187]. Возеҳ аст, ки Тоҷикистони мустақил рисолати таърихии худро дар масири ҳифзу нигаҳдории фарҳанги ғании миллии худ қавӣ месозад, ки дар ин ҷода низ нақши васоити ахбор аввалиндарача аст.

Аз ҷониби дигар, ҷаҳони ахбории имрӯза дунёи алоҳида аст, ки онро афкори муайянे идора кардан меҳоҳанд. Дар ояндаи наздик агар ҳамин тавр қиёс кардан мумкин бошад, «маълумоти ахборӣ» дар радифи мафхумҳои роиҷи «маълумоти олий» ва «маълумоти миёна» қарор мегирад. Ин дар баробари он аст, ки инсон ҳар субҳ ба ноништа зарурат дорад ва ба ахбор низ ҷунин талабот ба миён омада истодааст. Ахбор имрӯз онҷунон таъсир дорад, ки аз интиҳоби ҳокиқати дандошӯи оғоз шуда то интиҳоби роҳбари давлатро барои одамон муайян карда истодааст. Ҷаҳони ахбории имрӯза тарбия менамояд, тафриқа меандозад, ба ҳам меорад ва барҳам мезанад. Ин раванд босуръат аст ва яке аз баҳшҳои мураккабу фарогири ҷаҳонишавӣ низ мебошад. Муҳаққик А. Мол менависад: «ВАО анқариб фарҳанги моро идора карда истодааст. Тавассути «филтрҳо» -и худ аз он як ҷузъиёт мегирад ва ба он вазн мебахшад. Арзиши як идеяро баланд ва арзиши идеяи дигарро маҳв менамояд. Он чи ки дар замони мо ба шабакаҳои васоити ахбор ворид нашуд, он беаҳамият аст ва ба афкори иҷтимоӣ ҳеч гоҳ таъсир расонида наметавонад». Дар ин иқтиbos масъалаи таҳочуми фарҳангиву ахборӣ дар мадди назар қарор дода шудааст. Ҷои инкор нест, ки шароити ҷаҳонишавӣ таҳочуми ахбории беҳисоб дорад. Масалан, сиёsatи ҳориҷии абарқудратон ва ВАО-и онҳо ба «монанди дӯ даст аст, ки яке дигарро мешӯяд». Яъне манфиатҳоӣ домани вазеъ дорад ва ҳар як ҳабар дар ин партав иншо мешавад. Ҷараёни иттилоотии имрӯза таҳрикор, созанда ва сӯзанда мешавад. Муҳоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки ҷомеаву миллату ҳалқиятҳои алоҳида дар ин роҳ алакай бисёр ҷизҳоро аз даст додаанд, ки марбут ба олами тираву заифи афкори иҷтимоии онҳост.

Дар ҳулоса бояд зикр намуд, ки тафаккури миллӣ ва онро ба сифати асоси давлатдорӣ нигоҳ доштан мақсади возеҳ ва сиёsatи имрӯzaи давлатӣ дар қишвари мост. Васоити ахбор аст, ки дар ин роҳ тафаккури миллиро ба вучуд меовараద, онро ташаккул медиҳад ва таҳқиму устуворӣ мебахшад. Имрӯzҳо дар сахифаҳои ВАО-и қишвар мавзӯъ ва масъалаҳои монанди вахдату ҳамгиройӣ, ҳудшинисиву ҳудоғоҳӣ, маънавиёту фарҳанг, маорифу санъат, сиёsatу иқтисод, терроризму экстремизму, нашъамандиву даҳшатафканӣ ва амсоли ин қарор гирифтаанд, ки дар тарбия ва ташаккули афкори иҷтимоӣ бе таъсир нестанд. Имрӯz имконоти идоракуни ВАО-и ҳориҷӣ зиёд аст, ки ин омил барои онҳо худ як унсури муҳими «тарбия ва таъсир ба афкор» ба шумор меравад. Дар ҳошияни он вазифаҳои андармонсозии вазоитi ахбор ва нақши тарбиявии он бештар аст, ки пештар аз ҳама ҷавононро фарогир аст. Таҳриfi ахбор дар доираи таблиғ натиҷаҳои манғии муҳталифо дорад. Махсусан барои наврасону ҷавонон ин падида бештар мансуб аст. Махз донираи ҷавононро зери ҳадаф қарор додан бидуни сабаб нест. Зоро наврасону ҷавонон ҳама вақт дар масъалаи афкор қисми осебазири ҷомеа бокӣ мемонанд. Аз нигоҳи ҷавонӣ ҳасташавии онҳо дар кору таҳсил ва рӯ ба рӯи компьютеру телевизиону рӯзномаву маҷалла қарор гирифтанишон хеле ҳассос аст. Чун имрӯzҳо имконияти инти-

Барои таъмини озодии ахбори омма моддаи 8-уми боби якуми Конституцияи аҳамияти ниҳоят муҳим дорад, ки дар он гуфта мешавад: «Дар Тоҷикистон ҳаёти ҷамъияти дар асоси равияҳои гуногуни сиёсӣ ва мафкуравӣ инкишоф мёбад. Мафкураи ҳеч як ҳизб, иттиҳодияи ҷамъияти, динӣ, ҳаракат ва ғурӯҳе наметавонад ба ҳайси мафкураи давлатӣ эътироф шавад».

Феълан фаъолияти воситаҳои ахбори омма тавассути қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма», «Дар бораи телевизион ва радиошунавонӣ», «Дар бораи табъу нашр», «Дар бораи иттилоотонӣ», «Дар бораи ҳукуки дастрасӣ ба иттилоот», «Дар бораи ҳифзи иттилоот», «Дар бораи реклама» ва дигар санадҳои мөъёрии ҳуқуқӣ танзим карда мешавад.

Бо иқдоми Пешвои миллат моддаҳои 135 ва 136-и Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки тибқи онҳо рӯзноманигорон барои таҳқику тухмат ба ҷавобарии ҷиноятӣ қашида мешуданд, аз қонунгузории ҷиноятӣ ба қонунгузории граждани ғузаронида шуданд.

Агар дар соли нахустини истиқлолият (1991) дар қишвар ҳамагӣ 139 адад рӯзномаву маҷалла (аз ҷумла 4 рӯзномаи ҳусусӣ) ва ҳамагӣ як агентии иттилоотии давлатӣ вучуд дошта бошад, имрӯз бино ба маълумоти Вазорати фарҳанги ҷумҳури беш аз 500 расона қайд шудаанд, ки 75 фоизи онҳоро расонаҳои ҳусусӣ ташкил медиҳанд. Аз 11 очонсии иттилоотии дар ҷумҳурии ғаъолият дошта 10 очонсӣ ғайриҳукуматӣ мебошад. Дар баробари як шабакаи умумии телевизионии соли 1991 имрӯз 4 шабакаи ҷумҳуриявии телевизионӣ – Шабакаи аввал, «Сафина», «Ҷаҳоннамо», «Баҳористон» бо мазмуну муҳтавои гуногун бо назардошти манфиат ва завқи бинандагон ғаъолият доранд. Имсол ду телевизиони сартосаӣ – «Синамо» ва «Варзиш» намоишҳои худро пешниҳоди аудитория гардониданд. Агар то Истиқлолият Радиои Тоҷикистон дар якҷояӣ бо Саридораи барномаҳои бурунмарзӣ дар як шабонарӯз 26 соат гуфтор дошт, имрӯз танҳо аз тариқи шабакаҳои радиоӣ (ҳам ҳукуматӣ ва ғайриҳукуматӣ) дар як шабонарӯз 400 соат гуфтор пахш мешавад. Дар умум, аз ҷор ҷаҳони шабакаҳои радиои телевизионӣ ба баҳши ғайриҳукуматӣ рост меоянд.

Андешаҳои боло гувоҳи онанд, ки дар Тоҷикистон фазои иттилоотии хос вучуд дорад ва дар доираи ҷанд асноди интиҳобии фавқулзикр метавон гуфт, ки имкони таъсир расонидан ба афкор ба таври вазеъ вучуд дорад. Яъне ҷомеаи монанди ҷаҳони шабакаҳои радиоӣ дар ҷумҳурии Ҷумҳури Тоҷикистон дар якҷояӣ бо Саридораи барномаҳои бурунмарзӣ дар як шабонарӯз 26 соат гуфтор дошт, имрӯз танҳо аз тариқи шабакаҳои радиоӣ (ҳам ҳукуматӣ ва ғайриҳукуматӣ) дар як шабонарӯз 400 соат гуфтор пахш мешавад. Дар умум, аз ҷор ҷаҳони шабакаҳои радиои телевизионӣ ба баҳши ғайриҳукуматӣ рост меоянд.

Дар ин самт бояд таъқид намуд, ки афкори журналистӣ маҳаки аслии шақлии афкори омма ба шумор меравад. Навъҳои афкори журналистӣ чун афкори мифологӣ, метафизикӣ ва диалектикӣ ҳар кадом дар доираҳои маълум афкори оммаи имрӯzро шакл мебахшанд. Албатта инҷо бояд аз мантиқ ва дигар илмҳои марбут ба психологияи журналистӣ таъқид намуд, ки як баҳши вазеъро фаро мегиранд. Манзур «корхонаи журналист» мебошад, ки он дорои маҳсулӣ худ аст. Дар ин

самт маҳсулоти аслӣ матн ба ҳисоб меравад, ки он чи гуна созмон ёфтааст. Ҳар як матн дар доираи чунин таъинот созмон мёбад: вазифай иҷтимоио ахбории матн, хосияти равониву базавӣ ва ифоданокии матн. Таалоботи аудитория бо таҳаввулоти замонавӣ шаклҳои нави матнҳоро ба вучуд меоранд. Ба таври мисол матнҳое ки хосияти корбариш омӯзиши доранд, матнҳо марбут ба толеъномаҳо ва амсоли ин.

Дар фаъолияти эҷодии журналистон афкори гумманистӣ равшану маълум аст. Имрӯз афкори наве дар ҷомеаи гарбӣ бо номи Net корбаст мешавад, ки онро маҳсули шабакаҳои иҷтимоӣ медонанд. Он хосияти фосиладорӣ, ногаҳонӣ ва лаҳзавиро дар қабули воқеяят дорад. Имрӯз ин афкор бештар таъсиррасон буда, таҳаввулоти зиёдро ба вучуд оварда метавонад. Хосияти таъсирбахши мавод ба афкори ҷомеа ба оғози хубу ҷолиби он вобастагии амиқ дорад. Дар баробари ин аёнияти фикр, ифодаи гайримуқаррарии баён, ифодаи равшану возеху сода хосияти таъсирбахши фикрро меафзояд.

Дар ҷаҳони муносир доираи таъсир ба афкор васеъ гашт. Чун воситаҳои таъсир ва ахбор зиёданӣ, барои аудитория низ интихобу қабул бисёр мешавад ва дар ин доира тасмиму иқдомоти аудитория «качу килеб» мешаванд. Аз ин ҷиҳат вақте дар матн алоқамандии фикрҳои маҷмӯӣ ба назар мерасанд, ин муваффақияти ҳамон эҷодкор аст. Доистани механизми таъсирбахши ба афкор ба муаллиф қумак мерасонад, ки дилпурона ҷараёни афкори иҷтимоиро идора намояд. Дар ин роҳ мустақилияти фикрии журналист низ нақш дорад, ки он ба иҷрои уҳдадории эҷодӣ низ мерасонад. Вусъати фаҳмиш ва фикр дар роҳи муносибат ба ин ё он масъала мӯчиби ҷалби таваҷҷӯҳи омма аст. Амиқияти фикр бошад ин расидагирий ба масъала аст ва зуд қаноат кардан ба он ки «беҳтарин шарҳро дар дараҷаи баланд гуфтам...» ин ҳанӯз дарки ҳамаҷонибаи масъала нест. Зеро дар ихтиёри ў минбари омма қарор дорад ва акси садои аудитория ба якборагӣ ва зуд ҳосил намегардад. Бояд муаллиф бо фикри устувору солим «ҳаракати мавод»-ро саришта карда тавонад. Аз ҷанд ҷиҳат ба тақдири мавод нигоҳ карда тавонистан, дурнамои онро таҳсавур кардан ва чи гуна инкишифи онро таҳмин намудан манфиати ҷомеа аст. Мақсаднок ва ё бехабар ба вучуд овардани ҳангомаву иғво аз рӯи қонуниятиҳои этиқаи журналистӣ дар ҳамагуна шеваю қолаб мавриди қабул нест. Мо инро дар амалҳои кормандони маҷаллаи аврупоии «Шарли Эбдо» дидем, ки гумону интизории онҳо аз оқибату дурнамои амалашон нодуруст баромад.

Бо таъбари муҳакқиқони рус «журналист фардест, ки дар замини бегона бештар кор мекунад». Яъне барои ў ҳар рӯзу ҳар соат мавзӯӣ нав ва объекти нав пайдо мешавад ва ў имкон надорад, ки ҳар як мавзӯӣ ва масъаларо ба таври комил мавриди омӯзиши пешакӣ қарор дихад. Ноогоҳона ба кор даст мезанд, дар ҳоле ки аз рӯи қонунияти содаи эҷодӣ бояд нахуст ў аз фазову фарогирии мавзӯӣ оғаҳ бошад. Ҳамзамон ў метавонад, ки аз омӯзиши мавзӯӣ даст қашад ва як матлаби умумии бетаъсирро пешниҳод намояд, ки ин як тамоюли мукаррарии ошкор низ ҳаст. Аммо нопуррагии маълумот муносибати муҳталиф карда натавонистан ба мавзӯӣ аст. Ин ҳолат як омили ба иштибоҳ андохтани омма шуда метавонад. Дар ҳамин ҳолат муносибати сарсариву гайриҷиддии муаллиф нисбат ба фикри худу фикри омма ба миён меояд. Ин ҳолат ҳатарангез буда, барои ба вучуд омадани «ҳолигаҳи афкор» мусоидат менамояд. Дар ин робита муҳакқиқони гарбӣ Г.Линдсей ва Р.Томсон ақида доранд, ки «...монаеаи ҷиддӣ дар роҳи афкори эҷодӣ ин рағбати монанд будан ба дигарон, ҳамоҳанг кардани фикри худ бо фикри дигарон, ҳароси чун «зоги сафед» будан дар байни одамон аст. Ин монеаҳо қатъи раванди фикрҳост, ки дар ҷустуҷӯи идеяҳои асл ҳалал мерасонанд. Ин нобоварӣ ба неруи худ мебошад» [7]. Ин омил дар фаъолияти журналистон кам нест, дар ин рӯҳия аксари матолиб такори қолаб мешаванд.

Дар робита ба ҷанд нуктаи дар боло баёнгашта, ки навъ шарҳи афкори журналистӣ ва дар ин замина ба вучуд овардани шаклгирии афкори ҷомеа мебо-

шад, метавон гуфт, ки доираи таъсиру дигаргунсозии васоити ахбори омма кишвар дар шароити соҳибистиклой дар самти ҳос чараён дорад. Яке мақсадҳои асосии ин замон дар соҳаи маънавӣ бедор кардан ва мустаҳкам кардани ҳудшиносии милии ҳалқи тоҷик аст. ВАО-и давлативу ҳусусӣ дар ин роҳ ҳар қадом нақши ҳос доранд. Дар оғози истиқлол бо иллати муноқишаҳои доҳилӣ то муддате як навъ ҳомӯшии васоити ахбор ба миён омад. Соли 1996 ба роҳ андохтани нашрияи фарҳангиву иттилооти «Чархи гардун» як шеваи нави бедор кардани ҳудшиносӣ миллӣ дар қолаби фарҳангӣ буд. Ҳомӯшиву ҳолигаҳи афкор шикаста шуд ва бо тадриҷ шумораи нашрияҳои ҳусусиву давлатӣ афзуд. Телевизиону радиоҳои нав ба миён омаданд. ВЭА-и муҳталиф фаъол гашт. Буҳрони сиёсӣ дар оғози солҳои 2000 ба анҷом расид ва рисолати таблиғу ташвиқии ВАО дар роҳи ба вучуд овардани тафаккури нав ва ҳудшиносӣ суръат пайдо кард. Тарбияи ҳудшиносӣ аз таҷлили ҷаҳни «1100-солагии давлати Сомониён» шурӯъ гашт, ки дар дарки моҳияти он нақши васоити ахбор муҳим аст. Баъдан таҷлили маҷмӯӣ ҷаҳниҳоро маҳз васоити ахбор шукуҳу ҷалол бахшид ва дар тафаккури омма фаҳмишу муҳаббату дарки навро ба миён овард.

Имрӯз дар кишвар нақши тарбиявии ВАО дар он зуҳур мёбад, ки меҳоҳад ҷомеаро аз мағкураи динии ба сиёсат олуда канор орад. Эҳсоси ватандӯстиву миллатпарастиро дар ботини ҳамватанон бедор кунад. Бегонапарастиву зиёдаравӣ ва фирефта гаштанро ба идеологияҳои манғӣ барҳам занад. Дар эҳёи фарҳангӣ аслии аҷдодӣ дар доираи эътиқоду мазҳаб мусоидат кунад. Дар ин раванд мавзӯӣ мазҳабу эътиқод аз марказитарин масъалаҳост, ки васоити ахбор нисбат ба он бетафовут нест. Ин масъала танҳо дарди имрӯза нест. Баъд аз инқилоби Октябр идеологияи коммунистӣ бо назардошти ҳатару таҳдидҳои ин тамоюл таълимоти атеизмро ҷорӣ кард ва то ҳадде сангарҳои қавие дар муқобили он бунёд намуд. Акнун пушидা нест, ки фазои пасошӯравии кишварҳои Осиёи Марказӣ аз нав зери таъсир таҳдиди ин ҷараёни ҳавғонок қарор гирифтааст, ки ин нуқтаро ҳар шахси закӣ дарк менамояд. Ҳанӯз зиёда аз сад сол муқаддам Муҳаммад Иқболи Лоҳурӣ чун як равшаниқри ориф ин фазои фалокатборро чунин тавсиф дода буд: «Ман бо камоли таассуф мегӯям, ки агар аз ин назар (зиндагии миллӣ) мусалмононро баррасӣ намоем, вазъи ҳатарноки восифбореро мушоҳид мекунем. Ин миллати бадбаҳт ҳукуматро аз даст додааст. Санъатро раҳо кардааст ва тиҷорат надорад...» Чизҳои муҳими дигар як тараф. Ҳанӯз ин миллат натавонистааст дар бораи даргириҳои мазҳабӣ тасмиме бигираду ба ҷоэ бирасад. Ҳар рӯз як фирқаву ғурӯҳи мазҳабӣ пайдо мешавад, ки ҳудро вориси биҳишт медонаду дигар ҳама инсонҳоро қимай дӯзах мепиндорад. Муҳтасар ин ки ин навъ дастбандиҳо иттиҳоди миллали исломиро чунон пароқандашт, ки ба ҳеч ваҷҳ роҳи иттиҳод ва бародарӣ дар он ба ҷашн намехӯрад» [6, с.142]. Албатта, андешаҳои ин мутафаккир дар маҷмӯӣ ҷомеи исломиро зери назар қарор медиҳад, ки бо иллати буҳрони маънавӣ қудрати идрок надошт. Иқбол ин андешаро дар замоне гуфт, ки матбуоту васоити ахбор тақмил наёфта буд ва дар ҷараёни маорифпаварӣ тавассути нигоштани асаҷроҳои марбут саҳм мегузоштанд. Қиёсан агар андешаҳои Иқболро дар фазои имрӯза таҳқиқ намоем, чун сад қабл ҷомеаи имрӯзai зери назар қарордоштаи Иқболро дармеббем (ҷомеаи мусалмонон), ки ниёз ба исплоҳоту тарбия дорад. Яъне Иқбол дар партави афкори ҳуд ба суроги ваҳдат меравад. Қобили зикр аст, ки ин ваҳдат имрӯз дар ҷомеаи мо масъалаи мубрам аст ва доираи зиёёну равшаниқрион тавассути асаҷроҳу васоити ахбор ин дарсро ба ҷомеа омӯхтанд мекарданд. Ба ин восита мо шахсияти ҳудро, ҷои ҳудро дар системай давлатдории дунё, дар системай давлатдории Осиёи Марказӣ муайян қарда истодаем. Маънои истиқлол васеъ аст. Мо ҳама чиз доштем, аммо истиқлолият надоштем. Забони мо дуюмдарча буд, расму оини мо дуюмдарча буд, анъанаву мероси фарҳангии моро аз ҳуд мекарданд, дар бораи

Роъун дар Душанбе зиста, бо телевизиони “Пойтахт”-и Тоҷикистон ҳамкор буд ва дар хафтае як бор барномаи адабию фарҳангӣ интишор мекард. Ба василаи телевизиони “Тулӯй” сайд мекард ҳалқҳои тоҷику ағонро бо ҳам бишиносонад. Таъкидаш ин буд: “Фарҳангӣ мо на муштарақ, балки як ҳаст” [3]. Моҳнамаи “Ҷавонон”-ро низ бо мақсади пиёда кардани ормонҳои пайвандгариаш миёни тоҷикону ағонҳо ба чоп мерасонд. Торнамои интернетии “www.shoiront.persian.bloq.com”-ро фаъол соҳт, ки ба “таблиғу тарғиби шоирони тоҷик” [3], машғул буд ва аввалин чизеро, ки дар ин торнамо монд, шеъри “Забони модарӣ”-и Мӯъмин Қаноат буд. Баъдан китоберо бо номи “Як сарзамини муҳаббат” дар ҳамкорӣ бо шоири тоҷик Низом Қосим ба нашр расонд, ки намунаи шеъри сад соли ахири Ағонистонро дар бар мегирад. Ҳонандай тоҷик ба василаи ин китоби пурарзиш аввалин бор имкон ёфт, ки бо намунаи ашъори 150 шоири Ағонистон ошно гардад, ки эҷодиёти қисме аз онҳо барояш то ин замон номаълум буд.

Ашъори Роъун тайи солҳои иқоматаш дар Тоҷикистон муттасил дар нашрияҳои даврӣ чоп мешуд. Маҷмуаҳои ашъораш низ, аз ҷумла яке бо сарсухани Мӯъмин Қаноат дар Душанбе нашр гарди.

Хоруни Роъун дар ин солҳо бо овозхонони тоҷик низ ҳамкории самарабахш доштааст, ки нашри албоми Сироҷиддини Фозил “Набзи дил” рӯйдоди фараҳафзо ва саҳми ин ду ҳунарманд дар таҳқими робитаҳои фарҳангии ҳалқҳои ҳамзабон аст. Бештарини матни таронаҳои ин албом моли Ҳорун аст. Ў бо ҳофизони дигари тоҷик, аз ҷумла Садриддини Наҷмиддин, Суҳроби Ҷаҳонӣ, Қурбоналий Раҳмонов, Рустам Тиллоев, Манижа Давлатова ва Шабнами Сурайё низ ҳамкорӣ кардааст ва натиҷаи он таронаҳои дилангези “Саҷда кунам ба поят, ҷону танам фидоят”, “Имшаб, ки...”, “Лабат бо лаби ман лаб ба лаб уфтод”, “Нигорҷон”, “Ранҷамро дар қалbam месозам зиндорӣ”, “Модар”, “Таран, таран таронӣ” ва ғайра мебошанд, ки шунавандагони тоҷику ағон хуш пазируftаанд.

Тақдими ҷоизаи сулҳи “Симурғ” ба ҳунармандони тоҷик Давлатманд Ҳолов, Гулҷеҳра Содикова ва Далер Назаров дар Кобул низ идомаи ҳамкориҳои тарафайни фарҳангии ин ду хиттаи ориёй мебошад.

Бо назардошти ягонагии забон ва фарҳанг равобити фарҳангии ду кишвар новобаста ба нооромиҳои солҳои навади Тоҷикистон ва ҷанғҳои дохилии Ағонистон дар тӯли солҳои сипаришуда шукуфотарин арса будааст. Дар солҳои истиқлолият шуморе аз донишҷӯёни ағон дар донишгоҳҳои Тоҷикистон бо шароити саҳл ва баробар бо имтиёзи донишҷӯёни тоҷик пазируfta шудаанд. Мактаби таҳсилоти ҳамагонии Сомониён аз Вазорати маорifi Тоҷикистон литсензияи фаъолият гирифт, ки тибқи тафоҳумномаи Вазоратҳои маорifi Тоҷикистону Ағонистон фарзандони муҳочирини ағон дар он таҳсил мекунанд.

Иштироки филмбардорони ағон дар фестивали “Дидор”-и Душанбе ва соҳиби ҷоизаи аввал гардидани филми “Абрҳо”-и когардони ағон Сиддиқи Обидӣ зинаи нави тавссеаи робитаҳои фарҳангии Тоҷикистону Ағонистон мебошад. Ширкати бархе аз шоирону нависандагони Тоҷикистон дар фестивали “Гули сӯрӣ” дар шаҳри Кобул, иштироки донишмандони тоҷик дар конфорнси илмии Кобул, бузургдошти байнамилалӣ аз Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар шаҳри Ҳирот ва иштироки ҳайати бузурги расмӣ ва фарҳангӣ аз Тоҷикистон дар ин ҳамоиш, ҳамчунин иштироки фарҳангииён ва донишмандони Ағонистон дар ҷаҳони 1150 солагии устод Рӯдакӣ ифодагари ҳамкориҳо дар заминai робитаҳои фарҳангӣ миёни ду кишвар аст.

Инъикоси маросимҳои мардумӣ, таҳқиқ ва арзёбии таърихи адаб ва фаъолиятҳои ҷаҳонӣ ағони Ағонистон паҳлуи дигари робитаҳои амалии фарҳангии ин ду кишварро менамояд.

ҳоб васеъ аст, аз нуқтаи назари мутахассисон ин ҳолати беҳтарини омода будани онҳо дар қабули аҳбор мебошад. Ин фурсат ва имкон бояд сарфи назар нагардад. Ин ҷо таҳочуми иттилоотиву фарҳангие дар назар дошта мешавад, ки дар партави он вазифаҳои идеологии журналистика аз манобеи гуногун амалӣ карда мешаванд. Аз ин ҷиҳат, акнун боз ҳам рисолати васоити аҳбори ватаний аст, ки метавонад бо маҷмӯи таъиноти ҳуд дар муқобили ҷараёнҳои мураккаби ҷаҳонишавӣ садди муҳофизатии устувору пояндаро дар хифзи ҷаҳони ағкори миллат ба вучуд орад.

Имрӯз мо даҳҳо нашрияву расонаро ном бурда метавонем, ки бо корбасти андешаҳои равшанфирону зиёдёни миллат ба такмилу ташаккули ағкори омма бетафовут нестанд. Аммо ин шева бояд қолабиву суханбозии хушк набошад. Миллатро қаламкаши имрӯза бояд ҷун Иқбол бепарда тарбия намояд. Қаламкашу расонай имрӯза бояд дар роҳи раҳоҳо талош дошта бошад. Созандагиву бунёдкориҳоро дар мағкураҳо матраҳ соҳта тавонад. На ин ки, масалан, бо барангехтани масъалаи имлои ин ҳарфу он ҳарф миллатро андармон созаду пеҷидагии нав барояш «ҳадая» намояд. Барои қаламкаши бесадоқат низ Иқбол бамаврид таъкид менамояд, ки он ҳулосаи ин мақола ҳоҳад буд: «...дар назари ман дастҳои он начҷор (ҳаррот), ки бо кор кардан бо теша пина бастааст, аз он дастҳои нарму латиф, ҷуз гирифтани қалам бори ҳеч ҷизи дигарро наметавонад қабул намояд, бисёр зеботар аст» [6, с.44].

Адабиёт

1. Аҳмадов, Т. Ҳафтранги тафаккур [Матн]. – Душанбе, 2005.
2. Нуралиев, А. ва диг. Журналистикаи советии тоҷик [Матн]. – Душанбе, 1989.
3. Неруи муттаҳидкунандаи миллат [Матн]. – Душанбе, 2011.
4. Усмонов, И.К. Назарияи публистика [Матн]. – Душанбе, 1999.
5. Шиллер, Г. Манипуляторы сознанием [Текст]. – М., 1980.
6. Ҷовид Иқбол, Ҷ. Зиндарӯд (таҳияи Азим Байзоеv) [Матн]. – Душанбе, 2011.
7. www.koob.ru/oleshko/psychologiya_zhurnalistik

Кутбиддинов А.

РОЛЬ СМИ В ПРОПАГАНДЕ И ВОСПИТАНИИ НОВОГО МЫШЛЕНИЯ

Эта статья имеет теоретический характер и освещает вопросы воспитательного воздействия журналистики в современном обществе. Автор попытался показать действенную роль журналистики в формировании социального сознания с психологической точки зрения и выявить некоторые закономерности данного процесса. В статье отмечается роль СМИ в условиях глобализации и в этой связи освещается важность мировоззрения работников творческого труда, как неотъемлемого источника формирования социального сознания.

Ключевые слова: СМИ, идеология, мышление, воспитания, пропаганда, журналистика, фактор, политический, функция, анализ.

Kutbiddinov A.

ROLE OF THE MASS MEDIA IN THE PROMOTION AND INSTRUCTION OF THE NEW THINKING

This article has a theoretical nature and covers issues of educational influence of journalism in modern society. The author tried to show the effective role of journalism in

the formation of social consciousness by psychological approach and to identify some regulations of this process. In the article is noted the role of the mass media in the condition of globalization, and in this regard, is highlighted the importance of the worldview of creative workers, as an indispensable source of formation of social consciousness.

Keywords: journalism, mass media, new thinking, worldview, social consciousness.

ТДУ 37точик+008+8 точик+327+379 + 001 (092)

Мухаммад Ч. Т.

НИГОХЕ БА БОЗТОБИ РАВОБИТИ ФАРҲАНГИИ ТОЧИКИСТОНУ АФГОНИСТОН ДАР МАТБУОТИ ТОЧИК (замони истиқлол)

Дар мақола равишҳо ва роҳҳои ташаккул ва инқишифи робитаҳои фарҳангии Тоҷикистону Афғонистон ва инъикоси онҳо дар матбуоти даврӣ таҳқиқ ва таҳлил шуда, омилҳо ва равишҳои асосии равнақи ҳамкориҳои фарҳангии ин ду кишвар дар замони истиқлол муайян гардидааст. Муаллиф дар заманаи таъсир ва нуфӯзи омилҳои мӯҷовират, санаҳияти таърихӣ ва фарҳангӣ шаклгирӣ ва тавсеаёбии ҳамкориҳои судманди фарҳангиро миёни кишварҳои ҳамҷавор дар замони истиқлоли Тоҷикистон дар заманаи маводи матбуоти тоҷик таъйид намудааст.

Калидвоҷсаҳо: фарҳанг, Тоҷикистон, Афғонистон, ҳувияти таърихӣ ва фарҳангӣ, посдорони фарҳанг, робитаҳои фарҳангӣ, маросимҳои мардумӣ, ҷашињӯз, наవруӯз, таърихи адабиёт, ҷеҳраҳои фарҳангӣ.

Пойбаст ва асоси робитаҳои амиқи таърихии фарҳангии Тоҷикистону Афғонистонро, пеш аз ҳама, дин, фарҳанг, забон, адабиёт ва дигар аносери фарҳангӣ ташкил медиҳад, ки василаи корсози хифзи ҳувияти ягонаи фарҳангӣ ва тамаддуни онҳост.

Робитаҳои фарҳангии Тоҷикистон бо Афғонистон дар замони шӯравӣ на фақат қатъ нашудааст, балки равишҳо ва паҳноҳои хоси рушди худро дошт. Вале баъди истиқлолияти кишвар доманаи ҳамкориҳо ва гароишҳои фарҳангии ин ду кишвари ҳамзабону ҳамҷавор тавсия ёфта, ба сатҳ ва дараҷаи тоза расид. Истиқлолият (9-уми сентябри соли 1991) тағйирот ва таҳаввулоти ҷиддиеро дар низоми сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ба вуҷуд овард ва заминасози рушди босамари робитаҳои фарҳангии ҳалқҳои ҳамзабону ҳамҷавор гардид.

Афғонистон аз нахустин кишварҳое буд, ки “истиклолияти Тоҷикистонро дар баҳбӯҳа (остона)-и истиқлоли” [7] кишвар ба расмият шинохт ва талош ба таҳқими муносибатҳои дипломатӣ кард. Марзи миёни ин ду кишвар ҳамчун рамзи ҳамдилӣ таъбیر шуд. Ҷакомаи шоири Афғонистон Абдулғафури Орзу ифодагари орзуви ормони ҳалқҳои ҳар ду кишвар гардид:

Тоҷикистон!

Тоҷикистон!

Ай кӯҳанманзумаи сабзи Хурӯсон,

Буйи ҷӯйи Мулиёнат ҷовидон бодо!

Ёди ёри меҳруbonat ҷовидон бодо!

Ҷовидон бодо сурудат,

Нағмаҳои ҷангу уdat!

Ҷашмасоронат ҳурушон бод!

Кӯҳсorонат зарфишон бод!

Тоҷикистон!

Тоҷикистон!

Ай кӯҳанманзумаи сабзи Хурӯсон! [7].

Фарҳанги ягона, китоби таъриҳ, ки пеш аз ислом ва баъди он як унвон дошт, таърихи адабиёт, ки низ сарфаслаш як буд, ифтихороти миллӣ ва ҷашну сурҳо, ки муштарак ва ҳуввиятсоз барои мардуми ҳар ду кишвар буданд, заманаи воқеъ ва созандаро барои равобит ва ҳамкориҳои фарҳангӣ фароҳам овард. Вақте саҳифаи рӯзномаҳои оғози истиқлоли Тоҷикистонро муур мекунем, ҳронология ва умқу паҳнои зинаҳои робитаҳои фарҳангӣ, ки сатҳ ва моҳияти тоза доштанд, пеши назар меояд.

Ҳабаре, ки рӯзномаи “Ҷумҳурият” таҳти унвони “Хунармандони афғон дар Кӯлоб” нашр кардааст, яке аз нахустин муждаҳои ҳамкории озоди берун аз сиёсат ва маҳдудияти фарҳангии Тоҷикистону Афғонистон буд, ки охири моҳи октябр (яъне пас аз ҷанд рӯзи ба истиқлол даст ёфтани Тоҷикистон) ва ибтидои ноябрி соли 1991 ба воқеият табдил ёфт. Хунармандони афғонро дар ин сафари ҳунарӣ Раиси иттиҳодияи ҳодимони театри Афғонистон, актёри шинохта Саид Абдурашиди Поя раҳбарӣ мекард. Ин сафар дар асоси муоҳадаи Иттиҳодияҳои ҳодимони театри Тоҷикистон ва Афғонистон сурат гирифта, ҳунармандони афғон дар Кӯлоб асари драманавис Маҳдии Дуогӯй “Шайтон ба дом афтид”-ро манзури тамошобинон намуданд. Нақшҳоро дар ин намоишнома Симо Пӯпой, Зулайҳо Фаҳрӣ, Абдурасул Муқтазо Бойқӣ иҷро карданд. Овозхон Раҳими Тахорӣ низ дар ин сафар ҳунарнамоӣ кард[10].

Баъди ҷанд фурсат дар рӯзномаи зикршуда матлабе таҳти унвони “Табодули назар бо түчҷорай афғонӣ” ва акси ин тоҷирон бо сармуҳаррири рӯзнома Мазҳабшо Муҳаббатшоев ба ҷоп расид, ки онҳо барои нашри рӯзномаи “Омӯ” ҳамчун замимаи “Ҷумҳурият” ба ҳуруфи форсӣ ба тавоғуқ расидаанд. Тоҷирони афғонӣ Ҳочӣ Айёмиддин Ғиёсӣ Борикзай, Даշтӣ ва Папӯ минбаъд ба нашри рӯзнома мусоидат карда, мудирияти онро аввал Ҳамидулло Мехрварз ва баъдан Соҳибназар Муродӣ ба дӯш доштаанд[10].

Дар ҳоле ки Афғонистон дар оташи ҷанг месӯҳт ва ҳазорон сокинони он барои зинда мондан кӯҷ мебастанд, бисёре аз ин муҳоҷирон ба Тоҷикистон сарозер шуданд, ки дар миёнашон фарҳангииён низ буданд. Яке аз онҳо, шоири Берангӣ Кӯҳдоманий буд, ки дар идораи замимаи рӯзномаи “Адабиёт ва санъат” нашрияни “Пайванд”, ки ба ҳатти форсӣ ҷоп мешуд, фаъолият мекард ва ба ҳайси сармуҳаррири ин нашрия дар кори нашр ва таблиғи осори адабӣ ва фарҳангии Афғонистон ва ба ин васила таҳқими равобити ҳар ду кишвар ҳидмати шоёнеро анҷом медод.

Дар замони нооромиҳои Тоҷикистон ва фурӯпошии режими Наҷибуллоҳ шоири дигари афғон Ҳоруни Роъун низ муддате ин “саразмини поки ниёғон”-ро (Саид Нағисӣ) ҷойгоҳи зист ва фаъолият қарор дод. Иқдоми аввалини ин шоири дар роҳи тақвияти ҳамакориҳо ва ҳамгириҳои тоҷикону афғонҳо таъсиси аввалин Анҷумани афғонистонҳо дар ин кишвар бо номи “Анҷумани посдорони фарҳангии Ориёно” буд. Ин анҷуманро ӯ бо ҳамкории Зиёулҳақи Ҳофизӣ ва шоири афғонтабори Канада Исмоили Ҳурӯсонпур созмондӣӣ кард. Бо саъии ӯ ин “Анҷуман” маҷаллаero бо номи “Фарҳангӣ Ориёно” ба мудирияти масъул Ҳамидулло Мехрварз ва Шоҳҳамдғаводи Муродиён ба ҷоп расонид, ки аз паёмоварони фаъоли ҳамгириҳои адабию фарҳангии ду кишвари ҳамҷавор буд.

брошюра монанд буданд. Бо ин вучуд қадамҳои аввалин дар ташаккули матбуоти даврӣ гузошта шуд. Дар Шарқ рӯзноманигорӣ ва матбуот ба маънни аврупоиаш дар мамолики форсизабонон роич гардид. Дар ибтидо касе дар чустучӯи вожаҳои худӣ нашуд ва ҳамон калимаҳои «газет» ва «журнал» аз истилоҳоти асосӣ буданд. Аз охири асри XIX сар карда, аз Ҳиндустон, Миср ва Аврупою Русия ба сарзамини Мовароунаҳр рӯзномаҳо ворид мешуданд. Матбуоти кишварҳои Шарқ, Туркия, Ҳиндустон дар таъсири матбуоти Фарӯй аз миёнаҳои садаи асри XIX ба таври густурда интишор ёфт ва асосан хусусияти тақлидӣ дошт. Зимнан, агар ба таърихи пайдоиши матбуоти даврӣ дар ҷаҳон назари иҷмомӣ намоем, ҳулоса ҳосил мешавад, ки оғози матбуоти аз Аврупо шурӯъ гардида, матбуоти кишварҳои дигар, ҳоса мамолики форсизабон зери таъсири онҳо ба вучуд омадааст. Чунончи дар Ҳиндустон ба шарофати англисхо, дар Осиёи Миёна бо таъсири русҳо ва гайра.

Аммо муҳим он буд, ки ағлаби равшанфиррони олам муҳиммият ва аҳамияти матбуотро дарк карданд ва аз пайи ташкили он шуданд. Ин иқдом боис гардид, ки матбуот дар тамоми ҷаҳон ба вучуд омад ва бо гузашти вакт доманааш густурдаву муштариёнаш зиёд гардид. Ҳар қадар системаи матбуот мураккаб мегардид, ҳамон қадар талаботи ҷомеа ба он меафзуд, ҳар қадар талаботи ҷомеа ба маводи матбуот зиёд мешуд, ҳамон қадар миёни нашрияҳо рақобат ба вучуд меомад. Ин ҳолат кормандони матбуотро водор месоҳт, ки роҳҳои ҷалби ҳонанда ва ба идораи нашрия манфиаторро ҷуё шаванд. Яке аз ҷунин роҳ омӯзишҳои сотсиологии аудиторияи матбуот буд.

Табиист, ки матбуот раванди ҳаёти иҷтимиро инъикос мекунад ва ба ҷомеа равона мегардад. Бо вучуди он ки дар раванди глобализатсия суръати ҷаҳонишавии фазои ҷомеаҳо меафзояд, аммо ҳар кишвар ҷомеаи ҳудро дорад, ки бо ин ё он хусусият фарқ мекунад. Ҳар ҷомеа ниёз ба маводи журналистики мӯайян дорад. Аз ин рӯ, барои омӯҳтани ҳостаҳои ҷомеа ва ба талабот ва завқи мардум мувофиқ намудани мундариҷаи нашрияҳо ниёз ба вучуд меояд. Ин ниёzmanдӣ дар журналистикаи кишварҳои олам ба таври муҳталиф дарк шӯдааст. Агар дар Аврупо ҷунин ниёzmanдӣ ҳанӯз дар нимаи аввали асри XIX дарк шуда бошад, дар Россия дар охири ин сада ва ибтиdoi асри XX маърифат шудааст. Барои матбуоти тоҷик нисбатан дертар дар солҳои 1960-1980 роич гардидааст.

Соли 1817 Томас Барнс, ки редаксияи газетаи машҳури англисӣ «Таймс»-ро сарварӣ менамуд, ба гуфти муарриҳон ин газетаро ба «баёнкунандай ақидаи ҷомеа (омма)» табдил дод. Ӯ аз аввалинҳо шуда ҷамъоварии иттилоотро дар бораи ақидаҳои табақаҳои гуногуни ҷомеа ба роҳ монд. Ҳисоботҳои мухбиронро, ки аз гӯшаву конор ба идораи нашрия мерасиданд, ҳамчун иттилооти ифодакунандай ҳолати ҷомеа ва назорати он истифода менамуд. Дар натиҷа мундариҷаи нашрия ба завқи талаботи ҳонандагон наздик мешуд. Дар охири асри XIX газетаи «Дейли Мейл»-и Англия (1896) низ аз ин усул истифода намуд ва мундариҷаи нашрияро ба завқи ҷавонони босаводе, ки меҳостанд мутуни сода ва фаҳморо мутолиа намоянд, равона кард.

Ҷозеф Пулитсер ба омӯзиши ҳонандагон, аз ҷумла ҳонандагони иқтидорӣ (диққати маҳсус ба муҳочирон медод) шурӯъ намуд. Ӯ бо ин роҳ ба «журналистикаи нав» иқдом гузошт.

Дар даҳсолаи 1880 дар матбуоти Амрико доир ба ширкатҳои интихобӣ пуршиҳои оммавӣ гузаронида шуд. Яке аз сабабҳои ташаккули муносибати сотсиологӣ дар матбуоти Аврупову Амрико дар заминаи омилҳои иқтисодӣ ба вучуд омадани нашрияҳои даврӣ аст. Ҳадафи нашрияҳо на танҳо инъикоси ҷоқеиёти иҷтимоӣ, балки қонеъ гардонидани талаботи ҳонанда ва ба даст овардани манфиат аз фурӯши нашрияҳо буд. Миёни нашрияҳо рақобати пулӣ ҷарҳ мезад. Аз ин лиҳоз ҳукумати шӯравӣ муносибатҳои сотсиологиро як навъ омили ҷомеаи буржуазӣ мепонист, ки дуруст ҳам буд.

Яке аз мавзӯъҳои асосие, ки ҳамеша мавриди таҳқиқ ва арзёбии донишмандон буда, дар матбуот низ ба таври густурда инъикос ёфтааст, расму оинҳо, ба хусус таҷлили Наврӯзи Афғонистон ва истиқбол аз моҳи шариғи Рамазон ва иди фитр будааст.

Рӯзномаи «Ҷумҳурият» таҳти унвони «Ҳама ҷо тантанаи Наврӯз аст» иттилооти муфассалеро оид ба таҷлили ин ид дар Афғонистон чоп карда, маҳсусиятҳои Наврӯзи Афғонистонро зикр мекунад. Ҳонанда аз ин гузориш дармеёбад, ки ҷаҳни Наврӯз дар бостонӣ вежагиҳои ҳос дошта, ин ид ҷо ҷарҳ мекунад. Мардуми вилоят дар оғози ид дар ҳарами Ҳазрати Амир Гирд омада, ба истиқболи Наврӯз парҷами бузургеро боло мекунанд. Ҷун теппаҳои Балҳ лолапӯш мешаванд, аз Наврӯз ба номи «Иди сурҳ» ҷаҳни гирифта мешавад.

Ба онҳо, ки дар рӯзҳои ид издивоҷ кардаанд, ҳада медиҳанд. Аз фарзҳои Наврӯз аст ба ҳонаи онҳо рафтани, ки нафаре аз онҳо оламро тарқ гуфта бошад [4]. Ҷанд мақолаи донишманди тоҷик Додоҷон Обидов, ки дар рӯзномаҳои «Ҷумҳурият» ва «Рӯзгор» ҷо шудааст, ҳонандаро бо вежагиҳои таҷлили Наврӯз ва истиқбол аз моҳи шариғи Рамазону иди фитр ошно месозад. Яке аз мақолаҳои пурмуҳтавои ин донишманд «Таҷлили Наврӯз дар Афғонистон» унвон дошта, дар он гузашта ва имрӯзи ин ид ва усуљҳои таҷлили он арзёбӣ шудааст [4]. Дар мақолаи дигари ин донишманд тарзи истиқбол ва таҷлили иди фитр дар Афғонистон нишон дода шудааст [6].

Таҳқиқ ва инъикоси таърихи адабиёти ҷаҳони Афғонистон, нақд ва арзёбии осори ҷудогони илмиву таъриҳӣ ва адабӣ, фаъолияти шаҳсиятҳои алоҳида ҳамчун ҷузъи робитаҳо ва ҳамкориҳои фарҳангии тоҷикону афғонҳо дар матбуоти замони истиқтол ҷойгоҳи ҳос доштааст. Ҳ. Асоев яке аз аввалин ва пуркортарин донишмандони тоҷик аст, ки дар таҳқиқи таърихи адабиёти ҷаҳони ин кишвар ва таблиғи он дар Тоҷикистон саҳми бориз доштааст. «Инқилоби Савр ва сарнавишти адабиёти Афғонистон» яке аз мақолаҳои ўст, ки дар рӯзномаи «Адабиёт ва санъат» ҷо шуда, баъдтар ӯ дар ин мавзӯъ китоберо низ ба ҷоп расонд. Муаллиф ба василаи ин мақола ҳонандаи тоҷикро бо равиҷҳои мусбат ва манғии инқишиғи адабиёти замони инқилоби Савр ва баъди он ошно месозад [2].

Пофессор Ҳ. Назаров низ бо мақолаи «Асари Ҳалилуллоҳи Ҳалилӣ «Айёре аз Ҳурӯсон»» [4] дар аввалин рӯзҳои ба истиқтолият расидани Тоҷикистон ҳонандаро бо зиндагиномаи Амир Ҳабибуллоҳ ошно месозад. Ҳонандаи тоҷик ба василаи ин мақола аввалин бор аз саргузашти пешвои шӯриши ҳалқӣ Ҳабибуллоҳи Калаконӣ, ки ба исми Бачаи Саққо низ машҳур аст, ошно гардида оид ба ҳаракати инсонпарварона ва адолатҳоҳонаи як нафар тоҷики афғонистонӣ маълумот ба даст меоварад [4].

Муҷовират, санаҳияти таъриҳӣ ва фарҳангӣ яке аз омилҳои асосии рушд ва тавссеаи равобити фарҳангии Тоҷикистону Афғонистон будааст, ки дар интиҳоб ва нашри матолиб барои рӯзномаҳо муҳим ба ҳисоб меояд. Дар ин замона метавонад аз мақолаи профессор Ҳумом «Тоҷикҳо» ёд кард, ки доир ба «дилчашттарин» тоҷикони ин кишвар маълумоти саҳҳ медиҳад. Ин донишманд собит мекунад, ки на ҳамаи онҳо, ки дар Афғонистон ба забони тоҷикӣ (дарӣ) ҳарф мезананд, метавонан тоҷик шинохт. Миёни ин тоифа ҳастанд ҳамоӣ, ки бо тарзи зиндагӣ, қавора, расму оин зери таъсири тоҷикони асил ҳастаи турқиву муғулиашонро аз ёд бурдаанд [10].

Як силсила мақолаҳо, ки дар бораи Мавлоно Ҳаста [1], Аҳмад Зоҳир, филмбардорони Аҳмадшоҳи Масъуд [9] ва дигар шаҳсиятҳо ҷо шудаанд, на фақат ҳонандаи тоҷикро бо зиндагиномаи ин шаҳсиятҳо ошно месозанд, балки паҳлӯҳои

тозаи равобити фарҳангии ду халкро воқеъбинона инъикос менамоянд, ки арзиши таърихиву фарҳангӣ дорад. Аз ҷумла матолибе, ки ба муносабати таҷлили 67-умин солрӯзи Аҳмад Зоҳир таҳти унвони “Дуруди ҷони ҷонҳо, Аҳмад Зоҳир” дар ҳафтаномаи “Рӯзгор” ҷоп шудааст, паҳлухои воқеӣ ва пурманфиати ҳамкориҳои фарҳангии Тоҷикистону Афғонистонро гӯшзад менамояд, ки ҳам таъриҳи аст, ҳам заминагузори тавсияи минбаъдаи робитаҳои дутарафа.

Ҳамин тариқ, аз ин мурури кӯтоҳ ба баъзе паҳлухои робитаҳои фарҳангии Тоҷикистону Афғонистон ва инъикоси он дар матбуоти даврии замони истиқлол чанд нуктаро ба тарики ҳулоса метавон зикр кард: аввал, ин ки заминагузор ва тавсеабаҳши равобит ва ҳамкориҳои босамари дутарафа, пеш аз ҳама ҳуввияти ягонаи фарҳангии мардумони ду қишивари ҳамҷавор, ҳамойин, ҳамфарҳанг ва ҳамзабон мебошад, сониян омили мусбати мӯҷовират, санаҳияти таъриҳӣ ва фарҳангӣ ва инъикоси bemamoniati ҳаводиси фарҳангӣ, аз ҷумла бозтоби ҷеҳраҳои адабу ҳунар дар матбуот василаи корсози таблиғ ва тавсеаи робитаҳои дутарафа будааст, ки, бешак, ба инкишофи пойbasti фарҳангии тоҷикону афғонҳо таъсири мусбат ва роҳкушо хоҳад расонд.

Адабиёт

1. Анвар, А. Ёде аз Мавлоно Ҳаста - донишманди ҳастагинопазир [Матн] // Чумхурият. – 2003. – 10 июн; 12 июн; 14 июн.
2. Асозода, Ҳ. Инқилоби Савр ва сарнавишти адабиёти Афғонистон [Матн] // Адабиёт ва санъат. – 1993. – 27 май.
3. Зиндагӣ. – 2006. – 16 феврал.
4. Назаров, Ҳ. Асари Ҳалилulloҳи Ҳалилӣ “Айёре аз Ҳурӯс” [Матн] // Чумхурият. – 1991. – 16 ноябр.
5. Обидов, Д. Таҷлили Наврӯз дар Афғонистон [Матн] // Чумхурият. – 2012. – 3 апрел.
6. Обидов, Д. Истиқбол аз моҳи шарифи рамазон ва иди фитр дар Афғонистон [Матн] // Рӯзгор. – 2013. – 19 июн.
7. Обидов, Д. Истиқбол аз моҳи шарифи Рамазон ва иди фитр дар Афғонистон [Матн] // Рӯзгор. – 2013. – 26 июн.
8. Орзу, доктор Абдулғафур. Ниёз ба гуфтумони пайвастаи Афғонистон ва Осиёи Миёна дорем [Матн] // Рӯзгор. – 2014. – 19 феврал.
9. Ҳамад, С. Фilmбардори Аҳмадшоҳи Маъсӯд - шуҷоътарин filmбардори ҷаҳон [Матн] // Тоҷикистон. – 2002. – 20 ноябр.
10. Ҳумом. Тоҷикҳо [Матн] // Тоҷикистон. – 1992. – 11 сентябр.

Муҳаммад Ҷ. Т.

ВЗГЛЯД НА ОСВЕЩЕНИЕ КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЕЙ ТАДЖИКИСТАНА И АФГАНИСТАНА В ТАДЖИКСКОЙ ПРЕССЕ (период независимости)

В данной статье рассматриваются пути становления и развития культурных связей Таджикистана и Афганистана на современном этапе и её отражение в таджикской периодической печати. Автор на основе анализа материалов газет выявляет исторические факторы взаимосвязи таджикских и афганских народов.

определяет направление дружеских и братских отношений, показывает роль таджикской печати в освещении этих вопросов.

Ключевые слова: культура, Таджикистан, Афганистан, исторический и культурный менталитет, культурные связи, народные обычаи, праздники, Навруз, история литературы.

J. T. Muhammad

A VIEW TO REFLECTION OF THE CULTURAL RELATIONS BETWEEN TAJIKISTAN AND AFGHANISTAN IN THE TAJIK PRESS (during the period of independence)

In this article was explored the ways of formation and development of cultural relations between Tajikistan and Afghanistan at the present stage, and its reflection in the Tajik periodicals. The author, based on the analysis of the materials of newspapers reveals historical factors of relationship between Tajik and Afghan peoples, determines the direction of friendly and fraternal relations, and shows the role of the Tajik press in covering these issues.

Keywords: culture, Tajikistan, Afghanistan, history, mentality, cultural relations, folk customs, festivals, history of literature.

ТДУ 07+002+371 тоҷик+327

Муродова Р.

НАЗАРЕ БА ТАШАККУЛИ ОМӯЗИШҲОИ СОТСИОЛОГӢ ДАР МАТБУОТИ ДАВҖӢ

Дар мақола омилҳои пайдоии ва ташаккули омӯзшиҳои сотсиологӣ дар матбуоти давҷӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллиф дар ҷараёни таҳқиқ ба ҳулосае меояд, ки омӯзшиҳои сотсиологии матбуоти давҷӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ гуногун аст. Агар ин усул дар матбуоти Аврупо дар нимаи дуюми асри XIX шурӯъ шуда бошад, дар матбуоти рус дар оҳири ҳамин аср роҷӯ гардидааст. Дар матбуоти шӯравӣ асосан дар дӯ давра: даҳсолаи 1920 ва солҳои 1960 инкишоф ёфтааст. Дар рӯзноманигории замони шӯравии тоҷик таҳқиқотҳои сотсиологӣ дар солҳои 1970-1980 дар шакли омӯзшии мактубу номаҳои хонандагон ва анкетаҳои тариқи нашрияҳо паҳнишуда, афзалият пайдо кардааст. Ҳарчанд дар аксари нашрияҳо ин муносабат ба назар мерасад, аммо нашрияи «Комсомоли Тоҷикистон» аз ин усул бештар истифода намудааст.

Калидвоҷаҳо: аудитория, журналистон муносабати сотсиологӣ, пурсии, матбуот, нашрияҳо, таҳқиқот, таҳлил, хислат.

Ташаккули сотсиологияи журналистика ҳамчун илм қабл аз ҳама ба шакл гирифтани системаи матбуоти давҷӣ ва инкишофи он алоқаманд аст. Маълум аст, ки матбуот нахустин дар Аврупову Амрико ба вучуд омад. Дар муқоиса ба давлатҳои дигар маҳз ин қишиварҳо монеа ва мушкилоти тафиир ҳӯрдани таърихи ҷамъиятро эҳсос намуданд. Матбуот бо душворӣ озодиро ба даст меовард. Озод гаштан аз сензура, андоз ва дигар омилҳо матбуотро арзонтар ва барои ҷомеа дастрастар гардонид. Төъдоди мардуми хонда метавонистагӣ бештар гардид ва матбуоти хусусияти оммавӣ пайдо кард.

Дар олами Шарқ аввалин рӯзномаҳо дар нимаи дуюми асри XVIII ба вучуд омаданд. Нашрияҳои нахустин ба фаҳмиши имрӯза на ба рӯзнома, балки ба варақу

лабот ва майлу рағбати аудиторияи матбуоти маҳаллиро мавриди омӯзиш қарор гирифт [4]. Таҳқиқотҳои сотсиологҳои факултети журналистикаи ДДМ то имрӯз бартарии худро нигоҳ медоранд. Ҳусусан А. А. Ширяева ва Л. Г. Свитич дар доираи лоиҳаҳои гуногун умунишӯравӣ, умумирсияйӣ ва байналхалқӣ даҳҳо таҳқиқот гузаронидаанд.

Солҳои 1983-1986 дар доираи лоиҳои «Эффективность местных средств информации» дар панҷ ноҳияи Россия таҳқиқоти сотсиологӣ гузаронида шуд, ки дар он бо усули анкета наздик ба 700 журналист мавриди пурсиш қарор гирифт. Мақсади ин пурсиш муайян кардани муносибати байниҳамии редаксия бо органи роҳбари-кунанда ва аудитория, ташкили кори редаксия ва проблемаҳои эҷоди журналистӣ буд. Натиҷаҳои ин пурсиш дар таълифоти Л. Г. Свитич [7] мунъакис шудааст.

Солҳои 1988-1989 дар Кирғизистон проблемаҳои матбуоти гуногунзабон мавриди омӯзиши сотсиологӣ қарор мегирад. Дар ин таҳқиқот бори аввал дар ҷамоҳири миллӣ протседураи ҷамъоварии маълумоти оморӣ дар бораи теъдоди чопи нашрияҳо, нишондодҳои иқтисодӣ, таъминоти кадрӣ, кор бо мактубҳо истифода гардид.

Дар муҳити илмии Чумхурии Тоҷикистон, ки ҷузъи таркибии мамолики шӯравӣ ба ҳисоб мерафт, муносибати сотсиологӣ ба ВАО чӣ дар шакли ихтиносӣ ва ҷиомавӣ нисбатан дертар ба вучуд омада шакл гирифтааст.

Соли 1967 дар шуъбаи фалсафаи Академияи улуми Тоҷикистон шуъба (сектор)-и тадқиқоти сотсиологӣ таъсис дода шуд. Гурӯҳҳои сотсиологӣ дар назди итиҳодия, вазорат ва муассисаҳо амал мекарданд» [8, с. 121]. Тоҷикистони шӯравӣ аз марҳилаи аввали инкишофи таҳқиқотҳои сотсиологии матбуоти даврӣ, ки ба даҳсолаи 1920 рост омада буд, бебаҳра мондааст. Танҳо дар давраи дуюми инкишофи муносибатҳои сотсиологӣ дар ин кишвар имкон ба вучуд омадааст, ки сектори таҳқиқоти сотсиологӣ таъсис ёбад. Аммо ин сектор дар шакли лоиҳавӣ матбуоти давриро мавриди таҳқиқоти сотсиологӣ қарор надодааст.

Бо таъсири лоиҳаи Б. А. Грушин, ки «Комсомольская правда»-ро мавриди таҳқиқ қарор дода буд, дар солҳои 1970 аксари нашрияҳои даврии тоҷик дар замини мактубҳои меҳнаткашон (хонандагон) шуъбаҳои омӯзиши сотсиологӣ таъсис дода, тариқи муносибати сотсиологӣ омӯзиши фаъолияти худро ба роҳ монданд.

Дар рӯзноманигории замони шӯравии тоҷик таҳқиқотҳои сотсиологӣ дар шакли омӯзиши мактубу номаҳои хонандагон ва анкетаҳои тариқи нашрияҳо паҳншуда, нисбатан маъмул буд. Ҳарчанд аксари нашрияҳо аз ин муносибат ба назар мерасад, аммо нашрияи «Комсомоли Тоҷикистон» аз ин усул бештар истифода намудааст. Дар даҳсолаҳои 1970-1980 ин нашрия ба мақсади омӯхтани фикру андешаи хонандагон доир ба фаъолияти худ рубрикаҳои «Мулоқоти гоибона», «Ба монависанд», «Мактуб ба редаксия», «Аз почтai К.Т.», «Саҳифаи мактубҳо» ва амсоли инро ҷорӣ намудааст. Ин нашрия тавассути мактубҳои бо аудиторияи худ муносибати мустаким барқарор намуда, байни редаксия ва хонандагон алоқаи баръакс ба вучуд овард. Аз рӯи миқдори мактубҳои ба редаксия воридшуда, дараҷаи рағбати хонандагон, дар қадом сатҳ қарор доштани рӯзномаҳо, дар байни аудитория маҳбубият доштан ва ё надоштани онҳо муайян карда мешуд. Редаксия ҳамеша кӯшиш менамуд, ки мувофиқи завқу рағбат ва ҳоҳишу талаби хонандагон мавод интишор намояд. Ин буд, ки менависад М. Муродов ««Комсомоли Тоҷикистон» дар солҳои 70-80-уми қарни XX ба сернуфузтарин ва беҳтарин нашрияи даврӣ табдил ёфт».

Дар замони соҳибиистиклолии Тоҷикистон демократикунонии ҷомеа суръати тоза қасб намуд, ки дар ин раванд ниҳодҳои гуногуни иҷтимоӣ ва ташкилоту созмонҳои байналхалқӣ низ нақш доштанд. Ба мақсади омӯзиши раванди демократикунонӣ, таъсир ба рушди соҳаҳои гуногун дар Тоҷикистон созмон ва Марказҳои мухталифи пажӯҳиши таъсис ёфтанд.

Ин аст, ки ба истиснои даҳсолаҳои 1920 ва 1960 дар замони шуравӣ ба ин паҳлуи журналистика ҷандон эътибор намедоданд. Зоро дар он давра идеологияи ягонаи сиёсӣ ва ваҳдати хизбӣ ҳукмрон буд ва роҳбарияти идеологӣ муносибатҳои сотсиологиро дар ҳаллу фасли масъалаҳо на ҳамеша меписандиданд. Аммо ҳукми он ки дар матбуоти замони шӯравӣ муносибатҳои сотсиологӣ тамоман вучуд надошт, низ дуруст нест. Нашрияҳои алоҳида гоҳ-гоҳ ба ин кор низ машғул мешуданд. Агар таърихи муносибатҳои сотсиологӣ дар матбуоти даврии Фарб ба вазъи сиёсиву иқтисодии ҷомеа, пурсишҳои маркетингӣ ва фаъолмандии афкори омма муайян гардад, пас таърихи инкишофи муносибатҳои сотсиологӣ дар матбуоти шӯравӣ бо шароитҳои сиёсӣ, аз ҷумла ҳайати шахсии ҳокимиюти волӣ муайян кардан мумкин аст. Файласуф ва ҷомеашиноси рус Б. А. Грушин таҳқиқоташро дар бораи ақидаҳои ҷомеаи ИҶШС ба анҷом расонида, дар китоби бисёрчилааш «Чор давраи ҳаёти Россия дар оинаи пурсишҳои ақидаҳои омма» ҷунин давраҳоро зикр намудааст: давраи Хрушёв, Брежнев, Горбачев ва Елтсин [1, с. 43].

Ба ақидаи олимон дар Русия нахустин муҳаққиқи сотсиологии журналистика Н. А. Добролюбов мебошад, ки мачаллаи «Собеседник любителей российского слова»-ро мавриди омӯзиш қарор додааст. Мувофиқи маълумоти ў маҷалла аз 20.05.1783 то 6.09.1784 ҳамагӣ 16 шумора чоп шудааст. Таҳқиқоти Добролюбов аз 82 саҳифа иборат буда, дар шумораҳои 8-10-и «Современник» (1858) дарҷ гардидааст. Объекти таҳлили ўро мактубҳои хонандагон, ки дар «Собеседник.» чоп шудаанд, ташкил медиҳанд. Аз рӯи таҳқиқоти Добролюбов дар ин маҷалла зиёда аз 50 мактуби хонандагон интишор гардидааст. Дар замини омӯзиши муаллифони мактубҳо Н. А. Добролюбов дар илми журналистикаи рус аввалин шуда «харита» омориро бо фаро гирифтани маълумот дар бораи вазъи иҷтимоӣ, ҷинсият, макони зисти шахсони ба маҷалла ҳамкории эҷодӣ дошта тартиб додааст.

Тавре муҳаққиқ М. Муродов қайд мекунад: «Аз мундариҷаи мақолаи Н. А. Добролюбов метавон таҳмин кард, ки ў аз методи таҳлили сифатию мундариҷавӣ, ки баъдтар бо методи таҳлили контентӣ маълум гардид, истифода бурдааст. Ҷунончи, аз рӯи ҳисоби ў 16 шумораи «Собеседник..» ҳамагӣ 2800 саҳифаро ташкил медодааст. Мундариҷаи онро дар маҷмӯъ 242 мавод (асар), аз ҷумла 110 шеър - 500 саҳифа ва нигоштаи Екитаринаи II «Записки кастельно Российский империи» - 1348 саҳифаро ташкил медиҳад. Аз таҳлили омории Добролюбов бармеояд, ки маҷалла, асосан, барои интишори меҳнати Екитаринаи II таъсис дода шудааст» [3, с.17].

Муносибатҳои сотсиологӣ чи дар матбуоти Россия ва чи дар матбуоти шӯравӣ на ба сурати марҳилавӣ, балки дар ҳолати мавҷӣ шакл гирифтааст. Ба вучуд омадани ҷунин мавҷҳо ба ҷараёни демократикунонии ҷомеа, барҳам ҳӯрдани низоми тоталитарӣ вобаста будааст. Аввалин фавораҳои мавҷ дар матбуоти солҳои 1920, баъд аз инқилоб, вакте ки кишвар қӯшиши бунёди ҷомеаи навро бо шикасти монархия мекард, ба вучуд омадааст. Мавҷи дуюм ба даҳсолаи 1960 – давраи ҳрушевӣ, пас аз об шудани яҳи сталинӣ ва сеюм ба даҳсолаи 1990 баъд аз замони бозсозӣ ва барҳам ҳӯрдани соҳти шӯравӣ ва онро иваз намудани муносибатҳои бозорӣ рост меояд.

Таҳқиқотҳои сотсиологии матбуоти солҳои 1920 ҳусусияти таҷрибвию амалий дошта, асосан масъалаҳои қадрҳо, собиқаи корӣ ва қасбияти онҳоро фаро гирифтаанд. Дар онҳо қӯшиш шудааст, ки ба масъалаҳои дар редаксияҳо чи қадар қадрҳо намерасанд, ҳислатҳои иҷтимоиву демократии кормандон чи гуна аст, ҳолати молии редаксия ва муҳбирон дар қадом сатҳ қарор дорад ва мисли ин равшани андохта шавад. Масалан, соли 1923 Я. Шафир дар губернияи Воронеж хонандагони нашрияи «Нашей газеты»-ро мавриди омӯзиши сотсиологӣ қарор дод. Ў барои таҳқиқ анкета таҳия намуд, ки аз 26 савол иборат буд.

Баъдтар нашрияҳо бо истифода аз имконоти худ ба омӯзиши аудитория машғул шудаанд. Ҷунончи соли 1925 «Рабочая газета» барои хонандагони худ ан-

кета чоп кардааст, ки 7483-тои он пур ва ба редаксия бозгаштааст. Ин аввалин пурсиши анкетавии оммавӣ дар сотсиологияи журналистикаи шӯравӣ буд. Натиҷаҳои пурсишҳои анкетавӣ нишон медиҳад, ки 54, 1% -и хонандагони рӯзнома коргар ва 27,1%- хизматчӣ будаанд. Занҳо ба мутолиаи рӯзнома камтар майл доштаанд.

Дар миёнаи даҳсолаҳои 1920 дар журналистикаи шӯравӣ марҳилаи нави ин-кишофи тадқиқоти мушаххаси сотсиологӣ шурӯъ мегардад. Дар Москва, Ленинград, Таллин, Тарту, Сведловск, Новосибирск, Воронеж ва дигар шаҳрҳо марказҳо ва гурӯҳҳои тадқиқотӣ ташкил карда мешаванд. Дар қатори ин марказҳо нашриҳои даврӣ омӯзиши аудиторияи худро идома доданд. Бахусус нашрияҳои «Правда», «Известия», «Труд», «Комсомольская правда», «Литературная газета», «Неделя» аз муносибатҳои сотсиологӣ бештар истифода намудаанд. Дар ин давра таҳқиқотҳои сотсиологӣ ва психологӣ басо маъмул буданд, ҳатто дар донишкадаҳои журналистӣ лабораторияҳои психотехникӣ амал мекарданд, ки донишҷӯёну рӯзноманигорон ба таҳқиқи психологӣ машғул мешудаанд. Аммо, асосан «муҳаққиқони» кадрҳои журналистики солҳои 20-уми садаи XX муассисаҳои ҳизбие буданд, ки дар ин самт зери роҳбарии шуъбаи ҳизбии матбуоти агитпроми КМ ПҚР (6) амал мекарданд [5].

Дар солҳои аввал таҳқиқотҳои сотсиологӣ ба омӯзиши чунин ҷиҳатҳо маҳдуд шудаанд: «дар бораи ҳизбият ва собиқаи ҳизбӣ, ки хислати асосии кормандони нашрияҳо ба ҳисоб мерафт; дар бораи баромади иҷтимоӣ, оид ба дараҷа ва типи маълумот; доир ба синну сол ва собиқаи корӣ дар идораи нашрияҳо; дар бораи таҳассуси қасбӣ ва вазифа» [6, с. 212].

Соли 1923 мактуби дастурии КМ РКП (б) «Дар бораи матбуоти даврии маҳаллӣ» рӯи чоп омад, ки дар он тартиби ҷамъоварии иттилоот дар бораи редаксияҳо баён гардид. Ин дастур талаб мекард, ки яке аз роҳҳои беҳтар гардонидани сифати нашрияҳо омӯхтан ва дар бораи онҳо маълумот ҷамъоварӣ намудан аст. Дар ҳошияни ин дастур агитпром анкетаҳо таҳия намуд. Аз 2 анкетае, ки агитпром барои омӯзиши идораи нашрияҳо ирсол намуд, яке масъалаи ҳолати иқтисодии рӯзнома ва төъдоди нашр ва дигар масъалаи омӯзиши хонанда ва журналистонро фаро мегирифт. Ҳар ду анкета аз 38 савол иборат буд. Бо истифода аз ин анкетаҳо дар бораи журналистони 206 идораи нашрияҳои даврӣ маълумот ҷамъоварӣ шуд.

Дар сотсиологияи журналистикаи шӯравӣ аз соли 1926 омӯзиши «сарфай вақт»- и журналистон шурӯъ мегардад. Сексияи сарфай вақти бюрои марказӣ 341 нафар кормандони матбуот - журналистонро аз 10 шаҳри кишвар мавриди пурсиш қарор дод. Соли 1929 пурсиши оммавии журналистон гузаронида шуд, ки дар он аз 376 идораи нашрия 5000 (68% рӯзномаҳои дар он вақт дар СССР чопшаванд) иштирок доштанд.

Натицаҳои таҳқиқотҳои сотсиологӣ имкон медиҳад, ки хислатҳои иҷтимоиву демографӣ ва қасбии қадрҳои журналистиро дар солҳои 1929-1930 муайян қунем. Масалан, дар соли 1923 аз 3539 қорманди нашрияҳои даврӣ 18, 1% коммунист будаанд. Дар ин солҳо дар рӯзномаҳои асосии Москва 10% репортёро аъзои хизб будаанд. Соли 1924 дар 32 рӯзнома миёни муҳаррирон 19, 4% коргар, 26, 1% дехқон ва 38,4% зиёй будааст.

Дар соли 1926 22% -и шореҳони нашрияҳои пойтаҳт маълумоти олий, 70% миёна, 5% ибтидой доштаанд. Умуман дар СССР соли 1929 13% журналистон маълумоти олий, 1% маълумоти хонагӣ, 52% миёна 34% ибтидой ва ё миёнаи нопурра доштаанд. 8,2% собиқаи кори тоинқилобӣ дошта, ними журналистон синну соли 24-25-ро ташкил медиҳанд, синну соли журналистони ҳамаи гурӯҳҳо ба 30 мерасидаст.

Аз рӯи чинсият дар аввал миёни 470 узви иттифоқи журналистон 1 нафар зан будааст. Дар соли 1929 ҳайати кормандони нашрияҳои давриро 75% мард ва 25% зан ташкил медод, ки аз ин микдор 10% занони журналист буданд. Кам будани тъядди занон ба рӯзи кори тӯлонии матбуот вобаста буд. Мувофиқи натиҷаҳои

таҳқиқотҳо сарфи вақти нашрияҳо дар як рӯз 9,4 соатро ташкил медод. Илова бар ин дар хона 2 соат барои корҳои эҷодӣ сарф мешуд.

Самти дигари таҳқиқ дар сотсиологияи журналистикаи солҳои 1920 омӯзиши дархостҳои хонандагон будааст. Бо ин мақсад соли 1923 идораи нашрияи «Трудовой набат» (Тюмен) 2000 анкета пахш намудааст, ки 500-тоаш ба идораи нашрия баргардон шудааст. Соли 1924 тариқи пурсиши анкетавӣ хонандагони нашрияи «Подольского рабочей» мавриди омӯзиш қарор гирифтанд. Соли 1926 рӯзномаи Иркутск – «Власть труда» 20 000 анкетаро пахш мекунад, ки 5000-тоаш ба редаксия бармегардад.

Дар нимаи дуюми даҳсолаи 1930 дар бахши сотсиологияи журналистика мақолаҳое пайдо шуданд, ки масъалаҳои методӣ ва протседурии омӯзиши хонандагони нашрияҳо ва майлу рағбати онҳоро дар бар мегирифтанд. Дар ин мақолаҳо зарурат ва аҳамияти омӯзишҳои сотсиологии хонандагони нашрияҳои даврӣ баррасӣ гардида, мунтазам гузаронидани пурсишҳои сотсиологӣ таъкид мешавад. Масалан, С. Безборедов дар мақолааш «Чӣ тавр хонандаро метавон омӯхт (таҳмини амалӣ)» (Журналист, 1927, №3) пешниҳод мекунад, ки пурсишҳои сотсиологӣ на дар 1-2 сол як маротиба, балки ҳар 3-4 моҳ гузаронида шаванд. Н. Гринблет муаллифи мақолаи «Омӯзиши хонанда дар муносибат ба рӯзнома» (Журналист, 1926, №10) масъала мегузорад, ки пурсишҳои анкетавӣ на аз ҷониби идораҳои рӯзномаҳо, балки аз тарфи хизматрасониҳои мутамарказ ташкил ва гузаронида наванд.

Я. Шафир дар китоби «Очерки психологии читателя» (1927) барои омӯзиши сотсиологии аудитория се самт: омӯзиши имконоти иқтисодии хонанда дар муносабат ба рӯзнома; омӯзиши фарҳанги демографии хонандагони матбуоти даврӣ, хонанда ва мувофиқати он ба забони рӯзнома; омӯзиши маҳсусияти иҷтимоию демографии хонандагони матбуоти давриро муайян кардааст. Ин муаллиф дар мақолаи худ «Методҳои омӯзиши хонанда» (Журналист, 1927, №4) барои омӯзиши аудитория мушоҳида, эксперимент, анкета, ҳисоби оморӣ, таҳлили ҳуччатро зарур меҳисобад, ки баъдтар ин методҳо дар сотсиологияни журналистика маълуму маъмул гардианд.

Дар даҳсолаи 1930 бо пурзур гардидан ҳукмронии идеологияи сталинӣ пурсишҳои васеи умунишӯравӣ қатъ гардид, аммо дар матбуоти даврӣ гоҳ-гоҳ омӯзишҳои сотсиологии ҷузъӣ дар шакли пурсиш ва таҳлили мактубҳои хонандагон гузаронида мешуд. Баъд аз ин таҳқиқотҳои сотсиологӣ амалан то даҳсолаи 1960 гум шуданд.

Баъд аз фавти Сталин дар чомеаи шӯравӣ дигаргунҳои демократӣ ба вуҷуд омад. Ин дигаргунӣ боис гардид, ки таҳқиқотҳои сотсиологӣ аз нав эҳё шаванд, омӯзиши сотсиологии матбуоти даврӣ роиҷ гардад.

Дар соли 1960 Пажӯҳишгоҳи афкори омма таҳти роҳбарии Б.А. Грушин ва сотсиологҳои эстония Ю. Вооглайд, М. Лауристон, П. Вихалемм нашрияи «Комсомольская правда»-ро мавриди омӯзиш қарор дода, ба ин васила журналистикаро ба илми сотсиология пайваст. Дар ин таҳқиқот донишҷӯёни факултетҳои фалсафа ва журналистикаи ДДМ иштирок намуданд. Натиҷаҳои таҳқиқ мунтазам дар саҳифаҳои «Комсомольская правда» дарҷ гардидааст.

Солҳои 1966-1967 комитети вилояти Ленинград карточкаи журналистро ташкил намуд, ки дар он саволҳои муайянкунданаи хислатҳои иҷтимоӣ –демографӣ ва қасбии журналистон ҷой дода шуда буд. Муаллифи лоиҳа В. И. Кузин солҳои 1970-1971 омӯзиши ҳаматарафаи сотсиологии ҳайати кадрии редаксияҳои Ленинград ва вилояти Ленинградро гузаронид [2]. Дар таҳқиқоти ў тамоюли қасбии журналистон, таассурот дар бораи вазифаҳои матбуот ва тарҳи журналист, соҳти вақти холӣ ва амсоли ин ҷой дода шуда буд.

Соли 1969 дар қолаби лоиҳаи «Районная газета и пути ее развития» (роҳбар Е.П. Прохоров) кормандони донишгоҳи Москва масъалаи кадрии редаксияҳо, та-

истифодаи матни китобҳои чопӣ барои нашри китобҳои электронӣ, баҳусус доир ба масоили таъриҳ, илмҳои дақиқ ва дигар соҳаҳои дониш шароит муҳайё созанд, китобхонаҳои электронии маҷозӣ бо таври очилӣ ва новобаста аз мавқеи ҷойгиршавию нигоҳдории манбâз дар паҳншавӣ ва мавриди истифода қарор додани он мусоидат менамояд [8].

Албатта, истифодаи технология муосири иттилоотӣ дар фаъолияти китобхонаҳо ва инкишофи низоми тарғиби электронии иттилоот (фехристу картотекаҳо ва нашрҳои электронии дар CD-ROM ва дигар ҳомилҳои электронӣ сабтшуда) имкон медиҳад, ки талаботи иттилоотии истифодабарандагон дар вақту замони мувоғиқ қонеъ гардад ва онҳо ба навтарин дастовардҳои илмию фарҳангӣ ошно шаванд.

Ақидаҳое низ вучуд доранд, ки гӯё истифодаи Интернет ба раванди хониши анъянавӣ ва хадамоти китобдорӣ таъсири манғӣ мерасонанд. Масалан, таҳқиқоти сотсиологие, ки аз ҷониби равоншиноси Литсей-интернати Президентӣ барои кӯдакони болаёқати Ҷумҳурии Тоҷикистон Баҳрулло Саидов гузаронида шудааст, событ соҳт, ки ба андешаи наврасон, омилҳои зерин боиси аз китобхонӣ дуршудани онҳо гаштааст: 70,6% - пурсидашудагон омили аз китобхонӣ дуршавиро дар тамошои телевизион ё фитаҳои (диск) гуногун арзёбӣ карданд. 18,2%-и дигар бар он ақидаанд, ки омили дуркунанда аз китоб робита ба шабакаи интернетиро меҳисобанд. 3,7%-и дигар омили дур шудан аз хондани китобро доштани телефонҳои мобилий медонанд. 7,4%-и омили ҷудошавиро аз китоб рафтан ба марказҳои компьютерӣ арзёбӣ намуданд. Ба ақидаи муҳаққиқ, омилҳои асосии аз китобхонӣ дур шудани хонандагон ин вақти зиёд сарф кардани онҳо ба шабакаи интернетӣ, тамошои телевизион ва фитаҳои гуногун, телефонои мобилий, беназоратни падару модар, миқдори зиёди сарбории таълимӣ, надоштани майлӯ рағбати шахсӣ, аз тарафи роҳбарони синф ва омӯзгорони фаннӣ водор накардан мебошанд [10].

Ба андешаи мо, барои мушаххас намудани заرار ва ё фоидай маводи интернетӣ ба раванди хониши китобҳои чопӣ ва ё, умуман, ба раванди хизматрасонии китобдорӣ, сараввал зарур аст, ки дар қадом сатҳ қарор доштани мазмуну муҳтаво, таъину мақсади матни пешниҳодшуда ва муносибати хонанда ба ин манбаи дониш, яъне Интернетро муайян кардан ба мақсад мувоғиқ аст. Илова бар ин, муҳим аст, ки ба эътимоднокӣ ва далелҳои илман асос ёфтаи ҳар як маводи дар саҳифаҳои Интернет ҷойдодашуда таваҷҷӯҳ зоҳир намуда, то қадом андоза барои истифода мувоғиқ ва безараар будани ҳар як иттилоъ аниқ карда шавад.

Муҳаққиқон бар он ақидаанд, ки дар саҳифаҳои Интернет маводе низ дарҷ мегарданд, ки аз нигоҳи банду баст, масъалагузорӣ, таҳлилу баррасӣ ва тарзу услуги баян ба талаботҳои маъмул ҷавобгӯй набуда, баръакс хонандаро ба иштибоҳ мебаранд ва маълумоти бардуруғу иғвоангезро паҳн мекунанд, ки ин, албатта, ба нуғузу манзалати Интернет таъсири манғӣ мерасонад. Вақте сухан дар бораи нашри китобҳои электронӣ ва паҳши онҳо тавассути Интернет меравад, мо бояд ба шаклгирию рушдёбии он шароитҳои заруриро муҳаё созем ва кӯшиш намоем, ки китобҳои электронӣ дар радифи китобҳои чопӣ дар ҷаҳонишавии хониш мавқеъ ва ҷойи худро ишғол намоянд ва мавриди истифодаи ҳамагон қарор гиранд. Бартарии китобҳои электронӣ нисбат ба китобҳои чопӣ дар он аст, ки онҳоро хонанда новобаста аз макони нигоҳдорӣ ва замони истифодаашон метавонанд бе ягон мамоният дастрас карда, мутолиа намояд. Илова бар ин, пажӯҳишу дарёftи китобҳои электронӣ на он қадар вақти тӯлониро талаб мекунад ва эҳтиёҷоти хонанда ба ин намуди китобҳо сари вақт қонеъ мегардад [8, с.9].

Ба андешаи муҳаққиқон Н. Нуруллоев ва Ҳ. Шарифов «технологияҳои навин китобҳои электрониро ба як системай интерактивий мултимедӣ тартиб дода,

Ҳамин тавр, дар замони шӯравӣ дар баробари масъалаҳои зикршуда, предмети таҳқиқоти сотсиологии журналистикаро масъалаҳои иҷтимоиву демографӣ (чинс, синну сол, маълумот, собиқаи корӣ ва таҷрибаи корӣ), майлҳои интиҳои қасб ва муносибат ба он, таассурот дар бораи таъйиноти журналистика, муносибати байнҳамии ҳайати қормандони эҷодӣ ва муассис, шахсияти журналист, проблемаҳои тайёр намудани журналистон, теъдоди аудитория, имтиёзоти хонандагону шунавандагон, соҳти барномаҳо, таносуби маводи марказҳои иттилоотӣ, муносибат ба мавзӯъ, рубрикаву жанр, талаботу ҳоҳиши хонандагон ва амсоли ин ташкил медод. Аммо, ҷунончи ишора шуд, дар замони шӯравӣ баъзан натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ гӯё «бо номукаммал будани асосҳои назариву методологии таҳқиқ» мавриди баҳс қарор мегирифт. Гурӯҳе ҳулосаҳои сотсиологиро маҳсули амалию таҷрибавӣ ҳисобида онҳоро ба эътибор намегирифтанд. Гурӯҳи дигар омӯзиши илмии таҳқиқотҳои сотсиологиро талаб мекарданд. Ҷунин ихтилофоти назар то андоzaе шубҳаи журналистонро ба ташкил ва гузаронандагони таҳқиқотҳои сотсиологӣ ва натиҷаҳои он ба вучуд меовард. Бо вучуди ин натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологии ВАО, хоса матбуот ҳамеша мадди назари ҳам сотсиологҳо ва ҳам рӯзноманигорон қарор дошта, онҳо ҳамчун омили ёрии амалий ба идораҳои нашрияҳои даврӣ истифода мешуданд.

Умуман, омӯзишҳои сотсиологии матбуоти даврӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ гуногун будааст. Агар дар матбуоти Аврупо дар нимаи дуюми аспи XIX шурӯъ шуда бошад, дар матбуоти рус дар охири ҳамин аср роиҷ гардидааст. Дар матбуоти шӯравӣ асосан дар ду давра: даҳсолаи 1920 ва солҳои 1960 инкишоф ёфтааст.

Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон, ки раванди бунёди ҷомеаи демократиро ба ҳукми расмӣ даровард, боиси эҳёи муносибатҳои сотсиологӣ дар ВАО, хоса матбуоти даврӣ гардидааст. Дар ин раванд ниҳодҳои гуногуни иҷтимоӣ ва ташкилоту созмонҳои байналхалқӣ низ нақш доштанд. Ба мақсади омӯзиши раванди демократикунонӣ, таъсир ба рушди соҳаҳои гуногун дар Тоҷикистон созмон ва Марказҳои муҳталифи пажӯҳиши таъсис ёфтанд, ки дар омӯзиши сотсиологии ВАО низ нақш гузаштаанд.

Адабиёт

- Грушин, Б. А. Общественное мнение в системе управления [Текст] // Социологическое исследование. – 1988. – №3.
- Кузин, В.И. Исследование разрушает стереотип [Текст] // Журналист. – 1967. – №1; Районная газета сегодня и завтра [Текст] // Журналист. – 1968. – №3; Кому быть журналистом [Текст] // Журналист. – 1969. – №11; Хорхордина Н.И. К вопросу о выборе журналистской профессии (опыт социологического анализа) [Текст] // Журналистика. Наука, образование, практика / Отв. ред. В. А. Алексеев, Е.М. Юпашевская. – Л., 1971.
- Муродов, М. Сотсиология журналистика [Матн]. – Душанбе, 2016.
- Районная газета в системе журналистики [Текст] /Отв. ред. А.И. Верховская, Е.П. Прохоров. – М., 1977.
- Свитич, Л.Г. Журналисты двадцатых годов (из истории сотсиологических исследований) [Текст] // Весник Моск. ун-та. Сер.10. Журналистика, 1973. – №6; Свитич, Л.Г., Ширяева, А.А. Журналистское образование: взгляд социолога [Текст]. – М., 1997.
- Свитич, Л.Г. Журналист и редакция как объект социологии журналистика [Текст] // Социология журналистики / Под ред. С.Г. Корконосенко. – М.: Аспект Пресс, 2004.
- Свитич, Л.Г. Эффективность журналистской деятельности [Текст]. – М., 1986.

8. Шоисматуллоев, Ш. Сотсиология [Матн] // Энсиклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1987. – Ҷ.7. – С.121.

Муродова Р.

ВЗГЛЯД НА СТАНОВЛЕНИЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ В ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ

В данной статье рассматриваются факторы возникновения, становления и этапов развития социологического изучения периодической печати. Автор по результатам анализа темы приходит к выводу, что история социологического изучения периодической печати в мировой практике имеет свои отличия. Если в Европе социологическое изучение печати появилось во второй половине XIX века, то в России оно возникает в конце века. В советской печати социологическое изучение прессы в основном развивалось в течении двух этапов: в 1920-е и 1960-е годы. В советско-таджикской журналистике социологическое исследование в виде изучения писем читателей и опубликованных анкет местных газет появляется в 1970-1980-е годы. Хотя, считает автор, большинство газет республики практиковали социологические методы исследования, среди них, более приоритетную роль в данной работе имела газета «Комсомоли Таджикистан».

Ключевые слова: аудитория, журналистика, социологический подход, опрос, печать, исследование, анализ, характеристика.

Murodova R.

A VIEW TO THE FORMATION OF SOCIOLOGICAL APPROACH IN THE PRESS

In this article are discussed the factors of appearance, formation and development stages of a sociological study in the periodical press. Analyzing the theme author comes to the conclusion that the history of the sociological study of the periodical press in the world has its differences. If the sociological approach in Europe was started in the second half of the XIX century, then in Russia it occurs at the end of that century. In the Soviet press sociological study of media was mainly developed during two phases: in the 1920s and 1960s. In the Soviet-Tajik journalism sociological approach appeared in the form of study of readers' letters and published questionnaires of local newspapers appeared in the 1970-1980's. Although most newspapers of the country practiced the sociological method, but among them a priority role had the newspaper "KomsomoliTojikiston".

Keywords: audience, journalism, sociological approach, survey, printing, research, analysis, characteristics.

**ТДУ 02+024+025+004+37 точик
Комилов М.**

РУШДИ КИТОБХОНАХОИ ЭЛЕКТРОНӢ ДАР ТОЧИКИСТОНИ МУОСИР

Дар таҳқиқот фаъолияти китобхонаҳои электронӣ ҳамчун марказҳои нави фароҳамоварӣ, ҳифзу нигоҳдорӣ ва истифодаву интиқоли манобеи иштилоотии электронӣ, мавриди омӯзиши қарор гирифтааст. Ҳамзамон мазмуну муҳтаво, соҳтор ва камбудиву норасоиҳои ҳар як сомонаҳои интернетии донишгоҳу донишкадаҳои олии кишивар ва муассисаву ташкилотҳои давлатӣ таҳлил гардида, дурнамои рушди фаъолияти онҳо нишон дода шудааст.

Калидвоҗсаҳо: компьютер, китобхонаи электронӣ, манобеи электронӣ, сомона, интернет, хизматрасонии китобдорӣ.

Пайдоиши воситаҳои нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, баҳусус компьютерҳои фардӣ барои тайёрнамоӣ ва ҳифзу нигоҳдории нусхаҳои электронӣ, рушди китобчопкунии электронӣ шароитҳои заруриро фароҳам оварда, дар бунёди китобхонаҳои электронии анъанавӣ ва маҷозӣ заминаи воқеӣ гузошт. Яне, бо истифода аз технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ имкони таъсиси китобхонаҳои электронии анъанавӣ ва маҷозӣ ба миён омад ва ин падидা имкон дод, ки хизматрасонии китобдорӣ бехтару хубтару ба роҳ монда шавад ва эҳтиёчи ба китоб ва, умуман, иттилоот доштаи хонандагон, новобаста аз вақту замон, сари вақт қонеъ гардад.

Зери мафхуми «китобхонаи электронии анъанавӣ» мо китобхонаҳоеро дар назар дорем, ки дар захираҳои худ матни электронии китобҳои чопиро бо низоми муайян ва дастрас ба хонанда нигоҳ дошта, новобаста аз пайвастшавӣ ба шабакаи байнамилалии Интернет фаъолият менамоянд. Бахусус ин навъи китобхонаҳо баъд аз пайдоиши компьютерҳо дар бештари китобхонаҳои муқаррарии мамлакат ташкил карда шуданд ва баъзе аз онҳо фаъолияти хуби хизматрасониро ба роҳ мондаанд.

Зери мафхуми «китобхонаи электронии мачозӣ» (вертуалӣ) китобхонаҳоеро дар назар дорем, ки бо шабакаи байналмилалии Интернет пайваст буда, дар захираи худ матни электронии китобҳои чопиро бо низоми муайян ва дастрас ба хонандай дурдаст нигоҳ дошта, хизматрасонии фосилавиро ба роҳ мемонад. Ин навъи китобхонаҳо, асосан дар китобхонаҳое арзи вучуд доранд, ки он ҷо воситаҳои нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ба шабакаи байналмилалии Интернет пайваст аст.

Пайдоиши китобхонаҳои электронии анъанавӣ ва маҷозӣ кормандони китобхонаҳои мамлакатро водор соҳт, ки самтҳои асосии фаъолияти хешро ба вижагиҳои чомеаи иттилоотӣ бо назардошти истифодаи мақсадноки технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ мувофиқу созгор намоянд. Роҷеъ ба ин масъала аз ҷониби мутахассисони соҳа ақидаҳое пайдо шуданд, ки гӯё бо пайдо шудани технологияи нав ва китобхонаҳои электронӣ фаъолияти китобхонаҳои анъанавӣ қатъ меёбад. Ин ақида асоси воқеӣ надорад. Имрӯз бештари мутахассисон бар он ақидаанд, ки манбаъҳои иттилоотии чопӣ ва электронӣ дар алоқамандӣ бо ҳамдигар тавассути воситаҳои маъмул ва нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ мавриди истифода қарор мегиранд. Агар фонди китобхонаҳои анъанавӣ ба ҳайси манбаи боъзтимодноки пайдоиши китобҳои электронӣ истифода шаванд, яъне

Шумораи умумии кормандони китобхона аз рӯи речай кории тасдиқгардидаи Шуъбаи фарҳанги шаҳри Душанбе 8-нафарро ташкил медиҳад, ки аз инҳо ду нафар китобдори дараҷаи 1, як нафар китобдори дараҷаи 2, як нафар муовин, ду нафар дарбон, як нафар фаррош ва инчунин директори китобхона мебошад. Дар Китобхонаи муосири пойтаҳт 8-адад компьютер, ду адад дастгоҳи наворбардории назоратӣ, 25-ҷои нишаст, ва як толори нигоҳдории китобҳои бадеи мавҷуд аст. Дар китобхона тамоми хизматрасониҳо ба таври ройгон ба роҳ монда шудааст. Шумораи китобҳои электронии китобхона зиёда аз 450 ҳазор ва китобҳои бадеи 10754 ададро ташкил медиҳанд, ки ҳамарӯза пешкаши хонандагон ва меҳмонони пойтаҳт гардонида мешаванд.

Ҳамасола аз ҳисоби бӯсаи Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳри Душанбе 10696 сомонӣ барои ҳариди китоб ҷудо карда мешавад.

Шумораи аъзои Китобхонаи муосири пойтаҳт то 1 апрели соли 2016 ба 3700 нафар расидааст. Микдори хонандагон бошад, дар се моҳи аввали соли ҷорӣ 2320 нафарро ташкил дода, дар ин муддат диҳиши китоб ба 644 адад расидааст.

Дар китобхона бахшида ба санаҳои муҳими таъриҳӣ ва ҷаҳонвораҳои ҷорӣ бо иштироки адибон, намояндагони ҷаҳонвораҳои омма, омӯзгорон, донишҷӯён ва хонандагони мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии пойтаҳт, маҳфилу ҷаҳонвораҳои фарҳангиву сиёсӣ ва конфронсҳо пайваста доир мегарданд.

9 октябри соли 2012 **Китобхонаи илмии виртуалии Тоҷикистон** (www.TajikistanVSL.org), фаъолияти ҳудро оғоз намуд. Барномаи мазкур аз ҷониби Академияи илмҳои ҷумҳурӣ, вазоратҳои маориф ва илм, фарҳанг, тандурустӣ, Академияи қишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетикаи ИМА ва Фонди глобалии таҳқиқоти шаҳрвандӣ ва рушд (CRDF Global) таъсис ёфтааст. Китобхонаи илмии виртуалий дорои 12,8 миллион мақолаҳои илмӣ аз байни бештар аз 16,500 маҷалла, аз қабили коллексияи пурраи маҷаллаҳо аз Директорияи маҷаллаҳои ройгон дастрасшаванди (DOAJ), OARE, AGORA ва HINARI дар Тоҷикистон мебошад. HINARI коллексияи беш аз 3000 маҷаллаҳоро оид ба тиб, тандурустӣ ва илмҳои биологӣ дорад. AGORA гулчини зиёда аз 3000 маҷаллаҳоро дар бораи ғанҳои қишоварзӣ пешниҳод мекунад. OARE гулчини зиёда аз 3000 маҷаллаҳоро оид ба илмҳои муҳити атроф пешниҳод мекунад. HINARI, OARE ва AGORA дар якҷоягӣ аз 150 нашриёт зиёдтар, беш аз 8000 маҷаллаҳои алоҳидаро дар бар мегаранд. Инчунин Китобхонаи илмии виртуалий дарёfti беш аз 60 000 китоби электрониро фароҳам мөорад. Феҳристи пурраи комплекти маҷаллаҳо ва маҳзанҳои тадқиқотҳои илмӣ дар гӯшаи «Дар бораи лоиҳа», дар сомонаи Китобхонаи илмии виртуалий оварда шудааст [5].

Барои сари вакт қонеъ намудани эҳтиёҷоти наврасону ҷавонон ба иттилоот дар радифи китобхонаҳои оммавии анъанавӣ ва электронӣ, нақш ва мақоми китобхонаҳои илмии донишкадаву донишгоҳҳо, коллеҷу литсейҳо ва дигар муассисаҳои таълимӣ низ назаррас мебошад. Китобхонаҳои ин муассисот, бо назардошти таъинот ва вазифаҳои ҳуд бештар дар тарғиби адабиёti илмӣ, таълимӣ ва методӣ саҳм мегиранд ва тавассути сомонаҳои интернетии ҳуд таваҷҷуҳи наврасону ҷавононро бештар ба амиқомӯзии ғанҳои таълимӣ ва адабиёti марбут ба соҳаҳои муҳталифи дониш, ҷалб менамоянд.

Барои таҳлили мазмуну муҳтавои сомонаҳои интернетии донишкадаву донишгоҳҳои ҷумҳурӣ ва ҳамзамон муайян намудани нақшу мақоми онҳо дар тарғибу оммавигардонии маҷмӯи донишҳои илмӣ мо зарур донистем, ки ба веб-сайтҳои ин муассисаҳо муроҷиат намоем. Масалан, такя ба равзани «Китобхона»-и веб-сайти **Донишгоҳи миллии Тоҷикистон** (www.tnu.tj) маълум гардид, ки фонди умумии Китобхонаи донишгоҳ, дар санаи 01.11. 2013 – 941864 нусха адабиётро ташкил медиҳад. Дар давоми соли 2013 ба китобхона 461 номгуӣ маводи тозанашр

истифодаи онҳоро васеъ менамоянд. Системаҳои интерактивӣ ба моделсозии объектҳои гуногун ва визуалӣ гардонидани он дар доҳили китобҳои электронӣ бе истифодаи барномаҳои иловагӣ барои хонандагон ва ҳаводорони маводи электронӣ фазоero ба вучуд меоранд, ки истифодабаранд пурра ба он ворид мегардад. Қисмати мултимедии маводи электронӣ имкони ба матни китобҳои электронӣ омехта соҳтани тасвирҳои графикӣ, овоз, тасвирҳои ҳаракаткунандаи аниматсионӣ, ва видеофайлҳоро фароҳам месозад. Ҳамгиро будани мултимедиа ба китобҳои электронӣ истифодабарандаро аз маълумоте, ки ў меҳоҳад мутолиа намояд, пурра оғоҳ менамояд, яъне дар вақти мутолиа намудан, бовуҷуди доштани системаҳои мултимедӣ, шаҳс ворид ё иштироқдори ҳамон ҳодиса мегардад» [9].

Барои бунёди китобхонаҳои электронӣ ва пайваста мукаммал гардонидани фонди онҳо бо китобҳои электронӣ, дар фаъолияти тамоми муассисаҳои табуъ нашри ҷумҳурӣ дар радифи нашри китобҳои чопӣ, нашри китобҳои электрониро ба ҳуд мондан ба мақсад мувоғиқ аст. Ин иқдоми наҷиб, аз як ҷониб, барои такмили мунтазами фонди китобхонаҳо мусоидат намояд, аз ҷониби дигар, барои бо теъдоди зиёд нашр шудану аз ҳисоби фурӯши онҳо фоидай иловагӣ ба даст овардани нашриётҳо заминай боъзтимодро ба вучуд меорад. Масалан, агар нархи як нусха китоби чопӣ ба ҳисоби миёна аз 15 то 20 сомониро ташкил дихаду ҳамагӣ 1000 ё 2000 нусха нашр шавад, диски китоби электронӣ метавонад бо арзиши аз 2 то 3 сомонӣ бо теъдоди аз 10 то 20 ҳазор нусха ба фурӯш бароварда шавад. Аз ин кор ҳам китобхонаҳо соҳиби теъдоди муайянни китобҳо мешаванд ва ҳам нашриётҳо пардоҳти ҳароҷоти ҳудро барзиёд иҷро мекунанд.

Ҷаҳонишавии фазои иттилоотӣ ва пайдоиши технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар назди китобхонаҳои анъанавӣ вазифаҳои нав гузошт. Анакнун, «китобхонаҳо дар радифи иҷрои дарҳостҳои муқаррарии хонандагон ҷиҳати истифодаи фонди чопӣ боз муваззаф шудаанд, ки ҳамчун марказҳои фароҳамоварӣ, хифзу нигоҳдорӣ, тавлиди коркард ва тарғибу ташвиқи манбаъҳои электронии иттилоотӣ ба хонандагони маҷозӣ (виртуалий) хизмат расонанд ва бо дарназардошти вижагиҳои ҷомеаи иттилоотӣ ва дар рақобат бо дигар воситаҳои нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ шаклу усуљҳои наву самараҳаҳи ҳадамоти китобдориро мавриди истифода қарор диханд» [8, с.10].

Ворид шудани технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар фаъолияти китобхонаҳои мамлакат баланд гардидани сатҳи дониши таҳассусии кормандони китобхонаҳо ва тайёрии қасбии онҳоро тақозо намуд. Вобаста ба ин, имрӯз аз ҳар як корманди китобхонаҳо талаб карда мешавад, ки дар радифи дониши мукаммали таҳассусӣ, боз донандаи ҳуби воситаҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ бошанд ва ба ҳайси иттилоотшиносу иттилоотзор, менечеру барномарез кор карда тавонанд. Ҳубу ҳамаҷониба донистани вижагиҳои истифодаи технологияи муосири иттилоотӣ ва низоми тарғиби электронии иттилоот аз ҷониби китобдор, барои беҳтар гардидани фаъолияти китобдорӣ, имконоти бештареро фароҳам мөорад. Қабл аз ҳама, истифодаи бамавриди технологияи муосири иттилоотӣ имкон медиҳад, ки фонди чопӣ ва электронии китобхона тақмил ёбад. Масалан, мумкин аст матни электронии маводи дар фонд вучуд надоштаро нусхабардорӣ намуда, ба фонди асосӣ ҳамчун маводи чопӣ ворид созад, сари вакт эҳтиёҷоти хонандагони муҳталифро оид ба ин ё он мавзӯъ қонеъ гардонад, барои таҳия ва интишори китобномаҳо ва созмондиҳию баргузории ҷаҳонвораҳои оммавии низ истифода намояд.

Ба тасвib расидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти китобдорӣ» (аз 1 августи соли 2003, №32) ва қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳтар намудани вазъи Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсӣ» (аз 14 августи соли 2003, № 361) ҳамчун

санадҳои асосии танзимкунандаи фаъолияти китобдорӣ барои ба талаботу ниёзҳои чомеаи муосир мувофиқ намудани самтҳои афзалиятноки рушди фаъолияти китобхонаҳои мамлакат, шароити мусоид фароҳам оварданд. Бахусус, қабули қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳтар намудани вазъи Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсӣ» барои рушди минбаъдаи китобхонаҳои мамлакат, аз ҷумла Китобхонаи миллии Тоҷикистон ба номи А. Фирдавсӣ такони ҷиддӣ дод. Тибқи бандҳои 1-2-и Қарори мазкур Вазорати фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон муваззаф гардид, ки ҷиҳати хифзу нигоҳдории захираҳои китобҳо, автоматикунонӣ ва компютеркунунини равандҳои асосии фаъолияти китобхона ва таъмири асосии бинои он ҷораҳои зарурӣ андешад ва аз соли 2004 шурӯъ карда, давра ба давра масъалаи бунёди маркази интернет, пайваст шудан ба шабакаҳои электронӣ, дарёftи иттилооти библиографӣ аз китобхонаҳои ҷаҳониро ҳал карда, китобхонаро ба таҷхизоти техникии муосир таъмин намояд. Мутобики банди 4-и Қарори мазкур вазоратҳои фарҳанг, молия, иқтисод ва савдои ҷумҳурий вазифадор карда шуданд, ки якҷоя Барномаи рушди минбаъдаи китобхонаҳои ҷумҳуриро, аз ҷумла Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсиро таҳия ва ба тасдиқи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намояд. Мувофиқи нишондоди қарори мазкур «Барномаи рушди фаъолияти китобдорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2015» ва «Барномаи рушди Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсӣ барои солҳои 2006-2015» таҳия гардида, бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2-юми июни соли 2005, таҳти рақами 238 тасдиқ шуданд. Яке аз ҳадафҳои асосии барномаҳои зикршуда мусоидат кардан ба автоматисозии равандҳои китобдорию иттилоотӣ, компютеркунонӣ ва ҷорӣ намудани технологияи нави иттилоотӣ дар фаъолияти китобхонаҳои мамлакат, маҳсуб ёфт. Масалан, татбиқи барномаи дуюм имкон дод, ки дар соҳтори **Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсӣ** шуъбаи автоматикунонӣ ва технологияи компютерӣ (с. 2006), фонди нашрияҳои электронӣ ва рисолаҳои илмӣ (с. 2006), толори хониши адабиёти электронӣ (с. 2006), Маркази тоҷикшиносӣ (с. 2007), толори хониши маҷозӣ (с. 2008) таъсис ёфта, ба фаъолият шурӯъ намоянд. Шуъбаи навтаъсиси автоматикунонӣ ва технологияи компютерӣ дар муҳлати на ҷандон тӯлонӣ тавонист, ки тавассути тасвирбардории адабиёти камёбу нодир ва ҳаридории китобҳои электронӣ бо теъдоди беш аз 120 ҳазор нусха маводи электронӣ, фонди нашрияҳои электрониро бунёд карда, барои истифодаи хонандагони муқимӣ пешниҳод намояд. Яъне, бо ибораи дигар гӯем, маҳз баъди бунёди фонди нашрияҳои электронӣ ва таъсиси толори хониши адабиёти электронӣ, фаъолияти Китобхонаи электронии анъанавии Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Фирдавсӣ оғоз меёбад. Соли 2008 бо дастгирии молиявии Фонди байнидавлатии ҳамкориҳои гуманитарӣ (МФГС) дар назди Китобхонаи миллии ба номи Фирдавсӣ толори хониши маҷозӣ ба фаъолият шурӯъ кард ва дастёбии хонандагони китобхонаро ба беш аз 500000 рисолаҳои номзадӣ ва доктории дар давлатҳои ИДМ дифоъшуда, ки дар Китобхонаи электронии диссертацияҳои Китобхонаи давлатии Русия маҳфузанд, таъмин намуд. Имрӯз ин толор дар назди Шуъбаи рисолаи илмии Китобхонаи нави миллӣ фаъолият дорад.

Соли 2006 Китобхонаи миллии ба номи Фирдавсӣ сомонаи худро (www.nlrt.tj) дар шабакаи байналмилалии Интернет созмон дод, ки тавассути он барои истифодаи умум матни электронии нашрияҳои Китобхона, аз қабили «Тақвими ҷаҳон ва санаҳои муҳими Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Адабиёти нав доир фарҳанг ва ҳунари Ҷумҳурии Тоҷикистон», мачаллаи «Китобдор», китобномаҳои «Рӯдакӣ» (солҳои 1985-2008), «Мавлоно Ҷалолиддини Балҳӣ», «Зиндагиномаи Имоми Аъзам», «Ганзими расму оинҳои миллӣ ва анъанаву маросимҳои динӣ дар

«Чумхурии Тоҷикистон», «Рӯйхати китобҳои электронии Китобхонаи миллии ба номи Фирдавсӣ» пешниҳод шуданд. Инчунин, тавассути сомонаи Китобхона хонандагони ватанӣ ва хориҷӣ имкон пайдо карданд, ки бе ягон мамоният матни электронии китобҳои «Тоҷикон»-и Бобоҷон Ғафуров, «Таджики»-и А. Шишов, «Тоҷикон дар оинаи таъриҳҳо»-и Эмомалӣ Раҳмон, «Давлати Сомониён»-и Н. Нематовро бо забонҳои рӯйӣ, англисӣ ва форсӣ мавриди истифода қарор диханд. Истифодаи ин манбаъ имкон дод, ки дар радифи хонандагони анъанавӣ, хонандагони маҷозӣ (вертуалий) номнавис шаванд ва фонди электронии Китобхонаи миллии ба номи Фирдавсиро мавриди истифода қарор диханд [7]. Фаъолияти сомонаи мазкур соли 2012 қатъ меёбад ва ба ҷойи он сомонаи нав (кмт.тj) дар **бинои нави Китобхонаи миллий** ба фаъолият шурӯъ мекунад. Бо истифода аз сомонаи нави Китобхонаи миллии Тоҷикистон хонандагони маҷозӣ имкон пайдо карданд, ки ба матни электронии китобҳои тозанашр ва ниёзи хониш дастрасӣ дошта бошанд. Илова бар ин, тавассути сомонаи мазкур хонандагони маҷозӣ ба речай кории китобхона, фаъолияти бахшу шуъбаҳои он, марказҳои фарҳангӣ, толорҳои хониш ва чорабинҳои доирномудаи китобхона ошной пайдо намоянд. Тавассути равзанаи “Конун” хонандай маҷозӣ имкон дорад, ки матни электронии “Фарҳангӣ” муқаммали забони тоҷикӣ”-ро (иборат аз 2 ҷилд) мавриди истифода қарор дихад. Равзанаи “Китобҳои нав” хонандай маҷозиро ба мазмуну муҳтавои 19 китоби тозанашр ошно месозад. Дар равзанаи “Китобҳо” бошад барои мутолиаи ин гурӯҳи хонандагон 17 китоби электронӣ тавсия дода шудааст. Бо истифода аз равзанаи “Маҳзани электронӣ” хонандагон ба тарзи истифодаи феҳристи электронӣ, толори хониши маҷозӣ ва сарчашмаҳои фосилавӣ – 74 пойгоҳи захираҳои электронӣ, ки дастрасиро ба маҷмӯи додапойгоҳҳои билиографӣ ва матнвораҳо доир ба соҳаҳои муҳталифи дониш таъмин менамоянд, шинос шаванд.

Дар Китобхонаи вилояти ба номи Тошхӯча Асирии вилояти Суғд, ҳануз соли 1997 Китобхонаи электронӣ таъсис дода шуда буд. Соли 2011 аз ҳисоби маблағҳои мақомоти иҷроияи ҳокимиюти давлатии вилояти Суғд барои азnavsозӣ ва тақвият баҳшидан ба фаъолияти Китобхонаи электронӣ 6 адад компьютер, 2 принтер ҳаридорӣ карда шуд. Ҳамзамон, Китобхонаи электронӣ ба шабакаи байналмилалии Интернет пурра пайваст шуд. Кормандони Шуъбаи китобхонаи электронӣ тавассути нусхабардорӣ ва ба шакли “PDF” гардонидани китобҳои нодиру ниёзи хониш, захираи китобхонаи электрониро такмил дода, хизматрасонии китобдориро ҳам бо хонандагони муқимӣ ва ҳам маҷозӣ дуруст ба роҳ мондаанд. Алъон, дар захираи Китобхонаи электронӣ 165 ҳазор маводи электронӣ мавҷуд аст [3].

Бо мақсади ҷалби ҳарчи беҳтару бештари насли хурдсоли чомеа ба китобхониву донишандӯзӣ маъмурияти **Китобхонаи давлатии бачагонаи ҷумҳурияи Ҷумҳурии Мирсаид Миршакар** дар шабакаи байналмилалии Интернет (www.kdbj-mirshakar.tj) сомонаи ҳудро таъсис дод, ки тавассути он истифодабарандагон дар радифи дарёғти маълумотҳои муҳтасар оид ба соҳтор, суроға, речай корӣ, боз имкони шиносоӣ бо навидҳо оид ба баргузории ҷорабинихо ва матни электронии нашрияҳои чопии китобхонаро доранд. Аз ҷумла, бо истифода аз ин сомона ҳонандагони маҷозӣ метавонанд ба матни электронии дастурҳои тозанашири Китобхона, аз қабили: сенарияи маҳфилҳои адабӣ баҳшида ба ҷашинҳои фарҳундаи Тоҷикистон, низомномаи фестивали ҷумҳурияи «Ҳафтай китоби ӯдакону наврасони Тоҷикистон» ва дастурҳои библиографии «Китобчаҳои заррин», ки барои ҳонандагони синфҳои 5-8 таъин шудааст, ошно шаванд.

9-сентябри соли 2007 бо пешинҳоди Раёсати фарҳанги шаҳри Душанбе ва дастгирии бевоситаи раиси шаҳри Душанбе М. Убайдуллоев **Китобхонаи муосири пойтаҳт** таъсис дода шудааст.

пажӯҳандагонро осон гардонида, имкони бештари интихоби адабиёти заруриро фароҳам меорад.

Бо мақсади ҷалби хонандагони ҳурдсол ба омӯзиши асосҳои дониши технологияи компьютерӣ соли 2000 дар шаҳри Душанбе бо ташабbusи ширкати «Вавилион-Т», ҳазинаи кӯдакони «Ошёни баланд»-и ба номи Мирзо Турсунзода ва компьютершиносӣ тоҷик Толиб Розӣ **«Мактаби технологияҳои иттилоотӣ иртиботӣ»** (МТИИ) барои наврасону ҷавонони 12-18-сола созмон ёфт ва ин мактаб то моҳи ноябрини соли 2004 тибқи низомномаи Ҳазинаи кӯдакони «Ошёни баланд»-и ба номи Мирзо Турсунзода амал кард. Аз 29 ноября соли 2004 МТИИ ҳамчун ташкилоти беруназмактабӣ ва ғайридавлатӣ дар асоси низомнома (**№001-1455**) ва шиносномаи ҳуд (**№ В 0007038**), ки дар Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон номнавис шудааст, фаъолият менамояд. МТИИ дар шабакаи байналмилалии Интернет сомонаи ҳудро (www.cit.tj) дорад, ки тавассути он эҳтиёҷмандон метавонанд матолиби ҷолиби илмию маърифатӣ ва таълимiro дастрас намоянд. Дар саҳифаҳои сомонаи мазкур матни электронии китобҳо, маводи таълимӣ, асару мақолаҳои илмӣ ва лугатҳои техникӣ, аз қабили «Вожаномаи компүтер» бо забони тоҷикӣ дар шакли борҳат (on-line) пешниҳод шудаанд, ки истифодаи онҳо ҳам барои омӯзгорону толибимони мактабҳои таҳсилоти умумӣ ва ҳам барои созмонҳандагони сайҳои тоҷикӣ дар ҷумҳурӣ муфид мебошанд. Масалан, «Вожанома – лугат» дорои 5300 истилоҳ буда, имкон медиҳад, ки ҳар як вожаи компьютерӣ бо се забон: тоҷикӣ, англисӣ ва русӣ тарҷума карда шавад. Баҳусус, дар сомонаи МТИИ барои созандагони сомонаҳои тоҷикӣ мақолаҳои ҷолиби олимони риштаи забоншиносӣ ва технологияи компүтерӣ роҷеъ ба масоили сайҳсозӣ ба забони тоҷикӣ, ҷӯзагиҳои кор бо компүтер, барномависӣ, ороиши Web ва бунёди шабакаҳои компүтерӣ пешниҳод шудаанд. Инчунин, барои амиқомӯзии масоили номрафта муассисони сомона дар равзани «Китобхонаи МТИИ» матни электронии 54 китобро ҷой додаанд. Илова бар ин, дар равзани «Китобҳои электронӣ»-и сомонаи мазкур барои истифодабарандагон матни электронии китобҳои бадӣ, дарсӣ ва таъриҳӣ пешниҳод шудаанд [8, с.14-15].

Муассисони сомонаи Маркази технологияи иттилоотӣ ва иртиботии Кумитаи истилоҳоти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (www.termcom.tj) дар пайкарасозии осори адібони классику мусосири тоҷик қадамҳои устувор гузошта, барои омӯзишу пажӯҳиш ва тарғибу ташвиқи осори гаронбаҳои адібони тоҷик тарҳҳои ҷолиб пешниҳод кардаанд. Сомона дорои дастгоҳи маълумотӣ буда, хонандаро ба соҳтор, ҳадафу вазифаҳои сомона, сарчашмаҳои тавлиди манобеи электронӣ, лугатнома, китобхонаи электронӣ ва тавсияномаҳо ҷиҳати роҳҳои дарёфт ва истифодаи маводи лозима шинос мекунад. Масалан, тавассути лугатҳои электронии сомона, ки аз 12843 қалима иборат аст истифодабарандагон метавонанд қалимаҳои соҳаҳои муҳталифо аз забони тоҷикӣ ба русӣ ва аз забони русӣ ба тоҷикӣ тарҷума намоянд. Бартарии сомонаи мазкур боз дар он аст, ки хонанда метавонад дар радифи истифодаи матни электронии китобҳо ҳамзамон ба мазмуну муҳтавои китобҳои савтӣ (гӯё ё овоздор) ошной пайдо кунад. Масалан, дар пайкараи Лоиқ Шералий матни электронии 21 ғазали устод бо садои худи устод (дар шакли mp3) қироат мешавад. Сомонаи мазкур, агар аз як ҷониб, имконоти бештареро барои интихобу мутолиаи маводи таълимии маърифатӣ ба омӯзгорону толибимон муҳайё созад, аз ҷониби дигар, ба китобдорон имкон медиҳад, ки талаботи рӯзағузуни хонандагонро бо адабиёти ниёзи хониш қонеъ гардонида, фонди чопӣ ва электронии китобхонаро такмил диханд.

Ширкати **«Фимдод - ҳизматрасониҳои технологияҳои иттилоотӣ»** дар интиҳои соли 2010 аз сӯи коршиносони соҳаи коркарди таъминоти барномавӣ, тиҷорати электронӣ ва ҳадамоти таблиғотӣ созмон ёфтааст ва дар ҳамкорӣ бо

бо тезъоди 5970 нусха дар шакли китоб, рисолаҳои илмӣ, фишурдаҳо ва маводи матбуотӣ ворид шудааст ва ин шумораи мавод тибқи барномаи «Ирбис» номнавис шуда, барои истифодаи хонандагон пешниҳод гардидааст.

Айни ҳол фонди умумии **Китобхонаи илмии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ** 409925 агад китобро ташкил медиҳад, ки аз ин микдор 303345 агад китобҳои таҳассусӣ, 200863 агад китобҳои таълимӣ, 28695 агад китобҳои методӣ, 73787 агад китобҳои сиёсӣ ва 106580 агад китобҳои бадей мебошанд. Аз соли 2011 дар Донишгоҳ Китобхонаи электронӣ ба фаъолият шурӯъ кард. Баҳри афзун намудани фонди Китобхонаи мазкур аз Вазорати маориф ва илми ҷумҳурӣ 12 000 агад, Донишгоҳи славянӣ 3367 агад, Донишкадаи забонҳо 260 агад нусхаҳои китобҳои электронӣ дастрас када шуд. Инчунин устодони Донишгоҳ маводҳои электронии ҳудро ба фонди Китобхонаи электронӣ супоридаанд, ки 2415 аدادро ташкил медиҳад, ки аз ин микдор 762 агад китоб, 72 агад дастуралӣ, 450 агад мақола, 800 агад матни лексияҳо, 269 агад силабусҳо ва 62 агад барномаҳои таълимӣ мебошанд. Дар маҷмӯъ фонди Китобхонаи электронии Донишгоҳ 18042 агад маводро ташкил медиҳад [4].

Таҳлили веб-сайти **Китобхонаи электронии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ** (www.ttu.tj) нишон дод, ки доир ба 25 соҳаҳои дониш матни электронии 342 мавод ба хонандагони маҷозӣ пешниҳод шудааст, ки аз ин ҳисоб 81 маводи электронӣ ба забони тоҷикӣ, 257 мавод ба забони русӣ ва 4 мавод ба забонҳои ҳориҷӣ мебошанд. Соли 2008 дар соҳтори Китобхонаи Донишгоҳ Китобхонаи электронӣ таъсис дода шудааст. Ин китобхона нисбат ба дигар китобхонаҳои электронии донишкадаву донишгоҳҳои мамлакати ғарбӣ буда, ба хонандагони муқимӣ ва маҷозии ҳеш барои истифодаи мақсаднок ва сари вақт дарёфт намудани маводи зарурӣ истифодаи феҳристҳои электрониро низ пешниҳод намудааст.

Китобхонаи илмии Донишгоҳи славянии Россияву Тоҷикистон соли 1996 баъди ифтитоҳи Донишгоҳ ба фаъолият шурӯъ кардааст. Фонди китобхона беш аз 106000 нусха адабиёти таълимӣ, илмӣ, маълумотдиҳанда ва бадеиро ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва ҳориҷӣ, ташкил медиҳад. Дар таркибии фонди китобхона нашрҳои электронӣ низ шомиланд, ки қисми асосии онро матнвораҳои нашри таълимӣ оид ба фанҳои дар Донишгоҳ омӯхташаванда ва адабиёти таълимии аз ҷониби устодон интишорёфта, ташкил медиҳанд. Китобхона дорои ду толори хониши электронӣ мебошад. Барои очилан пайдо намудани иттилооти зарурӣ аз фондҳои китобхона ба хизмати хонандагон, дастгоҳи маълумотӣ-пажӯҳиши анъанавӣ ва электронӣ, voguzor карда шудааст. Феҳристи электронӣ дорои 18700 навиштаоти библиографӣ мебошад. Дар фаъолияти китобхона ҷараён татбиқи технологияи нахи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар асоси низоми ҳудкори китобдорӣ-иттилоотии «ИРБИС» роҳандозӣ шудааст. Дастёбӣ ба манобеи иттилоотии электронӣ барои иҷрои корҳои мустақилона ва илмӣ-таҳқиқотӣ дар шабакаи дохилии Донишгоҳ ва шабакаи байналмилалии Интернет, тавассути ҷойгоҳҳои ҳудкори корӣ дар толорҳои хониши электронӣ, ташкил карда шудааст. Ҳамзамон хонандагони муқимии китобхона бо истифода аз ин толорҳои хониши электронӣ имкони дастёбӣ ба манобеи зерин доранд: низоми электронӣ-китобдории «Ланъ» (www.e.lanbook.com); низоми электронӣ-китобдории «БиблиоРоссика» (www.bibliorossica.com); заҳираи универсалии додаҳо «East View» (<http://www.eastview.com>); китобхонаи илмии маҷозии Тоҷикистон (www.tajikistanvsl.org); бонки марказонидашудаи иттилооти ҳуқуқии «Адлия» (<http://www.adlia.tj>); хулосаи ВАО «Polpred.com» (<http://www.polpred.com>) [1].

Дар фонди **Китобхонаи электронии Донишкадаи молия ва иқтисодии Тоҷикистон** беш аз 238 ҳазор нусха китобҳо ҷамъ оварда шудааст. Толори хониши

Китобхонаи электронии Донишкада дорои 75 чойи нишааст аст. Дар Китобхонаи электронӣ барои хизмат расонидан ба хонандагон 39 адад компьютер наасб карда шудааст, ки 14-тои он дар назди китобхонаи №2-и донишкада буда, 8-тояш ба шабакаи Интернет пайваст мебошад. Дар равзанаи «Мақолаҳо»-и веб-сайти Донишкада (www.feit.tj) матни электронии 21 мақолаи устодони донишкада барои хонандагони маҷозӣ пешниҳод шудааст.

Китобхонаи электронии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон соли 2006 ташкил шудааст ва дорои 8860 китоб мебошад. Дар китобхона 26 ҷои нишаст мавҷуд аст. Матни электронии 5104 лексияи устодон бо забони давлатӣ ба компьютерҳои китобхона ворид шудаанд. Китобхонаи электронии Донишгоҳ бо китобхонаҳои до-нишгоҳҳои аграрии Қазоқистон, Белоруссия, Украина, Молдавия, китобхонаҳои марказии илмии АИКТ, Академияи қишоварзии Русия, китобхонаҳои Донишгоҳи аграрии Қирғизистон, Донишгоҳи давлатии аграрии Русия ба номи К. А. Тимирязев ва гайра робитаи иттилоотӣ дорад [6].

Тибқи маълумоти веб-сайти **Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат** (www.dsx.tj) дар назди Китобхонаи илмии Донишкада Китобхонаи электронӣ таъсис дода шудааст, ки дорои 70 чойи нишааст ва 70 адад компьютерҳои ҳозиразамон мебошад. Фонди Китобхонаи электрониро беш аз 8500 нусха маводи электронӣ ташкил медиҳад. Илова бар ин, китобхона барои истифодаи хонандагони муқимӣ феҳристи электрониро пешниҳод намудааст. Китобхонаи электронӣ ба шабакаи локалии донишкада ва шабакаи глобалии Интернет пайваст мебошад.

Китобхонаи электронии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон бо 18 адад компьютер мӯсаҳҳаз буда, ба шабакаи доҳилии донишгоҳ ва шабакаи ҷаҳонии Интернет, бо китобхонаҳои электронии дигар муассисаҳои таълими Тоҷикистон ва кишварҳои пешрафтаи ҷаҳон пайваст аст. Шабакаи доҳилии донишгоҳ иборат аз 200 компьютери ба интернет пайваст мебошад. Донишҷӯён мутобиқи речаи муайян, бо тариқи ройгон аз имконоти бепоёни китобхонаи электронӣ, ки дастоварди муҳими технологияҳои мусосири иттилоотӣ аст, истифода намуда, донишу малакаи ҳудро такмил медиҳанд [2].

Кормандони **Китобхонаи электронии Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи ақадемик Бобоҷон Ғафуров** аз моҳи декабри соли 2012 чиҳати таҳияи феҳристи электронии фонди китобхонаи Донишгоҳ икдоми часурона гузашта то моҳи январи соли 2015 376572 адад китобҳо мавҷударо ба феҳристи электронӣ ворид соҳтанд. Китобхонаи электронии Донишгоҳ дорои 33 адад компьютер мебошад. Барои хонандагони маҷозӣ тавассути веб-сайти китобхона (www.hgu.tj) матни электронии 22 шуморай маҷаллаи илмии «Номай Донишгоҳ» (2009-2014) пешниҳод карда шудааст.

Қобили қайд аст, ки дар муассисаҳои таълимии Вилояти Мухтори Қўхистони Бадахшон китобхонаҳое низ таъсис дода шудаанд, ки мувофиқи тақозои давру замон фаъолияташонро ба роҳ монда, бо техникаю технологияни навтарин мұцаҳҳаз гардонида шудаанд. Ин китобхонаҳо дорои сарватҳои бои иттилоотӣ буда, дар рушди маърифати чомеа саҳми босазо мегузоранд.

Яке аз онҳо **Китобхонаи электронии (Маркази манбай илмӣ ва ахборотии)** Литсеи Оғоҳон мебошад, ки соли 2000 ташкил карда шуда, 20000 нусха китоб дорад. Төйдоди муайяни адабиёти электрониро дорост, ки мундариҷаи таълимӣ доранд. Китобхона ба шабакаи Интернет пайваст аст ва дорои 6 адад компьютер мебошад. Бақайдгирӣ тавассути компьютер рӯи кор меояд. Назорат ба воситаи компьютерҳои сабткунанда бурда мешавад. Китобхона 3 нафар корманд дошта, онҳо бо 2 адад компьютери хизматӣ таъмин шудаанд. Дар назди китобхона маҳфилҳои «Адибони наврас», «Китобдӯстон», «Мубоҳиса ва мусоҳиба» ташкил карда шудаанд, ки тавассути онҳо пайваста чорабиниҳо баргузор мегарданд.

Китобхонаи электронии Донишгоҳи Осиёи Марказӣ соли 2006 ташкил карда шудааст ва дорои 2000 захира (ресурс) мебошад. Рафтуомади истифода-барандагон ба он номаҳдуд ва озод аст. Истифодаи он на танҳо барои донишҷӯён ва устодони Донишгоҳ, балки барои тамоми мардум пешкаш шудааст. Истифодаи манбāъ барои истифодабарандагони берун аз Донишгоҳ танҳо дар дохили китобхона иҷозат дода мешавад. Китобхона ба шабакаи Интернет пайваст аст. Чор компютер ба хизмати истифодабарандагон voguzor гардидаast. Феҳрасти электронӣ дорад. Истифодаи Интернет дар он бепул аст. Тамоми шароитҳои истифодабариаш муҳайё карда шудааст. Тамоми фаъолият ва хизматрасонӣ тавассути бақайгирӣ ва назорат амалӣ мегардад. Ҳамаи 840 нафар донишҷӯён аз он мутасси-лона истифода мебаранд. Маводҳояш бисёртар ба забони русӣ буда, инчунин ба забонҳои тоҷикӣ, англисӣ, фаронсавӣ, немисӣ ва дигар забонҳо низ китобҳо маҳфузанд. Алоқааш бо боғчаҳои кӯдакон, мактабҳо ва дигар қиширҳои ҷомеа густариш ёфтааст.

Китобхонаи электронии Дошишгоҳи шаҳри Хоруғ, ки моҳи сентябрини соли 2008 ташкил карда шудааст, 110000 нусха китобро фаро гирифтааст, ки адабиёти таълимӣ ва китобҳои дарсиро ташкил медиҳанд. Китобхонаи электронӣ ба шабакаи доҳилӣ (сети локалӣ) пайваст буда, ба истифодай доҳилидонашгоҳӣ пешниҳод гардидааст. Дар он 10 агад компютер пешкаши истифодабарандагон гардидааст, 1 нафар корманд дорад [11].

Дар шароити ҷаҳонишавии фазои иттилоотӣ талабот ба низоми воридоту содироти электронии иттилоот афзуда, зарурати бунёди сомонаҳои электрониро ба миён овард ва ҳар як ташкилоту идора, муассисаву ширкатҳоро водор соҳт, ки самтҳои асосии фаъолияти хешро ба вижагиҳои чомеаи иттилоотӣ мувоғиқу созгор намоянд. Барои ташкилу роҳандозии хизматрасониҳои мутакобила, дарёфту пешниҳод ва интиқолу қабули иттилооти зарурӣ воситаҳое лозим шуданд, ки низоми пахши иттилоотро ба танзим дароранд ва ҳарчи бештару беҳтар оид ба самтҳои асосии фаъолияти ташкилоту муассиса маълумот дода, дастовардҳои онро ба намоиш гузоранд. Дар робита бо ин бештари муассисаву ташкилотҳо, идораву созмонҳо дар сахифаҳои шабакаи байналмилалии Интернет сомонаҳои хешро боз карданд. Масалан, **Маркази миллии қонунгузории назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон** бо мақсади тарғибу ташвиқи мунтазами санадҳои меъёриву ҳуқуқии қабулшуда сомонаи худро (www.mmk.tj) таъсис додааст. Тавассути ин сомона хонандагони маҷозӣ метавонанд ба матни электронии санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, аз қабили Конститутияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои конститутионӣ – 15 номгӯй, кодексҳо – 21 номгӯй, қонунгузорӣ дар бораи авф – 17 номгӯй, қонунҳо дар бораи буҷет – 18 номгӯй, қонунҳо доир ба соҳаҳои муҳталифи ҳаёти чомеа – 300 номгӯй, санадҳои ҳуқуқии байналмилалии бисёрҷониба – 17 номгӯй, санадҳои ҳуқуқии байналмилалии минтақавӣ – 3 номгӯй, консепсияҳо – 5 номгӯй, барномаҳо – 9 номгӯй, стратегияҳо – 1 номгӯй, ки солҳои 1990-2015 қабул шуда, ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ интишор ёфтаанд, шинос шаванд. Илова бар ин, аз сомонаи Марказ боз хонандагони маҷозӣ метавонанд ба матни электронии Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (солҳои 2005-2016), самтҳои афзалиятноки тадқиқотӣ дар соҳаи ҳуқуқ (9 номгӯй), рӯйхати корҳои илмӣ-тадқиқотии мутахассисони Марказ (448 номгӯй), матни электронии монографияи кормандон (1 номгӯй), матн ва мундариҷаи 20 шумораи маҷаллаи “Қонунгузорӣ” (солҳои 2011-2015), тавсифи нашрҳои Марказ (46 номгӯй) ва феҳристи ягонаи таҳқиқотҳои илмии соҳаи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон (82 номгӯй) ошной пайдо намоянд. Ҳамзамон, масъулини сомонаи Марказ зарур доистанд, ки ба эҳтиёҷмандон рӯйхати адабиёти ҳуқуқиро пешниҳод намоянд. Аз ҷумла, зери унвони “Номгӯи китобҳои дар китобхона мавҷуд буда” пешниҳод шудани 1197 китоб оид ба ҳуқуқ дар ин сомона кори

ТДУ 37 тоҷик+902,5+75тоҷик+9тоҷик+792
Раҳмонӣ Р.

«АНДАЛЕБ-2016»: МУВАФФАҚИЯТ ВА КАМБУДИҲО

«Фарҳанг ва ҳунари воло дар ҳама давру замон ҳамчун василаи муҳими муаррифиҳи ҳалқу кишвар ба ҷаҳониён шинохта шудааст... Фарҳанг чун падидаш бузург ва арзишманду муассиси рӯзгори иҷтимоӣ дар таъриҳ ва рушди маънавии ҷомеаи муосиси Тоҷикистон нақши босазо дорад».

Эмомалӣ Раҳмон

Мавзӯи баҳси ин мақола «Фестивал-озмуни ҷумҳурияии телевизионии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб» - 2016 аст. Муаллиф моҳият ва аҳамияти ин ҷорабини фарҳангӣ дар фаромӯши нашудани суннатҳои шифоҳии мардумӣ, дарёфти истеъдодҳои нав, тарбияи аҳлоқии ҷомеа ва амсоли ин маънидод намуда, ба гузаштаи он рӯчи таъриҳӣ менамояд ва 20 соли андалебро хулоса мекунад. Ҳамзамон ўдоир ба талаботи «Андалеб-2016» ва сатҳи баргузории он маълумоти дақиқ iproa намуда, муваффақият ва камбудиҳои онро нишон медиҳад ва барои боз ҳам беҳтар баргузор намудани андалебҳои оянда пешниҳодоти судманӣ мекунад.

Калидвоҷсаҳо: Андалеб-2016, фестивал-озмун, намоии, фарҳанг, ҳунар, ҳунарманд, ҳунарҳои мардумӣ, санъат, иҷро, маҳорат, ҳакамон, инкишоф, баҳо.

Рисолати фарҳангдорӣ. Ҳазору сад сол пеш устод Рӯдакӣ дар замони салтани давлати Сомониён гӯфта буд: «Хеч ганҷе нест аз фарҳанг бех, То тавонӣ, равтуву ин ганҷ неҳ». Пас аз 1100 сол Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон таъқид доштанд, ки: «фарҳанг ҳастии миллат аст». Ҳамчунин эшон пайгириона талқин менамоянд, ки дар тамоми зиндагии мо бояд фарҳангӣ асили тоҷикӣ ҷойгоҳи худро ёбад. Ин сиёсати оқилона сол то сол дар тамоми масири фарҳангӣ дар инкишоф аст. Аз ин рӯ, ҳадафи аслии Вазорати фарҳангӣ қишинаи ҷомеа ва амали намудани барномаҳое аст, ки барои пешрафти фарҳангӣ мардум мусоидат менамояд.

Имрӯзҳо забоншиносони дунё ба натиҷае расиданд, ки таърихи пайдоиши нутқи инсон тақрибан 40-50 ҳазор сол аст (Старостин, 2003). Аз он рӯзе, ки инсон ғап заданро ёд гирифт, то ба имрӯз аз тариқи сухани гуфторӣ фарҳангӣ моддӣ ва маънавии худро инкишоф медиҳад, ҳар он ҷизро, ки дар рӯзгораш муҳим аст, аз тариқи сухан аз касе ба касе, аз насле ба насле меомӯзонад. Ин аст, ки башар ҳама гуна падидоҳои фарҳангиро аз тариқи сухан дар ҳофизааш нигоҳ дошта, аз даҳон ба даҳон нақл карда, то рӯзгори мо овардааст. Тоҷикон низ як ҷузъи фарҳангӣ башарӣ ҳастанд, маҳз ба воситаи забони худ, ки дар гузашта номҳои гуногун дошт, то имрӯз дар фарҳангӣ рӯзмарраи хеш нишонаҳое аз он даврони асотирий, афсонавӣ, ҳамосавӣ ва ҳатто воқеӣ бо худ овардаанд. Ҳанӯз ҳам дар шаклҳои гуногун аз ин фарҳангӣ воло дар ҳаёти моддӣ ва маънавии мардум истифода мешавад.

Яке аз вазифаҳои муҳими давлат ба ин осори гуфторӣ таваҷҷӯҳ намудан ва барои аз фаромӯши начот додани он аст. Беш аз сад сол аст, ки мардумшиносон, фолклоршиносон, мусиқишиносон ба мероси гуфтории фарҳангӣ мардум, ки дар хотираҳои эшон аст, дикқат медиҳанд, чи хубу чи бад ҳамаро гирд меоваранд ва мавриди баррасии имрӯз қарор дода, барои дарки бештарӣ решай башарият ҳисса мегузоранд. Дар Тоҷикистон низ Вазорати фарҳанг, Вазорати маориф ва илм, Ака-

Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, раёсати маорифи шаҳри Душанбе ва тибби мардумии «Ориён» сомонаи «maktab.tj»-ро таъсис додааст. Ин сомона аз қисмҳои зерин: асосӣ, мактабҳо, суратнигор, варзиш, ба устодон, ба шогирдон, ба волидайн ва ТИК иборат аст ва матолиби ҷолиби имрӯз-маърифатиро фаро гирифта, имкон медиҳад, ки ҳам хонандагон ва ҳам омӯзгорону волидайн бо истифода аз он талаботҳои иттилооти худро қонеъ гардонанд. Қисми «Асосӣ» дорои равзанҳои «Қонунҳо» (1 номгӯй), «Қарорҳо» (2 номгӯй), «Қоидаҳо» (1 номгӯй), «Фармоишҳо» (2 номгӯй), «Барномаҳо» (3 номгӯй), «Низомномаҳо» (1 номгӯй) мебошад. Қисми «Ба устодон» аз равзанҳои «Мақолаҳо» (51 номгӯй), «Китобҳои дарсӣ» - барои синфи 11 (15 номгӯй), - барои синфи 10 (18 номгӯй), - барои синфи 9 (31 номгӯй), - барои синфи 8 (19 номгӯй), - барои синфи 7 (22 номгӯй), - барои синфи 6 (16), барои синфи 5 (13 номгӯй), барои синфи 1 (6 номгӯй), «Китобҳои имрӯз» (5 номгӯй), «Панду андарзҳо» (4 номгӯй) иборат аст. Барои ҷалби ҳарчи беҳтару бештарӣ хонандагон ба донишандӯй, таҳқими донишҳои заминавӣ ва инкишофу қавигардонии майлу рағбатҳои онҳо ба омӯзиши фанҳои таълимӣ масъулини сомона зарур донистанд, ки дар қисми «Ба шогирдон», ки аз ҳама қалонтарин қисми сомонаи «maktab.tj» маҳсуб мейбад, ба толибилимон мутолиаи 354 номгӯи адабиётро тавсия намоянд, аз ҷумла, тавассути равзанҳои «Рамзҳои давлатӣ» (3 номгӯй), «Адибон» (13 номгӯй), «Саволҳои имтиҳон» (9 номгӯй), «Китобҳои дарсӣ» (140 номгӯй), «Маърӯза ва иншо» (107 номгӯй), «Маслиҳатҳо» (19 номгӯй), «Қиссаҳо» (16 номгӯй), «Афсонаҳо» (17 номгӯй), «Панду андарзҳо» (4 номгӯй), «Мултфильм» (21 номгӯй), «Мусиқӣ» (5 номгӯй) пешниҳод шудааст. Равзани «Китобҳои дарсӣ» барои хонандагони синфҳои 1-11 матни электронии 140 номгӯи китобҳои дарсиро пешниҳод кардааст, ки бо истифода аз шабакаи Интернет тамоми хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурий метавонанд китобҳои электронии пешниҳодкардаи сомонаи «maktab.tj»-ро мавриди истифода қарор диханд. Қисми «Ба волидайн» иборат аз равзанҳои «Ҳуҷҷатнигорӣ», «Тавсияҳо», «Тандурустӣ», «Пухтупаз», «Афсонаҳо» ва «Видеоаудио» буда, ҳар қадоме аз онҳо адабиёти ба мавзӯъ иҳтиёсодштаро тарғиб менамояд. Қисми ТИК матни электронии 13 номгӯи адабиёти марбут ба технологияи нав, компьютер, барномасозиу истифодай интернетро пешниҳод мекунад.

Ҳамин тавр, шиносӣ бо фаъолияти китобхонаҳои электронии ташкилоту муассисаҳо ва ширкату созмонҳо нишон дод, ки новобаста ба камбудиву норасоҳои ҷойдошта, онҳо ҳамчун воситаҳои муҳими муосири тарғиби адабиёти гуногунсоҳаву гуногунмазмун дар қонеъ намудани ҳҳтиёҷоти ҷомеа, ба маводи чопи-ву электронӣ, то андозае мусоидат намуданд.

Ҷорӣ шудани технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар фаъолияти ташкилоту муассисаҳо барои пайдоиши китобхонаҳои электронӣ замина мӯҳайё соҳт.

Китобхонаҳои электронӣ имконоти дастёбии хонандагони маҷозиро ба адабиёти ниёзи хониши, новобаста аз мавзеи ҷойгиршавӣ ва вақту замони истифода таъмин намуда, дар раванди ҷаҳониshawии хониши адабиёти электронӣ саҳм гузаштанд.

Рӯшиди китобхонаҳои электронии ташкилоту муассисаҳо, аз як ҷониб, барои такмили фонди ягонаи электронии китобхонаҳои мамлакат мусоидат намоянд, аз ҷониби дигар, ҳамчун китобхонаҳои мустақили электронии шахсони ҳуқуқӣ худ метавонанд ҳҳтиёҷоти ҷомеааро ба ин ё он намуди манбаъҳои иттилоотӣ қонеъ гардонанд.

Чуноне ки таҳлил нишон дод, то кунун на ҳамаи ташкилоту муассисаҳо аз имконоти мавҷудаи хеш дуруст истифода мекунанд. Баъзе аз онҳо барои ташкили китобхонаҳои электронӣ ягон тадбир ҳам наандешидаанд. Масалан, то имрӯз на

ҳамаи мактабҳои олии кишвар дорои сомонаҳои интернетӣ мебошанд ва ё технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионии мавҷударо мувофиқи мақсад истифода мебаранд.

Ҳамчунин, на ҳамаи китобхонаҳои электронӣ дорои дастгоҳи маълумотӣ-пажӯҳӣ мебошанд, яъне феҳристу картотекаҳои электронӣ ва нашрҳои маълумотдихиву библиографӣ надоранд. Илова бар ин, ҳангоми рақами гардонии китобҳои чопӣ на ҳамаи унсурҳои библиографӣ ба инобат гирифта мешаванд. Масалан, дар равзанаи «Афсонаҳо»-и сомонаи «maktab.tj» матни электронии 17 китобҳои барои кӯдакон интишорёфта бе нишон додани маълумотҳои зарурӣ дар бораи муаллифону мураттибон, рассомону таҳиягарон, чойи нашру соли барориш ва саҳифаву қисми китобҳо, пешниҳод шудаанд.

Барои ислоҳи камбудиҳои ҷойдошта ва ҳамзамон тақвият бахшидан ба фаъолияти китобхонаҳои электронӣ, ба андешаи мо, ҳалли чунин масоил зарур мебошад:

- таҳия намудани Модели китобхонаи электронӣ бо назардошти талаботи ҷомеаи иттилоотӣ;
- таъмин намудани китобхонаҳои электронӣ бо дастгоҳи маълумотӣ-пажӯҳӣ (системи феҳристу картотекаҳои электронӣ ва захираи нашрҳои маълумотдихӣ-библиографии электронӣ);
- дар фаъолияти муассисаҳои интишоротии мамлакат дар радифи нашри китобҳои чопӣ ба роҳ мондани нашри ҳатмии китобҳои электронӣ;
- нишон додани сарчашмаҳои аслии маводи электронишуда дар нашрҳои электронӣ;
- ҳамоҳангсозии фаъолияти китобхонаҳои электронии ташкилоту муассисаҳо.

Адабиёт

1. Библиотека [Текст] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.rtsu.tj
2. Воҳӯрии Эмомалӣ Раҳмон бо омӯзгорону донишҷӯён дар Рӯзи дониш [Матн] [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: http://www.jumhuriyat.tj/index.php?art_id=2963
3. Дамонова, М. Китобхонаҳо дар остонаи таҷдид [Матн] // Ташкили маъхазҳои электронӣ дар китобхонаҳои Тоҷикистон [Матн]: Маводи конғронси умумиҷумҳурияй, 15-16 майи с. 2014. – Душанбе: Бебок, 2015. – С. 28-29.
4. Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ [Матн] [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: http://www.tgpu.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=41&lang=ru
5. Китобхонаи илмии виртуалии Тоҷикистон [Матн] // Сарватҳои иттилоотии китобхонаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақши онҳо дар рушди иқтисодиёт, инноватсия ва маърифати ҷомеа: Маводи конғронси умумиҷумҳурияй. – Душанбе: Бебок, 2015. – С. 92-93.
6. Китобхонаи электронӣ [Матн] [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: www.tajagroun.tj
7. Комилзода, Ш. Китобхонаи миллии Тоҷикистон [Матн]: дирӯз ва имрӯз. – Душанбе: Ирфон, 2015. – С. 73-74.
8. Комилзода, Ш. Ташаккули фарҳанги китобдорӣ-иттилоотии хонандагон [Матн]: Даствур барои китобдорон. – Душанбе: Истеъод, 2012. – С. 7-8.
9. Нуруллоев, Н., Шарифов, Ҳ. Китобҳои электронӣ [Матн] // Омӯзгор. – 2006. – 3 июн.
10. Саидов, Б. Ҷавонон ва китоб [Матн] // Омӯзгор. – 2016. – 27 май.

11. Чарогабдолов, А. Вазъи китобдорӣ ва фаъолияти китобхонаҳои ВМҚБ дар даврони истиқлол [Матн] // Сарватҳои иттилоотии китобхонаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақши онҳо дар рушди иқтисодиёт, инноватсия ва маърифати ҷомеа: Маводи конғронси умумиҷумҳурияй. – Душанбе: Бебок, 2015. – С. 33-35.

Комилов М.

РАЗВИТИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ БИБЛИОТЕК В СОВРЕМЕННОМ ТАДЖИКИСТАНЕ

В исследовании освещается деятельность электронных библиотек как новых центров формирования, сохранения, хранения и пропаганды электронных ресурсов. Автор анализирует содержание, структуру, достижения и недостатки веб-сайтов вузов, государственных учреждений республики и отмечает перспективы развития их деятельности.

Ключевые слова: компьютер, электронная библиотека, электронный ресурс, веб-сайт, интернет, библиотечное обслуживание.

Komilov M.

DEVELOPMENT OF DIGITAL LIBRARIES IN THE MODERN TAJIKISTAN

In this article are highlighted the work of digital libraries as the new centers of formation, preservation, storage and propagation of electronic resources. The author analyzes the content, structure, achievements and shortcomings of universities websites, public institutions of the country and notes the prospects for the development of their activities.

Keywords: computer, digital library, electronic resource, website, Internet, library services.

давлатии ҶТ ҷаласаи муштараки ҳайати мушовараи Вазорати фарҳанги ҶТ, Кумитай телевизион ва радиои назди Ҳукумати ҶТ, соли 2016 Фестивал-озумуну навбатии ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб – 2016» дар ду давр баргузор гардид. Раванди баргузории фестивал-озмун ба таври мунтазам таҳти назорати бевоситай Вазири фарҳанги ҶТ муҳтарам Шамсiddин Орумбекзода буд.

Дар озмун мувофиқи низомнома баҳшҳои зерин пешниҳод шуда буд, ки бояд дастовардҳои 25 соли Истиқлолияти ҶТ-ро низ дар бар мегирифт: 1) *намошии ҳунарҳои бадеии ҳалқӣ*; 2) *навозиии умумӣ*; 3) *намошии сару либос*; 4) *ракси якка*; 5) *суруди якка*; 6) *навозиии якка*; 7) *суруди ҳалқҳои сокини Тоҷикистон*, 8) *саҳначаи ҳаҷвӣ*; 9) *лапар*; 10) *порча аз анъанаҳои мардумӣ*; 11) *сюштаи овозию рақсӣ*; 12) *ҳолати ободонии муассисаҳои фарҳангӣ*.

Ҳамчунин дар низомнома зикр гардида буд, ки: «*ҳолати ободонии муассисаҳои фарҳангии шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии ҷониби директори Фестивал-озмун бо санҷишу таҳлили ҳамаҷониба баҳогузорӣ гардида, вобаста ба вазъи ободонии муассисаҳои фарҳангии шаҳру ноҳияҳои ширкаткунанда ба унвонии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати фарҳанг ахборот манзур мегардад. Баҳогузорӣ то 10 хол. Ҳамзамон оид ба саҳми раисони шаҳру ноҳияҳое, ки нисбати ободонии муассисаҳои фарҳангӣ таваҷҷӯҳи хоса зоҳир намуда, муассисаҳои фарҳангиро бо биноҳои замонавӣ, дастгоҳҳои тақвияти овоз, муҳаррикҳои барқӣ, созҳои мусиқӣ, китобҳои тоза-нашр, сарулибоси саҳнавӣ ва дигар лавозимоти зарурӣ таъмин намудаанд, иловатан то 5 хол баҳогузорӣ мешавад».*

Дар маҷмӯъ ҳадди ҳолҳои умумӣ дар даври аввал 125 муайян шуда буд, ки тибқи низомнома 15 хол *аз ҷониби директории Фестивал-озмун* гузошта мешуд.

Ҳамин тавр, аз охири моҳи апрел дар вилоятҳои Ҳатлон, Суғд, ВМКБ, ноҳияҳои тобеи ҶТ Фестивал-озмуни «Андалеб-2016» шурӯъ шуд, ки ба даври дуюм 10 ноҳия роҳҳат гирифт.

Аз 12 августи соли 2016 даври дуюми Фестивал-озмуни «Андалеб-2016» дар толори Филармонияи давлатии ба номи Акашариф Ҷӯраев бо сухани ифтитоҳияи Вазири фарҳанг Шамсiddин Орумбекзода оғоз гардид. Сипас ҳаваскорони ноҳияи Синои шаҳри Душанбе ҳунарнамоӣ намуданд. Онҳо бо роҳбарии раиси ноҳия қӯшиш намуданд, ки барномаи ҷониби рангин нишон диханд. Аксари иштирокчиёни ноҳия ҷавонон буданд. Ҷавонон қӯшиш мекарданд, ки вазифаи худро сидқан иҷро намоянд. Ба ҳусус ҳунари дастии талабагони мактаб барои ҳакамон ва бинандагон ҷолиб буд. Маълум шуд, ки ҳурдсолон ва ҷавонон дар мактабҳо ба омӯзиши ҳунарҳои мардумӣ алоқаи зиёд доранд. Ин кор, албатта, ба равнақи ҳунари мардумӣ таъсир мерасонад. Бахши навозиши якка сазовори баҳои баланд гардид.

Рӯзи 13 август ҳаваскорони Роғун бо сарварии раиси шаҳр муҳтарам Билол Иброҳим дар фестивал ширкат варзианд. Онҳо дастовардҳои ҳунарҳои мардумии худро пешкаши тамошобинон намуданд. Ба ҳусус ҳунари духтараки дуторнавоз Сабринаи Мирзо, ки толибай мактаб аст, хеле ҷаззоб буд. Ӯ ба ҳунараси мұхаббати зиёд дошт. Аз ҷониби ҳакамон низ баҳои баланд гирифт. Бахшиҳои дигар заиф буданд.

Рӯзи 14 август ноҳияи Ваҳш бо сарварии раис Шарбатулло Азизулло дастовардҳои ҳунарии худро пешкаш намуд. Ҳама қушиш намуданд, ки аз сидқи дил маҳорати худро нишон диханд. Аз ин ноҳия рақси Парвина Одинаева таваҷҷӯҳи ҳамаро ба ҳуд кашид. Ин духтараки моҳир дар ҳалқаи духтарон, ки бо либоси миллии тоҷкии худ рамзи парчами Тоҷикистонро соҳта буданд, хеле зебо рақсид. Рақсанаш мазмун ва маънни рамзии ҷаззоберо ифода мекард.

Рӯзи 15 август ҳаваскорон шаҳри Қўлоб ҳунари худро нишон доданд. Онҳо низ қӯшиш намуданд, ки маҳорати худро пешкаш намоянд. Сароянда Бахтиёри

демияи Илмҳо, донишгоҳҳо ва муассисаҳои дигари фарҳангию илмӣ машғули инкор буда, то ба имрӯз ба дастовардҳо ноил гардида, аз ҳофизаи мардум чизҳои зиёдеро сабт карда, мавиди баррасии илмӣ қарор медиҳанд.

Гузаронидани фестивалҳо, озмунҳо, намоишҳои ҳунарӣ, барномаҳои зиёди консертӣ ва амсоли ин аз ҷумлаи онҳост, ки Вазорати фарҳанг бо диққати маҳсус тарроҳи ин корҳо буда, барои ғизои маънавӣ баҳшидани мардуми Тоҷикистон ва меҳмонон талош меварзад. Зимнан барои омӯзиш ва пажӯҳиши ин дурданаҳои фарҳангии тоҷикон на факат фарҳангён ва олимон, балки пажӯҳандагоне аз қишиварҳои ҳориҷӣ низ аз он баҳра бурда, ба таҳлил ва таҳқики он қӯшиш менамоянд. Аз ҷумла, дар солҳои охир саҳӯҷон, ҳунармандон ва муҳаққиқони зиёде ба қишивари мӯваққиф оварда, ба ҳунарҳои мардумӣ диққати маҳсус дода, намунаҳои дилрабои онро мавриди баррасии илмӣ ва ҳамчунин омӯзиш қарор медиҳанд.

МО тоҷикон, дар ин асрӣ пешрафтҳои воситаҳои техникӣ ва ҷаҳонишавӣ дар канори фарҳангӣ миллатҳои дигари дунё бояд ҷойгоҳи худро дошта, фарҳангӣ ҷандҳазорсолаи гуфторӣ ва навиштории ҳешро барои имрӯзиён нишон бидиҳем ва ба ин васила дар соҳтани тамаддуни башарӣ ҳиссагузор бошем.

Пас аз Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин кор таваҷҷӯҳ бештар шудааст. Сол то сол шароити беҳтару хубтару хубтару мӯхайё мешавад, яке аз он ҳамин баргузор намудани «Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб» мебошад (ниг.: Раҳмонӣ 2015, с.45-48).

Аз таърихи «Андалеб». Имсол бист сол аст, ки фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб» баргузор мешавад ва ин озмун барои фаромӯш нашудани суннатҳои шифоҳии мардумӣ ва идома доштани он нақши мӯхим мегузорад. Мардум ба ин восита одатҳо, оинҳо, ҳунарҳо ва дигар анъанаҳои худро, ки решা бар таърихи ниёғон доранд, нигаҳ медорад ва барои бозсозии бархе аз онҳо талош меварзанд, аз ин тарик гузаштаро ба имрӯз, имрӯзо ба оянда мепайванданд.

Дар ҳар қадоме аз ин ҳунарнамоиҳо рангорангҳои маҳсусе ба назар мерасад, ки дорои омилҳои муҳталиф аст. Ҳар минтақа ва ҳатто ғоҳе ҳар деха, дар фарҳангӣ суннатии худ тағовутҳои ҷонибҳои дорад. Агар яке марбути мӯхити зист, яъне экологӣ бошад, дигаре бо фарҳангӣ ҳамсояҳои омезиш ёфтааст ва сеюмӣ шояд аз воқеаҳо ва ҳодисаҳои ногаҳонӣ таъсире бардоштааст. Аз ин рӯ, дар канори фарҳангӣ умумимилии муштараки тоҷикӣ ҳар минтақа фарқиятҳои ҷониби фарҳангӣ ҳешро дорад, ки ин табии аст ва яке дигареро пурра месозад, дар «Андалеб» метавон ин нишонаҳоро мушоҳида кард.

«Андалеб» номи рамзии фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти ҳалқ аст. Ин озмун идомаи «Бӯстон» аст, ки ҳамагӣ се бор солҳои 1971, 1981, 1986 баргузор шуда буд (ниг.: Раҳмонӣ 2015, с.186). Андалеб пас аз Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон тибқи Ҳукумати ҶТ аз соли 1996 шурӯъ шуд. Бо вучуди мушкилот дар «Андалеб-1996» ҳунарҳои мардумии зиёд пешкаши аҳли назар гардид. Тибқи қарори ҳукумат «Андалеб» дар ҳар ду сол як маротиба баргузор мегардад.

«Андалеб-1999» ба бузурѓошти ҷаҳони 1100 солагии Давлати Сомониён баҳшида шуд. Дар он ғолибони мусобиқа бештар аз ҳазор нафар барои ҳунарнамоӣ ба Душанбе омада, намудҳои гуногуни санъати мардумӣ ба монанди сурӯд, тарона, оҳанг, ҳаҷв, намоиши театрӣ, ҳунарҳои дастӣ, кулолгарӣ, заргарӣ, нуқракӯйӣ, оҳангарӣ, қаннодӣ, чакандӯйӣ, дӯзандагӣ, қандакорӣ, қаламзанӣ, гулдӯзиро пешкаши мардум намуданд. Дар даври хотимавии «Андалеб-1999» 12 ноҳия ҳунари худро ба намоиш қарор доданд. Намоишҳои театрҳои ҳалқии ноҳияҳои Кофарниҳон, Панҷакент, Фрунзе (ҳоло Синои ш.Душанбе) сазовори ситоиш буд. Дар «Андалеб-1999» осорхонаи қишиваршиносии ба номи Беҳзод бо нигораҳои нав зинат

ёфт. Дар хунари тасвирӣ ҳамчун эҳтиром симои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ва Исмоили Сомонӣ тасвир карда шуд. «Андалеб-1999» 10 июля 1999 чамъбаст гардид. Дар даври ниҳоӣ нохияҳои Ҳисор, Ноҳияи Ҳамадонӣ, Турсунзода, Роштқалъа, Фрунзе (ҳоло Сино), Ғарм (ҳоло Рашт), Ӯротеппа (ҳоло Истарвашан), шаҳрҳои Ҳоруғ, Панҷакент, Кофарниҳон иштрок намуданд. Ҷои аввал созовори ш. Панҷакент, ду ҷои дуюм ба н. Фрунзе (Сино) ва Турсунзода, се ҷои сеюм ба Ҳисор, Москва (Ҳамадонӣ) ва Ӯротеппа (Истарвашан) дода шуд. Ҳамаи нохияҳо сазовори «Дип

ломи лауреати озмун Андалеб-1999» гардианд. Раиси доварон Т.Сатторов буд.

Фестивал-озмуни навбатии «Андалеб» дар соли 2001 баҳшида ба 10-умин солгарди Истиқлолияти давлатии ҶТ баргузор шуд. Дар он ғолибон – шахру ноҳияҳои Шӯғнон, Роштқальъа, Хуҷанд, Исмоили Сомонӣ, Тоҷикобод, Қӯлоб, Коғнибодом, Рӯдакӣ, Москва (ҳоло Ҳамадонӣ), Ҳисор ва Ваҳш ба Душанбе омада ҳунарномай намуданд. Раиси доварон С.Аюбӣ буд.

Фестивал озмуни навбатии «Андалеб» дар соли 2004, ба 13-солагии Истиқлолияти давлатии ҶТ ва ҷаҳонӣ 2700-солагии ш. Кӯлоб баҳшида шуд. Дар он 15 шаҳру ноҳия ғолиб омаданд. Натиҷаи ниҳоии «Андалеб-2004» дар шаҳри Кӯлоб баргузор шуд, ки шаҳри Кӯлоб ва ноҳияи Данғара сазовори ҷои аввал, Ваҳш ва Зафаробод ҷои дуюм, ш. Панҷакент ва Файзобод ҷои сеюм гардида бо Дипломҳо ва ҷоизаҳои пулӣ ва молӣ қадр карда шуданд. Раиси доварони «Андалеб-2004» Ҷ.Обидпур буд.

Фестивал-озмуни навбатй соли 2006, ба истиқболи ҷаҳони 15-солагии Истиклоли давлатии ҶТ, бузургдошти соли тамаддуни ориёй, баргузор шуд. Барнома аз табрикот, хор, суроди якка, рақси якка, бадеҳа, намоиши театрӣ, сюита, ҳунарҳои мардумӣ, ободии фарҳангӣ иборат буд. Дар «Андалеб-2006» намоиши сӯзаниҳои зебо, сандуқу бор, кӯрпачаҳои куроқӣ, рақсҳои «аспбозӣ» ва «ҷӯббозӣ», маросимҳои «гаҳворабандон», «саршӯён», «сартарошон», «ордбезон», «хирманкӯбӣ» ва монанди ин диққати аҳли назарро ба худ ҷалб намуд. Дар ҷамъбаст «Шоҳҷоиза» ба ш. Панҷакент, ҷои аввал ба н. Рӯдакӣ, ҷои дуюм ба ноҳияҳои Зафаробод ва Фирдавсӣ, ҷои сеюм ба ноҳияҳои Ҳамадонӣ ва Тоҷикобод, ҷоизаҳои ҳавсмандгардонӣ ба ноҳияҳои Ҳисор ва Роштқалъа бо диплом ва маблағҳои пулӣ дода шуд. Раиси доварони даври аввал Р.Раҳмонӣ ва даври дуюм К.Ҳалимов буванд.

Фестивал-озмуни навбатй соли 2008 дар байни 67 нохия, дар шаш минтақа аз аввали моҳи апрел то 9 май ба мақсади сазовор пешвоз гирифтани 17-солагии Истиқлолияти ҶТ, 1150-солагии Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва бузургдошти Соли забони тоҷикӣ, баҳри баланд бардоштани кори созмондӣ, маънавӣ ва тарбиявӣ, ҳудфањолиятӣ, пайдо намудани чеҳраҳои нав дар ҷодаи фарҳанг, равнақ баҳшиданӣ суннатҳои мардумӣ, ҷалб намудани ҷавонон ба кори эҷодӣ, мустаҳкам намудани дӯстиву бародарии миллатҳои сокини Тоҷикистон баргузор шуд.

Даври дуюми он аз 4 июн то 21 июн дар шаҳри Душанбе баргузор гардид. Дар он иштирокчиён кӯшиш намуданд, ки намунаҳоеро аз ҳунарҳои мардумии минтақаи худ ба намоиш гузоранд.

Хунармандони даври дуюм, чун пирӯз ба пойтахти кишвар хунари худро намоиш доданд. Онро на танҳо мардуми шаҳр, балки меҳмононон аз кишварҳои хориҷӣ – Аврупо, Эрон, Амрико низ тамошо карданд ва намунаҳои хунарҳои мардумиро ба навор гирифтанд, акс бардоштанд, бо хунармандон ҳамсuxбат шуданд. Дар «Андалеб-2008» ноҳияи Темурмалик соҳиби шоҳҷоиза, ноҳияи Рӯдакӣ ҷои аввал, ноҳияҳои Тоҷикобод ва Исфара ҷои дуюм, ноҳияҳои Шоҳмансур ва Ишкошим ҷои сеюмро ишғол гамуданд.

То соли 2013 ин озмун баргузор нагардид. Соли 2014 «Андалеб-2014» баргузор гардид, ки дар он 14 нохия аз минтақаҳои кишвар ба пойтаҳт омаданд. Дар

натица ба чои аввал гурӯҳи ҳунрамандони ноҳияҳои Синои шаҳрҳои Душанбе, Ҳисор ва Ваҳдат; ба чои дуюм ноҳияҳои Тоҷикобод, Зафаробод ва Фарҳор, ба чои сеюм Ҳуҷанд, Кӯлоб, Шугнон сазовор дониста шуданд. Раиси ҳакамони «Андалеб-2014» С.Курбонов буд.

Дар хотимаи ин фасл бояд хотиррасон кард, ки дар саҳнаи «Андалеб» дар тӯли 20 сол даҳҳо ҳунармандон баромада, сазовори баҳои баланд шуданд ва бархе аз онҳо, аз чумла Нигина Амонқулова (2006), Ситораи Кароматулло (2008) ба саҳнаи қалони ҳунарӣ ворид гардиданд.

Талаботи баргузории «Андалеб-2016». Дар даври дуюм аз ҷониби Вазорати фарҳанг таъодди ҳакамон дар ҳайати шаш нафар: Равшан Раҳмонов (раис), Шариф Бедаков, Нуралий Мирзоалиев, Шаҳодат Абдураҳмонова, Дилафрӯз Раҳматова, Абдумаҷид Боймуродов (котиби масъул) интихоб шуд. Фаъолияти озмун зери назорати сардори раёсати рушди муассисаҳои фарҳангӣ-фароғатӣ Қурбон Ғуломзода ва директори Фестивал-озмуни «Андалеб-2016» Салоҳиддин Раззоқов қарор дошт. Тибқи низомнома (ба гайр аз доварӣ) ҳамаи масъулият бар дӯши директори андалеб буд.

Ҳакамон ба ҳар бахш одилона баҳо медоданд. Дар даври аввал нуқсонҳои назаррасро дар толор аз тарики баландгӯяк мегуфтанд. Ҳамчунин аз ҳунармандон ҳоҳиш менамуданд, ки агар касе бештар дар бораи нуқсони кори худ доистан ҳоҳад ба назди онҳо омада пурсон шавад. Дар даври аввал пас аз иҷрои барнома ҳакамон ба ҳунармандоне, ки ба назди онҳо омада камбудии хешро пурсон мешуданд, ба таври муфассал ҷавоб мегирфтанду ҳурсанд мешуданд. Аз як тараф, ин тарзи кор барои пешрафти ҳунармандон мухим бошад, аз тарафи дигар, иртиботе барои омӯзишу ҳамкориҳои оянда байни мутахассис ва ҳунарманд ба вучуд меомад. Аз ин тарик ҳакамон кӯшиш намуданд, ки ҳар як ҳунари ба тамошо гузошташударо ҳолисона баҳо диҳанд ва маҳорату мавқеи ҳунармандонро дар иҷрои ин ё ҳунар муайян намоянд.

Дар даври дуюм озмун, тибқи низомнома директории «Андалеб – 2016» ва раиси ҳакамон ба вилояти Хатлон ва Суғд сафар карда, барномаи ғолибони вилоятҳо ноҳияи Вахш, шаҳрҳои Кӯлоб ва Панҷкентро диданд. Ба истиснои барномаи ноҳияи Рушон барномаҳои дигар барои ҳакамон маълум буд.

Дар түли 20 соли баргузории фестивал-озмуни «Андалеб» тарзи баҳодиҳӣ чунин буд. Ҳакамон намоишро медианд ва сипас ба хонае гузашта, нуқсонҳои ҳар баҳшро мавриди баррасӣ қарор медоданд. Баъд ҳар кас баҳои худро мегузошт дар натиҷа баҳои умумӣ ба төъдоди ҳакамон, масалан шаш нафар, таксим мешуд. Пас аз ин амал, ки гоҳе ним соат вақт мегирифт, ҳакамон ба толор даромада холхоро эълон мекарданд ва нуқсонҳоро низ мегуфтанд. Вале боз ҳам баъзеҳо аз баҳогузорӣ норизо буданд.

Имсол дар даври дуюми «Андалеб-2016» тарзи баҳогузориро дигар кардем. Машварат кардем, ки меъёри баҳоро аз 7 то 10 таъйин менамоем. Ҳар аъзои ҳакам дар толор, дар байни мардум, аз рӯи адолат тахтachaҳои баҳоро мебардорад. Агар касе аз ҳакамон, ки мутахассис бошад ва баҳои паст диҳад, нуқсонҳои ба муҳоҳида гирифтаашро дар байни мардум мегӯяд, то ки баҳо нисбатан одилона бошад. Ҳакамон бештар ба баҳои мутахассиси аслӣ такя мекарданд.

Раванди баргузории «Андалеб – 2016». Дар тай чанд соли охир мувофики қарори ЮНЕСКО дар тамоми кишварҳои дунё таваҷҷуҳ ба фарҳанги ғайримоддӣ бештар шуд. Тоҷикистон низ ба он аҳамияти ҷиддӣ дод. Инак, бо мақсади иҷрои нишододи банди 14-уми нақшай ҷорабинихои «Барномаи ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик барои солҳои 2013-2020», ки бо қарори Ҳукумати ҶТ (аз 31.05.2012, №263) тасдиқ гардидааст, ҳамзамон барои дар сатҳи баланди фарҳангӣ гузаронидани ҷорабинихо ба муносибати таҷлили ҷашни 25-солагии Истиқлолияти

Дар раванди ҳунарнамоӣ гоҳе дар толор беназмӣ, ҳуштак кашидан, магал ва беодобӣ дидо шуд. Ба хусус навҷавононе, ки дар толор буданд, рафтори ношиста доштанд. Ин моро водор месозад, ки ба тарбияи ҷавонон бештар машғул шавем.

Пешниҳодҳо. Барои беҳбудии кор чанд нуктаро ишора намуда умед иебандем, ки дар озмунҳои байдӣ мавриди истифода қарор мегирад:

1. Баргузор намудани фестивал-озмунҳо ва дигар маъракаҳои фарҳангӣ барои чӣ лозим? Барои он лозим аст, ки инсон аз он ҷизе омӯхта лаззати маънавӣ барад ва дар зидагӣ одами некмаништар шавад. Аз ин рӯ, барои амалӣ намудани ин кор пеш аз ҳама қадри масъулиятшинос ва донандай кори ҳуд лозим аст. Агар қадр корашро ҳуб надонад, мудирият карда натавонад, донишу фаросат, муносибати ҳуб ва одоби мушоират надошта бошад, натиҷаи кораш самари ҳуб ба бор намеорад. Барои ҷобаҷо қардани қадри масъулиятшинос аз минтақа то макомоти боло бояд фикр қард. Мушоҳидаҳо нишон дод, ки як қадри ҳуби бофаросат, аз сад шахси бемасълият болотар аст.

2. Дар оянда барои беҳтар баргузор намудани фестивал-озмуни «Андалеб» ғурӯҳе аз ҷавонони болаёқату ҳуҷӯри донишгоҳи санъат ҷалб шаванд то бояд барои саривақт расонидани даъватномаҳо, пешвоз гирифтани меҳмонон, тақдими ҷоизаҳо ва корҳои дигар ёрӣ расонанд. Ба тартибу одоби нек гузаронидани ин ё он ҷашн, озмун, маҳфил, фестивал ва монанди ин як навъ омӯзиш ва пешрафти ахлоқии ҷомеа аст. Ҳадафи аслии «Андалеб» ҳам бояд ҳамин бошад.

3. Низомномаи «Андалеб-2016» то ҳадде тақорори низомномаҳои пешин аст. Дар низомнома вазифаҳо бояд муайян бошад. Масалан, дар низомнома вазифаи ҳакамон ба таври дақиқ нишон дода нашудаст. Бояд дар як модда фаъолияти ҳакамон мушахҳас гардад.

4. Имсол ҳам дар аксари ноҳияҳо ҳангоми иҷрои порча аз анъанаҳои ҳалқӣ бештар аз расму оинҳои арӯсӣ истифода шуд. Ин оин 20 сол аст, ки дар андалеб тақорор мешавад. Тибқи қонуни танзими расму оинҳои мардумӣ баъзе аз маросимҳо дар ҳонавода бо төъдоди кам (бо ҳешовандон) бояд гузаронида шавад, аммо дар иҷрои баъзе аз саҳнаҳои анъанавӣ то 50-60 нафар иштирок намуданд, ки ҳилоғи қонуни мазкур аст.

5. Дар фаъолияти оянда «Андалеб» ба эҳё ва тақвияти ҷизҳои суннатии қадимӣ бояд қӯшиш қард. Масалан, Наврӯз, Меҳргон, Ялдо, Сада, гулгардонӣ, суманак, афсонагӯй, шоҳномаҳонӣ, ҳофизҳонӣ, бедилҳонӣ, маснавиҳонӣ ва даҳҳо расму оинҳою бозихо зебо.

6. Дар оянда ба тамоми мероси суннатии гуфтории мардум таваҷҷуҳи бештар дода шавад. Бо ташаббуси Вазорати фарҳанг, ДМТ, АИ ҶТ ва пажӯҳандагони донандай илми мусиқии мардумӣ, этнология (этнография), фолклор ва дигар ҳунарҳои мардумӣ, фарҳанги мардуми ҳар ноҳия бояд гирдоварӣ шавад. Ҳамчунин бойгонии фарҳанги мардуми тоҷик ба вучуд оварда шуда, он тавассути воситаҳои техникии пешрафтаи ҷаҳон аз тарики ИНТЕРНЕТ таблиғ гардад. Тибқи барномаи маҳсус суннатҳои ҳалқии тамоми минтақаҳо (ҳар ноҳия) дар шакли маҷмӯаи илмӣ ва оммавӣ ба нашр расад.

Умед аст, ки дар фестивал-озмунҳои минбаъда барои эҳё ва рушди бештари суннатҳои ниёғон ва истифодаи расму оинҳои дилишини мардумӣ, ба лаҳзаҳои ҷолиби наврӯзӣ, меҳргон, сада афсонагӯй, қиссаҳонӣ, наққолӣ, бозихо ва амсоли ин диққати маҳсус дода мешавад.

Хулоса, агар ҳар фарди ҷомеа бо сарварии Пешвои миллат ҳар кореро, ки ба уҳдаи ӯ гузошта мешавад, бо масъулият иҷро намояд, он гоҳ Тоҷикистон дар канори кишварҳои пешрафтаи ҷаҳон қарор мегирад ва бо дастовардҳои фарҳангии ҳуд барои пешрафти тамаддуни башарӣ ҳисса мегузорад. Умед дорем, ки ҳар дам ба гуфти устод Рӯдакӣ аз «таҷрибаи рӯзгор» дарси одамият ва ибрат меомӯзем.

Комил шеъри Ҳайрандешро ҳеле зебо сароид. Дар ҳақиқат ин ҷавон садои ҳуб додад. Бахтиёри Комил яке аз падидаҳои нодири «Андалеб-2016» аст. Рақси Садбарг Қосимова низ дилрабо буд, ки ҳар ду сазовори баҳои баланди ҳакамон гардианд.

Рӯзи 16 август навбати ноҳияи Рӯдакӣ буд. Дар даври аввал ноҳияи Рӯдакӣ воқеан ҳунари ҳудро дар сатҳи баланд пешниҳод карда буд, ки аз ҷониби ҳакамон намоишҳои ҳунарҳои мардумии ноҳия «шашҳарки андалеб» номида шуд. Он ҳеле рангин ва ҷолиб буд. Дар он ҳунармандони гаҳворасоз, табактарош, заргар, оҳангар, қўроқдӯз, гулдӯз, дўзанда ва даҳҳо пазандагони моҳири ноҳия маҳорати ҳудро пешкаш намуда буданд. Яке аз нуктаҳои назарраси ҳунарҳои мардумии ин ноҳия дар он буд, ки ваҳдат ва дўстии қавмҳои гуногуни ноҳия ба пеши назар ҷилвагар мешуд. Масалан, ҳангоми намоиши ҳунарҳои мардумӣ дар канори русҳо, ўзбекҳо нишон додани сару либос, зебу зинат ва раксу таронаи лақайҳо ҳеле ҷолиб буд. Вале дар даври дуюм намоиши ҳунарнамоӣ нисбатан суст буд. Бо ин вучуд «навозиши» ва «сюита»-и онҳо сазовори баҳои баланд гардид.

Рӯзи 17 август шаҳри Ҳисор барномаи ҳудро пешкаш намуд. Ҳунарнамоии ҳам ҳаваскорон ва ҳам ҳунарҳои мардумии шаҳри Ҳисор дар маҷмӯа ҳуб буд, вале нисбат ба даври аввал сусттар ба назар расид. Аз ин ноҳия сарояндай суруди якка Раваш Додарбеков сазовори баҳои баланд гардид. Ў сурудро бо маҳорати ҳеле ҳуб иҷро қард.

Рӯзи 18 август ноҳияи Файзобод ҳунари ҳудро пешкаш намуд. Ин ноҳия ҷандин навъ ҳунари сӯзанидӯзӣ, гулдӯзӣ, намадмол, сандуқсозӣ, либосдӯзӣ ва амсоли инро намоиши дод. Ҷолиб он буд, ки занон, духтарон ва наврасони ҳунарманд маҳорати ҳудро нишон доданд. Маълум шуд, ки дар ин ноҳия ҳунарҳои мардумӣ аз насле ба насле интиқол мейёфтааст. Баъзе баҳшҳо нисбат ба даври аввал суст бошад ҳам, рақси Ҳушбӯи Ҳамидзод ва саҳнаи ҳаҷвӣ баҳои баланд гирифт. Ба ҷавон, саҳнаи ҳаҷвӣ аз ҷиҳати мавзӯй (хизмати аскарӣ) ҳуб буд ва бо маҳорат иҷро гардид.

Рӯзи 19 август шаҳри Панҷакент ҳунарномоӣ қард. Ҳунармандони шаҳри Панҷакент, ки ҳунарҳои дастии ҳудро ба Душанбе оварда пешкаши фестивал-озмун ва тамошобинон қарданд, сазовори ситоиш буданд. Ҳамчунин бо сарварии раиси ноҳия Ислом Шафейён барои мардуми пойтаҳт ҷанд тонна гӯшт, сабзавот ва меъваҷот бо нарҳи арzon ба фурӯш бароварда шуд. Панҷакент ягона ноҳияе буд, ки дар даври дуюм ҳунармандони зиёди мардумии ҳудро бо намунаҳои корашон овард ва онҳо тарзи иҷрои кори ҳешро низ нишон доданд. Аъзои ҳакамон бо ҳар қадоме аз ин ҳунармандон сӯҳбат қарда, дар бораи кору шогирдонашон саволҳо доданд: қўроқдӯз Бурҳонова Парвина ва Бобоева Абрӯнисо, сӯзанидӯз Раҳимова Собира, боғандо Замонова Нигора, зардӯз Абдураҳмонова Мавлуда, колинбоф Ҳамроева Хиромон ва Файзиева Дилбар, адрасбоф Турсунова Каромат, ҷиҳақдӯз Султонова Майсара, яқбанддӯз Яхёева Мавлуда, сабадбоф Нарзуллоева Робия, сандуқсоз Исроғилов Манучехр, кордсоз Назаров Махкам, заргар Бобоев Фирдавс, попурдӯз Лульбат Зарифова, кулол Каримов Облобердӣ, оҳангар Умаров Аҳмад, занчирадӯз Раҳмонова Бибинисо, дўзанда Бобокалонова Зарина, чакандӯз Юсупова Анна ва гайра. Ҳамаи инҳоро муовини раиси шаҳр Махбуба Ҳабибӣ шинос қард ва ҳуди ҳунармандон низ фаъолияти ҳудро шарҳ доданд. Ҷолиб он буд, ки сокини Панҷакент бонуи рус - Анна Юсупова навъҳои ҳунари дӯзандагии ҳудро ба забони тоҷикӣ ҳеле шево шарҳ дод. Ҳакамон ба намоиши ҳунарҳои мардумӣ, сюита ва намоиши сару либос (тарроҳ Мавзуна Абдураҳмонова), порчаи анъанавии ҳат-насурон баҳои баланд доданд.

Рӯзи 20 август ҳаваскорони ноҳияи Тоҷикобод бо роҳбарии раиси ноҳия Ҳусейн Ализода ширкат доштанд. Ин ноҳия солҳост, ки бо талоши М.Шукуров ба ҳифз ва эҳёи фарҳанги милӣ ва ҳунарҳои мардуми қӯшиш мекунад. Ҳамеша талош бар он менамояд, ки як ҷизи нав пайдо кунад. Пас аз Истиқлолияти кишварон

нохияи Тоҷикобод соли 2003 дар яке аз фестивалҳои байнамилалии фолклорӣ ва этнографӣ, ки дар нохияи Бойсуни Ҷумҳурии Ӯзбекистон баргузор шуд, соҳиби ҷизаи ГРАН-ПРИ гардида буд. Аз ин нохия баҳшҳои навозиши умумӣ ва рақс хеле хуб буданд, ки сазовори баҳои баланд гардиданд.

Рӯзи 21 август навбати нохияи Рӯшон буд. Агарчи ҳунарҳои мардумии онҳо хеле суст буд, vale дар иҷрои баҳшҳо маҳорати хуб нишон доданд. Навозиш ба воситаи созҳои маҳаллӣ ва навозиши якка дар рубоби бадаҳшонӣ дилнавозу рӯхнавоз буд. Шунавандаро шунидани садои зебо оҳангҳои маҳаллӣ ба таърихи дури ниёғон мебурд. Бояд ёдовар шуд, ки ҳанӯз ҳам дар байни мардуми озодаи Бадаҳшон нишонаҳои фарҳанги пешини ориёни мо ба тарзи маҳсус аз замонҳои бостон то рӯзгори мо ба назар мерасад, ки инро дар тамоми анъанаҳои моддӣ ва маънавии онҳо метавон мушоҳида кард.

Рӯзи 22 август ҳакамон фаъолияти «Андалеб-2016»-ро ҷамъбаст намуданд, ки мавкеъгирии нохияҳо мувофиқи ҳолҳои бадастовардаашон чунин шуд:

№	НОМИ НОХИЯ ВА ШАҲР	БАҲО	ЧОЙ
0	Панҷакент	102,5	Шоҳҷоиза
1.	Нохияи Сино ш.Душанбе	100,6	Чои аввал
1.	Нохияи Файзобод	100,6	Чои аввал
1.	Нохияи Тоҷикобод	100	Чои аввал
2.	Нохияи Рӯдакӣ	98,8	Чои дуюм
2.	Шаҳри Кӯлоб	98,4	Чои дуюм
2.	Нохияи Вахш	97,6	Чои дуюм
3.	Нохияи Рӯшон	95,3	Чои сеюм
3.	Шаҳри Ҳисор	95	Чои сеюм
3.	Шаҳри Рогун	93,2	Чои сеюм

Ҷамъбаст ва ҷоизаҳо. Рӯзи 23 август Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб-2016» ҷамъбаст гардид. Дар гулчини он бо навозиши умумӣ «Субҳи Рӯшон» оҳангӣ Сайд Файзов, ҳаваскорон аз нохияи Рӯшон, Шаҳноза Ҳусейнова (талаби синфи 11) лапар аз нохияи Тоҷикобод, Далер Исматилло суруди якка аз шаҳри Панҷакент, Сабрина Мирзоева (талабаи синфи 11) навозиши якка аз Роғун, Парвина Одинаева рақси якка аз нохияи Вахш, намоиши сару либоси миллии мардумӣ (муд)-дар таҳияи Мавзуна Абдураҳмонова аз шаҳри Панҷакент, саҳнаи ҳаҷҷӣ «Вичҷон» муаллиф ва ба саҳнагузоранда Ҳабибуллои Мирзошариф ғурӯҳи ҳаҷҷвигорон аз нохияи Файзобод, Равшан Додарбеков суруди якка аз шаҳри Ҳисор, сюитай овозию рақсӣ «Ҳумоюн бод Истиқлоли Тоҷик» оҳангҳо аз ҳалқ, шеърҳо аз Меҳринисо Бобобекова ва Фарҳоди Исозод аз шаҳри Панҷакент иштирок намуданд. Ҳамчунин Ситораи Кароматулло, ки ҳуд дар «Андалеб-2008» сазовори баҳои баланди 10-ҳол гардида буд, бо суруди табриқӣ баромад кард. Дар ҷамъбаст ба ҷавонони соҳибистеъдод ва ҷаҳраҳои нави санъати миллии «Андалеб-2016» дипломҳо, тухфаҳо, сипосномаҳо, ифтихорномаҳо, нишони Аълоҷии фарҳанги ҶТ, Аълоҷии матбуоти ҟТ супорида шуд.

Баъдан бо тантана ба ғолибони ҷои сеюм нохияҳои Рӯшон, Ҳисор, Роғун; ҷои дуюм Рӯдакӣ Вахш, Кӯлоб; ҷои якум Сино, Файзобод, Тоҷикобод ва шоҳҷоиза ба шаҳри Панҷакент супорида шуд.

Бехтаринҳо дар «Андалеб-2016». Номераҳои беҳтарине, ки аз шаҳру нохияҳои ҷумҳурий дар фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб-2016» сазовори баҳои баландтарин (10 ҳол) гардиданд, инҳоянд:

1. Навозиши умумии ҳунармандони нохияи Варзоб.
2. Суруди яккаи Равшан Додарбеков аз шаҳри Ҳисор.

3. Навозиши якка бо думбра Иброҳим Мирзошарипов аз шаҳри Ваҳдат.
4. Навозиши умумии санъаткорони нохияи Файзобод.
5. Саҳнаҷаи ҳаҷҷии ҳунармандони нохияи Файзобод.
6. Рақси яккаи Ҳушибӯи Ҳамидзод хонандай МТМУ №41 нохияи Файзобод.
7. Навозиши якка бо думбра Сабрина Мирзо аз шаҳри Роғун.
8. Рақси яккаи Сумангул Ҳикматова аз нохияи Нуробод.
9. Рақси яккаи Зуҳро Шораҳмадова хонандай МТМУ №32, нохияи Лаҳи.
10. Навозиши умумии ҳунармандони нохияи Тоҷикобод.
11. Рақси яккаи Сабрина Икромова хонандай МТМУ №1, нохияи Тоҷикобод.
12. Намоиши ҳунарҳои бадеии ҳалқии нохияи Рӯдакӣ.
13. Навозиши умумии ҳаваскорони санъати нохияи Рӯдакӣ.
14. Рақси яккаи Нилуғар Убайдова корманди китобхонаи нохияи Рӯдакӣ.
15. Сюитай рақсиву овозии ҳаваскорони санъати нохияи Рӯдакӣ.
16. Рақси яккаи Лола Рӯзиева корманди театри ҳалқии нохияи Шаҳринав.
17. Анъанаи ҳалқии ҳунармандони шаҳри Турсунзода.
18. Навозиши яккаи Ҷамиед Олимбеков аз нохияи Сино.
19. Сюитай рақсиву овозии Шоҳмансур.
20. Навозиши умумии ҳаваскорони санъати нохияи Рӯшон.
21. Рақси яккаи Парвина Одинаева аз нохияи Ваҳи.
22. Рақси яккаи Раҳима Қосимова аз шаҳри Кӯлоб.
23. Суруди яккаи Баҳтиёри Комил аз шаҳри Кӯлоб.
24. Суруди яккаи Далери Исматилло аз шаҳри Панҷакент.
25. Сюитай рақсиву овозии ҳаваскорони санъати шаҳри Панҷакент.
26. Намоиши ҳунарҳои бадеии ҳалқии шаҳри Панҷакент.

Нуқсонҳо. Тамошогарони толор ҳам ба ҳунармандон ва ҳам ба ҳакамон баҳо медиҳанд. Баҳои толор ду гуна аст: бо эҳсосот ҳунарманди минтақаи худро хуб шуморидан; чун мутахассис ба ҳунармандон баҳо воқеъ додан.

Вале афсӯс, ки гунаи аввал бартарӣ пайдо мекунад. Кори ноҷизу ноҳуби худро аз кори беҳтарӣ дигарон боло мегузоранд. Камбудии худро намебинанд, онро дарк намекнанд ва аз паси ислоҳаш намешаванд. Ҳатто баҳсу даъво мекунанд, ки «кори ман хуб аст», «ё ман аз ҳама зӯр ҳастам». Дар ҳоле ки дигарон низ нуқсонҳоро мебинанду баҳо медиҳанд. Ба ҳусус ин нуқсонҳо аз ҷониби мутахассисон баҳо дода шавад ва агар барои пешрафти кор муҳим бошад, бояд пазируфт.

Баъзан ҳакамон низ ба ин ё он баҳш баҳо сазовор дода наметавонанд. Аммо онҳо кӯшиданд, ки мувофиқи низомнома амал намуда, ба иштироқдорони фестивал ва дар муқоиса ба ҳунар ва маҳорати минтақаҳо баҳо диханд.

Кор бидуни нуқсон намешавад. Аксари нохияҳои нисбат ба даври аввал дар даври дуюм андаке суст баромад кардан. Шояд дар саҳнаи нав одат накарда буданд, ки онҳоро воҳима зер кард ва шояд камтар машқ кардан.

Баъзе нохияҳо ҳангоми намоиши ҳунарҳои мардумӣ, шояд барои пур кардани ҷо бошад, намунаҳоеро аз музейҳо ба тамошо гузоштанд. Осори дар музейҳо мавҷуд буда, мероси таърихии мост. Дар «Андалеб» ҷизҳои ҳалқӣ ва эҷодкориҳои тоза бояд ба намоиш гузошта шавад.

Муҳоҳида шуд, ки баъзеҳо норизо буданд. Пас аз поёни барнома ба назди ҳакамон омада иштибоҳи худро пурсон шуданд ва ҷавоби қонеъ гирифтанд. Аммо баъзеҳо бо вучуди иштибоҳоти ҷиддӣ доштан, далоили ҳакамонро қабул накардан. Ин нишони аз камдониший аст. Агар ҳунарманд дар соҳаи худаш дониш дошта бошад, сухани мантиқиро қабул мекунад.

навсозии механизмҳои ташкилӣ, ҳуқуқӣ ва молиявии ҳифз ва рушди мероси фарҳангии ғайримоддӣ, чамъоварӣ, мукаммалгардонии воситаҳои бақайдигирӣ, истифодаи шаклҳои гуногуни сабти унсурҳо ва объектҳои мероси фарҳангии ғайримоддӣ (чоп, маводи аудиовидеоӣ, сабти нотавӣ ва гайра), баргузор намудани ҷорабиниҳои гуногун баҳри тарғиби шаклҳои мероси фарҳангии ғайримоддӣ ва таъсиси лабораторияҳои доимӣ дар ташкилотҳое, ки ба омӯзиши мероси фарҳангии ғайримоддӣ машғуланд – вазифаҳои асосии Барнома маҳсуб ёфтанд [1].

Қабули санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, мавзӯъҳо ва лоиҳаҳои илмии марбут ба омӯзишу ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ барои татбиқи нишондодҳои Конвенсияи ЮНЕСКО дар ин самт шароити мусоид фароҳам оварданд. Илова бар ин, дастгирӣ ёфтани маблағузории лоиҳаи илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот «Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии захираҳои иттилоотии ҳучҷатишудаи ҳалқи тоҷик барои солҳои 2014-2016» ва мавзӯи нави илмии он «Таҳқиқ ва ҳучҷатикунионии унсурҳои фарҳангии ғайримоддӣ дар кишвар барои солҳои 2016-2020» аз ҷониби Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ташкилу баргузории экспедитсияҳои илмиву сафарҳои хидматӣ ҷиҳати ҷамъоварии мавод, коркард ва таҳқики масоили мубрами ҳифзу нигоҳдории мероси фарҳангии ғайримоддӣ мусоидат намуд. Татбиқи лоиҳаи «Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии захираҳои иттилоотии ҳучҷатишудаи ҳалқи тоҷик барои солҳои 2014-2016» имкон дод, ки заминаи модиву техникии Пажӯҳишгоҳ таҳқим ёбад ва бо технологияи нав муҷаҳҳаз гардонида шавад. Бо истифодаи аз неруи илмии ҳодимони Пажӯҳишгоҳ ва коршиносони соҳа ҷамъоварӣ, коркард ва бунёди захираи иттилоотии мероси фарҳангии ғайримоддӣ ва ҷаҳоннамоии он тавассути шабакаи байналмилиалии Интернет яке аз вазифаҳои асосии лоиҳа маҳсуб мейфт. Инчунин, тибқи талаботи лоиҳа дар радифи ҷамъоварии маълумотҳои фактографию библиографӣ оид ба эҷодиёти ҳалқ, таҳияи ду номинатсия оид ба мероси фарҳангии ғайримоддӣ («Оши палав» ва «Чавгонбозӣ»), сабту банаоворгирӣ ва аксбардории лаҳзаҳои ҷолиб аз ҷараёни ҳунармандӣ, иҷрои барномаҳои санъаткорон, манзараҳои табий, намунаҳои маҳсулоти ҳунармандӣ, таҳияи феҳристи ҳунармандон ва иҷроқунандагони намунаҳои фарҳангии ғайримоддӣ ва вориднамоии онҳо ба бойгонии иттилоотии электронӣ, пешбинӣ шуда буд. Аз ин рӯ, маводи фактографӣ ва библиографии ҷамъоваришуда, ки ба бойгонии муассиса тибқи иҷроиши лоиҳаи мазкур ворид шудааст, мавриди истифодаи на танҳо қормандони соҳаҳои фарҳангӣ ҳӯнар, ҳодимони илм, мутахассисон, унвонҷӯён ва омӯзгорону донишҷӯён ватанӣ, балки мутахассисони кишварҳои ҳориҷии дуру наздик низ қарор мегирад. Алъон тибқи талаботи лоиҳаи «Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии захираҳои иттилоотии ҳучҷатишудаи ҳалқи тоҷик барои солҳои 2014-2016» беш аз 500 маълумоти фактографӣ оид ба мероси фарҳангии ғайримоддӣ ҷамъоварӣ, коркард, тарҷума ба забони англисӣ ва ба сомонаи Пажӯҳишгоҳ ворид карда шудааст. Ҳамзамон, нусхаҳои электронии намунаҳои мероси фарҳангии ғайримоддии ҳалқи тоҷик, ки дар бойгонии Пажӯҳишгоҳ мавҷуд аст, тавассути ҷойгирнамоии он дар сомона барои омӯзиш ва истифодаи муштариён манзур мегарداد. Захираи иттилоотии бойгонӣ тарики ҷамъоварии маводи ҳучҷатишуда ва рақамикунионии он ташаккул ва ғанӣ гардонида мешавад.

Ҷорабиниҳои мазкур ва дигар тадбирҳое, ки дар самти омӯзиш ва ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ амалӣ гардианд, барои таҳияи «Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ» заминаи воқеӣ муҳайё соҳтанд. Зарурияти таҳияи феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддии ҳалқи тоҷик боз дар он муҳим арзёбӣ мегарداد, ки феҳристи мазкур барои бақайдигирии номинатсияҳои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии ЮНЕСКО ҳамчун замина, хизмат мерасонад. Яъне, мавҷуд

Адабиёт

- Раҳмон, Э. Истиқолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат [Матн]. – Душанбе: Ирфон, 2012. – Ч.11.
- Раҳмонӣ, Р. Андалеб [Матн] // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. А-М. – Душанбе: МДСЭМТ, 2015. – С.45-48.
- Раҳмонӣ, Р. Бӯстон [Матн] // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. А-М. – Душанбе: МДСЭМТ, 2015. – С.186.
- Рӯдакӣ. Шеърҳо [Матн]. – Душанбе: Ирфон, 1974.

Раҳмонӣ Р.

«АНДАЛЕБ-2016»: УСПЕХИ И НЕДОСТАТКИ

Тема дискуссии данной статьи является Республиканский телевизионный фестиваль-конкурс народного творчества «Андалеб-2016». Автор, объясняя сущность и значение данного культурного мероприятия в возрождении устного народного творчества, поиска новых талантов, воспитания нравственности общества и др. освещает 20-летнюю историю конкурса. Вместе с тем, автор, отражая конкретные сведения о требованиях и уровне проведения «Андалеб-2016» выявляет успехи и недостатки конкурса, предлагает конкретные предложения по улучшению проведения данного мероприятия

Ключевые слова: фестиваль-конкурс, «Андалеб-2016», телевизионная передача, культура, искусство, творчество, исполнительское мастерство, народное творчество, жюри конкурса, развитие, оценка.

Rahmoni R.

"ANDALEB – 2016": SUCCESSES AND SHORTCOMINGS

The topic of discussion in this article is the Republican TV festival-competition of folk art "Andaleb-2016." Author explaining the nature and significance of this cultural event in the revival of folklore, the search for new talents, and safeguarding of the intangible cultural heritage in the country. The article illuminates the 20-year history of the given competition. At the same time, the author, reflecting the specific information about the requirements and the level of the "Andaleb-2016" notes the successes and shortcomings of the competition, and he offers concrete suggestions for improvement of this event.

Keywords: festival-competition, "Andaleb-2016", telecast, culture, art, creativity, performance, folk art, evaluator, development, evaluation.

ТДУ 37 тоҷик+9 тоҷик+34 тоҷик+902,5+008+024

Комилзода Ш.

ОМӯзиш ва ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон

Дар таҳқиқот дар заминаи санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ вазъи имрӯзаи омӯзиши ҳифзу нигоҳдории мероси миллии фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Ҳамзамон, дар таҳқиқот натиҷаи тадбиқи барномаҳои давлатӣ, мавзӯъҳои илмӣ ва лоиҳаҳои марбут ба ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон арзёбӣ шудааст.

Калидвоҷсаҳо: санади меъёри-ҳуқуқӣ, ҳифз, мерос, фарҳанги ғайримоддӣ, Конвенсияи ЮНЕСКО, феҳристи милли, экспедитсия.

Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон маҳсусан таъкид карданд, ки «Шинохту гиромидошти мероси фарҳангии ниёғон, ҳифз кардану ба манфиати чомеаи имрӯза истифода намудани мероси таърихиву фарҳангии халқ чун самти афзалиятноки сиёсати фарҳангии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян шудааст». Дар ин робита, барои ҳифзу нигоҳдории мероси фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик дар даврони истиқлол аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор тадбирҳои мушахҳас андешида шуданд. Қабл аз ҳама, бо қабули санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ заминаи ҳуқуқии ҳифзи ин мерос гузошта шуд. Аз ҷумла, Конститутсияи Тоҷикистон (с.1994), қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон: «Дар бораи фарҳанг» (с.1997), «Дар бораи берун баровардан ва дохил кардани сарватҳои фарҳангӣ» (с.2001), «Дар бораи ҳунарҳои бадеи халқӣ» (с.2003), «Дар бораи ҳифзу истифодаи объектҳои мероси таърихио фарҳангӣ» (с.2006), Консепсияи инкишофи маданияти Тоҷикистон (с.1992), Консепсияи рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (с. 2005), Консепсияи рушди мусикии қасбии Ҷумҳурии Тоҷикистон; Барномаи давлатии рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015, Барномаи давлатии рушди ҳунарҳои бадеи халқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009–2015, Барномаи давлатии рушди мусикии қасбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011–2015, Барномаи ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии халқи тоҷик барои солҳои 2013-2020, Барномаи давлатии ҳифз ва истифодаи мероси таърихио-фарҳангӣ барои солҳои 2012-2020, Барномаи рушди муассисаҳои фарҳанг дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 қабул гардиданд.

Баҳри дастигирӣ ва рушди мероси фарҳангии ғайримоддӣ дар Тоҷикистон дар радифи қабули силсилаи санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, мақоми давлатӣ гирифтани ду намунаи мероси фарҳангии ғайримоддии халқи тоҷик – Рӯзи Шашмақом (12 май) ва Рӯзи Фалак (10 октябр), ки ҳамасола дар қаламрави ҷумҳурӣ бо шукуху шаҳомоти хоса таҷлil мегарданд, шаҳодати барҷастаи таваҷҷуҳи Ҳукумати Тоҷикистон ба ҳифзу гиромидошти ин мерос маҳсуб мейёбад.

17 октябри соли 2003 Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба «Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ» қабул шуд ва 17 августи соли 2010 Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин Конвенсия шомил гашт. Тибқи моддаи 12-и қисми 3-и Конвенсияи мазкур барои таъмини мушахҳасгардонӣ бо мақсади ҳифз ҳар як давлати аъзо бо дарназардошти вазъи баамаломада як ва ё якчанд номѓӯи мероси ғайримоддии фарҳангии дар

қаламрави худ мавҷудбуدارо тартиб медиҳад. Ҷунин номѓӯ бояд мунтазам аз нав карда шавад. «Барои таъмини ҳифз, рушд ва баланд бардоштани нақши мероси ғайримоддии фарҳангӣ, ки дар қаламрави он қарор дорад, - ишора шудааст дар моддаи 13-и Конвенсия, - ҳар як давлати аъзо саъю кӯшиш менамояд, ки:

- a) қабули сиёсати ягонае, ки ба баланд бардоштани нақши мероси ғайримоддии фарҳангӣ дар ҷамъият ва дохил намудани ҳифзи ин мерос ба барномаи банақшагирий нигаронида шудааст;
- b) муайянсозӣ ё ташкили як ё якчанд мақомоти салоҳиятдор оид ба ҳифзи мероси ғайримоддии фарҳангӣ, ки дар қаламрави он қарор дорад;
- c) мусоидат ба тадқиқоти илмӣ, техниқӣ ва санъатшиносӣ, инчунин таҳияи усуљҳои илмию тадқиқотӣ бо мақсади ҳифзи самараబаҳши мероси ғайримоддии фарҳангӣ, аз ҷумла мероси ғайримоддии фарҳангии зери ҳатар қарордошта;
- d) қабули ҷораҳои даҳлдори ҳуқуқӣ, техниқӣ маъмурӣ ва молиявӣ, ки ба инҳо равона гардидаанд:
 - i) мусоидат ба ташкил ё таҳқими муассисаҳо оид ба тарбияи қадрҳо дар соҳаи идораи мероси ғайримоддии фарҳангӣ, инчунин интиқоли ин мерос тавассути форумҳо ва фазои барои пешниҳод ва ифодаи он таъингардида;
 - ii) таъмини дастрасӣ ба мероси ғайримоддии фарҳангӣ бо риояи амалияи қабулгардида, ки тартиби дастрасиро ба ин ё он ҷанбаи ҷунин мерос муайян мекунад;
 - iii) ташкили муассисаҳо, ки ба ҳуҷҷатгузорӣ оид ба мероси ғайримоддии фарҳангӣ ва осонгардонии дастрасӣ ба он машғул аст» [3].

Соли 2011 аз ҷониби Парлумони қиҷвар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тағиیرу иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фарҳанг» аз 28 июн, №734 қабул гардид, ки дар он моддаи нави «⁸¹ – Мероси ғайримоддии фарҳангӣ» ҳамроҳ карда шуд. Мутобики ин модда «мероси ғайримоддии фарҳангӣ маҷмӯи шаклҳои фаъолияти фарҳангӣ ва тасаввуроти ба анъанаҳо асосёфта аст, ки эҳсоси ҳусусияти хос ва робитаи наслҳоро ташаккул медиҳад. Ба таркиби мероси ғайримоддии фарҳангӣ урғу одат, шаклҳои тасаввуроту ифода, донишу малака, забон, достонҳои шифоҳӣ, мусикӣ, рақс, бозиҳо, устурашиносӣ, маросимҳо, ҳунарҳо, шаклҳои анъанавии робита, тасаввуроти экологӣ, рамзу аломатҳо дохил мешаванд». Ҳамзамон дар моддаи мазкур омадааст, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои таъмини ҳифзи мероси ғайримоддии фарҳангӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон: сиёсати давлатиро барои баланд бардоштани нақши мероси ғайримоддии фарҳангӣ дар ҷомеа амалӣ менамояд; унсурҳои гуногуни мероси ғайримоддии фарҳангиро бо иштироки ҷамъиятҳо, гурӯҳҳо ва ташкилотҳои даҳлдори ғайриҳукуматӣ муайян менамояд; барои тарбияи мутахassisон дар соҳаи идораи мероси ғайримоддии фарҳангӣ ҷораҳои даҳлдор меандешад; ба таҳқиқоти ҳамаҷонибаи мероси ғайримоддии фарҳангӣ мусоидат мекунад; ҳамкории байнамилалиро оид ба ҳифзи мероси ғайримоддии фарҳангӣ ба роҳ мемонад. Мақомоти ваколатдори давлатии соҳаи фарҳанг Феҳристи мероси ғайримоддии фарҳангиро, ки ба ҳифзи бетаъҳир эҳтиёҷ дорад, тартиб дода, ҷиҳати амалӣ намудани он ҷораҳо меандешад [2].

Бо мақсади бартараф намудани ҳавфи аз байн рафтани мероси фарҳангии ғайримоддии халқи тоҷик, ҳифз, рушд ва тарғиби он «Барномаи ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии халқи тоҷик барои солҳои 2013-2020» таҳия гардид ва он аз ҷониби Ҳукумати Тоҷикистон дар таърихи 31 майи соли 2012, №263 ба тасвиб расид.

Ҳифзу барқарорсозии шаклу навъҳои гуногуни фарҳангии суннатӣ, ҷамъоварии иттилоот ва мавод оид ба мероси фарҳангии ғайримоддӣ тавассути ташкил кардани экспедитсияҳои гуногун, рушди инфрасоҳтор, шаклҳои нави кор,

маъмултариин хӯрокҳои мардуми ноҳияи Шаҳритӯс ба шумор рафта, таомҳои атолаи кочӣ, атолаи нашониста, қурутоб, дуғруған, тухм ба шир, шаловшира, бештар дар ноҳияи Мӯъминобод тайёр карда мешаванд [4, с.69-79].

Мазмуну муҳтавои мақолаи Л. Носирова «Назаре ба ҳунарҳои бонувон» ба таҳқиқи масоили ҳунарҳои дастии занона: гулдӯзӣ, куродӯзӣ (тарқдӯзӣ, порадӯзӣ), куртадӯзӣ, чакандӯзӣ, болиштдӯзӣ, тоқидӯзӣ, ҷодардӯзӣ, рафиҷадӯзӣ, шерозбофӣ ва қолинбофӣ, баҳшида шудааст [4, с.79-96]. Ҳамзамон дар ҷараёни таҳқиқ маънни рамзҳо, истифодаи рангу бор ва нақшу нигор дар санъати дӯзандагӣ, мавриди омӯзиш қарор гирифтааст.

Дар мақолаи З. Ҳолмуродов ва П. Абдувоҳидов «Нигоҳе ба бâъзе қасбу ҳунарҳои мардумӣ» оид ба вежагиҳои қасбу ҳунарҳои дастии мардумӣ, аз қабили оҳангарӣ, гахворасозӣ, сандуқсозӣ, тунукасозӣ, созтарошӣ, табактарошӣ, сангисиётарошӣ, ҷорӯбандӣ ва ҳалвогарӣ, маълумот дода шудааст [4, с.96-110].

Дар ҳулоасаи маҷмӯа, натиҷаи вазъи воқеии рушди намунаҳои фарҳанги ғайримоддӣ, дар вазъияти таназзулу азбайнравӣ қарор доштани бâъзе қасбу ҳунарҳо дар шаҳру ноҳияҳои зикршуда, таҳлил ёфта, шарҳи навъҳои маводи аз сафарҳо гирдоваришуда, тавсияҳои мушахҳас ҷиҳати рафъи душвориҳо ва дурнамои рушди соҳа баён ёфтаанд.

Хурсандибахш аст, ки дар Ҷаласаи 11-умини байнидавлатии ЮНЕСКО оид ба ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ, ки рӯзҳои 28-уми ноябр – 2-юми декабря соли 2016 дар шаҳри Аддис-Абебаи Эфиопия баргузор шуд, ду намунаи мероси фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик: «Оши Палав» ва «Наврӯз» ба Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО, расман ворид шуданд.

Дар таҳия ва тарҷума намудани ҳуҷҷатҳои марбут ба номинатсияҳои «Оши палав» ва «Наврӯз» саҳми ҳодимони илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сардории олими шинохтаи тоҷик Дилшод Раҳимов хеле назаррас мебошад.

Бояд ёдовар шуд, ки масъалаи ҷаҳонишиавии «Наврӯз» бо ташабbusи Тоҷикистон ва якчанд қишвари ҳавзаи «Наврӯз» ҳанӯз соли 2010 ба вуқӯъ пайваста буд. Дар баробари ин тибқи муқаррароти Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ «Наврӯз» ба Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО сабти ном шудааст. Номинатсияи «Наврӯз» бори аввал соли 2009 дар Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО сабт шуда буд, ки он замон Тоҷикистон узви Конвенсияи мазкур набуд. Аммо намояндагони Тоҷикистон дар ҷаласаҳои таҳия кардани ҳуҷҷатҳои он ширкат доштанд. Ниҳоят бâъди дарҳосту талошҳо ЮНЕСКО иҷозат дод, ки қишварҳои дигари ҳавзаи Наврӯз ба ин номинатсия пайванд шаванд. Моҳи феврали соли 2015 дар шаҳри Техрон семинари мутахассисони фарҳанги ғайримоддӣ аз қишварҳои ҳавзаи Наврӯз доир гашт, ки аз Тоҷикистон Дилшод Раҳимов ва котиби масъули Комиссияи миллӣ кор бо ЮНЕСКО Сарвар Бахтий ширкат доштанд. Дар давоми 4 рӯз мутахассисон аз 12 қишвар (Афғонистон, Тоҷикистон, Ироқ ва Туркманистон илова шуданд) нусхай комил ва интиҳои номинатсияро ба забони англisi таҳия карда, намояндаҳои расмӣ онро имзо гузоштанд ва ҳуҷҷатҳо ба ЮНЕСКО фиристода шуданд. Ҳамин тавр, номинатсияи «Наврӯз» ҳамроҳ бо қишварҳои ҳавзаи Наврӯз: Тоҷикистон, Афғонистон, Эрон, Ӯзбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Озарбойҷон, Ироқ, Покистон, Туркия, Туркманистон ва Ҳиндустон дастаҷамъона пешниҳод шудааст.

Чуноне ки таҳлилҳо нишон медиҳанд, то кунун на ҳамаи намунаҳои мероси фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик номнавис шудаанд ва аз ҷониби коршиносон мавриди омӯзишу таҳқиқ қарор гирифтаанд. Дар ин робита Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот тасмим гирифтааст, ки тавассути идома додани экспедитсияҳои илмӣ ва таҳқиқоти сотсиологӣ ҷиҳати ҷамъоварӣ ва ҳуҷҷатнигорӣ

будани феҳристи миллӣ ва сабт ёфтани үнсури матлуби фарҳангӣ дар он яке аз талаботи Конвенсияи ЮНЕСКО маҳсуб меёбад.

Нусхай аввалини «Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик» ҳанӯз соли 2010 таҳия шуда буд, ки он 48 үнсурро дар бар мегирифт [6, с.3.]. Соли 2014 бо рназардошти шартҳои феҳристнигорӣ, мутобиқи Конвенсияи ЮНЕСКО нусхай нисбатан комили феҳрист аз ҷониби ҳодимони илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиб дода шуд ва он фарогири 286 үнсури фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик буд. Феҳрист аз 6 баҳш иборат буда, бо забонҳои тоҷикӣ дар як нашр бо теъоди 200 нусха дар нашриёти «Адиб» интишор ёфт [5].

Тибқи талаботи Конвенсияи ЮНЕСКО «Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ» боз танзиму такмил ёфт ва соли 2016 бо теъоди 300 нусха дар нашриёти «Арҷанг» чоп шуд [6].

Феҳристи такмилёфта 515 номгӯйи намунаҳои мероси фарҳанги ғайримоддиро аз ҳудуди Тоҷикистон дар бар гирифта, аз баҳшҳои зерин иборат мебошад:

Баҳши 1. Анъанаи шифоҳӣ – А000 (34 үнсур).

Баҳши 2. Ҳунарҳои иҷроӣ – В000 (147 үнсур).

Баҳши 3. Ҷашну маросим – С000 (51 үнсур).

Баҳши 4. Расму одатҳо, таҷрибаҳои иҷтимоӣ – D000 (17 үнсур).

Баҳши 5. Қасбу ҳунарҳо – Е000 (75 үнсур).

Баҳши 6. Ҳӯрокҳои миллӣ – F000 (110 үнсур).

Баҳши 7. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона – G000 (81 үнсур).

Феҳристи интишорёфта барои шинохту гиромидошт ва ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик, бақайдигириву ҳуҷҷатнигории үнсурҳо, баргузории таҳқиқоти илмӣ, таҳияи номинатсияҳо ҷиҳати пешниҳод кардан ба рӯйхатҳои ЮНЕСКО ва тарғибу муаррифии намунаҳои фарҳанги миллӣ дар дохил ва хориҷи қишвар, мусоидат менамояд.

Дар Феҳрист мушахҳасоти намунаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар шаш сутун зикр шудаанд. Дар сутуни якӯм ҳар як намуна мувоғиқ ба баҳшҳояш ракамгузорӣ шудааст. Дар сутуни дуюм номи үнсур бо муродифҳояш зикр шуда, тавсифи муҳтасари үнсур дар сутуни сеюм оварда шудааст. Ҷаҳалли густариш яъне, дар қадом шаҳру ноҳияҳо ва вилоятҳо маъмул будани үнсури матлуб дар сутуни ҷаҳорум зикр ёфтаанд. Дар сутуни панҷум дар қадом ҳолат қарор доштани үнсури фарҳангӣ: фаъол, нимфаъол ва дар ҳолати аз байнравӣ қарор доштани он ишора шудааст. Дар сутуни шашуми Феҳрист манбаъҳои чопӣ ва маводи гирдоваришудаву бақайдигирiftашудаи марбут ба үнсур, ишора шудааст.

Тибқи нишондоди феҳрист, имрӯз аз 515 үнсури ба феҳрист воридшуда: 261 – фаъол, 208 – нимфаъол ва 46 үнсур дар ҳолати азбайнравӣ қарор доранд. Масалан, дар баҳши «Анъанаи шифоҳӣ» – 3 үнсур (алпомиш, гурғӯйӣ, мухаммас), баҳши «Ҳунарҳои иҷроӣ» – 23 үнсур (турғозӣ, драмаи ҳалқӣ, досбозӣ, йирмонбозӣ, рӯбоҳбозӣ, уқоббозӣ, ҳарбозӣ, шамшербозӣ, шибитӣ, ашӯро, бедод, секинак, ҳо, лайлӣ-лайлӣ, ялали бобо, ялалӣ, рақси кабӯтар, рақс бо рӯймолча, рақс бо доира, рақс бо табакча, рақси «сӯзанӣ», шикаст, садирравӣ, қаландарбозӣ, қорибозӣ («қорӣ», «ҳатам», «табиб», «ҳасбуфунӣ», «муллобозӣ»), баҳши «Ҷашну маросим» – 6 үнсур (хинобандон, саллабандон, ҷоршанбеи охирон, сартарошон, дандонбаророн, нав побуророн), баҳши «Қасбу ҳунарҳои мардумӣ» – 6 үнсур (ҷитгарӣ, гилембоғӣ, рағзабоғӣ, ҳаттотӣ (хушнависӣ), сангисиётарошӣ, ҷоруқдӯзӣ), баҳши ҳуҷҷатнигории миллӣ – 3 үнсур (панир, шаҳлут, кӯзакабоб), баҳши «Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона» – 5 үнсур (найзаандозӣ, пиёдаҳо савора, талақ (санҷидбозӣ), хирманбозӣ) дар ҳолати азбайнравӣ қарор доранд.

Бештари маводи дар Феҳрист воридгардида, дар асоси маълумоти аз экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ гирдовардашудаи ходимони илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот, таълиф шудаанд. Масалан, бо мақсади омӯзиш ва ҷамъоварии мавод оид ба тавзехи рақси тоҷикӣ ва ҳунарҳои бадеии ҳалқӣ ходимони илмии ПИТФИ дар ноҳияҳои Ашт, Шаҳритӯс, Муъминобод экспедитсияҳои илмӣ баргузор намуданд. Гурӯҳи корӣ дар ин ноҳияҳо бо ҳунармандони мардумӣ, устоҳо, санъаткорон ва сокинони маҳал сүхбатҳои фарҳангӣ доир намуда, ба ҳусусиятҳои хоси намудҳои муҳталифи эҷодиёти ҳалқ, аз қабили эҷодиёти ҳаваскории бадеӣ ва эҷодиёти ҳунарҳои мардумӣ аз наздик ошно шуданд. Бештар оид ба тарзу усули дұхтани гулдӯзиву чакандӯзӣ, нозукиҳои ҳунарҳои адрасбоғӣ, қолинбоғӣ, сабадбоғӣ, ресандагӣ, иҷрои вежагиҳои рақси мардонаву занона, сурду таронаҳои анъанавии маҳалӣ ва ғайра маълумот гирифтанд. Натиҷаи таҳқиқоти анҷомдодаи гурӯҳи корӣ аз ин экспедитсияҳо дар шакли ҳаттӣ (намунаҳои рақс – 36 номгӯй, бозиҳои кӯдакона – 119 номгӯй, ҳунари гулдӯзӣ – 32 нақш, расму оинҳои ҳалқӣ – 58 номгӯй, ҳӯрокҳои миллӣ – 31 номгӯй, намунаҳои фолклорӣ – 80 номгӯй, феҳристи ҳунармандон – 108 нафар), аксҳо (1205 адад), сабтҳои овозӣ (607 дақиқа) ва видеой (1045 дақиқа) ҷамъоварӣ карда шуд. Тӯли сафари хидматӣ ба шаҳри Исфараи вилояти Суғд ходимони илмии Пажӯҳишгоҳ бо 16 ҳунармандони соҳаҳои муҳталифи фарҳанг воҳӯриҳо доир намуда, тавассути пурсишномаҳо ба афкору андешаҳои онҳо шинос шуданд ва 270 аксҳои гуногун, 10 дақиқа сабти овозии намунаҳои фолклорӣ ва 20 дақиқа сабти навори видеой гирифтанд.

Бо мақсади гирдоварии мавод доир ба рақси тоҷикӣ ва ҳунарҳои бадеии ҳалқӣ дар доираи «Барномаи давлатии Ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ барои солҳои 2013-2020» ходимони илмии Пажӯҳишгоҳ ба ноҳияҳои Шуғнон, Роштқалъа, Ишкошим, Рӯшон ва шаҳри Ҳоруғи Вилояти Муҳтори Кӯҳистони Бадаҳшон сафари хидматӣ карда, бо намояндагони қасбу ҳунарҳои гуногун мусоҳибаҳо анҷом доданд, аксҳо гирифта, наворҳои овозию видеой сабт намуданд. Экспедитсия имкон дод, ки фаъолияти 190 ҳунарманд ва санъаткори ин минтақа омӯхта шавад. Ҳамзамон тӯли сафар 1672 адад – акс, 633 дақиқа – сабти видео, 667 дақиқа – сабти овозӣ, 85 матни маводи фолклорӣ, 16 адад – варагаи бақайдигирии қасбу ҳунарҳо, ба даст оварда шуд.

Натиҷаи экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносии кормандони Пажӯҳишгоҳ дар таҳияи Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ, мавриди истифода қарор гирифта, ҳамасола тавассути мақолаҳо дар нашрияи илмию таҳлилии «Паёмномаи фарҳанг», «Осори Пажӯҳишгоҳ» ва дар силсилаи маҷмӯаҳои илмӣ таҳти унвони ягонаи «Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик», ки аз шумораҳои алоҳида иборат аст, интишор меёбад. Масалан, дар шумораи якуми маҷмӯаи мазкур натиҷаи экспедитсияҳои мардумшиносию санъатшиносии дар шаҳру ноҳияҳои Истаравшан, Ашт, Шаҳритӯс ва Муъминобод доиргашта, инъикос ёфтаанд [4].

Маҷмӯа фарогири сарсухану хулоса, 6 мақолаи ходимони илмии Шуъбаи эҷодиёти мардумӣ ва таҳлилию методӣ, 4 замимаи Феҳристи ҳунармандон ва иҷроқунандагони намунаҳои фарҳанги ғайримоддӣ, мебошад. Дар мақолаи номзади илмҳои филологӣ Д. Раҳимов «Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ» мулоҳизаҳои ҷолиб оид ба таърихи пайдоиши бозиҳои анъанавии бачагона, мақсаду вазифаҳо ва аҳамияти онҳо дар ташаккули ҷаҳонбинии насли наврас ва обутобёбии ҷисмонии онҳо, баён ёфтааст. Ба ақидаи муҳаққиқӣ «Тавассути бозиҳо хислатҳои ҳушӯрӣ, зиракӣ, кунҷкобӣ, ҷолоқӣ ва ғайраҳо дар бачагони фаъол мегарданд. Ба воситаи бозиҳо наврасон иҷрои нақшҳо, дастгирии ҳамдигар дар гурӯҳ, иттифоқ будан ба хотири ба мақсад расидан ва дигар

малақаҳо, ки дар зиндагӣ барои онҳо даркор мешавад, меомӯзанд» [4, с.8]. Муҳаққиқ зарурати эҳҳ намудан ва рушду такомул додани бозиҳои анъанавии бачагонаро муҳим арзёбӣ карда, ҷунин ишора менамояд: «Дар шароити имрӯза, ки воситаҳои нави техникаи иттилоотӣ саросари ҷаҳонро фаро гирифтааст ва истифодаи онҳо барои саломатии кӯдакону наврасон зарари қалон дорад, аҳамияти бозиҳои анъанавӣ якчанд маротиба афзудааст. Имрӯзҳо бачагон аз бозиу мусобиқаҳои суннатӣ дур шуда, рӯй ба бозиҳои компьютерӣ, мобилий ва интернетӣ оварда истодаанд. Ин падида ба вазъи равонию ҷисмонии бачагон зиёни ҷиддӣ дошта, инкишофи бадан ва маҳсусан, майнаи онҳоро ҳаставу заиф мегарданд. Зоро онҳо соатҳо паси компьютер ё телефони мобилий дар даст нишаста, машғули бозӣ мешаванд» [4, с.9]. Бино ба иттилои Д. Раҳимов аз экспедитсияҳои илмии ба шаҳру ноҳияҳои Истаравшан, Ашт, Шаҳритӯс ва Муъминобод сурат гирифта, дар маҷмӯа 146 бозӣ ба қайд гирифта шудаанд, ки аз ин миқдор 119 бозӣ бо шарҳу тасвир сабт гаштаанд. Ҳамроҳ бо бозиҳо беш аз 230 адад сурати гӯяндагон, бозигарон ва лаҳзаҳои бозӣ аксбардорӣ шудаанд. Инчунин 30 адад бозӣ, ба навори видео сабт шуда, дар шакли рақамӣ ба дисқҳо интиқол ёфтаанд [4, с.22].

Дар мақолаи муҳаққиқ Н. Қиличева «Рушди эҷодиёти рақсии тоҷикон» масоили мубрами рақси миллӣ дар шароити ҷаҳонишиавӣ, тарзу усуљҳои иҷроиши рақсҳои анъанавии ҳалқӣ, сурудҳо ва мусикии мардумӣ, мавриди баррасӣ қарор гирифтааст [4, с.22-54]. Муҳаққиқ тақиа ба сарҷашмаҳои таъриҳӣ, вазъи воқеии рушди эҷодиёти рақсиро таҳлил намуда, ҳусусиятҳои хоси иҷроиши онро вобаста ба шароит, расму оин ва анъанаҳои мардумии шаҳру ноҳияҳои зикршуда, шарҳ додааст.

Дар мақолаи А. Аминов «Вазъи қунуни ҷашини маросимҳои миллӣ» қабл аз ҳама, мағҳумҳои «ҷашин» ва «маросим» шарҳ дода шуда, ҳусусиятҳои хоси ҷашини арӯсии тоҷикон ва маросимҳои марбут ба он мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст. Муҳаққиқ вежагиҳои маросимҳои оилавӣ, шакл ва ҷараёни баргузории онҳоро ба риштai таҳrir дароварда, оид ба маросимҳои ҷашини арӯsӣ: ҳостгорӣ, базми дугонаҳо ё ҷойгаштак, никоҳ, оши маҳал ё оши дари ҳона, саршӯён, ҷодарзанон, ҷодарканон, таги ҷодар, келинсалом, рӯқушӯён, дугонаталбон, тукузбарон, ҷиҳезкушӯён, пойзаркуон, домодчиғон (домодталбон), додочиғон (падарталбон), рӯқушӯён, нӯҳбуророн, муйисарғирон, гаҳворабандон, кулчагелак, бачишина, мардбахшон, маълумот додааст [4, с.55-68]. Ба ақидаи муҳаққиқ «Ҷашини арӯсии тоҷикон ё ҳуд тӯйи арӯsӣ фарогири суруду тарона, расму оин, одатҳо, бовару ақидаҳо, рақсу мусикиӣ, лаҳзаҳои намоиши ҷашини мебошад, ки ҳар яке аз онҳо вазифа ва мавриди мавқei иҷрои ҳудро дорад. Инчунин метавон дар алоҳидагӣ онҳоро зери рақами мушаххасе таҳлил намудаву зина ба зина ба Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ ворид намуд. Зоро аксар маросим ва урғу одатҳое, ки миёни мардуми тоҷик ҳангоми туйи арӯsӣ баргузор мегарданд, дар дигар ҳалқу миллатҳо диди намешаванд. Дар сурате ки барҳе аз онҳо вобаста ба сабабҳои муҳталиф дар ҳолати аз байнравӣ қарор доранд» [4, с.68].

Дар мақолаи Ш. Бердиева ва М. Ниёзова «Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯzai ҳӯрокҳои суннатии тоҷикон» (дар мисоли ноҳияҳои Ашт, Шаҳритӯс ва Муъминобод) оид ба вазъи омӯзиши фарҳанги ҳӯрокпазии тоҷикон, навъҳои таомҳои миллӣ ва тарзу усуљҳои муҳталифи омодасозии онҳо дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ, маълумот дода шудааст. Муҳаққиқон, ҳангоми сүхбат бо занони пазандон дар ноҳияи Ашт муайян карданд, ки оши ҷиварӣ як намуди таоми бисёр машҳури мардуми ин ноҳия маҳсуб мейбад ва дар ин ноҳия омода намудани таомҳои атолаи бо гӯшт, бутқа (ҳӯроки пайғамбарон), упқа, талқон аз нони тунук (чалпак), қатлама (фатири равғанин) нисбат ба дигар ноҳияҳо, бештар ба назар мерасад. Ҳамзамон, муҳаққиқон муайян намуданд, ки тандуркабоб яке аз

Хатто дар бархе аз таронаҳои «гулбазм» шикоят аз бевафоии ёр эҳсос мешавад, ки чавони ошиқ дар назди мардум хиёнат ба маъшуқ ва бо шахси сарватманд дил додани ӯро зери тозиёнаи танқид мегирад. Чунончи:

Рӯят гули лолаву лабат ғунчай гул,
Афсӯс насибаи ягон девӣ ё гул.
Ҳарчанд сухан аз дилу гул мегӯӣ,
Савдо мезаний ҳусни худ ба дороиву пул.

- Шикоят аз нодорӣ ва камбағалӣ, ки дар бисёр мавриҷҳо сабаби нокомиҳои ошиқ гардидааст, низ ба назар мерасад:

Дар гузари мо гулора тар мефрӯшан,
Духтарҳои зебора ба зар мефрӯшан.
Худо бигира кисама² бепулиша,
Ҳамсояш моем, чои дигар мефрӯшан.

Аз мазмуни таронаи боло бармеояд, ки ошиқ аз ҳодисаи барвақт ва бо шахси сарватманд хонадор шудани дуҳтари ҳамсоя изҳори ҳасрат намудааст.

- Як силсила шеърҳо ба зебой ва ҳусни мафтункунанда доштани гулдодагон баҳшида шудаанд. Чунончи дар дубайтии зерин:

Гули сурхе ба гӯши хеш кардӣ,
Дили ҷандин ҷавонро реш кардӣ.
Надонам, ки ба ин ҳусну латофат,
Киро шоҳу киро дарвеш кардӣ!?

Ин то зебой ва ҳусни дилфиреб доштани дуҳтараке, ки дар гулбазм иштирок намудааст, васф гардидааст. Бояд қайд кард, ки чунин таронаҳо дар анъанаи «гулбазм» мавқеи хосса доранд. Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки баъзан чунин таронаҳо ба оғози ишқи ҷавонон сабаб гардидаанд. Яъне баъди шунидани чунин суханони зебо ҷавонон мафтуни яқдигар мешаванд. Аз ин рӯ, ин гурӯҳи таронаҳоро дар гулбазм, таронаҳои «оғози ишқ» номем, хато наҳоҳем кард.

Албатта баррасӣ ва таҳқиқи ҳамаи таронаҳои гулбазмиро, ки дар васфи ишқу ошиқӣ ва муҳаббат суруда шудаанд, имкони бештарро талаб мекунанд. Ин то ба тарики хулоса гуфтан мумкин аст, ки васфи ишқу муҳаббат дар таронаҳои гулбазм дар ҷои аввал меистад ва мавзӯҳои дигар дар заминай он ба вучӯд омадаанд.

Васфи домоду арӯс. То замони пайдо шудани анъанаи «гулбазм» дар васфи домод ва арӯс сурудҳои маҳсус аз қабили «Шаҳ муборак боде», «Гуларӯсак» ва гайра аз ҷониби наздиқон ва баъзе шахсони алоҳида суруда мешуданд. Ҳангоми таснифи сурудҳо муҳаққиқ Ф. Зехниева гурӯҳи маҳсуси сурудҳоро бо номи «Сурудҳои тавсифӣ» чудо намуда, онҳоро чунин шарҳ додааст: «Дар баробари хурсандибахш будани мазмун, дар бисёр сурудҳо хислат, кирдор ва ҳарактеру рафтори арӯсу домод тасвир ёфтааст. Дар натиҷаи гаштаю баргашта таъриф кардани арӯсу домод мазмуни як гӯрӯҳ сурудҳо тавсифӣ шудаанд» [8, с. 111].

Имрӯзҳо низ чунин сурудҳои тавсифӣ сароида мешаванд, аммо ин гуна таронаҳо аз ҷониби ҳунармандони қасбие, ки барои гузарондани ҷашни арӯсӣ даъват мешаванд, иҷро мегарданд. Баъзе шеърҳои шоирони муосир низ дар ҷашнҳои

² Киса – чайб.

намунаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ ва дар маҷмӯъ барои мукаммал гардонидани мазмуну муҳтавои Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ, саҳм гузорад.

Адабиёт

- Барномаи ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии ҳалқи тоҷик барои солҳои 2013-2020 [Матн]: Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 май соли 2012, №263 тасдиқ шудааст [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: www.adlia.tj
- Дар бораи фарҳанг [Матн]: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: www.mmk.tj
- Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ [Матн]. – Душанбе, 2013. – С. 11-12.
- Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик [Матн]: натиҷаи экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносии кормандони ПИТФИ дар соли 2015. Шумораи 1 / Мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва хулоса Д. Раҳимов; зери назари Ш. Комилзода. – Душанбе: Арҷанг, 2016. – 156 с.
- Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ [Матн] / Мураттибон: Д. Раҳимов, Н. Қличева, А. Зубайдов ва диг.; зери назари Ш. Комилзода. – Душанбе: Адиб, 2015. – 96 с. – Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.
- Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ [Матн] / Мураттибон: Д. Раҳимов, Н. Қличева, А. Зубайдов ва диг.; зери назари Ш. Комилзода. – Душанбе: Арҷанг, 2016. – 280 с. – Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Комилзода Ш.

ИЗУЧЕНИЕ И ЗАЩИТА НЕМАТЕРИАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ТАДЖИКИСТАНЕ

В исследовании на основе нормативно-правовых актов анализируется проблема изучения и защиты нематериального культурного наследия таджикского народа. В статье обобщены результаты внедрения государственных программ, научных тем и проектов по защите нематериального культурного наследия в Таджикистане.

Ключевые слова: нормативно-правовой акт, защита, наследие, нематериальная культура, Конвенция ЮНЕСКО, национальный каталог, экспедиция.

Komilzoda Sh.

STUDY AND SAFEGUARDING THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN TAJIKISTAN

In this exploration on the basis of legal acts author analyzes the problem of the study and safeguarding of the intangible cultural heritage of the Tajik people. The paper summarizes the results of the implementation of state programs, research topics and projects for the safeguarding of intangible cultural heritage in Tajikistan.

Keywords: legal act, safeguarding, intangible cultural heritage, UNESCO, Convention, National Inventory List, fieldwork.

ТДУ 8точик 2+379+008+37 тоҷик

Аминов А.

ТАҲЛИЛИ МАВЗӮИИ ТАРОНАҲОИ ГУЛБАЗМ

Дар ин пажӯҳии доир ба таронаҳои гулбазмӣ ва мазмуну мундариҷаи онҳо, ки дар ҷашни арӯсии тоҷикон баргузор мегардад, маълумот дода шудааст. Матнҳои таронаҳои гулбазмӣ ба гурӯҳ ва зергурӯҳҳо ҷудо ва мундариҷаи онҳо таҳлил гардидааст. Аз таҳлил бармеояд, ки мавзӯҳои ишқӣ-лирикӣ, ҳаҷвӣ-маишӣ ва васфи домоду арӯс дар таронаҳои гулбазмӣ мавқеи бештардоранд.

Калидвоҷсаҳо: мазмун, мундариҷа, гулбазм, тӯйи арӯсӣ, тарона, шеър, домод, арӯс.

Дар охири солҳои 1980-ум дар фарҳанги мардуми тоҷик бо номи «гулбазм» маҳфили шеърхонии ҷавонон ба вучуд омад, ки собиқае дар мусобиқаҳои ҳалқии байтбарак, мушоара ва муҳаммасхонӣ дошт. Гулбазм ҳамчун бахши адабию фарҳангӣ дар ҷашни арӯсӣ зуҳур кард ва дар солҳои 90-уми асри гузашта қарib тамоми ҷумҳуриро фаро гирифт, ҳатто дар байни тоҷикони Ӯзбекистон, ҳалқҳои ҳамсояи ӯзбеку қирғиз ҳам паҳн шуд. Ин мусобиқаи шеърдониву шеърхонӣ дар байни ҷавонон то ба имрӯз ҳам вучуд дорад.

Маҳфили гулбазм дар доҳили базми консертии ҷашни арӯсӣ ҷараён гирифта, аз ҷавонон маҳорати шеърдониву хозирҷавоӣ ва то як андоза эҷодкориро низ тақозо менамояд. Аз ин рӯ, бархе аз ҷавонон мекӯшанд, ки ҳангоми баргузории он беҳтарин ва аз ҷиҳати мазмуну мундариҷаи ғоявӣ таронаҳои ҷолибтарро истифода намоянд. Баъзе ҷавонон барои гулбазм маҳсус тайёрӣ мебинанд, китобҳоро ҷустуҷӯ карда, байту рубоиҳои табъи дилашонро ёфта, аз ёд мекунанд. Бархе дигар аз дӯстону рафиқонашон шеърҳои мувоғикро пурсида, навишта мегиранд ва аз бар мекунанд. Ҳатто аз наворҳои сабти тӯйҳои арӯсӣ, ки дар он гулбазм барпо шудааст, тамошо карда, байтҳои дилҳоҳро интиҳоб менамоянд. Ба ин сурат ҷараёни гузариш ё интиқоли намунаҳои фолклорӣ, ба вижа байту таронаҳои гулбазмӣ ба вуқӯъ меоянд.

Вобаста ба шароити баргузории ин падидай ҷолиб ва мавқеи истифодаи матнҳои он ҷавонон озодона шеърҳоро интиҳоб мекунанд. Яъне ҷанбаи таҳмилии ин ё он шеър дар гулбазм ба назар намерасад. Аз мазмuni матнҳо муайян кардан мумкин аст, ки таронаҳои гулбазм дар мавзӯҳои гуногун, ки ҳаёту фаъолияти ҷавононро дар бар мегиранд, эҷод шудаанд. Таронаҳои гулбазмро аз нигоҳи мазмуну мундариҷаи ғоявӣ ба чунин гурӯҳҳо ҷудо намудан мумкин аст:

1. Таронаҳои ишқӣ-лирикӣ.
2. Васфи домоду арӯс ва табрики онҳо.
3. Шеърҳои ҳаҷвӣ-маишӣ.
4. Муносабат ва таманиёти гӯяндагон ба яқдигар.

Илова ба ин мавзӯҳо баъзе байту таронаҳое ба назар мерасанд, ки дар васфи табиат, Ватан, модар ва ифтиҳор аз дехаву зодгоҳ гуфта шудаанд, аммо миқдори онҳо хеле кам мебошанд.

Таронаҳои ишқӣ-лирикӣ. Аз таҳлилу баррасии матнҳои гирдовардаамон муайян гардид, ки мавзӯҳои ишқу муҳабbat dar taronaҳoи гулbазmӣ dar choyi avval mestad. Созмондиҳандагони ин маҳфил дар ҳама минтаҳои баргузории гулбазм, асосан, ҷавонони синни 16-25сола буда, баъзан наврасони то 15-сола niz iштиrok mекунанд, kи онҳо, одатан, arӯs domodro bo xondani shеъre tabrik menamоянд.

Аз шаклҳои шеърӣ рубоӣ, тарона ва байт бештар истифода мегарданд. Маҳсусан, мазмунҳои лирикӣ дар қолиби рубоӣ ва дубайтиҳо бештар ифода ёфтаанд. Дар ин маврид фолклоршинос Д. Раҳимов дуруст ишора кардааст, ки: «мавзӯҳои ишқу муҳабbat nisbat ба digar mawzӯҳo дар janri ruboӣ mawkei muhimtar doшta, iшқi voқeии zaminӣ va tavъam bo masoili iҷtimoiy bāēn megardad. Эҳсоси latif, orzuxoi shirin, tavsiyi chomoli maъshuka, tasviri zəboi tabiatati atrof az muhimtarin darunmoyaҳo ruboиҳo iшқi ba shumor meravand» [8, c. 79].

Дар гулбазмҳо низ маҳз ҳамин тасвирҳои iшқi ба назар мерасанд. Аммо ин ҷо nisbatan taraணnumi muhabbatи maъshuka ба shakli ozod bāēn megardad. Zero digar guniҳo dар ҳaёti siёsivu iҷtimoiy va farhangӣ, gustariши padidaи ҷaҳoniшavӣ dар эҷodi asarҳoи folklorӣ niz taъsir rasonidaанд. Xudi ҷavonduxtaron niz dar muқoisasi ba pesh az istiқlol xele ozodan. Ҳatto қismi ziёdi onҳo imrӯzҳo novobasta az xuzuri xeshovandoni nazikashon misli avrupoiҳo ozodona raftor namuda, izxori muhabbat menamоянд, kи baroi taқvияti in guftaҳo ovardani chand namuna-ro bamavrid meshumorem:

Эй бачаи гулдода, гулут гули кас,
Ман зочаи ту не, ки гириям сари даст.
Ман «кола»¹ наменӯшам бо қадаҳи кас,
Ман дуҳtari бовиҷdonam ёрам як кас.

Ё худ:

Гулдастаи додагит дар rӯimolam,
Пажмурда шудай ба дарди дил менолам.
Мардумо меган: «ин гула парто бираوا»,
Аз соҳibi гул umedi bisёр doram.

Чуноне ки мебинем, дар ruboии avval duxtar ozodona dӯstoriashro ba kasi dигар баēn namuda, naфari guldodaro “bulxavas” meҳisobad. Аммо дар ruboии dувум duxtarak samimona dӯst doшtani shahsi guldoda va ba ū umedi bisёр doшtashro izxor kardaast. Noguftha namonad, kи дар ruboivu taronaҳoи ҳalқi kostaghiҳo dар vaznu қofia diда mешавand, kи mo az barrasii in masъala in ҷo хuddorӣ menamoeem.

Мавзӯҳои зermavzӯҳoи лириkie, kи paҳluҳoи iшқu muhabbatro faro meғiran, xele ziёdan. In ҷo ба ҷande az onҳo, kи дар maҳfili гулbазm mawkei dorand, iшora menamoeem.

- Tarannumi iшki pok:

Гule az dashti ёr omad ba dastam,
Ba būi гul chī shaydovu chī mastam.
Gaҳe bū meқunam, bar diда molam,
Ki dasstovizi ёr omad ba dastam.

- Shikояti oшиқон az bevaғogii яқdигар:

Ba dasstat гul didam, otash guman kardam,
Ba ёri bevaғo dil dodamu koru xato kardam.
«Iloҳo misli man oshiq shavӣ, dar iшқ darmonӣ,
Ba dashti nokase aftӣ, bisӯzӣ, kadri man donī».

¹ Koka-kola – navъe az nӯshokӣ

1. Таронаҳои ҳаҷвие, ки мухотаби муаяйн надоранд ва танҳо барои ҷалби дикқати саҳна гуфта мешаванд. Ин гуна ҳаҷвиёт мазмуни иҷтимоӣ доранд.

2. Абёти ҳазломези ошиқона дар васфи яқдигар (писарон ба ҳуҷтарон ва ё баръакс).

3. Ҳаҷви интиқодӣ ва таҳқиромез.

Ба ғурӯҳи якум танҳо таронаҳое дохил мешаванд, ки бидуни ғараз ба касе барои ҷалби тамошобинон ва тафсонидани анъанаи гулбазм гуфта мешаванд. Ин гуна таронаҳо ба проблемаҳои ҷамъияти даҳл доранд ва ҳадаф шахси муайян нест. Масалан:

Гулут гули тамаддун,
Давлат баровард қонун.

«Танзими оила кун!

Бачазоира кам кун!»

Дар матни ин тарона танҳо серфарзандии тоҷикон, ки баъзан боиси нобасомониҳои оилавӣ мегардад, боиси сарзаниш ва танқид қарор гирифтааст.

Дар як силсила таронаҳои ин баҳш, қисме аз ҷавонон ба хотири ба иззати нағси дигарон нарасидан хоккорона ҳудро камбағал, бепул, майзада нишон дода, мардумро меҳандонанд. Масъалаҳои камбағалӣ, бепулӣ, майзадагӣ ва амсоли инҳо низ аз зиндагии ҳаррӯзӣ мардум сарчашма мегирад. Чунончи:

На гулум на булбулум,
Ма як камбағали бепулум.

Ва ё:

Гул дар болои «нолшаш»⁶,
Ман як бачаи алкаш⁷.
Касера фора алкаш,
Рава, шина дар нолшаш.

Баҳши дуюми таронаҳои мазмуни ҳазлу шӯҳидошта, яъне суханҳои ҳазломез дар васфи яқдигар, қисми нисбатан мукаммали таронаҳои гулбазм ба ҳисоб мераванд. Зоро аксари иштирокчиён ҳангоми оғози қисмати танзу ҳаҷви яқдигар (гулдиҳанда ва гулгиранда) бо машварати ғурӯҳӣ ба саҳна мебароянд. Барои тасдиқ ва ҳамзамон оғаҳӣ пайдо намудани дигарон ҷанде аз онҳоро ҳамчун намуна аз рӯи ғаҳмиши хеш мазмунан таҳлил менамоем:

Гула додӣ, «дам бигир»,
«Живачкай»⁸ Вандам⁹ бигир.
Здачишда¹⁰ қанд бигир,
Тезтар бирав, зан бигир.

Дар таронаи зайл ҳуҷтар ба писар бо қиноя таъқид менамояд, ки аз пайи зангирий шавад. Дар мавриди ибораи «дам бигир» ҳамино гуфтанием, ки имрӯзҳо дар гуфтори ҷавонон ибораҳои фразеологии маҳсус мавҷуданд, ки ҷавонон ҳангоми сухбатҳои ҳазломези хеш онҳоро истифода мебаранд. Зоро мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки чунин луқмапартоиҳо, аз қабили «кошке сумкат мешидум, ки мара бардошта мебурдӣ», «бобота күштӣ», «ҷӣ меҳурӣ, иқа хушрӯӣ» ва гайра миёни ча-

⁶ Тамғаи автомашинаи шӯравӣ «ВАЗ 21-06» дар назар аст.

⁷ Алкаш – вожаи русӣ ба маъни майзада

⁸ Живачка – вожаи русии «живательная резинка» ба маъни сақиҷ.

⁹ Сақиҷе, ки бо акси ҳунарманди синамои Ҳолливуд – Ҷон Клод Вандам истехсол мешавад.

¹⁰ Здачи – вожаи русии «сдача» ба маъни бақия.

арӯсии имрӯза аз ҷониби ровии тӯй ва ё шахсоне, ки домоду арӯсро табрик менамоянд, ҳонда мешаванд. Чунончи:

Арӯсӣ мекунӣ, тӯят муборак,
Гули бишкуфтай рӯят муборак.
Камони душманат бишқаста бодо,
Камони ҳарду абрӯят муборак.

Мо ҳангоми таснифи таронаҳои гулбазм, ки дар асоси маводи гирдовардамон сурат гирифтааст, муайян намудем, ки миқдори таронаҳои дар висфи арӯсу домод эҷодгардиҳа хеле каманд. Мутобики мазмун ва объекти тавсиф чунин сурӯҳоро ба се зергуруҳ чудо намудаем:

а) Таронаҳое, ки танҳо дар висфи арӯс гуфта шудаанд:

Хонамон гулборонай,
Арӯс моҳи тобонай.

Ва ё:

Гулут гули ҷуворӣ,
Арӯси мо ғулворӣ.

Маълум аст, ки чунин таронаҳоро наздикини арӯс: аз қабили апаю ҳоҳар, аммаю ҳола ва дугонаҳояш меҳонанд ва бинобар ин дар онҳо танҳо арӯс висфи мегардад.

б) Таронаҳое, ки дар онҳо танҳо домод висф шудааст:

Гула додӣ, баргуш қанд,
Домоди мо қадбаланд.

Ё ин ки:

Гулам гули ангурай,
Домод бачаи зурай.

Чуноне ки ишора намудем, азбаски анъанаи гулбазм мусобиқаи шеърӣ аст, дар он баробари тавсифи арӯс, домод низ аз ҷониби наздиқонаш висф мегардад. Яъне тавсифгӯйӣ байни ҳешони арӯсу домод баъзан мисли мусобиқа мешавад. Инчунин таронаҳое мавҷуданд, ки дар онҳо танҳо арӯсу домод ҳарду паҳлӯи ҳам висф гардидаанд.

в) Сурӯҳо дар тавсифи домоду арӯс:

Гул дар болои «Мерседес»³,
Шаҳу арӯса гап нест.

Ё ин ки:

Гул дар болои «Лада»⁴,
Шаҳу арӯс как нада.⁵

Аз мушоҳидаҳо бармеояд, ки онҳо дар таронаҳо дар висфи арӯсу домод дар шакли шеърии байт эҷод гардида, дар ҳолатҳои гуногун ба вучуд омадаанд. Масалан, шахсоне, ки ин таронаҳоро меҳонанд, нисбатан қалонсоланд ва аз қабили дӯстон ё ҳешовандони наздики домоду арӯс мебошанд. Баъзан аз ҷониби ҷавонон

³ Мерседес – тамғаи автомашинаи истехсоли Германия

⁴ Лада – тамғаи автомашинаи истехсоли Русия

⁵ Как нада (как надо) – ибораи русӣ дар ин ҷо ба маъни «мувоғиқ ба яқдигар»

низ ин гуна таронаҳо хонда мешаванд. Вале онҳо ҳангоми ба хотирашон нарасидани ягон шеъри хуб, барои аз хичолат раҳо ёфтани чунин таронаҳоро меҳонанд. Баъзан ба хотири гарм кардани маҳфили гулбазм ва мағлуб нагардонидани гурӯҳ, чуноне ки дар боло зикр намудем, таронаҳои васфи домод ва ё арӯс кироат мегарданд. Наврасон низ гоҳ-гоҳ дар гулбазмҳо ширкат варзида бародар, хоҳар ва ё додмуду арӯсро тавъам висф менамоянд.

Ҳамин тариқ, метавон гуфт, ки таронаҳои тавсифии домоду арӯс низ дар ре пертуари ҷавонон дар контексти анъанаи гулбазм вучуд доранд. Мо ҳангоми таҳқиқоти майдонӣ дар ҷанд маросими ҷашни арӯсӣ ҳузур доштем, ки дар онҳо маҳфили гулбазм баргузор мегардид. Дар тамоми гулбазмҳо мушоҳид намудаем, ки арӯсу домод мавриди тавсифу ситоиш қарор гирифтаанд.

Тавсиф ва дуову таманни нек ба яқдигар. Висфи манзараву зебогҳои гуно- гуни табиат аз ҷумла: гул, булбул, манзараҳои дилфирибӣ баҳор, сарву ёсуман ва таманиниёти нек нисбат ба яқдигар яке аз баҳшҳои муҳими мундариҷаи ғоявии таронаҳои гулбазмӣ ба шумор мераванд. Агар таронаҳои висфи домоду арӯс миқдоран камтар бошанд, ин қисмат қарib 20 дарсади таронаҳои умумии гулбазмиро дар бар мегирад. Таронаҳои дар висфи домоду арӯс гуфташуда, аслан дар шакли байт буда, аз нигоҳи санъати шеърӣ содаанд, аммо қисми зиёди таронаҳои тараннуми табиат ва таманни яқдигар дар шакли рубойӣ, дубайтӣ ва байтҳои ба- ландмазмун гуфта шудаанд. Ҳатто баъзе аз онҳо аз эҷодиёти шоирони қасбӣ ба адабиёти шифоҳӣ роҳ ёфтаанд. Маҳз ҳамин паҳлу ва ҷиҳатҳои мавзӯъро ба инобат гирифта, ин гурӯҳро боз ба яқчанд зергурӯҳ ҷудо намудем:

1. Дар қатори дуҳтароне, ки озодона ва бе ибо аз наздиқонашон суханронӣ менамоянд, боз дӯшизагоне ҳастанд, ки аз волидайни хеш ибо мекунанд. Ва ин бои- си эҷод ва ба вучуд омадани ин қабил таронаҳо гардидаанд. Ҷунончи:

Табиат рӯзи гарму сард дорад,
Чаман гулҳои сурху зард дорад.

Ё худ:

Ба ту гул медиҳам ман ҳамчу хоҳар,
Мабар аз ман гумони бад, бародар.

2. Ҳамчун баҳши висфи домоду арӯс, дар ин ҷо низ барои он, ки шахси сухангӯро нодон нахисобанд ва инчунин гурӯҳашон мағлуб нагардад, аз таронаҳои висфи табиат ва таманни яқдигар истифода мебаранд:

Гул гуфт, ки ман мазҳаби динӣ дорам,
Ҳамроҳи Расул ҳамнишинӣ дорам.
Бӯjam зи Муҳаммад асту рангам зи Алӣ,
Ишқи Ҳасану меҳри Ҳусайнӣ дорам.

Ё ин ки:

Гул бувад розу ниёз,
Ишқ бувад сӯзу гудоз.
Ба шахси гулдиҳанда,
Мехоҳам умри дароз.

Бо мақсади дар дараҷаи аъло баргузор гардидаани маҳфили гулбазм, ва эҳти- ромӣ яқдигар ҷавонони дорои донишу маърифати баланд, аз ин қабил таронаҳо истифода мебаранд.

Илоҳо ҳурраму фарҳунда бошед,
Чу гул хандон, чу маҳ тобанд бошед.

Зи гулзори муҳаббат гул бичинед,
Руҳи зарди чудоиро набинед.

Баъзан аз ҷониби ҷавонони камсавод, вале боодоб чунин таронаҳо қироат мегарданд, ки мазмунҳои нисбатан хуб доранд ва аксарияташон иборат аз дуову таманно ба шахси гулдода мебошанд. Масалан:

Гулдодагӣ шод бошад,
Хонааш обод бошад.

Ё худ:

Гула додӣ ба умед,
Ба шумо баҳти сафед.

Ё ин ки:

Гула додӣ мулоим,
Садсола шав, илоҳим.

Ҳамин тариқ, агар мо ба муҳтавои асосии чунин таронаҳо назар афканем, мебинем, ки мавзӯи асосии таронаҳои тавсифи яқдигар бо образҳои унсурҳои табиат ифода ёфта, ба ошиқ ва ё маъшӯка тааллук доранд. Инчунин ба мушоҳид мера- сад, ки таронаҳои висфи тараннуми яқдигар ба ғайр аз шакли шеърӣ доштанашон дар мундариҷаи худ мазмунан навъи дигари фолклорӣ – дуоҳои хурдро фаро ги- рифтаанд. Ҷунончи, «Илоҳо ҳурраму фарҳунда бошӣ...», «...садсола шав илоҳим», «...ба шумо баҳти сафед» ва ғайра.

Мавзӯъҳои ҳаҷвӣ ва майшӣ дар гулбазмҳо. Зиндагии мардум, алалхусус, ҳалқи меҳнаткашро бидуни ҳазлу шӯҳӣ тасаввур кардан имконнозазир аст. Онҳо аз мушкилоти зиндагӣ, кору бори рафғи ҳастагии худ рӯй ба асарҳои ҳаҷвии фолклор меоранд ва бо ин роҳ ғаму гусса ва ташвиши рӯзгорро аз дӯши худ берун мениҳанд. Агар сабаби асосии эҷоди асарҳои ҳаҷвӣ ва ҳазлу шӯҳиомез аз як ҷиҳат тафреҳу дамгирӣ ва дил- хушии мардум бошад, аз ҷониби дигар, дар ҳама давру замон ноадолативу ноба- робарӣ ва бархе аз камбуҷҳои ҷомеа тавассути асарҳои ҳаҷвӣ зери тозиёнаи танқид қарор мегиранд. Ҷашни арӯсии тоҷиконро, ки ғояи асосиаш ҳурсандиву нишот аст, бидуни истифодаи асарҳои ҳаҷвию ҳазлнок тасаввур кардан имконнозазир аст. Дар ин ҳусус санъатшинос О. Л. Данскер чунин баён намудааст: «Ҳалқи тоҷик ҳазлро дӯст медорад. Ҳеч як сӯҳбат бе иҷрои сурудҳои ҳаҷвӣ, ки хандаро ба миён меоранд, анҷом намепазирад» [4, с. 196].

Бо вучуди дар ҷашни арӯсӣ мавҷуд будани сурудҳои маҳсуси мазмuni ҳаҷвӣ дошта, дар маҳфили анъанаи гулбазм низ як силсила таронаҳое эҷод гардидаанд, ки муҳтавои асосиашон ҳаҷву шӯҳӣ мебошад. Мо ҳангоми баррасии чу- нин таронаҳо ба ҳулоасе омадаем, ки қолаби таронаҳои гулбазм аз асарҳои ҳаҷвии дигар, яъне аз латифаву афсона ва руబоиву дубайтиҳои мазмuni ҳаҷвӣ дошта ба кулӣ фарқ доранд. Зоро давраи асосии эҷоди таронаҳои гулбазм давраи гузариш ба замони нав буда, ташбеҳу истиора бо оҳанги ҳазлу шӯҳӣ ва вобаста ба завку ис- теъдод, тафаккур ва донишу ҷаҳонбинии ҳамонвақтаи ҷавонони истифода гардида- анд.

Гулбазм мусобиқаи шеърдонӣ аст ва дар ҳар таронаи истифодашуда, ново- баста аз мазмuni ҳаҷвӣ муҳлисон гурӯҳҳои хешро бо ҳандаю кафкӯbihои бардавом дастгирӣ менамоянд. Шеърҳонии ҳар як иштирокчиро, агарчи шеъри ў каммазмун бошад ҳам, ҷонибдорӣ менамоянд.

Таронаҳои мазмuni ҳаҷву шӯҳӣ дошта аз нигоҳи мавзӯъ ба гурӯҳҳои зайл чудо мешаванд:

4. Данскер, О. Л. Музикальное культура таджиков [Текст]. – Душанбе: До-ниш, 1965.
5. Зеҳниева, Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон [Матн]. – Душанбе: До-ниш, 1978.
6. Зеҳниева, Ф. Маросимҳои тӯи арӯсии тоҷикон [Матн]. – Душанбе, 1991.
7. Кисляков, Н.А. Семья и брак у таджиков, по материалам конца XIX-начала XX века [Текст]. – М.: Изд-во АН СССР, 1959.
8. Раҳимов, Д. Фолклори тоҷик [Матн]. – Душанбе: Эҷод, 2009.
9. Салоҳов, Т., Сафаров О. Гулбазм [Матн]. – Душанбе: Маориф, 2006.
10. Ҷумъаев, Р. Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор [Матн]. – Душанбе, 2008.
11. Шарифова, М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷҷаҳон [Матн]. – Душанбе, 2005.

Аминов А.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СТИХОВ ГУЛБАЗМА

В этой статье речь идет о тематической классификации литературно-поэтического состязания *Гулбазм*, которая является одним из компонентов традиционного свадебного ритуала таджиков. Записанные тексты данного состязания были распределены на несколько групп и подгрупп. По результатам исследования автор выявляет, что главными участниками состязания *Гулбазм* являются молодёжь, поэтому в содержании стихов состязания основное место занимают лирические и юмористические темы.

Ключевые слова: содержание, состязание, *Гулбазм*, свадьба, песня, стихотворение, жених, невеста.

Aminov A.

THEMATIC ANALYSIS OF POEMS OF GULBAZM TRADITION

This article is dedicated to the thematic classification of the literary poetry contest, which is called as *Gulbazm*. It usually takes place in the context of wedding of Tajiks. Poetry materials of this competition were recorded by author during last years. According to theme and forms they are divided into several groups and subgroups. It was revealed that the main actors of the *Gulbazm* are youth, and therefore in the content of poems of *Gulbazm* tradition special place takes lyrical and humorous themes.

Keywords: content, contest, *Gulbazm*, wedding, folksong, poetry, groom, bride.

УДК 37 тоҷик +008+379+9 тоҷик

Ниёзова М.

ЧАНД СУХАН ДАР БОРАИ АНЪАНАИ МӮЙБОФӢ ВА НАВҲОИ ОН

Дар мақола дар бораи анъанаи суннатии мӯйбофии тоҷикон ва бовару эътиқод ба он маълумоти муҳтасар дода шудааст. Муаллиф усуљҳои имрӯзаи орошии мӯйро баррасӣ намуда, ҳуидор медиҳад, ки баъзе суннатҳои мӯйбофӣ дар ҳолати азбайнравӣ қарор доранд.

Калидсозиҳо: фарҳанг, тоҷикон, мӯйбофӣ, урғу одат, илму техника.

вонон хело серистеъмоланд. Ва ибораи «дам бигир», яъне истироҳату фароғат бикин яке аз онҳост. Аслан дар доҳили гулбазмҳо ҷунин тавсифу лукмапартоҳо, ки бо забони русӣ «комплимент» ном дорад, баъзан истифода мешаванд. Масалан:

Гулут гули сияҳгӯш,
«Қошои сиёҳат маро кушт».

Аз гӯяндагони асарҳои мардумӣ низ ҳамин «лукма»-ро дар шакли «Қошои сиёҳутда ғап нест, духтари хола»¹¹ сабт намудаем. Мақсад аз ин лукмапартоҳо ҳазлу шӯҳист, ки истифодаи ҷунин ифодаву ибораҳо дар доҳили таронаҳо боиси ҳандаи ҳозирин мегарданд.

Як силсила таронаҳои «Гулбазм» ба назар мерасанд, ки писаре ба духтар ва ё баръакс, қинояомез тавсияи зуд оиладор шуданро менамоянд, ки боиси ба вучуд омадани андешаҳои ҳандаомез ва танзу шӯҳӣ мегардад:

Гулут гули лағмонӣ,
Духта чаро нодонӣ?
Бо умеди очат нашав,
Имсолам бе шӯ мемонӣ!

Баробари ҷунин шеърҳои ҳазломез баъзан таронаҳое низ мавриди қиратанд, ки дар онҳо барои дар гулбазм баромад намудан ва ба қаси дигар изҳори муҳаббат карданашон, шахсони оиладор мавриди мазоҳ ва масхара қарор гирифтанд:

Гулут гули сомонӣ,
Бача шери майдонӣ.
Мадав паси духтаро,
Бо аз занат намонӣ!

Баръакс, дар барҳе аз таронаҳо ҳаҷвомези «гулбазм» худи шахсони оиладор баъди ба онҳо гул додан шӯҳиомез оиладор буданашонро икрор мешаванд, ки шоид сабабаш дар базми ҷашни арӯсии зайл ҳузур доштани ҳамсарон бошанд:

Гулут бӯи ҳуш дорад,
Духтар дилат ҷуш дорад.
Гапи ноҷо ғап назан,
Занам ҳамичадай¹² гӯш дорад.

Дар қатори онҳо духтарони оиладор ва ё дар фотиҳа буда низ ҷунин таронаҳои шӯҳиомезро қироат менамоянд:

Гулут буд гули мурут,
Эй бачаи хоболуд.
Ошро ҳӯрда, сер кардӣ,
Ман шӯ кардам, дер кардӣ.

Инҷунин таронаҳое низ ҳасатанд, ки ҷавонон ба тариқи шӯҳӣ онҳоро иҷро намуда дар онҳо суроғаи ҳеш ва ё ҷои мулоқотро муайян менамоянд. Ба андешаи мо агарҷанде дар саҳна ва дар назари аввал ба тариқи ҳазл гуфта шаванд ҳам, то як андоза асоси воқеӣ низ доранд, зеро ҳалқ бехуда нагуфтааст: «Дар ҳар шӯҳӣ заррае

¹¹ Пиров Фирӯз. дех. Бобоби Валӣ, н. Файзобод, с.т. 1984

¹² Ҳамичадай –дар ҳамин ҷо

ҳақиқат чой дорад» (тарҷума аз мақоли русӣ). Чуноне ки пажӯхиш событ месозад баъзан тавассути ҳамон нишониҳо воҳӯрӣ ва мулоқотҳо барпо мегарданд, ки ин ҷо мо ҷанде аз онҳоро ба риштаи таҳқиқ мекашем. Масалан:

Гула додӣ, ҳайронум,
Дар тӯйхона меҳмонум.
Аз адресом бипурсӣ,
Дар меднистут¹³ меҳонум.

Барои тасдиқ намудани гуфтаҳои боло накли гӯянда ва таронаи ҳаҷвие, ки боиси воҳӯрӣ ва барпо намудани оила гардидааст, мисол меорем: «Дар як тӯй дар «ЖД»¹⁴ гулбазм шид. Як дуҳтарак маъқул шиду гула додумша буромад ҳами шеъра хонд:

Гулут гули лубиё,
Худбандаку худкушо.
Агар маъқулут бошум,
Магазини «Мебелни» биё.

Ба як баҳона рафтум, магазин дар пеши хонашон будай. Қатиш шинос шидем. Но-муш Шабнам будай. Насиб будай, хонадор шидем, ҳай ҳози соҳиби ду фарзанд ши-дем»¹⁵. Ин гуна ҳодисаҳо, ки ҷавонон ба ҳамдигар дар гулбазм гул дода, изҳори мухаббат мекунанд ва пас аз он ба ҳам ошно гашта, оила барпо кардаанд, хеле зи-ёданд.

Як силсила таронаҳои ҳазломез низ ҳастанд, ки дар онҳо баҳс ва таърифи дучониба, яъне гурӯҳҳо байни ҳуд сабқат намуда, гурӯҳи ҳудро аз дигара什 болотар мөхисобанд:

Писар:

Гул дар болой Мерседес,
Бачаҳои мода гап нест.

Дуҳтар:

Гул дар болои лада,
Дуҳтарой Сарой «как нада»,

Дар таронаи дигар:

Гулут гули банана,
Гулбазм шидай анъана.
Ба дуҳтарой варзобӣ,
Даҳанотон накана.

Матни ин тарона событ менамояд, ки арӯс аз ноҳияи Варзоб ба дигар мин-тақа ба шавҳар баромада, дугонаҳои ў ин таронаро баҳри писарони ҳамон маҳал ҳонда, аз ҳусун ҷамоли ҳуд ифтиҳор кардаанд. Дар таронаи дигар писаре шояд до-нишҷӯ аст, ё ин ки меҳмон аз дигар минтақаи ҷумҳурӣ, ки ҳазломез талаби бурдани яке аз дуҳтарони ноҳияи Ҳисорро кардааст:

Гул дар болои ҷанор,
Ҷанора буридан даркор.
Ай дуҳтарои Ҳисор,
Якташа бурдан даркор.

¹³ Меднистут – манзури гӯянда Донишгоҳи тиббӣ аст.

¹⁴ ЖД – Железнодорожный вокзал, саристоҳи роҳи оҳан дар назар аст.

¹⁵ Ҳафизов А. дех. Бобои Вали, н. Файзобод, с.т. 1984

Тавре ки дар фавқ ишора намудем, баҳши мукаммал ва сермаҳсултарини анъанаи гулбазм маҳз таронаҳои мазмуни ҳаҷвӣ дошта мебошанд. Аз намунаҳои дар боло овардашуда баравъяло ба мушоҳида мерасад, ки дар ин қабил таронаҳо низ ишку муҳаббат таҷассум ёфтааст, аммо онҳо ҷомаи ҳаҷву шӯҳиро ба бар намуда-анд, ки хело гуворо ва шуниданибонд. Агар мазмуни таронаҳои пайдарпай иҷро кардаи дуҳтарону ҷавонписаронро таҳлил намоем, ба як муколамаи комил табдил мейбад.

Қисми дигари гулбазмҳои ҳусусияти ҳаҷвӣ доштаро таронаҳо бо оҳанги танқиду таҳқиқ ташкил медиҳанд. Ин гуна таронаҳо аслан солҳои нобасомониҳо эҷод гардидаанд. Аз баррасии онҳо бармеояд, ки як замоне истифодаи ин қабил таронаҳо бо сабаби паст будани сатҳи дониш аҳлоқи баъзе ҷавонон ҳамчун шӯҳӣ қабул шуда будаанд. Аммо баъдтар, чун сулҳу субот пойдор гашт ва сатҳи зиндагии мардум боло рафтан гирифт оҳиста-оҳиста ҷавонон аз истифодаи ин қабил таронаҳо худдорӣ намуданд. Метавон гуфт, ки истифодаи ин гуна таронаҳо боиси ҷангу ҳарҳашаҳо гардида буд ва яке аз сабабҳои маҳдуд гардидаан гулбазм низ истифодаи ҳамин қабил таронаҳо мебошад.

Ҷиҳати тақвияти ин андеша мо ҷанде аз онҳоро ин ҷо мисол биорем, зоро аз як ҷиҳат кори тадқиқотии мо тамоми ҷанбаҳои анъанаи гулбазмро фаро гирад, аз ҷониби дигар ин қабил таронаҳо низ маҳсули эҷоди мардум мебошанд.

Гулут гули лубиё,
Худут ранги ҷуғиё.

Гулут гули ҳурмо,
Худут ранги ҳари мо.

Гулут гули мачалка,
Худут ранги афчарка.

Ин ҷо аён аст, ки иштирокчиёни маҳфили «гулбазм» нисбат ба яқдигар таҳқиromez сухан гуфтаанд, ҳатто онҳо яқдигарро ба ҳайвонҳои гуногун шабҳо до-даанд, ки аз рӯи одоб нест ва аз бесаводӣ ва бемаърифатии баъзе ҷавонон дарак медиҳад.

Истифодаи сухани дурушту дагал дар ҷунин ҷашиҳои ҳурсандӣ, алалхусус, ҷашини арӯсӣ аз рӯи одоб нест ва яқинан яке аз сабабҳои асосии имрӯзҳо худдорӣ намудан аз гузаронидани маҳфили гулбазм дар ҷашиҳои арӯсӣ маҳз ҳамин ҷиҳати масъала мебошад. Аз рӯи мушоҳидаи мо, ҳамчунин накли мардум, бо вучуди ба-ланд шудани маърифати ҷавонон, имрӯзҳо низ бархе аз онҳо бо иллати маатӣ ва ё қасдан ҷунин таронаҳоро қироат мекунанд, ки на танҳо боиси ба анҷом расидани маҳфили гулбазм, балки баъзан сабабгори ҷамъбасти ҷаши арӯсӣ низ мегарданд. Дар таронаҳои «гулбазм» ҷавоҳрои гуногуни бегона роҳ ёфта, фаровон истифода гардидаанд, ки онҳо сабабҳои ҳудро доранд ва рӯзгору ҳаёти ҷавонони имрӯзаро инъикос менамоянд.

Адабиёт

1. Аминов, А. Гулбазм ҳамчун падидай иҷтимоӣ-фарҳангии солҳои 90-уми асри гузашта [Матн] // Ваҳдати миллӣ ва инъикоси он дар фолклори тоҷик: Маҷмӯаи гузоришҳои конференсияи илмӣ. – Душанбе: Деваштич, 2007.
2. Амонов, Р. Лирикаи ҳалқи тоҷик [Матн]. – Душанбе: Дониш, 1968.
3. Аюбзода, С. Гулбазм [Матн]. – Душанбе: Ирфон, 2003.

намекунанд. Тибқи мушоҳидаҳо на танҳо занҳои ҷавон балқӣ модарони синнашон аз 50-сола боло ҳам ҳамин тарз, яъне мӯяшонро нобофта рӯймол мебанданд. Пас кучо шуд он анъанаву суннатҳои аҷдодии мо, ки модарони мо ба мо мерос гузашта буданд?

Ин ҳолат хеле ташвишовар буда, аз як тараф, насли ҷавони имрӯза суннату анъанаҳои аҷдодиро ба ояндагон интиқол дода наметавонанд, аз тарафи дигар, гумон меравад пас аз даҳсолаҳо ин анъанаву суннатҳо побарҷо боқӣ бимонанд. Анъанаи бастани сатр бояд бештар боифтани занону духтарони тоҷикро инъикос намояд, вали мутаассифона, ин падиде анъанаҳои аҷдодиамонро дар мисоли бофтани мӯй, ки модаронамон то ба мо оварда расонидаанд, аз байн бурда истодааст.

Солҳои охир барои эҳё намудани ҷунин суннати қадими тоҷикон дар ҷумхурӣ корҳои таблиғотӣ анҷом шуда истодааст. Яке аз ҷунин корҳо ташкили фестивали «Чакомаи гесӯ» аз ҷониби Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Фестивали мазкур аввал дар ноҳия ва вилоятҳои алоҳидаи ҷумхурӣ гузаронда шуда, баъдан давраи ҷамъбастии он бо иштироки Президенти қиҷвар мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар шаҳри Душанбе баргузор гардид, ки барои рушду эҳёи ин анъанаи бофтани ва дароз кардани мӯй такони ҷиддие баҳшид. Баргузории ҷунин фестивалу озмунҳо барои аз байн нарафтани суннатҳои қадими мӯйбофӣ ва ороиши занони тоҷик ва ташвиқу тарғиби онҳо мусоидат менамояд. Ҷуноне ки ба ҳамагон маълум аст, бо пешрафти ҷомеа эҳёи технологияҳои замонавӣ баъзе суннатҳои қадимаи мо, ки аз гузаштагонамон ба мо ҳамчун мероси фарҳанги ғайримоддӣ боқӣ модааст, дар арафаи нестшавӣ қарор доранд ва ками андар ками онҳо дар минтақаҳои гуногун ба таври маҳдуд пойбарҷо мондаанд. Ҷунин вазъият албатта нисбат ба фарҳанги моддӣ ва ғайримоддии тоҷикон (дар мисоли бофтани мӯй) ҳатари ҷиддиест.

Гарчанде дар қатори дигар мамлакатҳо Тоҷикистон низ дар арсаи ҷаҳонишавӣ қарор дорад, мардуми тоҷик дар тамоми ҷумхурӣ бояд кӯшиш намоянд, ки урғу одатҳои суннатӣ ва анъанаҳои аҷдодони хешро, ки тӯли ҳазорсолаҳо аз насл ба насл ба мо омада расидааст, ҳифз намуда, ба насли оянда ҳамчун мероси бою ғании фарҳангӣ интиқол диханд.

Адабиёт

1. Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик [Матн]. – Душанбе, 2015. – Ч. 1.
2. Мӯ [Матн] // Фарҳанги забони тоҷикӣ. – М.: Сов. энциклопедия, 1969. – Ч. 1. – С.807.
3. Мӯ [Матн] // Энциклопедия советии тоҷик. – Душанбе: СИЭСТ, 1984. – Ч.5.– С.21.
4. Нева, Е. «Узелки» в волосах, или накосные украшения женщин Центральной Азии [Текст] // Мероси ниёғон. – 2015.
5. Раҳимов, Д. Дар бораи баъзе шугунҳои тоҷикӣ [Матн]. – Душанбе: Сино, 2003. – С. 58-65.
6. Турсунова, Т. Суннати мӯйбофии мардуми тоҷик [Матн] // Номаи пажӯҳишгоҳ. – 2006. – №13-14.
7. Ҳамиджанова, М. А. Материальная культура матчинцев [Текст]. – Душанбе: До-ниш, 1974.

Мӯйбофӣ як ҷузъи таркибии ороиши мӯй ба шумор меравад, ки миёни занону духтарони тоҷик аз замонҳои қадим то ба имрӯз вобаста ба минтақа ва шароиту муҳит ҳамчун ҳунари анъанавӣ маъмул гардидааст. Ҳамин аст, ки дар тӯли таъриҳи миёни бонувони тоҷик шаклу навъҳои гуногуни мӯйбофӣ ба вучуд омадааст. Тарзҳои бофтани мӯй ба ранг, зичиву тунуқӣ, дарозиву кутоҳии мӯй, инҷунин синну соли ҷавондухтарону занон вобаста аст. Дар гузашта мӯйро, асосан, ҳуди занон дар ҳона мебофтанд. Ба ғайр аз ин, шаҳсони маҳсусе низ буданд, ки ин амалро бо маҳорати баланд иҷро менамуданд, ки онҳо миёни мардум бо номҳои *машишота*, *мӯйбоф* ё *мӯйтироӣ* машҳур буданд. Яъне ҳамчун ҳунармандони қасбии имрӯза дар гузашта низ шаҳсоне мавҷуд буданд ва ба ороиши рӯю муй машғул будаанд, ки байти машҳури Ҳоча Ҳофизи Шерозӣ далели ин гуфтаҳост:

Тори зулфатро ҷудо машишота гар аз шона кард,
Дасти он машишота мебояд ҷудо аз шона кард.

Маъмулан мӯйҳои духтаронро модаронашон оро медиҳанд. Онҳо ҳангоми бофтани мӯйи духтаракон аз ҳар ғуна усули вобаста ба завқ – майдабофӣ, як қокул, ду қокул, ки аксаран мувоғиқи синну сол ва либоси мактабӣ мебошад, онро оро медоданд. Дар аксари маврид бофтани мӯй аз тарафи ҳоҳарон ва дугонаҳо низ ба назар мерасад.

Дар китоби “Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик” вобаста ба навъҳои ороиши мӯй ҷунин маълумоти умумӣ оварда шудааст: «пилтаи мӯй, пӯпаки мӯй, мӯйи бепилта, қокули пушти сар, қокули пешонӣ, теппакоул, ҷамолак, зулф, қаҷак, қокулча, ростак, дукоул, боғти роста, боғти ҷаппа, себоғ, боғти яққабата, боғти дуқабата, боғти сеқабата, чилқоул, қушбоғӣ, қилмӯй, бирешиммӯй, мӯйи бечон, ҳомбоғӣ, пухтабоғӣ, занҷирбоғ, нимбоғ, боғти нимпухта ва нимҳом, майдабоғӣ, сарбоғони арӯс, мӯйи кулӯла, мӯйбурӣ, мӯйи обӣ, мӯйи хокӣ ва ғайра» [1, с.663].

Ҷуноне ки маълум аст, вобаста ба таъриҳи фарҳанги суннатии тоҷикон бофтани мӯй, дароз кардан ва ороишӣ он асосан ҳоси занҳо мебошад. Ҳар як зан ва модари тоҷик орзу ва шавқу ҳаваси дароз кардану оро додани мӯйи сари духтарашро дорад. Бинобар ин, модарон аз ҳурдсолӣ ба парвариш ва нигоҳубини мӯйи онҳо машғул мешаванд. Агар кӯдак каммӯй ва ё мӯйи сари тунук дошта бошад, барои ҳуб ва ғафс шуданаш, якчанд маротиба мӯйи сари ӯро метарошанд. Духтаракони ҷавон аз наврасӣ ба бофтани мӯй шавқу ҳавас пайдо намуда, бо ҳар ғуна маводи ороишӣ, ба мисли *тилик*, *ҷамолак*, *қокул* ва бандҳои маҳсус мӯйҳои ҳудро оро медиҳанд. Ҳамин тарик кӯшиш менамоянд, то дароз ва зебо шудан аз мӯйи ҳуд ҳуб муроқибат қунанд.

Дар ҳакиқат, мӯйи дарози бофта, зеби ҷавондухтарон аст. Асосан, аз замонҳои қадим духтарони мӯйдароз дар деҳот нисбат ба шаҳрҷоҳо бештар ба назар мерасиданд. Дароз кардани мӯй аз тарзи тарбият ва дар қадом муҳит зиндагӣ кардани духтарон низ вобаста аст. Духтарони деҳот дар муҳити нисбатан суннатӣ, яъне зери назари падару модар ва модаркалонашон ва инҷунин бо таъсири бовару ҷӯтиқодҳо ба воя расида, аз бурида кӯтоҳ намудани мӯяшон ҳуддорӣ менамоянд. Аммо дар шаҳр ин масъала каме дигар буда, занону духтарони шаҳрӣ нисбат ба занону духтарони деҳот имкониятҳои зиёд доранд ва дар муҳити озод зиндагӣ меқунанд. Онҳо бо таъсири муҳит ва омилҳои дигар бештар ороиши муйи ҳудро дар бурида кӯтоҳ намудан дониста, аз роҳу усулҳои замонавӣ истифода мебаранд. Дар шароити имрӯза бо пешрафти замон ва технология тарзу усули ороиши мӯй барои ҷавондухтарон басо васеъ гардидааст. Ҳар як зан ва ё ҷавондухтар метавонад вобаста ба имконияташ аз асбобҳои маҳсуси ороиши мӯй ва тарикӣ шабакаи интернетӣ ба таври васеъ истифода намояд. Ҷунин таъсиргузорӣ ва пешрафти босуръати тех-

никӣ боиси азбайнравии суннати муйбофии тоҷикон гардида истодааст. Аз ин лиҳоз, ҷиҳати аз байн нарафтани анъанаву суннатҳои миллии хеш зарур донистем, то дар бораи чанде аз усулҳои ороиш ва бофтани муйи қадими тоҷикон маълумот дидҳем:

Пичабофи – ин навъи ороиши мӯй аслан дар духтаракони хурдсол ва наврас дига мешавад. Ба хотире, ки дар хурдӣ ва наврасӣ мӯйи духтарон ҳоло хеле кам ва кӯтоҳ аст, модарон маҷбуранд барои тез кушода нашудани мӯйи бофтаашон аз ин тарзи бофтани мӯй истифода кунанд. Инчунин ин намуди ороиши мӯй факат ба қудакон ва наврасон зебанда аст. Ҷавондухтарон ин тарзи ороишро истифода намекунанд. Чуноне ки дар боло зикр намудем, ҳар як синну сол ба ҳуд тарзу намудҳои ороиши мӯйро дорад.

Вобаста ба ин мавзӯй М. А. Ҳомидҷонова зимни таҳқиқоти ҳуд чунин ибрози ақида намудааст: «духтарчаҳои 5-6 соларо аз пешонӣ то болои гӯш ду кокули борик пича бофта, сипас кокулҳоро аз пушти сар мебофтанд» [7, с.145].

Майдабофи - ин навъи ороиш хоси мӯйи духтаракони наврас ва ҷавондухтарон мебошад. Дар замони гузашта, ҳусусан дар деҳот барои бофтани чунин тарз мӯйро тоза шуста, равғани растани ё равғани ғов ки бо «ҷарми сар» маъмул буд, ба мӯйи ҳуд молида, вобаста ба ғафсии мӯй онро майдабофи мекарданд. Имрӯзҳо бошад, занон аз шампун ва равғанҳои ҳусуси замонавие, ки барои мулоим намудани мӯй омода карда мешаванд истифода менамоянд.

Инчунин М. А. Ҳомидҷонова доир ба ин мавзӯй чунин қайд намудааст: «Духтарон аз болои гӯш ду кокул мебофтанд, ки пешак ва аз пушти сар аз 2 то 6 кокули дигар мебофтанд. Шумораи кокулҳо аз зичии мӯйи вобастагӣ дошт. Ин намуди ороиш то шавҳар кардани духтарон мемонд ва пас аз шавҳар кардан мӯйи онҳоро ба ду кокул/мела мебофтанд. Ин тарзи бофт то охири умри онҳо бокӣ мемонд» [7, с.145].

Чуноне аз мушоҳидаҳо маълум аст мӯйи боftai духтарoni ба балогатрасида нисбат ба наврасон фарқ дорад. Духтарони сину солашон 15-20-сола ва аз он болотар мӯйҳояшонро бо тарзҳои гуногун мебофтанд. Наварӯson баъди шавҳар кардан мӯйҳои ҳудро дуқабата ё сеқабата ва пас аз издиҷоҷ ҷакқабата, пас он ки соҳиби писар шаванду тӯйи хатнасур кунанд, ду кокули чаппа ва пас аз хонадор кардани фарзанд ду кокули роста мебофтанд. Майдабoфи ба дарозии мӯй низ вобастагӣ дорад.

Чилбоф – як навъи ҳусуси бофтани мӯест, ки бояд духтаракон ҳатман ҷилто кокул бофанд. Аммо ин шумора рамзӣ буда, миқдори нисбатан зиёдбоftai мӯйро, ки на ҳама вақт аз 40 адад иборат аст, миёни мардум чилбоф мегуянд. Табиист, ки барои ин миқдор ҳатман мӯйи ғафс лозим аст. Инчунин дар баъзе оилаҳои тоҷик духтаракони қадраси мӯйдароз байни яқдигар мусобика менамоянд, ки кокулони қадомӣ зиёдтар боfta мешавад. Чилбоф хоси духтаракони наврас буда, аслан онро дар рӯзҳои ҷашни маросимҳои ҳурсандӣ мебофтанд.

Морбофак – ин навъи ороиши мӯйро духтарakoni nаврас ва баъзан ҷавондухтарon истиfoda мекunand. Tarzi boftani in navъi oroiš nisbatan dīgar navъi boftan fark dorad. Agar boroi boftani pichabofak, mайдabofay va umuman boftani mӯy – mӯyro ba se қisim taқsim namoyand, boroi boftani in navъi oroiš mӯyro ba chor қisim taқsim menamoyand. In namudi oroiš xele zebu buda, na xar kāz az uhdai boftani in namudi oroiš baromada metavonad. Zoro in tarzi oroiš aslan ba mo az avrupo guzashtha ast va solxoi oixir in tarzi boftro dar mӯy духтарoni 15-20 - sola xele ziёd duchor mешавem.

Дурабата (дуравата дар лаҳҷаҳо) – ин навъи ороиш ва боftani mӯy niz zebi nаврасон ва ҷавондухтарon ast. Az sababe, ki mӯyи баъze духтарон ғафс ast, boroi zebi va jacluxt omadani қatori mӯyҳoи boftashuda, onro durabata mebofand. Инчунин ин navъi oroiš az zavku salika bofanدا va soҳibti mӯy vobasta ast. Aslan

ин навъи ороишро ҷавондухтарon dar ҷашни maъrakaҳo ба хотире зeboy ҳa фарқӣ ят доштани навъи ороишашон az ҳamdigar mebofanد.

Тошкентча – ин навъи ороishi mӯy dar давраҳои peshtar, асосан, dar ҷavонduхтарon diда mешud. Imrӯz in navъi oroiš bo nomi digar vuchud dorad, ki beshtar dar oroiши mӯy nаврасон dida mешавad. Baroi in tarzi oroiš mӯy sarpo ба du taқsim namuda, boftanro az du chakkai pesh sar mekunand va oxiри mӯyro bo ҷamolak, kokul, pilik, lenta va g. makhkam mekunand. In tarzi oroiš aslan xosi водии Ҳисор буд. (Toшkentcha nom giyiftani in tarzi bofti mӯy shoad tақlid ба tarzi bofti духтарoni Toшkandӣ boшад. N.M.).

Нобофта – яъне қushoda, ин навъи ороиш dar давраҳоi гузашта, ҳususان dar miёni занон va духтарoni deҳot ба назар намерасид. Zoro mutobiки бовару эътиқоди баъзе mintaқaҳoи Toҷikiston faqat занҳoи azodor mӯy ҳudro қushoda memondand. Az sababe, ki ҳamai koru bori puxtu paz va rӯbучини xona vaziifa modaron va духтарon, ast, ba ҳamin хотир mӯy sari onҳo boyd ҳama vaqt bofta va ҷamъ boшad. Инчунин guftan mumkin ast, ki boftani mӯy niz яke az vaziifaҳoи muхими занҳo mебошад. Vale dar замони ҳozir na tanҳo dar shaҳrҳo, balқi dar deҳot ҳam қoindaҳoи in vaziifa va бовару эътиқodhoe, ki гузashtagoni mo nisbat ba boftan va nigoҳubini mӯy doшtand riоя karda nameshavad. Na tanҳo ҷavonduхтарon, balқi modaroni ҷavon niz in қoindaҳo ба tavri boyd shoad riоя namekunand va beshvari vaqt mӯyҳoи ҳudro қushoda meguzorand, ki in raftori onҳo boisi az bain raftani sunnatҳoи қadimaи aҷdodii mo megarداد.

Imrӯz bo peshraftu тарақиёti ҷamъiyat roҳu usul va tarzi oroišu nigoҳubini mӯy niz botadrič тараққi karda istodaast. Imkoniyatҳo, ki imrӯz mo boroi oroiš va nigoҳubini mӯy dorem, dar замони гузашта modaron va bibiҳoи mo nadosh tand. Onҳo bo sobunҳo odđi va равғanҳo tаbiy mӯy ҳudro shusta, nigoҳubin mекарданd. Tarzi oroiš istisno dar marosimҳoи motam va занҳo azodor, dar баъze mintaқaҳo faqat bo rohi boftan vuchud doшt. Ammo onҳo anъanavu sunnatҳoи aҷdodi amonro ba tavri boyd shoad riоя karda, to ba даврони mo oварда расониданд. Dar замони ҳozir баъze ҷavonduхтарon va занҳo faъoli mo imkoniyati ҳazorҳo tarzu usuli nigoҳubin va oroiši mӯyro dorand, vale az chi boшad, ki oroišu tanҳo dar buriда kӯtoҳ karдан va ё қushoda guzoшtani mӯy ҳud medonand.

Хулоса чуноне аз sar查maҳo маъlum ast, dar гузashtha духтарoni sinu solashon 15-20-sola va aз on bolotar mӯyҳoyaшonro bo tарzҳoи гуногун mебoftand. Наварӯson баъdi шавҳar karдан mӯyҳoи ҳudro duқabata ё seқabata va pas aз izdiҷoҷ ҷakқabata, pas on kи soҳibti pisar шавандu tӯйi хatnasur kунанд, du kокули чаппа va pas aз хonador kardani farzand du kокули rостa mебoftand. Boyd як chizro ba назар гирem, ki набояд peshrafti ҷamъiyat on бовару эътиқod va расму oinҳoи гузashtagoni moro, ki az nasl ba nasl интиқol meёbad va to ba imrӯz dar баъze mintaқaҳo boқi мондаast, az bain барад.

Яке az sababҳoи az bain raftani in sunnatи aҷdodӣ peshrawi чomea va тарақiёti ilmu техника boшad, az тaraфи dигar қismatе az занҳoи mo az nadoništani фарҳанги ҳud va ё фарҳанги давлатҳoи Шарқу Farb ба onҳo noogoҳona tақlid namuda, oroiши mӯy ҳudro dar buriда kӯtoҳ namudan va ё bastani rӯymolҳo ba tavri turkivu arabi, bo nomi “satr” мебинand. Albatta modarkalonu modaroni mo dar гузashtha rӯymol mебastand, vale na ба tavri tақlid ба ягон давлати horic, balқi тоҷikona. Яке az sababҳoи az bain raftani mӯybofi niz dar ana ҳamai bastani satrҳo mебoшад, ki занону духтарon mӯy ҳudro nobofta kулula karda, сипас rӯymolҳoи ҳudro mебанданд. Baъzан dar bastani satr занҳo beхунарии ҳudro niz niшon медиҳанд, яъne mушоҳidaҳo niшon медиҳад, ki қismatе az занону духтарone, ki dar sar satr dorand ҳatто mӯyҳoyaшonro шона ҳam

нохияҳои Дангара, Ховалинг (2002), нохияҳои Ҳамадонӣ, Ҳурсон (2008), нохияи Бобоҷон Ғафуров (осорхонаҳои «Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «20-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон») (2011) ташкил шуданд.

Дар даврони истиқлол навъи дигари осорхонаҳо – **«осорхона-мамнуъгоҳҳо»** таъсис ёфтанд. Мутобиқи моддаи 4-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи осорхонаҳо ва фонди осорхонаҳо»: «Осорхона-мамнуъгоҳ намуди маҳсуси осорхона мебошад, ки дар ҳудуди объектҳои мероси таърихи фарҳангии ба мамнуъгоҳи таърихи фарҳангӣ мансуб буда ва манзараҳои табиии ба онҳо алоқаманд таъсис дода мешавад. Дар мавриди зарурӣ дар ҳудуди чунин мамнуъгоҳ истеҳсолоти анъанавӣ ва дигар намуди фаъолият тибқи оинномаи он амалӣ карда мешавад. Осорхона-мамнуъгоҳ тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳудуди ҳуд ҳифзи объектҳои мероси таърихи фарҳангӣ ва дастрасии шаҳрвандонро ба онҳо таъмин менамояд, нигоҳдорӣ, омӯзиш ва тарғиби объектҳои зикршударо ба роҳ мемонад, инчунин барои ҳифзи табиат ва туризм шароит фароҳам меорад» [1]. Дар Тоҷикистон соли 2000 Мамнуъгоҳи таърихиву бостоншиносии Саразм, соли 2002 Мамнуъгоҳи таърихиву фарҳангии Ҳулбук, соли 2006 дар заминаи «Осорхонаи 2700-солагии Кӯлоб», «Осорхонаи мероси ҳаттӣ ва адабии Мир Сайд Алии Ҳамадонӣ» ва «Осорхонаи ёдгории адабии Сайдалӣ Вализода» Муҷтамаи ҷумҳуриявии осорхонаҳои Кӯлоб, ба фаъолият шурӯъ карданд. Соли 2007 Muassisaи давлатии «Осорхона-мамнуъгоҳи ҷумҳуриявии Дангара» ва соли 2008 Muassisaи давлатии «Муҷтамаи ҷумҳуриявии таърихиву фарҳангии Панҷруд» дарҳои ҳудро ба рӯи тамошобинон боз намуданд.

Бо мақсади абадигардонии хотираи олими барҷаста, ҳодими давлативу ҷамъияти, Қаҳрамони Тоҷикистон, академик Бобоҷон Ғафуров тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 17 апрели соли 1998 дар нохияи Бобоҷон Ғафуров «Осорхонаи ҷумҳуриявии академик Бобоҷон Ғафуров» таъсис ёфт [5]. Дар се толори Осорхона нигораҳо, асноди бойгонӣ, суратҳо ва мероси илмии академик Бобоҷон Ғафуров ба маъраз гузашта шуд.

7 сентябри соли 2001 Осорхонаи миллии бостонии Тоҷикистон ба фаъолият шурӯъ кард. Дар маросими ифтиҳои Осорхонаи мазкур Асосгузори сулҳ ва Ваҳдати милли – Пешвои миллиат Эмомалӣ Раҳмон ёдрас шуд, ки «Дар Осорхона бехтарин бозёфтҳои бостоншиносон аз тамоми минтақаҳои ҷумҳурӣ гирд оварда шудаанд, ки аз ҷамъияти ибтидой то асрҳои миёнаро фаро мегиранд. Иддае аз онҳо ба сифати шоҳкориҳои башарӣ шинохта шудаанд, ки мислашон дар дунё дида намешаванд ва бозгӯе аз таърихи мардуми маҳз сарзамини мо мебошанд. Ин ёдгориҳо аз Саразму Ховалинг, Тахти Сангину Ачинатеппа, Шаҳристону Истаравшан, Панҷакенту Ҳулбук, Бадаҳшону Ҳисор, Зарафшону Раҷт бо заҳмати ҷандин насли олимони бостоншинос ба даст омада, аз маданияти моддиву маънавии гузаштагони мо ва саҳми онҳо ба тамаддуни умумибашарӣ гувоҳӣ медиҳанд» [4].

Дар даврони истиқлол **ҳона-осорхонаҳои «Мубораки Ваҳонӣ»** (1993), **«Шоҳи Мардон»** (1995) ва **«Шоҳқамбари Офтоб»** (1996) дар нохияи Ишкошим, **«Ширињоҳ Шоҳтемур»** (1999), **«Моёнҷоҳ Назаршоев»** (1999) ва **«Носири Ҳусрав»** (2003) дар нохияи Шугнон, **«Ғуломҳайдар Ғуломалиев»** (2007) дар нохияи Рушон, **«Эргашбой»** (1994) дар шаҳри Ҳуҷанд, **«Абдуғаффор Самадов»** (1996), **«Содикҷон Мирмуҳсинов»** (2007) дар нохияи Ҷаббор Расулов, **«Файзулло Ансорӣ»** (1991), **«Муродулло Шерализода»** (1993), **«Лоиқ Шералий»**, **«Эгамбердӣ Ёқубов»** (2010) дар нохияи Панҷакент, **«Яҳӯ Мирғозилов»** (2009) дар нохияи Деваштич таъсис ёфтанд.

Дар Маҷмааи Қасри «Арбоб» ду осорхонаи нави таъриҳӣ: **«20-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон»** ва **«Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон»** таъсис ёфтанд, ки ашё ва коллексияҳои ба намоиш гузаштаи онҳо

Ниязова М.

НЕСКОЛЬКО СЛОВ О ТРАДИЦИИ И ВИДОВ ПЛЕТЕНИЯ ВОЛОС

В статье рассматриваются вопросы традиции плетения волос и народных поверий в культуре таджиков. Автор также затрагивает проблему культуры плетения волос на современном этапе и вопросы сохранения народных традиций, приводя в пример несколько видов традиционного плетения волос.

Ключевые слова: культура, таджики, плетение, обычай, обряд, вид, традиция, созидание.

Niyozova M.

SOME WORDS ON BRAIDING WOMEN HAIRS AND ITS TRADITION

In this article are brought short descriptions of the braiding tradition of women hairs and related to that some beliefs in the Tajik culture. Author analyzing the contemporary situation of this tradition states that many kinds and styles of the braiding women hairs are under threat of disappearance.

Keywords: traditional culture, Tajiks, braiding, women hairs, custom, science, technic.

ТДУ 9 тоҷик +34 тоҷик+902+379
Шарифзода Ф.

БУНЁДИ ОСОРХОНАҲОИ НАВ ДАР ТОҶИКИСТОН ДАР ДАВРОНИ ИСТИҚЛОЛ

Дар мақола масоили бунёди навъҳои гуногуни осорхонаҳо дар Тоҷикистон дар даврони истиқлол: осорхонаҳои таъриҳӣ; осорхонаҳои таърихи-кишваршиносӣ; осорхонаҳои илмӣ-табииатшиносӣ; осорхонаҳои илмӣ-маърифатӣ ва таълими; осорхонаҳои ёдгории адабӣ; хона-осорхонаҳо; осорхона-мамнӯъгоҳҳо, мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст.

Калидвоҷсаҳо: санади меъёри-ҳуқуқӣ, бунёд, осорхона, мероси таъриҳӣ-фарҳангӣ, истиқлол.

Дар даврони истиқлол, қабл аз ҳама, барои батанзимдарории фаъолияти осорхонаҳои мамлакат силсилаи санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ қабул шуданд. Аз ҷумла, ба тасвиб расидани **қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон** «Дар бораи фарҳанг», «Дар бораи осорхонаҳо ва фонди осорхонаҳо», «Дар бораи берун баровардан ва дохил кардани сарватҳои фарҳангӣ», «Дар бораи хифз ва истифодаи объектҳои мероси таърихио фарҳангӣ», **карорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон** «Дар бораи хазинаи осорхонаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи тағири номи Осорхонаи муттаҳидаи ҷумҳуриявии таъриху кишваршиносӣ ва санъати тасвирии ба номи Камолиддин Беҳзод», «Дар бораи ташкил намудани Мамнӯъгоҳи таърихиву бостоншиносии Саразм», «Дар бораи таъсиси Мамнӯъгоҳи таърихиву фарҳангии Ҳулбук», «Дар бораи Муассисаи давлатии «Мұchtамаи ҷумҳуриявии осорхонаҳои Қўлоб», «Дар бораи Муассисаи давлатии «Осорхона – мамнӯъгоҳи ҷумҳуриявии Дангар», «Дар бораи Қоидаҳои ташкил ва низоми нигаҳдории ҳудудҳои таърихио фарҳангии маҳсус хифзшаванда», «Дар бораи иншооти "Осорхонаи миллӣ"- и Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе», «Дар бораи тартиби гузаронидани экспертиза ва назорати аз Ҷумҳурии Тоҷикистон берун баровардан ва ба Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил кардани сарватҳои фарҳангӣ» ва «Концепсияи инкишофи маданияти Тоҷикистон», «Барномаи рушди фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015» барои азnavsosiy, бунёд ва рушди минбаъдаи осорхонаҳои Тоҷикистон мусоидат карданд.

Қабули силсилаи санадҳои меъёриву ҳуқуқии ишорашуда барои ба зинаи нави рушд ворид шудани осорхонаҳо ва ба талаботи даврони истиқлол мувофиқу созгор намудани самтҳои афзалиятноки фаъолияти онҳо шароит мухайё соҳт ва барои бунёди осорхона-мамнӯъгоҳҳо ва навъҳои гуногуни осорхонаҳои замонавӣ дар Тоҷикистон замина гузошт. Аз ҷумла, дар даврони истиқлол чунин навъи осорхонаҳо: осорхонаҳои таъриҳӣ; осорхонаҳои таърихи-кишваршиносӣ; осорхонаҳои илмӣ-табииатшиносӣ (аз ҷумла осорхонаи геологӣ); осорхонаҳои мусиқӣ; осорхонаҳои адабӣ; осорхонаҳои ёдгории адабӣ; хона-осорхонаҳо; осорхонаҳои соҳавӣ (аз ҷумла осорхонаҳои ҳарбӣ ва шуҳрати ҷангӣ); осорхонаҳои шахсӣ ва осорхонаҳои мұchtamey (аз ҷумла осорхона-мамнӯъгоҳ), бунёду азnavsosiy шуданд. Чунонки дар Паёми Президенти мамлакат ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд гардид «Ҳукумат дар муддати даҳ соли охир танҳо барои таъмиру таҷдиди ёдгориҳои таъриҳӣ қариб 3 миллиард сомонӣ равона карда, аксари осорхонаҳо, қасру марказҳои фарҳангӣ, қалъаву шаҳрҳои бостонӣ, мақбараҳои шахсиятҳои таърихиву ирфонӣ ва дигар мероси моддиву маънавии халқамонро

азnavsosiy намуд» [3]. Илова бар ин, «танҳо дар давоми 5 соли охир дар ҷумҳурӣ 16 бинои нави хона ва қасрҳои фарҳанг, 5 осорхона, 13 китобхона бунёд ёфт» [6].

Така ба асноди бойгонӣ ва таҳқиқоти доирнамудаи муаллифи мақола, дар даврони истиқлол дар Тоҷикистон беш аз 100 навъҳои гуногуни осорхонаҳо бунёд ёфтанд. Муфассалтар нигаред ба нишондоди ҷадвали №1.

Ҷадвали №1.

Рушди шабакаи осорхонаҳои Тоҷикистон дар солҳои 1991-2016.¹

Солҳо	Ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ	ВМКБ	вил. Ҳатлон	вил. Суғд	ш. Душанбе	НТҶ
1991	2			2		
1992	3			2		1
1993	6	1	3	2		
1994	2			2		
1995	5				1	4
1996	5	1	1	3		
1997	6		2	3		1
1998	2	1		1		
1999	3	1	1			1
2000	6	1		4		1
2001	5	2		1	1	1
2002	5		4	1		
2003	4	1		3		
2004	3			2	1	
2005	6	1		5		
2006	6	1	2	2		1
2007	7	1	2	4		
2008	6		2	3		1
2009	3			2	1	
2010	4	1		3		
2011	4			3	1	
2012	1				1	
2013	3				2	1
2014	1		1			
2015	2		1			1
2016	3		1	1		1
Ҷамъ	103	12	20	49	8	14

1. Ҷадвал дар асоси маҷмӯаҳои омории: *Таджикистан: 20 лет государственной независимости: статистический сборник*. – Душанбе: Шарқи озод, 2011. – С.308-309.; *Статический ежегодник Республики Таджикистан – 2012*. – Душанбе, 2012. – С.171.; рисолаи Шарифзода Ф. *Социально-культурная деятельность музеев Таджикистана в период независимости (1991-2011 гг.)*. – Душанбе: Истевдоод, 2014. – С. 187-195.; ва натиҷаи назарсанҷиҳо, тартиб дода шудааст.

Дар солҳои аввали соҳибиистиколӣ **осорхонаҳои таъриҳӣ-кишваршиносӣ** дар ноҳияҳои Фарҳор, Ёвон, шаҳри Қайроқум (1993), ноҳияҳои Рӯдакӣ, Лаҳш, шаҳри Роғун (1995), ноҳияи Қабодиён (1996), ноҳияҳои Шаҳринав, Балҷувон (1997), шаҳри Қурғонтеппа (осорхонаи «Бибихонум»), ноҳияи Файзобод (1999), ноҳияҳои Ишкошим, Ҳисор ва Спитамен (2000), ноҳияи Мурғоб, шаҳри Ваҳдат (2001),

Дар нимсолаи аввали соли 2016 шумори сайёҳони хориҷии барои сайёҳат ба Тоҷикистон омада аз 250 ҳазор нафар гузаштааст, ки ин нисбати солҳои пешин нишондоди хуб буда, гувоҳи рушди сайёҳӣ дар кишвари мост. Дар Тоҷикистон алҳол сайёҳати кӯҳнавардӣ, кӯҳгардӣ, сайдро бо мошин ва велосипед, боздид аз мавзеъҳои хушбуҷу хаво ва зебоманзари табииати диёрамон аз навъҳои маъмули сайёҳат ба шумор рафта, шаҳрвандони хориҷӣ ба ин навъҳои сайру сайёҳат мароки бештар доранд. Тоҷикистон бо ширкатҳои сайёҳии Русия, Фаронса, Британияи Кабир, Чопон, Эрон, Қирғизистон, Ӯзбекистон ва дигар давлатҳо ҳамкориҳоро ба роҳ мондааст. Инчунин, дар ҷумҳурӣ намояндагии ширкатҳои сайёҳии як қатор мамолики ҷаҳон фаъолият менамоянд.

Айни ҳол ҳамкорӣ бо муассисаҳои хориҷии сайёҳӣ дар соҳаҳои афзалиятнок, яъне ташкили сайру сайёҳат, кӯҳнавардӣ, кӯҳгардӣ, сайёҳат ба мавзеъҳои зебои табииат ва маҳалҳои аз лиҳози экологӣ тозаи мамлакат, инчунин ташкили сафару сайёҳати маърифатӣ дар доираи барномаи тамошои осорхонаҳои таърихиву бостоншиносии шаҳри Душанбе, дидани мӯҷассамаи «Буддои хуфта» ва амсоли инҳо ба роҳ монда шудааст.

Соли 2005 дар ноҳияи Панҷакент ҶДММ пойгоҳи кӯҳнавардию сайёҳии «Артуч» таъсис ёфт, ки пас аз он дар ин мавзӯъ дар самти ҷалби сайёҳони хориҷӣ навғониҳои ҷиддӣ дидо мешавад, ки боиси дастгирист.

Бо мақсади баланд бардоштани нақши давлат дар рушди соҳаи туризм чун соҳаи афзалиятноки иқтисодӣ, бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 11 январи соли 2001 таҳти № 445 вазифаҳои мақоми давлатии идоракуни соҳаи сайёҳӣ дар тобеяни Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дода шуд, ҳоло ба зердобеи Қумитаи кор бо ҷавонон варзиш ва сайёҳӣ гузаронида шудааст. Дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Ширкати миллии «Тоҷиктуризм» ба корхонаи воҳиди давлатии сайёҳӣ зери унвони «Сайёҳ» табдил дода шуд, ки он дар асоси «Шартномаи супориши» бо Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти худро пеш бурда истодааст.

Аз соли 1997 инҷониб ширкатҳои сайёҳии кишвар дар ярмаркаҳои бонуфузи «СУТ»-и шаҳри Берлинни Олмон, «НССС-2004» (намоишгоҳи сайёҳии сайру сайёҳат) шаҳри Москав, Шанхай, Тошканд ва инчунин дар форумҳои умумиҷаҳонии сайёҳӣ дар Япония, Эрон, Гурҷистон иштирок намуданд. Мақсади асосии иштироки намояндагони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ярмаркаҳои бонуфузи байналмилаӣ, пеш аз ҳама, таблиғ ва пешниҳод намудани дастоварду захираҳои сайёҳии мамлакат ба иштирокдорони ҷорабинҳои мазкур, шинос намудани онҳо бо таъриҳи фарҳанги қадимаи мардуми тоҷик, фолклори миллӣ, таъсиси ҳатсайрҳои кӯҳгардиву кӯҳнавардӣ, ташкили гӯшаи таблиғотӣ доир ба соҳаи сайёҳӣ ва амсоли инҳо буд.

Ҳамзамон, қайд намудан бамаврид аст, ки дар инкишофи сайёҳии миллӣ камбуҷиву норасонҳо низ ҷой доранд. Аз ҷумла мушкилоти раводидӣ, наклиёт, ҷавобгӯи меъёрҳои байналмилаӣ набудани иншоотҳои сайёҳӣ, баҳусус, меҳмонҳонаҳо ва сатҳи хизматрасонӣ дар инфрасоҳторҳои истироҳатӣ. Кам будани парвози тайёраҳои мусоғиркашии Тоҷикистон ба кишварҳои хориҷӣ, баҳусус кишварҳои сайёҳатӣ, гаронии нарҳи чиптаи онҳо ва нарҳи зист дар меҳмонҳонаҳо барои хориҷиён, кам будани сафоратҳонаҳои Тоҷикистон дар мамолики хориҷ омадани сайёҳони хориҷиро ба ҷумҳурии мо мушкил намуда, пешрафт ва инкишофи сайёҳии миллиро халалдор месозад [4].

Воқеан, нокифояғии мутахассисони соҳибиҳтисос ва таҷрибадори баҳши сайёҳат низ ба пешравии соҳа монеъ гардида, барои муаррифии Тоҷикистон ба ҷаҳониён

бозгӯёкунандаи воқеяти он рӯзҳои сарнавиштсоз ва дастовардҳои даврони истиқлол мебошанд.

Бо иштироки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон баъд аз таъмиру азnavsosӣ дар маркази вилояти Суғд, шаҳри Ҳучанд осорхонаи таъриҳӣ (23 августи соли 2006) ва дар шаҳри Душанбе Осорхонаи геологии Тоҷикистон (9 декабря соли 2011) аз нав ба истифода дода шуданд.

Дар даврони истиқлол, бо мақсади ошно намудани табақаҳои гуногуни аҳолӣ ба мероси таърихиву фарҳангии миллати тоҷик, намунаҳои беназири ёдгориҳои аҳди қадим ва ҳамзамон такя ба онҳо барои тақвият баҳшидан ба раванди ҳудшиносиву ҳудогоҳии мардуми кишвар дар радифи осорхонаҳои таърихиву кишваршиносии зердобеи вазорату идораҳо дар назди донишгоҳу донишкадаҳои мамлакат низ осорхонаҳои нав бунёд ёфтанд. Масалан, соли 2007 бо ташаббуси устодону донишҷӯёни факултети таъриҳи Ҳукуқи Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носир Ҳусрав дар назди Донишгоҳ осорхонаи таъриҳӣ-кишваршиносӣ ба фаъолият шурӯъ кард. Имрӯз осорхона дорои 187 нигора буда, бештари онро ашёи сиккашиносӣ, рӯзгор ва мардумшиносӣ ташкил медиҳад. Нигораҳои осорхона дар Ҳукуқ, ки масоҳаташ 35 метри мураббаъро ташкил медиҳанд, дар 6 шуъба: кӯлолгарӣ, оҳангарӣ, мардумшиносӣ, намунаи пулҳо, нумизматика, дирӯз ва имрӯзи донишгоҳ даврабандӣ карда шуда, ба тамошо гузошта шудаанд. Осорхона дигар 5 августи соли 2011 дар бинои нави таълимии Донишгоҳи давлатии Ҳукуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон ба истифода дода шуд. Осорхона мазкур дорои беш аз 200 нигораҳои нодир мебошад, ки онҳо аз тамоми гӯшаву канори Тоҷикистон ҷамъ оварда шудаанд. Ҳамзамон дар даврони истиқлол осорхонаҳои мактабӣ дар назди мактабҳои таҳсилоти ҳамагонии ноҳияҳои Мурғоб, Ёвон, Ашт, Деваштиҷ, шаҳрҳои Конибодом, Исфара ва дигар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ таъсис ёфтанд.

Дар арафаи 4-умин солгарди ҷаҳони байналмилалии Наврӯзи Аҷам, 20 марта соли 2013 бо иштироки Асосгузори сулҳ ва Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон бинои тозабунёди Осорхонаи миллии Тоҷикистон ифтитоҳ ёфт. «Осорхона аз лиҳози меъморӣ, – ишора шуд дар суханронии Сарвари давлат, – намунаи барҷастаи пайванди асрҳо, омезиши услубҳои классикӣ ва мусоир буда, бо истифодай технологияҳои пешрафтаи муҳандисиву бинокорӣ бунёд гардидааст ва иқдоми усулан тозае дар санъати меъмории кишвари мо ба шумор меравад. Осорхона аз зербино ва се ошёна иборат буда, масоҳати умумиаш зиёда аз 24 ҳазор метри мураббаъро ташкил медиҳад. Намоиши осори таъриҳӣ дар бисту ду толор, аз ҷумла ду толори мудаввар сурат мегирад. Дар толорҳои осорхона бозёфтҳои нодирни таърихи кӯҳани ҳалқи тоҷик аз асири санг то давраи садри ислом ва аз асири даҳ то даврони соҳибиҳтисолии Тоҷикистон гирд оварда шудаанд» [2].

Ҳамин тавр, дар даврони соҳибиҳтисолии Тоҷикистон дар радифи дигар муассисаҳои фарҳангиву фароғатӣ навъҳои гуногуни осорхонаҳо бунёд ёфта, баҳри ҷамъоварӣ, хифзу нигоҳдорӣ ва манзури чомеа намудани мероси таърихи фарҳангӣ мусоидат карданд.

Адабиёт

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба ворид намудани тағириу иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи осорхонаҳо ва Фонди осорхонаҳо», аз 19 марта соли 2013, №957 [Матн] // Ҷумҳурият. – 2013. – 28 марта.
2. Раҳмон, Э. Зиёён – нерӯи раҳнамо ва ҳидоятгари чомеа [Матн]: Суҳанронӣ дар маросими таҷлили ҷорумин ҷаҳонии Наврӯз ва ифтитоҳи

Осорхонаи миллии Тоҷикистон, 20 марта соли 2013 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: www.president.tj

3. Раҳмон, Э. Паёми Президенти Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 23 январи с. 2015 [Матн] [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: www.adlia.tj; www.mmk.tj

4. Раҳмонов, Э. Суҳанронӣ дар маросими ифтиҳои Осорхонаи миллии бостонии Тоҷикистон, 7 сентябри соли 2001 [Матн] // Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ: Иборат аз се ҷилд / Мураттиб С.Фаттоев. – Душанбе: Ирфон, 2001. – Ҷилди 3. – С. 655–657.

5. О создании республиканского музея академика Б.Гафурова [Текст]: Постановление Правительства РТ, от 17 апреля 1998 г., №105. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.adlia.tj

6. Орумбекзода, Ш. Фарҳанг ҷавҳари ҳастии миллат аст [Матн] // Ҷумҳурият. – 2016. – 12 август.

Шарифзода Ф.

СОЗДАНИЕ НОВЫХ МУЗЕЕВ В ТАДЖИКИСТАНЕ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ

В статье анализируются проблемы создания новых разновидностей музеев в Таджикистане в период независимости: исторические музеи; историко-краеведческие музеи; естественнонаучные музеи; научно-просветительские и учебные музеи; литературно-мемориальные музеи; дома-музеи; музеи-заповедники.

Ключевые слова: нормативно-правовой акт, создания, музей, историко-культурное наследия, независимость.

Sharifzoda F.

CREATION OF NEW MUSEUMS DURING THE INDEPENDENCE PERIOD OF TAJIKISTAN

In this article are analyzed the problems of creation of new museums during the independence period of Tajikistan, such as historical museums; historical and ; museums of natural sciences; educational and scientific museums; literary and memorial museums, house-museums; museums of natural reserves.

Keywords: legislative documents, creation, museum, historical and cultural heritage, independence, Tajikistan.

УДК 75 тоҷик+339+37 тоҷик+9 тоҷик+336
Зубайдов Я.

ТАМОЮЛҲОИ РУШДИ САЙЁҲӢ ДАР ТО҆ЦИҚИСТОН

Дар мақола рушду нумуи сайёҳӣ дар Тоҷикистон ба тарзи муқоисавӣ бо солҳои пешин, бо оварданӣ фактӯ ракамҳо ниишон дода шуда, мавқеи ин кишвар дар миқёси сайёҳии байнамилалӣ ва роҳҳои рушди минбаъдаи сайёҳӣ дар он бо далелҳои рӯшиан ниишон дода шудааст.

Калидозонсаҳо: сайёҳ, сайёҳӣ, минтақаи рекреатсияи, кӯҳгардӣ, кӯҳнавардӣ.

Сайёҳӣ падидай мураккаби фарҳангӣ, иқтисодӣ-иҷтимоии замони мусир ба ҳисоб рафта, вобаста ба тараққиёти ҷамъият ва беҳбудии вазъи иҷтимоии аҳолӣ рушд мёбад. Масъалаҳои назария ва амалияи сайёҳӣ таваҷҷуҳи иқтисодчиён, ҷомеашиносон, санъатшиносон ва ҳуқуқшиносонро ба худ ҷалб намудааст. Ҳар қадоме аз мутахассисони зикргардида онро мансуб ба соҳаи худ медонанд. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки сайёҳӣ таркиби ягона надошта, паҳлуҳои гуногуни ҳаётӣ ҷомеаро дарбар мегирад [1].

Солҳои охир бо дастгирии бевоситаи Ҳукумати ҷумҳурӣ сайёҳӣ дар кишвар рӯ ба инкишоф ниҳода, ба комёбихои назаррас ноил гардид. Дар давраи солҳои 1991–1995 бо сабабҳои муташанниҷ будани вазъи кишвар шумораи сайёҳони ҳориҷӣ ба Тоҷикистон хеле кам гардид. Ташкили корхонаи воҳиди давлатии сайёҳии «Сайёҳ» ва роҳандозии силсилаи тадбирҳо дар ин самт имкон ба вуҷуд овард, ки вуруди саёҳони ҳориҷӣ ба Тоҷикистон рӯ ба инкишоф ниҳода, батадриҷ боло равад. Аз рӯи маълумотҳои мавҷуда ҳаҷми хизматрасонии ширкатҳои сайёҳӣ ва соҳаҳои ба он вобаста (нақлиёт, меҳмонхона, тарабхона ва ғайра) дар Тоҷикистон соли 2004 қарib 20 млн. сомонӣ (баробар ба 7 млн. доллари амрикӣ)-ро ташкил дод. Аз ин давра сар карда, сол то сол сайёҳӣ дар кишвари тоҷикон дар рушду нумуъ қарор дорад.

Афзоиши миқдори сайёҳони ҳориҷӣ дар ҷумҳурӣ бо шароғати сиёсати хирадмандонаву сулҳдӯстона ва фарҳангпарваронаи доҳиливу ҳориҷии Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон даст додааст. Таҳқими сулҳу дӯстӣ, ваҳдати миллӣ, пешравию инкишофи соҳаҳои гуногуни ҳоҷагии ҳалқи мамлакат, баргузории пайвастаи чорабинҳои бузурги дори аҳамияти минтақавӣ ва байнамилалӣ исботи гуфтаҳои болост.

Айни замон дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон шумораи ширкату муассисаҳои сайёҳӣ зиёда аз 90 асад буда, фаъолияти ҳудро дар асоси иҷозатнома ба роҳ мондаанд. Кори аксари муассисаҳои сайёҳии кишвар ҳусусияти тиҷоратӣ дошта, асосан ба фиристонидани шаҳрвандон ба сайру саёҳати мамолики ҳориҷ нигаронида шудааст. Ширкатҳои сайёҳии «Хоҷа Насриддин», «Бунёд», «Тоҷикавиатур» ва «Таҳмина» аз ҳамин қабиланд. Корхонаи воҳиди давлатии «Сайёҳ», Шӯрои ҷумҳурияйӣ оид ба сайру саёҳат, Ҷамъияти саҳҳомии «Интуристи Тоҷикистон» ва Ширкати туристии «Ал-Машков» барои ҷалби сайёҳони ҳориҷӣ ба ҷумҳурӣ ва рушди сайёҳии байнамилалӣ машғуланд.

Соли 2015 ба Тоҷикистон зиёда аз 413 ҳазор сайёҳи ҳориҷӣ аз кишварҳои Иттиҳоди Аврупо, Осиё ва Амрико омаданд, ки нисбат ба соли 2014 ду маротиба зиёд буд [5].

Аз Тоҷикистон бошад, зиёда аз 625 ҳазор сайёҳ ба кишварҳои Арабистони Саудӣ, Аморати Муттаҳидаи Араб, Туркия, Чин, Фаронса, Британияи Кабир, Русия ва Қазоқистон бо мақсади тиҷорат ва адой арқони динӣ, аз ҷумла ҳаҷ сафар намуданд.

ТДУ 37 точик +792 точик+008+379

Камолова Х.

НАЗАРЕ БА ФАЛЬОЛИЯТИ ДАСТАХОИ ҲУНАРИИ ШАҲРИ ИСФАРА

Дар ин мақола ба таърих ва ҳолати имрӯзаи дастаҳои ҳунарии шаҳри Исфара, ба веҗса театри ҳалқии Исфара, ансамбли Шашмақом, ансамбли рақсии ҷавонон ва наврасон "Зумрад" нигоҳи иҷмолӣ шудааст. Муаллиф дар заминаи маводи илмию энсиклопедӣ, маълумоти аз пурсииҳои сотсиологӣ ҳосилишуда ва мушиноҳидаҳои шаҳсӣ қӯшии намудааст, ки муваффақият ва мушиқилоти ин дастаҳои ҳунариро нишон дидад ва барои рафғӯи онҳо пешниҳодҳо ироа намояд.

Калидвоҷаҳо: фарҳанг, санъат, фаъолият, ҳунарномоӣ, мушиқилот, ҳолат, инқииоф.

Исфара яке аз аз қадимтарин шаҳрҳои қишиварамон аст, ки таърихи бою рангин дорад. Сукунати тӯлонии мардум дар ин гӯши сарзамини қишивар боис гардида, ки дар ин ҷо маданияти шаҳрдорӣ шакл гирад ва инкишоғ ёбад. Мавҷуд будани мавзъҳои таъриҳӣ, мадарису масоҷиди қӯҳан, инкишоғи адабиёту ҳунар, ҳукми анъана пайдо кардани ҳунарҳои мардумӣ, театру мусиқӣ ва амсоли ин ҳуд гувоҳи таъриҳӣ қадима ва маданияти ғановатманд доштани ин канори мулки тоҷикон аст. Имрӯз дар Исфара муассисаҳои гуногуни фарҳангӣ фаъолият мекунанд, ки дар тарбияи завқи зебопарастӣ ва ахлоқии мардум ва пешрафти фарҳангӣ қишивар мусоидат менамоянд.

Яке аз муассисаҳои фарҳангии шаҳр Театри ҳалқии Исфара мебошад, ки номи Иброҳимхон Норматово дарад. Мувоғики қомуси "Исфaranoma" театр дар марҳилаҳои фаъолияти худ "бо номҳои театри ҳалқии «Маориф» (1936), театр давлатии мусиқавӣ-драммавӣ (1938) маъруф буд ва дар ҳоҷагиҳо, муассисаҳои шаҳру ноҳия мунтазам консертҳо намоиш медод. Ҳунармандон Иброҳимчон Норматов, Мирзокурбон Солехов, Қорӣ Муҳаммадҷон Шарифов, Юсуфҷон Юнусов, Ҷӯрабой Юсуфов, Абдуғаффор Абдуллоев, Абдуваққос Бобоев, Ҳасанҷон Довидов, Абдуҳаллоқ Қуддусов, Фотимахон Солиева, Бидонхон Қодирова, Кароматхон Солиева, Ҳадиҷа Ҳалирова, Ҳамидаҳон Фаниева, Турғунӣ Саломова, Шарофатхон Эргашева, Абдусаттор Асроров ва Муродхон Юлбарсов ба фаъолияти Т. ҷалб шуданд" [2]. Нахустин режиссёри театр К. Зокирова, дириҷёрҳо С. Фаниев ва М. Бурхонов буданд [4].

Театри мазкур соли 1948 бо театри шаҳри Конибодом муттаҳид карда шуд. Соли 1953 ҳонаи маданияти шаҳри Исфара таъсис ёфт, ки директори он Муродхон Юлбарсов буд. Соли 1967 дар даҳай адабиёт ва санъати тоҷик дар шаҳри Москва бо рақси гурӯҳии «Шодиёна» якҷоя бо дастаи рақсии «Чилдуҳтарон» ҳунарномоӣ кард.

Аз рӯзи таъсисёбиаш то ба имрӯз театр зиёда аз 50 намоишномаҳои гуногунро ба саҳна гузоштааст, ки намоишномаҳои "Гирдоб"-и С.Сафаров (1970), "Робиаи Балҳӣ"-и А.Атобоев (1976), "Дарди бадро давои бад"-и Ҳ.Содик (1978), "Болои мурда сад чӯб"-и А.П.Чехов (1984), "Лейтенант Олимов айбор мекунад"-и А.Сидқӣ (1985), "Мастӣ ба пастӣ мебарад"-и М.Варфоломеев (1986), "Алафҳои бегона"-и С.Сафаров (1987), "Зани оҳанин"-и С.Аҳмад, "Муъциза"-и Т.Аҳмадхонов (2015), "Гумроҳ"-и Ш.Ҳалимов (2015), "Фаришта"-и М.Назаров (2015) Раъно» - и С. Саидмуродов, «Писари дадом», «Қарзи вичдон», «Қўпрук», «Порча аз ҳаёт» - и М. Юлбарсов аз ҷумлаи онҳоянд.

ҳамчун қишивари сайёҳӣ ва макони сайру сайёҳат душвориҳоро ба миён меорад. Бо ибтикори очонсии ҳамкории иқтисодии Туркия соли 2001 ҷандин нафар мутахассисони баҳши саёҳати Тоҷикистон аз рӯи ихтиносҳои соҳаи хизматрасонӣ дар меҳмонхонаву тарабонаҳо, дар шаҳри Анталияи Туркия таҳсил намудаву омодаи фаъолият шуданд. Дар доираи ҳамкории Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ташкилотҳои ҳориҷӣ дар соҳаи сайёҳат ва бо мусоидати «Ҷамъияти ҳамкории техникии Олмон» соли 2002 як қатор корҳои назаррас ба анҷом расонида шуд. Соли 2004 дар Миср 12 нафар мутахассисони тоҷик курсҳои кӯтоҳмуддати соҳаро ҳатм намуданд.

Зикр намудан бамаврид аст, ки пешрафти сайёҳӣ дар Тоҷикистон бе даҳолати давлат, яъне бе додани имтиёзҳо дар соҳаи андоз ба сармоягузорони дохиливу ҳориҷӣ, корҳонаҳои ба сайёҳат сари кор дошта, маблагузории аввалиндарашаи соҳа аз буҷаи давлатӣ ва ба танзим даровардани масъалаҳои раводид барои сайёҳон дар амал тадбиқ намудани барномаи давлатии рушди сайёҳӣ имконнапазир мебошад.

Шумораи шаҳрвандони ҳориҷие, ки дар соли 2008 ба қишивари мо омадаанд, аз 500 ҳазор нафар гузаштааст. Ин нишондод соли 2003 130 ҳазор нафарро ташкил медод. Мувоғики нишондоди оморӣ соли 2008 ба воситаи ташкилотҳои туристӣ бо мақсади саёҳат 20851 нафар шаҳрвандони ҷумҳурӣ ба ҳориҷа сафар доштанд, ки ин ракам дар соли 2003 11519 нафарро ташкил медод. Ҳаҷми туризми дохилий дар соли 2008 ба 1 миллиону 53 нафар расидааст, ки ин нисбат ба соли 2003 2 маротиба зиёд аст.

Таҳлили маълумотҳои омории дастрасшуда аз васеъ гаштани ҷуғрофияи туризми воридотӣ шаҳдат медиҳанд: 94 мамлакат дар соли 2008 дар нисбати 60 мамлакат дар соли 2003. Шумораи зиёди шаҳрвандони ҳориҷӣ бо мақсадҳои шаҳсӣ, расмӣ ва қасбӣ ба қишивари мо меоянд, қисми бокимонда бошад, бо даъвати дӯстон, хешу акрабо ва тиҷорату сайёҳат ворид мешаванд.

Дар доираи тадбирҳои андешидай Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба сода кардани тартиби воридотии шаҳрвандони ҳориҷӣ ба қишивар ва бартараф намудани монеаҳои сунъӣ ба хотири ҷалби гурӯҳҳои нав ба нави сайёҳӣ маҷмӯи барномаҳо таҳия шудаанд. Инчунин, ҷорабинҳои тарғибиву иттилоотӣ оид ба пешрафту рушди маҳсулоти сайёҳии ҷумҳурӣ дар бозорҳои байналмилалӣ гузаронида мешавад. Дӯстдорони ҷаҳонии сайёҳат аз дидани ҳусусиятҳои табиию рекреатсияни (минтақаҳои қӯҳи, мавзъҳои экологӣ ва мамнӯъ)-и Тоҷикистон ба ваҷд ҳоҷанд омад. Аз соли 2008 инҷониб намояндагони соҳаи туризм бо дастгирии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар доираи имконоти худ дар намоишгоҳҳо ва ярмаркаҳои қалонтарини байналмилалӣ, ки дар шаҳрҳои Берлин, Токио, Тошканд ва Москвагарузор гардиданд, иштирок намуда, сифати маҳсулоти тарғиботиву иттилоотии худро давра ба давра баланд бардошта истодаанд.

Заминаҳои меъёриву ҳуқуқии ҳамкории байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мамлакатҳои ҳориҷӣ дар соҳаи сайёҳӣ васеъ гашта истодааст. Сарфи назар аз имконоти васеи сайёҳӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ мавқеи на он қадар намоён дошта, мувоғиқан ба қишивари мо хиссаи ночизи гардиши сайёҳии ҷаҳонӣ рост меояд.

Тибқи нишондодҳои омории бозори сайёҳӣ, дар давраи солҳои 2000–2008, дар ҷумҳурӣ тамоюли устувори баландшавии гардиши сайёҳӣ ба назар мерасад, ки ба он пеш аз ҳама вазъияти муътадили сиёсӣ ва иҷтимоиву иқтисодии қишивар мусоидат намудааст.

Дар соли 2009 ба Тоҷикистон 342 ҳазор шаҳрванди ҳориҷӣ ворид гаштааст, ки аз ин 207 ҳазораш ба ҳайси сайёҳ ва боқӣ бо мақсадҳои шаҳсӣ, табобатӣ ва гайра омадаанд. Дар соли 2010 бошад 220 ҳазор шаҳрвандони ҳориҷӣ вориди Тоҷикистон гаштаанд, ки аз ин миқдор 160 ҳазорашон ба ҳайси сайёҳ мебошанд.

Таҳлилҳо нишон доданд, ки гардиши асосии шаҳрвандони хориҷӣ дар кишвар аз ҳисоби мамлакатҳои ИДМ ва Осиёи Марказӣ таъмин мешавад. Яъне аз 220 ҳазор шаҳрвандони хориҷие, ки соли 2010 аз мамлакати мо боздид намуданд, зиёда аз 200 ҳазорашонро асосан шаҳрвандони мамлакатҳои зерин ташкил менамоянд: Ҷумҳурии Ӯзбекистон – 96 ҳазор; Қирғизистон – 33 ҳазор; Русия – 30 ҳазор; Афғонистон – 15 ҳазор; Ҷин – 6 ҳазор; Эрон – 6 ҳазор; Қазоқистон – 6 ҳазор Туркия – 4 ҳазор; ИМА – 2 ҳазор, Олмон – 2 ҳазор ва бокӣ аз дигар давлатҳо. Ин ҳолат бори дигар сабит месозад, ки ҳангоми пешбуруди фаъолияти тарғиботиву ташвиқотии соҳаи сайёҳӣ ба мамлакатҳои ҳамсоя ва минтақа таваҷҷуҳӣ ҳос зоҳир намудан лозим аст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон бо 14 кишвари муҳталифи ҷаҳон созишнома ва Меморандумҳои ҳусни тафоҳумро оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ ба имзо расонидааст.

Созишномаҳои байнӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳукуматҳои ҷумҳуриҳои Қазоқистон, Ҳиндустон, Украина, Туркия, Австрия, Таиланд, Покистон, Озарбойҷон, Баҳрайн, Беларус, Сурға, Аморати Муттаҳиди Араб, Арабистони Саудӣ оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ, ҳамчунин Меморандуми ҳусни тафоҳум байнӣ Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Созмони Умумиҷаҳонии Сайёҳӣ ва Созмони Миллали Муттаҳид аз ҳамин қабиланд.

Сайёҳӣ ба ҳайси як намуди муносибатҳои иқтисодии байналмилалии замони ҳозира мавқеи муҳим дошта, таъсири ҳудро ба сиёсат, иқтисодиёт ва муносибатҳои фарҳанги байнӣ давлатҳо мерасонад [2].

Тоҷикистон дар рейтинги байнӣ давлатҳо оид ба қобилияти рагбат доштан дар самти сайёҳӣ ҷойи 118-умро ишғол намудааст. Доир ба ин масъала дар маърӯзахои нашрнамудаи ҳайати форуми иқтисодӣ (ВЭФ) дар Женева қайд гардидааст. Умуман ба 139 давлате, ки дар мадди назари таҳлилгарони ВЭФ ҷой доштанд аз рӯи 14 равия баҳо дода шудааст.

Айни замон Тоҷикистон ба сӯи таъмини омилҳои давлатӣ, ҳукукӣ, иқтисодӣ ва ташаккули инфрасохтори сайёҳии саноатии замонавӣ устуворона қадам мезанад.

Соҳаи сайёҳӣ аз рӯи нишондоди умумиҷаҳонӣ 192 млн нафар ё 8 фисади аҳолии ҷаҳонро бо ҷои кор таъмин менамояд [6].

Тоҷикистон, новобаста аз иқтидори бои сайёҳиаш, дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ ҷои намоёнро ишғол намекунад. Ба он қарib 0,4 фисади ҷараёни сайёҳатии ҷаҳон рост меояд.

Тибқи пешӯиҳои коршиносони СУТ агар Ҷумҳурии Тоҷикистон имконияти қудратии соҳаи туризми ҳудро инкишоф дихад, метавонад дар як сол то 2 млн. сайёҳони хориҷиро қабул намояд.

Барои бештар ҷалб намудани сайёҳони хориҷӣ бояд дар Тоҷикистон бунёди меҳмонҳонаҳои замонавӣ идома ёфта, сатҳи хизматрасонӣ ба сайёҳони хориҷиву дохилӣ баланд бардошта шавад. Ҳамзамон ташкили инфрасохтори сайёҳӣ, сифати ҳуби хизматрасонӣ бо нарҳҳои дастрас, шинос намудани ҳабарнигорони хориҷӣ бо марказҳои сайёҳии ҷумҳурӣ, ташкил ва дуруст ба роҳ мондани эълону рекламаҳо дар телевизион ва радио, чопи буклетҳо, шиорҳо, китобчаҳо ва ҳаритаи Тоҷикистон, ташкил ва гузаронидани намоишгоҳҳои байналмилалии сайёҳӣ, ба вучуд овардани шароити мусоид барои ширкатҳои дохилӣ ва хориҷӣ ва амсоли инҳо роҳандозӣ карда шавад.

Ташкили ҳуби хизматрасонӣ боиси боз ҳам зиёд гардиданӣ воридшавии сайёҳони хориҷӣ, рушди иқтисодиёти давлатӣ, афзоиши андози буҷа, баланд рафтани сатҳи зиндагии мардум ва ҷойҳои нави корӣ мегардад.

Адабиёт

1. Балабанов, И. Т. Экономика туризма [Текст]. – М.: Финансы и статистика, 2001.
2. Квартальнов, В. А., Зорин, И. В. Экономика туризма [Текст]. – М.: Финансы и статистика, 2001.
3. Квартальнов, В. А. Туризм [Текст]: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2000.
4. Қодиров, Ф. Имкониятҳои рушди туризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] // Олами ҳунар. – Душанбе, 2008. – С. 13.
5. Қодиров, Ф. Имкониятҳо ва мушкилоти рушди туризм дар Тоҷикистон [Матн] // Паёмномаи фарҳанг. – 2014. – № 26. – С. 70–73.
6. Экономика туризма [Текст]. – М.: Финансы и статистика, 2000.

Зубайдов Я.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В ТАДЖИКИСТАНЕ

В статье рассматриваются проблемы развития туризма в современном Таджикистане. Автор на основе сравнительного анализа освещает факты и цифры о тенденциях развития туризма в годы независимости Таджикистана и предлагает пути дальнейшего развития данной отрасли.

Ключевые слова: туризм, рекреационный регион, горный туризм, альпинизм, реклама, развитие.

Zubaidov Y.

TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN TAJIKISTAN

The article tells about tourism development issues in modern Tajikistan. Author based on comparative analysis highlights the facts and figures on the development of tourism tendencies in the years of independence of Tajikistan and suggests the ways of further development of this industry.

Keywords: tourism, Tajikistan, recreation area, mountaineering tourism, advertising, development.

Камолова X.

ВЗГЛЯД НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАРОДНОГО ИСКУССТВА ГОРОДА ИСФАРЫ

В данной статье изложена история и современное состояние деятельности народного театра Исфары, ансамбля “Шашмаком” и танцевального ансамбля взрослых и детей “Зумрад”. На основе полученных сведений и результатов проведенных социологических исследований о деятельности вышеназванных групп и ансамблей, автор выдвигает конкретные предложения по улучшению творческой деятельности коллективов города.

Ключевые слова: культура, искусство, деятельность, выступление, проблема, ситуация, развитие.

Kamolova Kh.

SOME WORDS ON ACTIVITIES OF THE FOLK ART OF ISFARA

This article highlights the history and current activities of the national theatre of Isfara, the ensemble of “Shashmaqom” and dance ensemble of adults and children “Zumrad”. Based on obtained materials and results of the conducted social research on the activities of these groups and ensembles, author suggests specific proposals for the further development of art groups in the city of Isfara.

Keywords: culture, art, research, activities, development, problem, situation.

ТДУ 37 тоҷик+9 тоҷик+379+008

Раҳимов Д., Ҳолмуродов З.

ЭКСПЕДИСИЯ КОРМАНДОНИ ПИТФИ ДАР БАДАХШОН

Дар ин гузории илмӣ мулоҳизаҳо перомуни натиҷаҳаи экспедицияи илмии кормандони ПИТФИ дар Бадахшон арзёбӣ шудааст.

Калидвоҷаҳо: экспедиция, мардумшиносӣ, санъатшиносӣ, Бадахшон, натиҷа, фарҳанги гайримодӣ, ањана.

Пажӯшишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот дар ҳамкорӣ бо Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади баргузории корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ҳамасола ходимони илмиро вобаста ба мавзӯъҳои нақшавияшон ба шаҳру навоҳии кишвар мефиристад. Чунончи, дар соли 2015 экспедицияҳои мардумшиносию санъатшиносӣ ба шаҳру навоҳии Истаравшан, Ашт, Шаҳритӯс ва Муъминобод сурат гирифта, ходимони илмии пажӯшишгоҳ маводи хеле боарзиш гирдоварӣ намуданд. Ҳамчун натиҷаи бевоситаи ин сафарҳо китоби “Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик” мебошад, ки шумораи аввали он соли ҷорӣ аз ҷон ба баромад.

Соли 1967 пас аз ҳунарномоии хотирмони дастаи ҳаваскорони шаҳри Исфара дар даҳаи санъати ҳалқи тоҷик дар шаҳри Москва бо қарори Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин шаҳр театри ҳалқӣ ташкил карда шуд.

Ҳоло театри ҳалқии Исфара дар ҳайати ҷорӣ нафар: режиссёр Ҳалимов Шуҳрат, ҳунармандон Партоев Ҷамол, Исҳоқов Ҷӯрабой ва Тошматова Розияҳон фаъолият менамояд. Чунончи режиссёри театр Ҳалимов Шӯҳрат ҳангоми сухбат иброз намуд, яке аз вазифаҳои муҳимтарини ҳайати эҷодии театр дар сатҳи қасбӣ омода намудани намоишномаҳо мебошад. Ӯ ҳамчун роҳбар қӯшиш менамояд, ки барои беҳбудии кор аз тарзу усуљҳои гуногун истифода барад, асарҳои саҳнавии дардҳури замон ва ба табъи тамошобинон мувоғикро пайдо қунад ва ба саҳна гузорад.

Натиҷаи пурсиҳҳои сотсиологӣ бо аҳли эҷодии театр нишон дод, ки ағлаб дар андешаи рушди театр мебошанд, то намоишномаҳояшон аз ҷониби тамошобинон ҳуб пазирифта шаванд.

Аммо барои расидан ба ин ҳадаф на танҳо қӯшиши аҳли ҳунар, балки шароиту имкони замонавӣ низ мусоидат мекунад. Мутаассифона, имконоту шароити имрӯзai театр ба рушди он ҷандон созгор нест.

Ҳунармандони театр дар толоре машқ мекунад, ки бештари маврид аз ҷониби гурӯҳҳои ҳунарии дигар банд карда мешаванд, ки имкони пайваста машқ намудани ин дастаи ҳунариро маҳдуд мекунад. Ҳарчанд қасри фарҳанги Исфара нақшай фаъолияти маҳфилҳо, клубҳои ҳаваскорон ва ансамблҳоро бо зикри номгӯи маҳфилҳо, санаи баргузорӣ, шумораи аъзоён, роҳбар, рӯзи машғулият ва соати корӣ таҳия намудааст, аммо баргузории онҳо мудовим сурат намегирад. Ҳунармандон набудани воситаҳои қасбии замонавӣ, сару либоси саҳнавӣ, толори тармимро аз мушкилоти худ медонанд. Барои ҳалли мушкилот, пеш аз ҳама, зиёд намудани воҳиди корӣ ва ҷудо намудани маблағ аз ҳисоби буҷети давлатӣ барои дӯхтани либос ва соҳтани декоратсияҳо зарур мебошад.

Новобаста аз ин мушкилот театр фаъолияташро идома дода, танҳо дар соли 2015 дар қатори ҷанд намоишномаи хурди якпардагӣ дар алоқаманди ба ҷаҳонҳо боз 3 намоишномаи қалонро ба саҳна гузаштааст, ки муваффақият аст. Яке аз ҷунин намоишномаҳо аз рӯйи асари Тӯраҳон Аҳмадҳонов бо номи «Мӯъциза» ба саҳна гузашта шудааст, ки ба мавзӯи мақоми зан дар ҷомеа ва мушкилотҳои оилавӣ ҳаҷшида шудааст.

Дар асоси супоришу дастурҳои бевоситаи Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оиди шомил нашудани ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои экстремистӣ намоишномаи «Гумроҳ» аз рӯйи асари Мехроҷидин Нарзиев пешкаши тамошобинон гардонида шуд. Инчунин ҳайати эҷодии театрни Исфара ҳаҷшида ба “Соли 2015- соли оила” намоишномаи «Фаришта»-ро аз рӯйи асари Мехроҷидин Нарзиев ба саҳна гузашт, ки он ба мавзӯи фарҳанги оиладорӣ ва оқибатҳои ноҳуши никоҳи хешутаборӣ ҳаҷшида шудааст.

Умуман Театри ҳалқии Исфара бо вуҷуди мушкилот фаъолияташро идома дода, ба воситаи намоишномаҳо мардумро ба ҳам меорад, ба онҳо оид ба бурду бохти зиндагӣ маслиҳат медиҳад ва ёрӣ мерасонад, аз воқеяни зиндагӣ оғоҳ месозад, вафодориву зиндагонии поки инсониро талқин менамояд ва тавассути образҳои бадеъ ба тамошобин он воқеаҳое, ки дар ҳаёти мо вомехӯранд, инъикос менамояд.

Дастаи дигари ҳунарии шаҳри Исфара ансамбли “Шашмақом” мебошад, ки низ таърихи тӯлонӣ дорад. Дар ин шаҳр, Шашмақом ҳанӯз аз ибтидои асри XIX-XX фаъолият дорад, ки бо ҳофизону мутрибон амсоли Ҳудойберди Ҳофиз

(Зебопарӣ, 1826-1910) ва Умар Ҳофиз (Мадумар, Муллоумар, Муллотошмуҳаммад Ҳалифа, 1844-1927) ном баровардааст.

Дар солҳои пеш аз ҷанг ҳофизони ҳалқии Исфара Муҳаммадумар Ҳофиз, Раҳматхӯҷа Эшон, Мирзо Қорӣ Раҳимов, Ибн Ямин Асомиддинов, Иброҳимҷон Норматов, Юсуфҷон Юнусов, Маҳмадҷон Шарифов, Шарофатхон Юлдошева, Сафоулуг Салоҳиддин Ҷӯра дар рушду нумуи санъати мақомхонии шаҳри бостонии Исфара саҳми арзанд гузаштаанд.

Дар рушди минбаъдаи шашмақомсарои ин маҳал Мирзокурбон Солеҳов, Муродҷон Йӯлбарсов, Абдураҳим Шерматов, Исломҷон Юсупов, Усмонҷон Қаландаров, Исломҷон Файзиддинов, Юсуфҷон Курбонов, Зафарҷон Шарифов, Наимҷон Қосимов, Абдурашид Нуриддинов, Қосимҷон Ҳасанов ва дигарон саҳм гузаштаанд.

Яке аз намояндагони мактаби ҳунарии Исфара Артисти хизматнишондодаи Тоҷикистон Мирзокурбон Солеҳов (1912-1997) мебошад. Ӯ санъати мақомхониро аз устодаш Умар Ҳофиз, навохтани танбӯро аз устод Ибн Ямин, созро аз устод Қорӣ Носир, машшоқиро аз устод Камолиддин, навохтани ғижжакро аз Усто Пӯлод ёд гирифтааст. Ӯ дар соли 1970 дар назди қасри фарҳанги шаҳри Исфара ансамбли мақомхононро ташкил дод, ки қариб дар тамоми маъракаҳои сатҳи ҷумҳурияйӣ бомуваффқият иштирок мекард. Дар барномаи ансамбл зиёда аз 40 суруду таронаҳои мусиқии классикӣ буданд. М. Солеҳов иштирокии Симпозиуми байналмилии шашмақомхонон дар Самарқанд (1987) ва Исфара (1990) мебошад.

Намояндаи дигари шашмақомхонони шаҳри Исфара Абдураҳим Шерматов аст, ки солҳои 1977-1993 роҳбарии ансамбли мақомсароёни Исфараро ба уҳда дошт. Барномаи ҳунарии ӯ зиёда аз 200 суруди анъанавиро дарбар гирифтааст. А.Шерматов на танҳо ҳофиз, балки бастакор низ мебошад.

Ҳоло роҳбарии ансамбли мақомсароёни Исфараро Қосимҷон Ҳасанов ба уҳда дорад. Ҳайати ансамбл аз 18 нафар, аз ҷумла 4 нафар зан иборат аст. Соли гузашта ба ҳайати ансамбл аз ҳисоби шогирдони мактабҳои санъат, ҳатмкунандагони Консерваторияи Миллии Тоҷикистон Қодиров Шавкат, Исломов Абдуқадӣ, Тошматова Розия шомил гардиданд.

Ҳайати ансамбли “Шашмақом” дар ҳамаи барномаҳои консерти давлатӣ ҳунарнамой мекунанд. Мувофиқи гуфтаи роҳбари ансамбл Қ. Ҳасанов ҳайати эҷодии ансамбл 10 барномаи алоҳидаро таҳия ва сабт намудааст, ки борҳо тавассути телевизиони вилояти Суғд, Сафина ва шабакаи якум намоиш дода шудаанд.

Репертуари ансамбл сурудҳои зиёдеро дар бар мегирад, ки “Ушшоқи Самарқанд”, “Муноҷот”, “Нимҷӯпонӣ”, “Сарҳори ороми ҷон”, “Синахурӯш”, “Бебокча” намунаи онҳост.

Таҳқиқотҳои сотсиологӣ нишон дод, ки ҳарчанд ҳолати ансамбли “Шашмақом” бад набошад ҳам, камбуҷиҳо ба мисли нарасидани созҳои мусиқӣ, қамии маоши кормандон, набудани таҷҳизоти техникии сабти овоз ва амсоли инҳо ҷой доранд. Танҳо ҳамин сол як намуди либос ба ҳайати ансамбл дӯзонида шудааст. Ҳол он ки ансамбли “Шашмақом”-и шаҳри Исфара ба гайр аз маъракаҳо, ки дар шаҳри Исфара баргузор мегарданд, инчунин ба воситаи шабакаҳои гуногуни телевизионии ҷумҳурий ва берун аз он ҳунарнамой мекунанд. Лозим аст, ки ҳайати ансамбл ақаллан бо ду ё се намуди либос ва созҳои гуногуни мусиқӣ таъмин бошад.

Соли 2005 дар шаҳри Исфара ансамбли рақсии кӯдаконаи «Зумрад» бо роҳбарии Исломадинова Зӯҳроҳон ташкил карда шуд, ки имрӯз ҳайати он аз 15

нафар қӯдакон иборат мебошад. Ансамбли мазкур низ дар тамоми ҷорабинҳои ноҳия ва берун аз он фаъолона иштрок намуда, дар баробари гурӯҳи қалонсолон бо рақсҳои худ ҳунарнамой мекунад. Ансамбл дар озмуни вилояти “Фунчаҳои санъат” ҷойи аввалро соҳиб шуда, барои бо маҳорати баланд иҷро намудани сюитай рақсии овозӣ бо Дипломи дараҷаи якум ва бо Ифтихорнома мукофотонида шудааст.

Соли 2011 бо ташабbus ва роҳбарии Ҳунарманди мардумии Тоҷикистон Гавҳар Мирҷумъаева Ансамбли рақсии «Зумрад» таъсис ёфт, ки ҳайати онро 23 нафар ҷавондуҳтарони то синни 20 сола ташкил медиҳанд. Ҳунармандони даста дар 21 барномаҳои ҷашнӣ бо таҳияи рақсҳои гурӯҳӣ ва якка ҳунарнамой намуда, санъати волои рақси тоҷикиро пешкаши бинандагон гардониданд. Аз ҷумла, дар ифтиҳои қасри фарҳанги ноҳияи Ҷ. Расулов, ки бо иштироки Ҷаноби Олий, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон сурат гирифт, ансамбли мазкур рақси «Муноҷот»-ро дар таҳияи Ҳунарманди мардумии Тоҷикистон Г. Мирҷумаева пешниҳод намуда, сазовори баҳои баланд гардид. Ансамбл тӯли фаъолияти худ 20 рақси гурӯҳӣ ва 10 рақси алоҳидаро таҳия ва манзури тамошобинон гардонидааст.

Ҳарчанд фаъолияти ин дастаи ҳунарӣ хуб ба роҳ монда шудааст, аммо дурнамои ҳунармандони он ҷандон равшан нест. Зоро аксари духтароне, ки дар ин ансабл ба рақс машғуланд, имконияти сайқали ҳунари худро надоранд. Онҳо то он даме, ки дар мактаб таҳсил мекунанд, ба тармими рақс машғул мешаванд, баъд тақдирашон ба ихтиёри волидайнашон меафтад. Агар волидайн ҳоҳанд омӯзишро идома медиҳанд, агар не, аз ин олам дур мешаванд. Мутаассифона, аксари падару модарон фарзандонашонро барои давом додани таҳсил дар мактабҳои олии ҷумҳурий иҷозат намедиҳанд. Аз 23 нафар духтаре, ки алҳол ба омӯзиши техникаи рақс машғуланд, танҳо 1 нафар шояд таҳсили худро давом дихад, дигарон ба шавҳар баромада, ҳонанишин мешаванд.

Омӯзишҳо нишон дод, ки ҳадаф аз таъсис додани ин ансамблҳо ҳавасманд гардонидани ҷавонону наврасон ба ҳунар, ҷалби онҳо ба омӯзиш, эҳё, нигоҳдошти анъанаҳои санъати миллӣ, баланд бардоштани завқи азхудкунии санъати овозхонӣ ва рақсӣ, тарбия эҳсоси соҳибмажтифӣ, фарҳанѓдӯстӣ мебошад.

Ҳунармандон дастгирии моддиву маънавии Ҳукумати маҳаллӣ, ҷиҳати таъмири биноҳои фарсада ва азnav таҷҳизонидани онҳо, ба вучуд овардани шароити хуби тармим, таъмини дастаҳо бо сару либос, асбобҳои мусиқӣ ва амсоли инро аз омилҳои пурмаҳсултар гардидани самараи меҳнати эҷодии худ мөхисобанд.

Адабиёт

- Исомиддинов, Ж. Б., Рустамов, Д. А. К истории традиционной музыкальной культуры Исфары конца XIX – начало XX вв. [Текст] // Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. – 2014. – Вып.1 (57) – С.263 – 265.
- Исфаранома [Матн]. – Душанбе: Шарқи озод, 2004. – 570 с.
- Низомов, А. Таъриҳ ва назарияи Шашмақом [Матн]. – Душанбе: Ирфон, 2003. – 334 с.
- Раҳмонкулов, А. Театри ҳалқии ноҳияи Исфара [Матн] // Энциклопедия адабиёт ва санъати тоҷик. – Душанбе, 2004. – Ҷ. 3. – С.202.

ширкаду, гушткаду, кулчаи думбагай, гарда, ҹагзак, губай, ҳалвои сурхак, зогбат, ҹарбигарда, қамочтары (чикаш, тарит) влухч (панир) ширчой, атолаи чормагз, атолаи ба шир, кок, амоч, хомлата, тушихухна, дүргүрүгөн, хипек, қурутоб, далия, қабоб, ва ғайра.

Дар ин сафархö инчунин касбу хунархö дигари суннатй, ба монанди чўбкорй, оҳангарй, осиёббонй ва намадмоли мавриди таҳқики алоҳида қарор гирифта, лаҳзахои ичрои хунархö ва маҳсулоти онҳо аксбардорй ва сабти видеогй шуданд.

Дар ин сафарҳо баъзе мушкилиҳо аз ҷониби хунармандон ба мо арз мешуданд, ки чанде аз онҳоро ҳамчун пешниҳод барои рушди санъати иҷроӣ ва соҳаи хунармандӣ дар поён зикр менамоем:

1. Хунармандони нохияҳои ВМКБ аз нарасидани асбобҳои мусиқии босифат танқисӣ мекашанд. Онҳо барои дастрасии асбобҳои мусиқии халқии босифат эҳтиёҷ доранд.
 2. Фароҳам овардани шароити мусоид барои ба фурӯш баровардани маҳсули дасти хунармандон.
 3. Ба китобхонаҳои ҷамоатҳои деҳот китобҳои нав оид ба санъати мусикӣ, ракс, ҳунарҳои мардумӣ ворид карда шаванд.
 4. Клуб ва хонаҳои фарҳанги ҷамоатҳои деҳот ба созҳои мусиқии миллӣ, либосҳои саҳнавӣ, мизу курсӣ ниёз доранд, то қадри имкон онҳоро бо ашёи мазкур таъмин кардан лозим аст.
 5. Расонидани дастгирии бевосита барои дастрас намудани ашёи хом барои хунармандон.

Дар гузашта бо сабаби душворгузар будани роҳҳову ағбаҳо ва дар фасли зимишон дар инзивои ҷуғрофӣ қарор доштани ин минтақа равобиту коммуникасия имконнопазир мегашт. Ҳатто дар байни ноҳияву деҳаҳои доҳили Бадаҳшон рафтуомад кам мешуд. Чунин шароити табиӣ боис шудааст, ки забону лаҳҷа, одобу русум ва намунаҳои фарҳанги ғайримоддии минтақаи мазкур нисбатан пойбарҷо монанд.

Бо вучуди мушкилоти мазкур, ки ҳалли онҳо имконпазир мебошанд, унсурҳои фарҳанги мардуми дар ВМҚБ хеле зиёд ва фаъоланд. Дар асоси мушоҳидаҳо маълум шуд, ки агар аз як тараф табиати зебою нотакрори Помир боиси ҷалби сайёҳону қӯҳнавардон шуда бошад, аз ҷониби дигар фарҳанги суннатӣ ва мардуми шариғи он омили рушди туризм дар ин минтақа ба шумор мераванд. Бояд мо дар фазои ваҳдати миллию истиқлолияти давлатӣ бо ғамхорӣ ва эҳтимом ҳар як унсури фарҳанги суннатиро ҳифз ва эҳтиёт карда, ба рушди он мусоидат намоем.

Рахимов Д., Холмуродов З.

ЭКСПЕДИЦИЯ СОТРУДНИКОВ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА КУЛЬТУРЫ И ИНФОРМАЦИИ В БАДАХШАН

В 2016 году группа учёных НИИКИ Рахимов Д., Клычева Н.А., Аминов А., Холмуродов З., Носирова Л, Абдувохидов А., Ниёзова М., Бердиева Ш. осуществила этнографическую и фольклорную экспедицию в Шугнанский, Рошткалин

Мутобиқи фармони Вазири фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон Ш.Орумбекзода (аз 07.07.2016, №53) 8 нафар кормандони шуъбаи эҷодиёти мардумӣ ва таҳлилӣ-методии ПИТФИ – Д. Раҳимов, Н. Қличева, А. Аминов, З.Холмуродов, Л. Носирова, Ш. Бердиева, П. Абдувоҳидов ва М. Ниёзова ба муҳлати 16 рӯз, аз 27-уми июл то 11-уми августи соли 2016 ба нохияҳои Вилояти Муҳтори Кӯҳистони Бадаҳшон: Шуғнон, Роштқалъа, Ишкошим, Рӯшон ва худи шаҳри Хоруғ сафари хидматӣ анҷом доданд. Ин сафари илмӣ мутобиқи «Барномаи ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии ҳалқи тоҷик барои солҳои 2013-2020», ки аз ҷониби Ҳукумати Тоҷикистон бо мақсади омӯзиш, ҳифзу эҳё ва дастгирию густариши фарҳангии мардум ба тасвib расидааст, сурат гирифт. Ҳодимони илмии ПИТФИ ҳар қадом мавзӯъҳои илмии алоҳида дошта, дар давоми сафар самтҳои зерини фарҳангро таҳқиқ менамуданд:

- Рахимов Д. – бовару эътикодот, фолклор, бозихои бачагона;
 - Қличева Н. – санъати ичрой: ракс, мусиқӣ, сурудхонӣ;
 - Аминов А. – ҷашниарӯсӣ, Наврӯз, маросимҳои азодорӣ;
 - Абдувоҳидов П. – осиёб, оҳангарӣ ва ҳунарҳои дигар;
 - Холмуродов З. – қасбу ҳунарҳои мардона: намадмолӣ, гилембофӣ;
 - Носирова Л. – ҷӯроббофӣ, шероздӯзӣ ва ҳунарҳои дигари бонувон;
 - Ниёзова М. – ороиши суннатии бонувон, мӯйбофӣ;
 - Бердиева Ш. – таомҳои маҳаллии мардуми Бадаҳшон.

Оид ба фарҳанги суннати мардуми Бадаҳшон то ин замон китобу мақолаҳои зиёди илмӣ таълиф шудаанд. Аммо ба ҳар сурат бâъзе самтҳои фарҳанги мардуми ин минтақа камтар мавриди омӯзишу таҳқиқ қарор ёфтанд ва ҳайати экспедитсионӣ лозим донист, ки ба он самтҳо бештар таваҷҷуҳ кунад. Мақсаду вазифаҳои дигар аз экспедитсияи мардумшиносии санъатшиносии кормандони ПИТФИ омӯзиши вазъи имрӯзai фарҳанги гайримоддии навоҳии Бадаҳшон дар даврони истиқлолияти давлатӣ, омӯзиши унсурҳои фарҳангӣ ҷиҳати ворид кардан ба “Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримодӣ”, ба қайд гирифтани ҳунармандони нохияҳои ВМҚБ ва гирдоварии мавод барои пажӯҳишҳову гузоришҳои минбаъда дар конференсияву семинарҳои илмӣ мебошанд.

Дар ин сафарҳо барои беҳтару бештар гаштани натиҷаи омӯзишу таҳқиқот намояндагони ҳукуматҳои вилоятигу маҳаллӣ, кормандони шуъбаҳои фарҳанг ва дигарон мусоидат кардаанд. Аз он ҷумла, муовини раиси ВМҚБ мухтарам Г. Орумбекова, мудири раёсати фарҳанги вилоят М. Пайшанбезода, Раиси нохияи Роштқалъа, Директори Институти илмҳои гуманитарии ба номи Б. Искандарови АИ ҶТ Ш. Юсуфбеков ҳайати экспедитсиониро бо маслиҳату роҳнамоӣ ва таъмини манзилу нақлиёт мадад расониданд.

Инчунин дар ин сафарҳо кормандони соҳаи фарҳанг ва бахшҳои кор бо занони ноҳияҳо моро ҳамроҳӣ ва роҳбаладӣ карданд, маҳсусан, Давлатов Шуҳрат – мудири бахши фарҳанги шаҳри Ҳоруг, Амирхонов Гулдастшо – мудири бахши фарҳанги н. Ишкошим, Лутфишоев Ҳиматшо – мудири бахши фарҳанги н. Шуғнон, Соибтабарова Г. – раиси бахши кор бо занони н. Шуғнон, Иматшоева З. –

мутахассиси бахши фарҳанги шаҳри Хоруғ, Сайдкаримова С. – мутахассиси пешбари бахши фарҳанги н. Шуғнон, Илолов Ҳурсанд – методисти бахши фарҳанги н. Шуғнон, Аноятшоева Ҳ. – раиси маҳаллаи К. Ҳубоншои ш. Хоруғ, Қосимшоева М. – мутахассиси бахши кор бо занони н. Роштқалъа, Одилхонов А. – котиби чамоати деҳоти Барвози н. Роштқалъа, Ҳиромонов Оқилшо – котиби чамоати деҳоти Қ. Гадоалиеви н. Роштқалъа, Фаридшоев А., сокини деҳаи Барӯшони н. Рӯшон, Мирбобоев М. – котиби чамоати деҳоти Вранг, Маликмамадов Насим. – мутахассиси бахши фарҳанги н. Ишкошим, Махмадёров Т. – раиси чамоати деҳоти Бартангӣ н. Рӯшон ва ҷанде дигар бо ёриву роҳнамоии худ ба самаранокии таҳқиқот мусоидат кардаанд.

Натиҷаҳои ин сафарҳо хеле назаррас ва дорои аҳамияти қалони илмию амалӣ мебошанд. Маводи мазкур дар шаклҳои ҳаттӣ, сабти овозию видеогӣ ва аксҳо ҷамъоварӣ шуда, ба бойгонии маводи мероси фарҳанги гайримоддии Пажӯҳишгоҳ супорида шудаанд. Дар асоси маводи тозаи ба даст омада 34 унсури нав барои ворид кардан ба “Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ” ба қайд гирифта шуданд, ки дар нашри муқаммали ин китоб илова ҳоҳанд карда шуд. Феҳристи ҳунармандони шаҳри Хоруғ, ҳавоҳии Шуғнон, Роштқалъа, Ишкошим ва Рӯшон тартиб дода шуданд. Бо истифода аз маводи гирдоваришуда аз ҳавоҳии Вилояти Муҳтори Кӯҳистони Бадаҳшон шумораи дувуми силсилақитоби “Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик” таълифи таҳия гашта, ба чоп супорида шуд.

Миқдори умумӣ ва ҳавъҳои маводи аз ин ноҳияҳо гирдоваришуда ҷунинанд:

- Омӯзиши 190 ҳунарманд ва санъаткор;
- Аксҳо – 1672 адад;
- Видеосабт – 633 дақика;
- Аудиосабт – 667 дақика;
- Маводи фолклорӣ – 85 матн;
- Варақаҳои инвентаризацисионии қасбу ҳунарҳо 16 адад.

Инчунин таҳқиқоти доништу таҷрибаҳои мардум, воситаҳои анъанавии меҳнат, бовару эътиқодот ва тибби ҳалқӣ дар ин сафарҳо мавриди таваҷҷӯҳ қарор доштанд. Маводи гирдоваришуда ба бойгонии Мероси фарҳанги гайримоддии ПИТФИ супурда шудаанд.

Дар натиҷаи пажӯҳишҳои майдонӣ маълум шуд, ки силсилаи бовару эътиқоди сокинони ҳавоҳии Бадаҳшон вобаста ба контекстҳои иҷтимоию фарҳангӣ ва ҷуғрофию иқтисодӣ хеле зиёд ва муҳталиф мебошанд. Боварҳои мардуми Бадаҳшон вобаста ба фауна ва флораи ин минтақа аз ҷониби мардум эҷод шуда, муносибати инсонро бо табииатифода мекунанд. Ҳар унсури асотир, нақлу ривоятҳо ва боварҳои ҳалқӣ мазмунҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ, тарбияйӣ ва эътиқодӣ доранд, ки боиси идома ёфтани донишҳои мазкур шудаанд. Дар байни ақоиди мардуми Бадаҳшон ва сокинони дигари кишвар умумияту муштаракоте дар силсилаи образҳои мифологӣ, персонажҳои адабиёти шифоҳӣ, одобу русум, ҷашнҳо ва суннатҳои дигар вуҷуд доранд, ки Бадаҳшон ва мардуми шарифи онро ҳамчун як ҷузъи ҷудонашаванди фарҳанги тоҷикон ва дар маҷмӯъ меросбари тамаддуни ориёй муаррифӣ мекунанд.

Дар ин сафар Аминов А. мавзӯи маросимҳои ҷашни арӯсӣ ва азодории мардуми Бадаҳшон, аз ҷумла, ҷаноза, дағн, ҷароғравшан, сиёҳибарон, ва ҷанде дигарро мавриди омӯзиш қарор дода, тибқи мушоҳида ба ҳулоса омадааст, ки мардуми Бадаҳшон дар ихотаи бовару ақидаҳои қадим умр ба сар мебаранд. Онҳо ҳар як лаҳзаи ҳаёти ҳешро аз муҳит ва табииат вобаста медонанд ва дағну азодориашонро дар ҳамин ҷаҳорҷуба баргузор менамоянд. Ҳатто ҳодисаву ҷоқеаҳои дар ҳаёташон рӯҳдодаро ба ягон амали ҳеш вобаста менамоянд. Инчунин лозим ба қайд аст, ки дар Бадаҳшон маросимҳои ҷашну сур ва дағну азодорӣ ҳанӯз аз замонҳои пеш бидуни масрафӣ зиёdatӣ баргузор мегарданд.

Муҳаққиқи дигар Қличева Н. аз деҳоту ҳавоҳии Бадаҳшон ракҳои зиёдеро ба қайд гирифта, баъзе аз онҳоро бо мадади ҳамкорон ба ҳавори видео сабт намуданд. Ҷунончи, ракҳои “Нозанини Шуғнон”, “Аспакбозӣ”, “Рақс бо най”, “Раҳпои вахонӣ”, “Раҳпои бартангӣ”, “Рақс бо рубоби бадаҳшонӣ”, “Рақс бо гижҷак”, “Рақси масҳарабозӣ”, “Чуббозӣ”, “Пойамал” ва ҷанде дигар сабт шудаанд, ки маводи хеле боарзишу нодир ба шумор мераవанд.

Дар радифи ракҳу суруд, мусиқӣ, ҳунарҳои суннатӣ инчунин дар ин сафарҳо таваҷҷӯҳи моро бозиҳои анъанавии бачагон ба ҳуд ҷалб карданд. Аз сокинони ҳавоҳии Шуғнон, Роштқалъа, Ишкошим, Вахон, Рӯшон, Бартанг ва ҳуди шаҳри Хоруғ ба миқдори 48 бозиро ба қайд гирифтаанд. Аз ин ҳисоб 21 бози ҷаҳони бадаҳшони шуданд.

Бозиҳое, ки дар ҷараёни экспедицияҳои мушоҳида ва сабт намудем, қисман тақорори он бозиҳо мебошанд, ки мардумшиносон дар асарҳояшон тасвир кардаанд. Аммо баъзе бозиҳои нав ё ба қайд нагирифтари низ дучор шуда, мавриди омӯзиш қарор додем. Ҷунончи, бозиҳои талак, «Озир каро?», қулчағағак, лапту, гавқашак, қишиғбозӣ, сангбосанг ва ҷанде дигар барои мо маводи тоза буданд ва доир ба онҳо то имрӯз ягон матолиб ба чоп нарасидааст.

Инчунин таҳқиқоти Носирова Л. далолат ба он мекунад, ки дар деҳоту ҳавоҳии Бадаҳшон ҳунарҳои дастии занона нисбат ба дигар минтақаҳо камтар буда, вобаста ба шароити ҷуғроғӣ ва иҷтимоию маишӣ роиҷ мебошанд. Дар ин минтақа ҳунарҳои ҷуроббоӣ, куртадӯзӣ, токидӯзӣ, шерозбоӣ, муҳракаӣ ё муҳрабоӣ, сабадбоӣ, намадмолӣ ва ҷанде дигар маъмул мебошанд.

Таомҳои миллӣ ин як бахши муҳими фарҳанги гайримоддӣ миллати тоҷик ба ҳисоб мераవад. Аз қадимулайём занҳои ҳунарманди тоҷик таомҳои суннатӣ, анвои ҳонҳо, ҳӯришҳо ва ширавориҳоро аҳли ҳонавода, барои иду маъракаҳо ва баъзе аз онҳоро бо мақсади фурӯш тайёр менамуданд. Таомҳои миллии тоҷикон бо рангорангии ҳуд мазмунҳои фарҳангии эстетикий ва эътиқодию иҷтимоиро инъикос менамоянд.

Дар натиҷаи омӯзиш ва таҳқиқоти таомҳо маълум шуд, ки ҳунари ҳӯрокпазӣ, ҳонпазӣ ва тарзи омодасозии онҳо ба иқлиму табииати он минтақа вобастагии зич дорад. Бадаҳшон минтақаи кӯҳсor буда, дар он ҷо, асосан, ба меваҳушконию парвариши маҳсулоти донагӣ (бокило) ва ҷорводорӣ машғул мебошанд. Анвои ҳӯрокҳои маҳалӣ низ аз ин маҳсулотҳо вобастагӣ дорад. Аз ҷумла, таомҳои маъмулии мардуми Бадаҳшон, ки Бердиева Ш. онҳоро мавриди омӯзиш қарор додааст, инҳо мебошанд: *ношхухна, оши боқило, амоч, бат, пиёва, хихӯ, бурсоқ, атолаи бо қурут, ширравган, боч, хомнигул, руганхарво, хочхарво, кочӣ, гузхарво,*

дигар муассисаҳои фарҳангӣ пӯшида намешуд. Китобхонаҳо кор мекарданд, дастаҳои ҳунарӣ ба фаъолияти худ идома медоданд. Чуноне гуфтам, ҳадаф нагузоштан, ки ҷароғи фарҳанг дар як қишвари дар ҳоли ҷанг ҳомӯш шавад. Ва гумон мекунам мо дар он марҳила аз уҳдаи вазифаҳои дар пешгузошташуда баромадем.

- Дар консепсияи ташкили ҳукумати нав ба соҳторҳои фарҳанг тағйирот ворид шуд ё онҳо тавре дар замони Шӯравӣ буданд, бокӣ монданд?

- Аз ҷиҳоти соҳторӣ тағйироти хеле кам ворид карда шуд. Чун соҳтори замони Шӯравӣ дар фарҳанг як соҳтори тӯли солҳо шаклгирифтау комилшуда буд ва эҳтиёчи дигар набуд, ки он соҳторҳо пурра барҳам зада шаванд. Ва дар он замон ҳам вобаста ба идеологияи замон бисёр соҳаҳое дар фарҳанг низ ҷой доштанд ки онҳо алоҳида маблағгузорӣ мешуданд. Масалан, дар тамоми шаҳру ноҳияҳо якчанд автоклубҳо буданд, ки ҳар як қадомашон се-чор нафар аъзо доштанд ва бо нақлиёт таъмин буданд. Вазифаи онҳо ба деҳоту ба дигар ҷойҳо сафар кардану таблиғ намудани фарҳанг буд. Лекин, вақте ки мо ба мушкилоти зиёди иқтисодӣ рӯ ба рӯ шудем, таъмин кардани онҳо бо воситаҳои нақлиёт, воситаҳои роҳандозии ин гуна таблиғот, аз қабили асбобҳои мусиқӣ ва ғайра, пардоҳти ҳароҷоти сафарҳо ба манотики дурдаст мушкил гардид ва онҳо тадриҷан аз байн рафтанд.

- Он замон муддате вазоратсозиҳову ба ҳам овардани соҳторҳо таҷриба шуданд. Оё барои як давлати навтаъсис гузаштани ин зинаҳо мухим буд ё инҳо бидуни барномаи мушахҳас амалӣ мешуданд?

- Бале. Вақте ки мо нав Истиқлолият пайдо кардем, табъан мебоист соҳти нави давлатдориро низ интиҳоб мекардем. Ҳатто метавон гуфт, ки ин гуна таҷрибаҳо имрӯз ҳам идома доранд. Солҳо бояд, ки соҳтори давлатдории қобили қабул шакл гирад. Давлати нав ҳама чиро таҷриба мекунад ва аз миён беҳтаринашро барои ҳамеша нигоҳ медорад.

Соли 1995, чуноне ёд овардед, ҳукумати нав таъсис гардид ва дар соҳтори он тағйирот ворид шуд, ки яке аз он тағйиротҳо як кардани Кумитаи радио ва телевизион бо вазорати фарҳанг буд. Ва на танҳо ин ду, балки баҳши матбуот, соҳаҳои табъу нашр низ шомили ҳамин вазорат карда шуд. Аз сӯйи дигар фаъолияти вазорати фарҳанг ва Кумитаи радио ва телевизион, кумитаи табъу нашр аслан як фаъолият аст, яъне ташаккули мӯҳити маънавии ҷомеа аст. Ва дар марҳилаи аввал ин иқдоми дуруст буд. Вале табиист, ки ин таҷриба ҷандон самаровар набуд, чун вазорат хеле бузург шуд ва ҳар ҷизе бузург бошад, идора карданаш низ мушкил мешавад. Аз назари ман ин панҷ соли ҳамроҳии вазоратҳо худ як таҷриба барои омӯзиш ва ташаккули соҳторҳо буд. Мо инро таҷрибаро кардем, дидем ва ба ҳамин ҳулоса омадем, ки бояд кумитаи телевизиону радио мустақилона фаолият кунад ва соҳа ба риволи ҳул тавсееа ёбад. Ва ҳамон вақт низ рушди телевизион ва радио дар таъсиси шабакаҳои нав пешбинӣ мешуд, ки бояд бо гузашти замон ва фароҳам омадани имкониятҳо чун баҳше аз барномаҳои иттилоотии давлатӣ амалӣ мешуд. Ин буд, ки ба соҳтори пешин баргаштем. Ва агар ёд дошта бошед, як замон кумитаи дин ҳам дар соҳтори Вазорати

ский, Ишкашимский, Рушанский район и г. Хорог Горно-Бадахшанской Автономной области Республики, где проводились интервью, беседы с носителями песен и танцев, сделаны фото, аудио и видеозаписи по народному творчеству и исполнительскому искусству.

Экспедиция была осуществлена по «Государственной Программе охраны нематериального культурного наследия таджикского народа на 2013-2020 годы», принятой Правительством Республики Таджикистан и утвержденной Постановлением от 31 мая 2012 года за № 263. С целью сбора и выявления элементов НКН, в государственной программе (пункт 11) запланированы ежегодные экспедиции по народному творчеству и (пункт 10) по таджикскому народному танцу.

Ключевые слова: экспедиция, этнография, искусство, Бадахшан, результат, нематериальная культура, традиция.

Rahimov D., Kholmurodov Z.

FIELDWORK OF RESEARCHERS OF THE RESEARCH INSTITUTE OF CULTURE AND INFORMATION IN BADAKHSHAN

In 2016 a group of scientists of RICI, including Rahimov D., Klycheva N. A. A. Aminov, Z. Kholmurodov, Nosirova L, Abduvohidov A., M. Niyazova and Sh. Berdieva has carried out ethnographic and folklore expedition in Shugnan, Roshtkala, Ishkashim, Rushan districts and Khorog city of the Gorno-Badakhshan Autonomous region of the Republic of Tajikistan, where they conducted interviews, observations with local masters, artists and dancers, also they took pictures, recorded audio and video materials of folk crafts and performing arts.

The expedition was carried out according to the "State Program on safeguarding of the intangible cultural heritage of the Tajik people for 2013-2020 years", adopted by the Government of the Republic of Tajikistan approved by the Decree of 31 may 2012 No. 263. In the article were reviewed results of the fieldwork.

Keywords: fieldwork, ethnography, art, Badakhshan, result, intangible culture, tradition.

ФАРҲАНГ СОҲАЕСТ, КИ БА ТАМОМИ ФАҶОЛИЯТИ МАРДУМ ВОБАСТА АСТ

Мусоҳибаи ихтисосии Бобоҷони Шафев бо сабиқ вазири фарҳанг Мирзошоҳруҳ Асрорӣ доир ба масъалаҳои фарҳанги миллӣ.

- То чойе медонам аз ибтидо то ба имирӯз фаҶолияти кории Шумо ба фарҳанг алоқамандӣ дорад. Аз замони хатми донишҷӯятон то расидан ба вазифаи вазирӣ зинаҳои мухталифи роҳбарии бахшҳои фарҳангиро дар ин ё он ниҳод тай кардед ва дар як давраи хеле вазнин дар Вазорати фарҳанг сарвари раёсат будед, баъдан сарвари Раёсати фарҳанг шаҳри Душанбе будед ва баъд Вазири фарҳанг таъин шудед. Ва ҷони дохилӣ ба рушди фарҳанг ҳам зарбай муҳлиқ зада буд. Мехостам чун касе, ки он солҳо дар ин самт масъулиятҳо доштед ва ба қазияз аз наздик ошно будед, он вазъро ба сурати мухтасар арзёбӣ кунед.

- Аввал ин ки фарҳанг ба қавли маъруфи Пешвои миллатамон тамоми маъноҳои зиндагии мардуми Тоҷикистон ё ки ҷомеаи Тоҷикистонро фаро мегирад. Агар мо инро васеътар маънидод қунем, ҳамаи ҳамин зиндагии мардум ҳастии мардум ҳар рӯз, тамоми кору бори мардум ба фарҳанг саҳт алоқаман аст ва аз он сарчашма мегирад. Ҳуб фарҳанг паҳлуҳои зиёд дорад. Масалан: фарҳанги муошират аст, фарҳанги шишту ҳез аст, фарҳанги салом аст, фарҳанги роҳравӣ аст, фарҳанги либоспӯшӣ аст, фарҳанги сӯҳбат кардан аст. Яъне, фарҳанг тамоми паҳluҳои зиндагии мардумро фаро мегирад.

Чуноне ишора кардед, фаолияти кории ман ҳам дар тӯли солиёни дароз бо фарҳанг вобаста будааст. Солҳои аввали баъд аз хатми Доғоншгоҳ дар нашриёт кор мекардам. Аввал ба ҳайси мусаҳҳоҳ ва муҳаррир, баъд ба ҳайси муҳаррири калон. Баъдан ҷонд сол дар радиои Тоҷикистон кор кардем. Он давра як давраи бисёр мушкиле буд. Зоро маҳз дар охири солҳои 1989 асри гузашта муҳолифатҳои сиёсӣ ва низомӣ дар ҷомеа ба вучӯд омаданд, мардум ба ҷунаи дигар меандешидагӣ шуданд. Солҳои буд, ки Михаил Горбачёв як бозсозии бунёдиро дар қаламрави Шӯравӣ оғоз кард ва як рукни муҳими он ҳамин тавссеаи гуногунандешӣ буд. Ҷомеае, ки пештар инро таҳаммул намекард, ҳоло бояд ба он мутобиқ мешуд. Ин буд, ки дар саҳнаи сиёсӣ ҳаракату ҳизбҳо талош карданд номнавис шаванд. Ва мову шуморо лозим меомад бо назардошти ақли солим ва ҳифзи якпорчагии миллат талош қунем, барномаҳое созем, ки ваҳдатро, муттаҳидии мардумро тараннум қунанд.

Баҳусус, солҳои аввали Истиқлолият солҳои осон набуданд. Аз сӯйе талошҳо барои расидан ба қудрат ва ҷониби дигар оғози як ҷони поёнash номаълуми дохилӣ. Ва ин ҳам аз рӯзноманигор ҳамон зиракиро талаб мекард, зоро як барнома метавонист дар сурати дур будан аз қасбият кореро анҷом дихад, ки силоҳ натавонад анҷом дихад. Ва боз: журналист метавонад бо сӯхан ва қалам кореро қунад, ки муҳолифонро ба ҳам орад. Ва дар ҷунин вазъи ҳассос мояш монанд, ки ҳар таҳаввулоте дар

ҷомеа рӯҳ медиҳад, ба фарҳанг таъсири мустақим дорад, метавонад решоҳои фарҳангӣ ва тамаддуни миллатро осебазиргардонад. Фарҳанг як соҳаест, ки ба тамоми фаҶолияти мардум вобаста аст: ба аҳлоқ, ба одоб, ба сунатҳои мухталифи ҳаёту зиндагии мардум вобаста аст. Билхоса, дар ҷон таъсири манғӣ ба фарҳанг бештар аст.

Дар он ҳароҷу маҷаҳид монанд, ки фарҳангамон осеби бештар диданд. Беҳтарин мутахассисони қасбӣ ва санъаткоронамон Тоҷикистонро тарқ карданд. Онҳо рафтанд, ки сутуни фарҳангии миллӣ буданд. Чун фарҳангииён афроде мебошанд, ки рӯзашон бастаи маош аст ва ҷун дар замони ҷон дарёғти маош ҳам мушкил буд, фарҳангииён монанд ба хотири наҷот ҳуд ва хонаводаашон аз гуруснагӣ ва факр ба тиҷорат рӯ оварданд. Ва ё тарки қиҷвар карданд, ба Русия ва дигар мамолик рафтанд. Иддае баъдан бозгаштанд, вале иддаи дигар дар макони нав монданд.

Имзои Созишномаи сулҳ ва ризояти миллӣ тадриҷан ин мушкилро ҳам рафъ кард. Вале лозим омад ҳисороти ҷон ҳисобу ҷуброн шаванд. Ва ин ҳисорат ба фарҳанг на камтар аз иқтисадиёти қиҷвар буд, ки ба садҳо миллион доллар баробар дониста мешавад. Замоне расид, ки акнун мебоист фарҳангии ҷон аз миён мерафт ва ҷойи онро фарҳангии сулҳ мегирифт. Мебоист фарҳангии муколамаву муошират тавсее мейғт, мебоист ҷомеа дар умум фарҳангӣ мешуд. Вале барои ин ду ҷон лозим буд: яке вақт ва дигар таҳаммул. Намешавад фарҳангро аз рӯйи ҷорабинҳои баргузоршуда арзёбӣ кард. Фарҳанг ин нест, балки ҷизе болотар аз он аст. Рушди фарҳангро аз рушди маънавиёти мардум метавон баҳо дод. Агар сатҳи маънавии ҷомеаи монанд шуда бошад, он вақт фарҳанг монанд ба ҳадафҳои ҳудаш расидааст.

- **Мо ба таҳлили ҳоли фарҳанг баъди имзои Созишномаи сулҳ бармегардем. Ва ҳоло меҳостам дар бораи маблағгузориҳои фарҳангӣ дар он солҳои пурӯшӣ ҳарф занед. Дар замони мушкил буҷаи фарҳанг чӣ ҷуна таъмин мешуд?**

- Вақте ки масалан, Ҷаласаи Шӯрои Олии Тоҷикистон дар шаҳри Ҳуҷанд доир шуд ва ҳукумати навро интиҳоб кард ва онҳо ба Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳазинаи қиҷвар маблағ набуд. Мо ҳатто маблағе надоштем, ки мардумро бо маош, ғизо таъмин намоем ва барои ҳаридани силоҳ ҷиҳати таъмини амнияти қиҷвар пул надоштем. Табиист ки дар ҷунин вазъияти ба соҳаҳои фарҳангӣ маориф, тандурустӣ, соҳаи иҷтимоу татбиқи сиёсати ҳукумат оид ба ҷавонон ва ғайра маблағи кам ҷудо карда мешуд. Вале эҳсос мешуд, ки дар ҳамин ҷуна вазъияти ногувор ҳам роҳбарияти қиҷвар талош мекард, фарҳангро ба гӯши фаромӯшӣ наспорад. Ман шаҳсан нашунидаам, ки ҷони дохилӣ ба ҳароҷу монанд, ки ҳоло вақти фарҳанг нест. Баръякс, ба муҷарради даст додани майдатарин имкон ин соҳа сармоягузорӣ мешуд. Дар буҷа ғизор кам, вале ҳатман маблағ барои рушди соҳаи фарҳанг чудо карда мешуд. Ҳадафи он марҳила нигоҳ доштани соҳторҳо буд, инфрасоҳтори мавҷуд бояд ҳароб намешуд ва аз ин рӯ ба ҳар навъ, ки бошад, маблағ чудо мешуд. Ин буд, ки театрҳои монанд мекарданд, ҳарчанд на ҳамеша барои намоишномаҳои нав пул ёфт мешуд, вале дари театрҳо ва

андешае дорад, хозирал онро баррасӣ ва мавриди омӯзиш қарор дихам. Бо ин васила хостам аввал донам, ки дар вазорат кист соҳиби ғояи хуб ва баъдан хостам муҳите сохта шавад, ки дар он ба андешаву пешниҳод ҳар нафар эҳтиром коил шаванд. Бигзор ғалат бошад, vale инсонҳо соҳиби тафакури созандагӣ бошанд, чустуҷӯ қунанд, навоварӣ қунанд, шеваи кори худро тағйир диханд.

Масалан, дар солҳое, ки ман фаолият мекардам, такрибан ҳудуди 11 барномаҳои соҳавии рушди фарҳанг дастгирӣ ёфтанд. Инҳо ба соҳаҳои табъу нашри адабиёти кӯдакона, фиристодани мутахассисон барои такмили ихтисос ба хориҷи кишвар, рушди ҳифзи ҳуқуқи соҳаи фарҳанг ва гайра алоқаманд буданд. Ин гуна тарҳҳоро Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул мекард ва бо гузашти муддате онро сармоягузорӣ менамуд. Вақте Қарори Ҳукумат содир мешуд, ҳамаи нуктаҳои муҳим, аз ҷумла манбаъҳои сармоягузорӣ дақиқан нишон дода мешавад. Шукrona аз он мекунам, ки ин давра давра буд, ки буҳронҳо тадриҷан рафъ шуда буданд ва Тоҷикистон ба марҳилаи рушди иқтисодии худ ворид шуда буд.

Ҷиҳати дуюм, агар шумо таваҷҷӯҳ карда бошед сармоягузориҳои хориҷии соҳаҳои зиёдеро дар бар мегиранд, vale фарҳанг соҳаест, ки аз таваҷҷӯҳи хориҷиён ва созмонҳои хориҷӣ дур мондааст. Ин на аз он аст, ки мо тарҳҳои хубро ба пуштибонӣ пешниҳод намекунем, на барьакс, мо мутахассисони хуби барномасоз доштему дорем, ки тарҳҳои мушаххас ва муғифро пешниҳод мекунанд. Vale ҳуди соҳа ҷандон аз ҷониби созмонҳои хориҷӣ дастгирӣ намешавад. Ин буд, ки мо бештар ба сармояи доҳилӣ, ба дастгирии ҳукумат ниёз доштем. Ва ҳушбахтона, дар ҳамин давра пурра аз дастгирии Сарвари давлат истифода мебурдем. Яъне, таваҷҷӯҳи Роҳбари давлатамон нисбат ба рушди фарҳангӣ миллӣ хеле зиёд аст, ба ҳамин хотир пешниҳодҳои муҳталиф сурат мегирифтанд.

Бо ташаббуси Сарвари давлат Осорхонаи миллӣ сохта шуд, осорхонае, ки имкон дошта бошад тамоми сарвати мероси фарҳангиву таърихии моро дар худ нигоҳ дошта тавонад, осорхонае, ки тавони пажуҳишҳои илмӣ дошт абошад, мутахассисони хуби соҳаро гирд оварад.

Аз ҷониби дигар мо барои таблиғи фарҳангамон ба хориҷи кишвар ҷораҳои таъхирнопазир медиҳем ва тарҳҳоямон дар ин бобат аз ҷониби Пешвои миллат ба хубӣ истиқбол мешуд, чун ҳадаф муаррифии фарҳанг берун аз хоки Тоҷикистон аст. Мо ҳар сол дар кишарҳои хориҷ 6 ё 7 рӯзҳои фарҳангии худро доир мекардем. Ин бисёр муҳим аст. Масалан, дар давлатҳои ба мисли Чин, Ҳинд, Эрон, Озарбойҷон, Русия, доир намудани рӯзҳои фарҳангӣ Тоҷикистон ва даъвати онҳо барои муаррифии фарҳангашон барои Тоҷикистон ҷорабинҳои дучониба буданд, ки тибқи барномаҳои байнидавлатӣ амалӣ мешуданд. Ин гуна ҷорабинҳо равобити байни давлатҳоро тақвият мебахшанд, фарҳангҳоро ба ҳам ошно месозанд, муҳити маънавии ҷомеааро обод нигоҳ медоранд. Дар ин мавридҳо табодули афкори созанда муҳим аст. Мо ғурӯҳҳои фарҳангиро даъват мекардем ва ҳолатҳои ҳам кам набуданд, ки давлатҳо барои ташкили рӯзҳои фарҳангӣ моро ҳудашон даъват мекарданд ва ё ғурӯҳҳои дастаҳои ҳунарии

фарҳанг амал мекард ва он ҳам баъдан ҷудо ва мустақил шуд. Чун таҷриборо омӯҳтем ва ба як ҳулоса омадем, ки имрӯз дин масоли зиёди омӯзиши дарорд. Замоне буд, ки ҷараёнҳои гуногуни динӣ ҳам пайдо шуданд, лозим меомад фаъолиятҳои онҳо аз нигоҳи илмӣ омӯҳта шаванд. Аз ҷониби дигар анъана ва расму оинҳо мебоист омӯҳта ва танзим ва ба ҷараёни мунаzzam роҳандозӣ мешуданд. Мурод аз танзим ин некуаҳволии ҳалқ буд, то бо василаи назорати сарфу ҳароҷоти бехудаву зиёд таваҷҷӯҳи мардум ба некуаҳволӣ ҷалб шавад. Гузашти солҳои нишон дод, ки ин сиёsat то кучо оқилона буд. Имрӯз қонуни танзим боис шудааст, ки аз ифрат дар сарфи маблағҳову тӯйҳои пурдабдаба ҷилавғирӣ шавад. Яъне, омӯзишҳои соҳторӣ тадриҷан ба фоидай рушди ҷомеа анҷом шудааст.

- Оё ин ҳамаи ба ҳам овардани соҳторҳову бо аз ҳам гусастани риштаҳои пайвастшудаи соҳторӣ пешакӣ маслиҳату машварат ва мавриди омӯзиш қарор мегирифт ва ё маркази қабули қарор ҷудо буд ва сарварони вазоратҳо иҷроқунанда?

- Намешуд, ки бемашварату омӯзиш бошад. Тахияи таҷдиди ин ё он соҳтори ҳукумат ба таври таъцилӣ ҳеч вақт ба роҳ монда намешавад. Ва пеш аз он ки масалан ягон соҳтор ба ягон соҳтори дигар пайваст гардад, албатта комиссия ташкил мешавад, ба он мутахассисони соҳибтаҷриба ҷалб мегарданд, паҳлуҳои манғиву мусбати соҳаро меомӯзанд ва ба ҳулоса меоянд, ки қадом қарор қабул карда шавад: соҳторҳо ба ҳам оянд ё ҷудо бошанд. Аз нигоҳи илмӣ ҷанбаҳои гуногун омӯҳтаву бар пояи таҳлилҳо ҳулосаҳо ироа мешаванд.

Қабл аз он ки ин масалан, дар сатҳи ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор қабул шавад боз ҷандин комиссияҳои дигаре қазияро мавриди омӯзиш қарор медиҳад. Яъне, тағирии соҳтор марҳилаҳои гуногуни омӯзиширо мегузарад. Масоили зиёде, аз қабили фоидай ба ҳам овардан аз нигоҳи иқтисодӣ, зарапҳои фоидайи маънавӣ ва гайра ҳамаҷониба таҳлил мешаванд. Соҳторҳои қадрии он дар доҳили вазорат баррасӣ қарда мешавад. Масалан, раёsat ҷанд шуъба бояд дошта бошад ва фаъолияти ин шуъбаҳо ҷой ҷудо бояд танзим ва назорат шавад ва ғайраву ҳоказо.

- Бахусус, аз нигоҳи иқтисодӣ омӯҳта шудани он хеле муҳим аст.

- Оре, агар ин ҷиҳатҳои иқтисодӣ омӯҳта нашаванд, мантиқи муттаҳид кардан ё ҷудо намудан маълум намешавад. Бояд коре қард, ки аз нигоҳи иқтисодӣ низ баманфиат бошад.

- Ҳоло баргардем ба аввали сӯҳбати худ. Тавре ёдовар шудем, солҳои аввали Истиқлолият мө мушкилоти сармоягузории соҳаи фарҳанг доштем. Вале мебинем, ки боз ҳам беҳтарин шоҳкориҳо аз қабили бунёди маҷмаъи Исмоили Сомонӣ ва баргузории ҷашинвораҳои байналмилалии фарҳангӣ ҳам ба ҳамон даҳаи мушкилзои Истиқлолият рост меояд. Мехостам дар ин бора сӯҳбат қунед.

- Соҳибдавлат будану соҳибӣ қарда тавонистан ин кори бисёр душвор аст, кори бисёр мушкил аст. Корхое ҳастанд, ки сатҳи баланди маънавиёту дарки ҳамон вазъро талаб мекунад ва бубинед, мо Душанберо маркази Тоҷикистон, пойтаҳти мамлакат, маркази маъмурии Тоҷикистон медонему

мениносем. Вале дар худи ҳамин маркази Тоҷикистон ва боз дар қалби он пайкараи Владимир Ленин қомат афрохта буд. Чехраи барои аксарият ҳоло дигар ношинохта. Ва он боз дар ҷойе гузошта шуда буд, ки маъмулан ҳамаи ҷорабинҳои сиёсӣ он ҷо мегузаштанд. Калонтарину пахновартарин майдони пойтаҳт ҳам ҳамон ҷойе буд, ки пайкараи Ленинро дошт. Ба қароре омадем, ки ин майдон миллӣ шавад, макони ифтихороти арзишҳои таърихиву миллӣ ва фарҳангӣ бошад. Ва намоди ифтихороти миллӣ ҳамин Амир Исмоили Сомонӣ буд, ки давлати нахустин тоҷиконро асос гузошта буд ва дар таърихи башар як шоҳи хеле одил, донишманд, закӣ ва соҳиби эҳтиром аст. Пешвои миллат ва Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ низ зарур донистанд, ки пайкараи ин абармарди таърихи башар хиёбони марказии пойтаҳтро нуронӣ кунад. Ва мо имruz дида истодаем, ки ин тасмим то кучо оқилона буд. Имрӯз на танҳо шаҳрвандони қиҷвар аз бунёди ин гуна маҷмаи таърихӣ ифтихор мекунанд, балки меҳмонони хориҷӣ аз тамошои он ба ватани худ бо як ҷаҳон тассурот бармегарданд. Ҷун ҳамзамон бо тамошо роҳбаладонашон ба онҳо шаҳсияти Амир Исмоили Сомониро муаррифӣ мекунанд ва мегӯянд, ки ин шаҳс тоҷик буд, ифтихори гузаштаву имрӯзи ҳамин миллат аст.

Аз сӯйи дигар сарварони давлатҳое, ки бо сафари расмӣ ва давлатӣ ба қиҷвари мо меоянд, ба зиёрати ин пайкара меоянд ва гулгузорӣ мекунанд ва ин ба бахши муҳими протокол табдил шудааст. Ва ҳамин майдони комилан симояшро дигар кард. Қасри миллат, Қитобхонаи миллӣ, Осорхонаи миллӣ, Нишони миллӣ, Парчами миллӣ ва боз ҷанд иншооти дигар майдонеро, ки як замон танҳо як ҳайкали Ленин оро медод, нуру зиё бахшид.

Ва дар ин давра дар ҳақиқат давлати мо талош кард барои ба пояҳои баланд рушд додани санъат ва фарҳанг ҳама имконоти мавҷудро истифода барад. Соҳтани коҳу күшкҳо ва марказҳои фарҳангӣ як ҷониби кор ва баргuzorii muҳimtariin ҷorabinҳoи bайнalmilai, az ҷumla solgaridi mawluudi Odamushshuaro Abuabdullohi Rӯdakӣ, Mir Soid Alii Xamadonӣ, soli Mavlono, buzurgdoشتi Imom Aъzam va dar kanori on barguzor namudani andin konfronc va hamoishҳoи bайнalmilalai, soli Abduraҳmoni Ҷomӣ va fajra maҳsuli ҳamin solҳoi баъdi rasidan ba Vahdati millӣ ast.

- Замоне Шумо сардори Раёсати фарҳангӣ мақомоти иҷроияи шаҳри Душанбе будед ва дар роҳандозии ин ҷорабинҳо нақши зиёд доштед.

- Бале. Давраи фаoliyati ман ҳам ба ҳайси ҳам сардори раёсати фарҳангӣ пойтаҳт ва ҳам вазiri фарҳанг дар ҳамин марҳилаи сарнавиштсоз пушти сар шуд. Мо ба давраи нави давлатдorии худ шурӯъ карда будем. Ҷанғ хотима ёфт, пайmoni sulҳ imzo shud, siloҳҳo барchiда shudand. Va aknun meboist ҷoи sadoi tiro ҷoи sadoi musiqi ҷoи sora ҷoи dilnavoz va ruҳafzo megirifte. Marдум bояд бори дигар az sanъati asili hud ёд мекardand.

Давлати мо акнун имкон пайдо карда буд, ки соҳаҳои фаромӯшшударо эҳё кунад, фарҳанг, маориф, тандуруsiro сармоягузории бештар кунад. Дар натиҷа мо ба эҳёи тадриҷии соҳторҳои az bainraftai farrangӣ, durbora ба saҳna баргардонидани daстахoi xunarӣ, rушdi sanъati teatrӣ, kino bargashtem.

Дар аввали солҳои 2000 ё асри нави 21, вакте ки ман дар Раёсати фарҳангӣ шаҳр кор мекардам, алакай замони рушди иқтисодии қиҷвар ҳам фаро расида буд ва давлат канори соҳаҳои дигар ба рушди фарҳанг ҳам таваҷҷӯҳи бештар мекард. Беҳтарин тарҳҳои фарҳангӣ сармоягузорӣ мешуданд. Мо имкон пайдо кардем барои дар сатҳи баланд гузаронидани ҷorabinҳoи farrangii худ mutahassisoni soҳibtaҷribaro ба kor ҷalb kūnem. Az ҷumla ин ҷorabinҳoи taҷliili 80-solagii poytaҳt ва ё barguzorii 15-solagii Istikloliatyi давлатӣ, 10-solagii rӯzi Vahdati millӣ ва daҳҳo ҷorabinҳoи dигar буданд, ки дар satҳi хеле baland barguzor shudand.

- Таъин шуданатон ба вазifaи vазirӣ чӣ гуна сурат гирифт? Ногаҳонӣ ё peshakӣ ogox будед?

- Комилан ногаҳонӣ. Az он лиҳоз ки ман баъд az anҷom ёftanи ҷorabinҳoи siёsии moҳi nojabr va anҷomi intixoboti prezidenti ba ruҳsatӣ rafta будам. Dar avvalin ҳaftai ruҳsatӣ jaq rӯz maro očil ba kor daъvat karandan. To dame, ki nazdi Ҷanobi Olii narafatam va ҳamsuxbat nashudam, namedonistam, kи man vazir mешавam. Dar suҳbat mo xele paҳluҳoi faъoliyati farrangӣ dar қiҷvarro barrasӣ kardem. Tanҳo on vaqt dark kardam, kи bori garonu purmasъuliati vaziри farrang bar dushi man xoҳad uftod. Dar voқeъ, ин jaq masъuliati xele sanguinu vaznin буд. Idorai jaq vazorati kalon va gunogunsxa taҷriba mehoҳad, taloш mehoҳad, kor mehoҳad. Taъin shudan ба vazifa vazirӣ in soҳibmansab shudan nest, in masъuliyat ast, kи bояд isbot kuni az uҳda kor mebaroy. In буд, kи agar gӯjam bo tamomi ҳastӣ ba kor chaspidam, iштиboҳ namekunam.

- Mушкиlotaton az chӣ iborat буд? Taҷribaҳoi гузашта dar roҳandozii kori vazorat chӣ kӯmак karдан?

- Avvalan man bояд zikr sозam, ki az soli 1995 dar soхtori vazorati farrang kor mekar dam va ҳam vazorat va ҳam soҳa бароям begona набуд. Tavre dar боло ёdovar shudem, man muddate dar Kumatai radio va television az sar muҳarrirriй sар karde, то direktoriй ifoi vazi fa karde, баъdan sardori daстгоҳi vazorat будam. On zamoni sarvarii vazorat ba uҳdaи Boboхon Aliievich Maҳmadov буд. Mo shabonabarӯz kor mekardem, rӯzi istirohatro ҳam namedonistem. In serkorӣ va kor bo chunin shahsияti maъruf baroyaм imkon doda буд, kи tamomi soхtorҳoи vazorat ro omӯzam va man medonistam, kи kadem kadrho kadem soхtorro idora mекunand va zarfияти muđiriyati onҳo to kucho mufid ast.

Вақте vазir taъin shudam, гузашtarо murur kardam va naқsha kashi dam, kи chӣ bояд kunam. Вақте insон ба jaq kursi менишинад, avval bояд masъuliati onро dark kuned. Nameshavad, kи man ҳam гузashthaҳo тақror kunaм va navavarie dar vazorat nadoshta boшad. Pas bояд kor karde, andeshid, tarhrezӣ karde. Az shahsi navi vazorat kormandoni goҳoi nav intizorand, navavarӣ intizorand. Fikri tозa dar rushdi soҳaro intizorand. Va in ҳam masъuliyat ast. In bisёр muҳim буд. Az avvalin rӯzҳo эълон kardam, kи az ҳar kormand, shurub az roҳbaroni raёsat to kormandoni oddӣ tarҳҳoи mufid iштиboҳ rushdi farrangro intizoram. Marҳamat, ҳar kase

АВТОРЫ:

Аминов А., ведущий научный сотрудник НИИКИ.

Амироп Р., кандидат педагогических наук, профессор, ведущий научный сотрудник НИИКИ.

Зубайдов Я., научный сотрудник НИИКИ.

Камолова Х., ведущий научный сотрудник НИИКИ.

Комилзода Ш., кандидат педагогических наук, директор НИИКИ.

Комилов М., магистр Института истории, археологии и этнографии им. А. Дониша АН РТ.

Кутбиддинов А. кандидат филологических наук, ведущий научный сотрудник НИИКИ.

Муродов М., доктор филологических наук, профессор, зав. отд. СМИ и издательского дела НИИКИ.

Муродова Р., аспирантка ТНУ.

Мұхаммад Ә., аспирант ТНУ.

Набиев В. М., доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой Отечественной истории Худжандского государственного университета им. академика Бободжана Гафурова.

Ниязова М. Т., научный сотрудник НИИКИ.

Рахимов Д., кандидат филологических наук, зам.директора НИИКИ по методической работы.

Рахмони Р., доктор филологических наук, профессор ТНУ.

Холмуродов З., зав. отд. народного творчества и методического анализа НИИКИ.

Шарифзода Ф., кандидат исторических наук, главный специалист НМТ.

мо даъват мешуданд. Хулоса, ин гуна чорабиниҳои дучониба имкон медоданд, ки муҳит фарҳангӣ шавад, иртиботҳо густариш ёбанд.

- Дар воқеъ шоҳид будем, ки рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар мамолики зиёд баргузор шудаву рӯзҳои фарҳангии қишварҳои дигар дар Тоҷикистон низ. Танҳо ин иқдом миёни Тоҷикистон ва ҳамсоякишвари мо Ӯзбекистон амалӣ нашуд. Сабаб чӣ буд?

- Дуруст. Мо бо кишварҳои хеле зиёд созишномаҳои фарҳангӣ бастаем ва фаолияти мо бо ину он кишварҳо дар ҳоли рушд аст. Бо кишвари ҳамсоя Ӯзбекистон низ таввофуқнома ё созишномаи фарҳангӣ дорем. Охирин бор, ки Рӯзҳои фарҳанги Тоҷикистон дар Ӯзбекистон бо ширкати 300 ҳунарманд ва адибон доир шуд, соли 1998 буд. Ҳунармандони мо дар вилоятаҳои гуногуни Ӯзбекистон миёни мардум ва дар толорҳои хуби консертӣ ҳунарнамоӣ карда буданд.

Ҳамчунин, мо барномаҳои муштарак дар доираи созмони Шонҳой ҳам дорем. Аз Ӯзбекистон низ чандин маротиба дастаҳои ҳунарӣ ба кишвари мо омада буданд. Рафтуомадҳои фарҳангӣ вучуд доранд. Вале як андоза камтар аз он ки бояд бошад, чун Ӯзбекистон ва Тоҷикистон ду кишваре ҳастанд, ки на танҳо марзи тӯлонии муштарак, балки қаробатҳои дигари маънавӣ доранд.

- Шумо аз дастгириҳои Пешвои миллат ҳарф задед ва мисолҳо низ овардед. Вале меҳостам донам, ки бештар қадом масъалаҳое буданд, ки шумо наметавонистед дар доираи имкониятҳои вазорат ҳал қунед ва ҳатман даҳолати Пешво лозим мешуд?

- Мо бештар талош мекардем мушкилотро дар доираи салоҳиятҳои худ ва имкониятҳои вазорат ҳал кунем. Вале буданд ҳолатҳое, ки зӯрамон намерасид. Масалан, барои гузаронидани ин ё он чорабиниҳои бузурги фарҳангӣ албатта, мо ниёз доштем ба техникаи нав. Ва ин техника дар Тоҷикистон набуд, мебоист аз ҷойи дигар ҳаридорӣ шавад. Табиист, ки ин гуна маблағу восита вазорат надошт, чун дар барномаҳо қаблан нишон дода нашуда буданд. Дар ин гуна ҳолатҳо мо ногузир мешудем мустақим ба Ҷаноби Олӣ муроҷиат намоем. Ва ҳушбахтона, ҳамеша посух мусбат буд. Ёд надорам дар даврони вазирӣ аз зарурат ба Сардори давлат муроҷиат кардаву ноумед шуда бошам. Ҳамеша дастгирӣ мекарданд. Чун Пешвои миллат шукронай Ҳудованд, ки худ шахси фарҳангдӯстанд ва пайваста тавсеаи фарҳангиро дар дастури кории худ доранд. Медонанд, ки ҳоҳиши мо ҳоҳиши шахсӣ нест, балки барои беҳбуди кори фарҳангии миллат аст. Вале мо ҳам қӯшиш мекардем танҳо дар ҳолатҳои ниҳоят зарурӣ муроҷиат кунем.

Сиришти Пешвои миллати мо аз фарҳанг эҷод шудааст. Яъне, он кас шахси комилу фарҳангӣ ҳастанд. Он кас аз бисёр вазирҳо, аз бисёрроҳбарон дида масъалаҳои кадриро беҳтар медонанд. Дарки комили тамоми соҳаҳои фарҳанг доранд. Бисёриҳо ҳатто дар сари мансаб ҳастанду маълумот доранд, ки ҳол чӣ гуна аст, вале наметавонанд роҳи ислоҳашро пайдо қунанд. Вақте мо як мушкилро матраҳ мекардем, Сардори давлат бидуни таъхир роҳеро барои ҳалли мушкил баён мекарданд. Хуб аст, ки ҳамин гуна як шахсияти фарҳангпарвар ва дилсӯз сарвари моянд. Иттифоқоти зиёде, ки дар соҳаи

фарҳанг тӯли ин солҳои Истиқлолият рух дод, ҳамааш ба номи Эмомалӣ Раҳмон пайваст аст. Масалан, ҳамин ҷашнвораи “Шашмақом”-ро гирем, ки ҳоло ба як ҷашнвораи ҳамасола табдил шудааст. Ё худ ҷашни Фалак ва Рӯзи фалак. Маъмулан ин гуна ҷорабиниҳо ва доимӣ кардани онҳо бе пуштибонии Сарвари давлат имконнозазир аст. Аммо Эмомалӣ Раҳмон ҳам ба дарки Шашмақом расиданд ва ҳам ба Фалак. Яъне, заковати фарҳангии Пешво имкон дод, ки ин ду наъъи санъати миллӣ умумиҷумҳурияйӣ шаванд. Ё талошҳо барои ҷаҳонӣ кардани Наврӯзро ба ёд оред. Бинед, мо акнун чун замони Ҷамshed соҳиби Наврӯзгоҳем, ки ҳамасола ҳамаи сокинони ҳоҳишманд ҷамъ мешаванд ва он ҷо Наврӯзро таҷлил мекунанд. Суннатҳои наврӯзиро эҳё кардем, дар намоишҳои наврӯзӣ мо ҳамаи нишонаҳои қадиро фароҳам меорем ва ба маърази тамошо мегузорем. Яъне, Наврӯзгоҳ ҷоест, ки ҳам ҳунар намоиш дода мешавад ва ҳам тасаввурот аз гузашта. Ин хеле хуб аст ва ҳамаи инҳо, баҳусус доштани Наврӯзгоҳ ҳам ташабbusу таъкиду дастури Эмомалӣ Раҳмон аст.

- Дар тӯли замони вазири қадом барномае буд, ки меҳостед татбиқ шавад, vale вақт нарасид?

- Албатта, ҳар инсон талош мекунад замоне имкон дорад, кореро анҷом дихад, ки ба нағъ бошад. Гуфтам, мо дар замони вазири тавонистем 11 барномаи муҳими фарҳангиро амалан татбиқ кунем. Накшҳои дигар ҳам доштем. Яке таваҷҷӯҳ ба густариши ҳамин Ҷодаи Абрешим аст, ки имрӯз эҳёи он беш аз ҳар вақти дигар зарур шудааст. Ва бо имкониятҳои худ мо метавонем яке аз қишварҳои муҳим дар Роҳи абрешим бошем. Агар мо имрӯз ҳамон ёдгорҳои фарҳангии худро ки дар сари Роҳи абрешим аст, таҷдид кунем, дар оянда Тоҷикистон яке аз қишварҳои бисёр бузурги сайёҳӣ шуда метавонад. Бубинед, масалан аз сарҳади Ӯзбекистон сар карда, то худи марзи Покистон чи қадар ёдгорҳои бузурги чандинасраи фарҳангӣ дорем, ки таърихи тамаддуни моро муаррифӣ мекунанд. Дар қаламрави қишвар, баҳусус дар ҷодаи Абрешим мо шояд садҳо ин гуна ёдгориҳо дорем, ки таҷдид, таъмиру тармим ва барои тамошои сайёҳон мувоғиқ намудан меҳоҳанд. Ин қабл аз ҳама бунёди роҳҳои расидан ба онҳо аст, чун бисёри онҳо дар манотиқе ҷойгиранд, ки ҳоло роҳ надоранд. Бунёди таваққуфгоҳҳо барои сайёҳон ва ғайра. Аз сӯйи дигар инҳо таърихи миллатанд, ки бояд омӯҳта шаванд.

Инҳо ҳама корҳои ояндаанд ва гумон мекунам умри як ё ду вазири камӣ мекунад.

МУАЛЛИФОН:

Аминов А., ҳодими пешбари илмии ПИТФИ.

Амирор Ҷ., номзади илмҳои педагогӣ, профессор, ҳодими пешбари илмии ПИТФИ.

Зубайдов Я., ҳодими қалони илмии ПИТФИ.

Камолова Х., ҳодими пешбари илмии ПИТФИ.

Комилзода Ш., номзади илмҳои педагогӣ, директори ПИТФИ.

Комилов М., магистри Институти таъриҳ, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши АИ ҶТ.

Қутбиддинов А., номзади илмҳои филология, ҳодими пешбари илмии ПИТФИ.

Муродов М., доктори илмҳои филология, профессор, мудири шуъбаи ахбори омма ва табъу нашри ПИТФИ.

Муродова Р., аспиранти ДМТ.

Муҳаммад Ҷ. аспиранти ДМТ.

Набиев В., доктори илмҳои таъриҳ, профессор, мудири кафедраи таърихи ватании Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Бобоҷон Гафуров.

Ниёзова М., ҳодими илмии ПИТФИ.

Рахимов Д., номзади илмҳои филология, мувоини директор оид ба корҳои методии ПИТФИ.

Рахмонӣ Р., доктори илмҳои филология, профессори ДМТ.

Холмуродов З., мудири шуъбаи эҷодиёти мардумӣ ва таҳлилию методии ПИТФИ.

Шарифзода Ф., номзади илмҳои таъриҳ, сармухахассиси ОМТ.

ПАЁМНОМАИ ФАРҲАНГ

Наширии илмию таҳлили
2016, № 3 (35)

ВЕСТНИК КУЛЬТУРЫ

Научно-аналитическое издание
2016, № 3 (35)

HERALD OF CULTURE

Scientific and analytical edition
2016, № 3 (35)

Сармуҳаррӣ: **Шариф Комилзода** - номзади илмҳои педагогӣ, дотсент.
Муҳаррири масъул: **Мурод Муродов** - доктори илмҳои филологӣ, профессор.
Муҳаррири техникий: **Ҷумъабой Кузиев**.

Ба чоп 24.11.2016 имзо шуд. Андозаи 70X100 1/8.

Коғази оғсетӣ. Хуруфи Times New Roman Tj.

Чопи оғсет. Ҷузъи чопии шартӣ 16.

Адади нашр 500.

Супориши № 22/16

Мачалла дар чопхонаи ЧДММ «Арҷанг» ба табъ расидааст.

734025, ш. Душанбе, кӯчаи Ш. Ҳусейнзода 155.

МУНДАРИЧА

Фарҳангиносӣ

Амирӯ Р. Дастварди бузурги байналмилалии фарҳанг дар даврони истиқлол.....	3
Набиев В. Нақши ҷавонони эҷодкор дар ғанигардонии фарҳанг.....	13

Матбуот ва табъу нашр

Муродӣ М. Нигоҳе ба таҳаввули матбуоти тоҷик дар замони истиқлол.....	21
Қутбиддинов А. Нақши ВАО дар тарғибу тарбияи тафаккури нав.....	27
Муҳаммад Ҷ. Нигоҳе ба бозтоби равобити фарҳангии Тоҷикистону Афғонистон дар матбуоти тоҷик.....	34
Муродова Р. Назаре ба ташаккули омӯзишҳои сотсиологӣ дар матбуоти даврӣ.....	39

Китобхонашиносӣ

Комилов М. Рушди китобхонаҳои электронӣ дар Тоҷикистони мусир.....	47
--	----

Мероси фарҳангӣ ғайримодӣ

Раҳмонӣ Р. «Андалеб-2016»: муваффақият ва камбуҷиҳо.....	60
Комилзода Ш. Омӯзиш ва ҳифзи мероси фарҳангӣ ғайримодӣ дар Тоҷикистон.....	70
Аминов А. Таҳлили мавзӯи таронаҳои гулбазм.....	78
Ниёзова М. Чанд сухан дар бораи анъанаи мӯйбоғӣ ва навъҳои он.....	88

Осорхонашиносӣ

Шарифзода Ф. Бунёди осорхонаҳои нав дар Тоҷикистони дар даврони истиқлол.....	94
---	----

Сайёҳӣ

Зубайдов Я. Тамоюлҳои рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон.....	99
--	----

Экспедитсияи илмӣ

Камолова X. Назаре ба фаъолияти дастаҳои ҳунарии шаҳри Исфара.....	104
Рахимов Д., Ҳолмуродов З. Экспедитсияи кормандони ПИТФИ дар Бадаҳшон.....	108

Мусоҳиба

Фарҳанг соҳаест, ки ба тамоми фаъолияти мардум вобаста аст.....	114
Муаллифон.....	123

СОДЕРЖАНИЕ

Культурология		
Амиров Р.	Грандиозный международный успех культуры в период независимости.....	3
Набиев В.	Роль творческой молодежи во взаимообогащении культур.....	13
Печать и издательское дело		
Муроди М.	Взгляд на эволюцию таджикской прессы в годы независимости.....	21
Кутбиддинов А.	Роль СМИ в пропаганде и воспитании нового мышления	27
Мухаммад Дж.	Взгляд на освещение культурных связей Таджикистана и Афганистана в таджикской прессе (период независимости).....	34
Муродова Р.	Взгляд на становление социологического изучения в периодической печати.....	39
Библиотековедение		
Комилов М.	Развитие электронных библиотек в современном Таджикистане	47
Нематериальное культурное наследие		
Рахмони Р.	«Андалеб-2016»: успехи и недостатки	60
Комилзода Ш.	Изучение и защита нематериального культурного наследия в Таджикистане	70
Аминов А.	Тематический анализ стихов Гулбазма.....	78
Ниязова М.	Несколько слов о традиции и видов плетения волос.....	88
Музееведение		
Шарифзода Ф.	Создание новых музеев в Таджикистане в период независимости.....	94
Туризм		
Зубайдов Я.	Тенденции развития туризма в Таджикистане.....	99
Научная экспедиция		
Камолова Х.	Взгляд на деятельность народного искусства города Исфары.....	104
Рахимов Д., Холмуродов З.	Экспедиция сотрудников НИИКИ в Бадахшан.....	108
Интервью		
Культура – это отрасль, связывающая все сферы деятельности народа.....	114	
Авторы.....	123	

CONTENT

Cultural studies		
Amirov R.	Grandiose international success of the Tajik culture in the period of independence	3
Nabiev V.	Role of creative youth in enriching national culture.....	13
Printing and publishing		
Murodi M.	A view on the evolution of the Tajik press during the years of independence	21
Kutbiddinov A.	Role of the mass media in the promotion and instruction of the new thinking	27
Muhammad J.	A view to reflection of the cultural relations between Tajikistan and Afghanistan in the Tajik press	34
Murodova R.	A view to the formation of sociological approach in the press.....	39
Library studies		
Komilov M.	Development of digital libraries in modern Tajikistan.....	47
Intangible cultural heritage		
Rahmoni R.	"Andaleb-2016": Successes and shortcomings	60
Komilzoda Sh.	Study and safeguarding the intangible cultural heritage in Tajikistan.....	70
Aminov A.	Thematic analysis of poems of gulbazm tradition	78
Niyozova M.	Some words on braiding women hairs and its tradition.....	88
Museum studies		
Sharifzoda F.	Creation of new museums in Tajikistan period independence	94
Tourism		
Zubaidov Y.	Tendencies of the development of tourism in Tajikistan.....	99
Fieldwork		
Kamolova Kh.	Some words on activities of the folk art of Isfara.....	104
Rahimov D., Kholmurodov Z.	Fieldwork of researchers of the RICI in Badakhshan	108
Interview		
Culture – sphere which connects all area of the people activity.....		114
Authors		123